

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskernes Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almenyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ODENSEBOGEN 2010

ODENSEBOGEN 2010

ODENSE BOGEN 2010

Udgivet af Byhistorisk Udvalg

I kommission hos Syddansk Universitetsforlag

© Byhistorisk Udvalg og forfatterne 2009
ISBN 87-90113-45-4

Sat med Baskerville og trykt af OAB-Tryk a/s, Odense.
Indbindingen er foretaget af Jysk Bogbind K/S, Holstebro.

Byhistorisk Udvalg, der udgiver Odensebogen, består for tiden af borgmester Jan Boye (formand), lektor Lars Bisgaard, rådmænd Anker Boye, stadsbibliotekar Lene Byrialsen, lektor Jesper Carlsen, stadsdirektør Jørgen Clausen, rektor Søren Eigaard, museumsinspektør Henrik Harnow, arkitekt Jess Heilbo, museumschef Torben Grøngaard Jeppesen, tidl. professor Hans Chr. Johansen, lektor Ulrik Langen, tidl. museumslærer Frede Madsen, lektor Per Grau Møller, tidl. rådmænd Søren Møller, advokat Ole Maare, arkivchef Steen Ousager, arkivleder Jytte Raun, cand.mag. Jytte Skaaning, områdeleder Eva Therkelsen, arkivchef Jørgen Thomsen og arkivar Johnny Wøllekær.

Årbogens redaktion udgøres af Jørgen Thomsen (formand), Hans Chr. Johansen, Ulrik Langen, Steen Ousager og Johnny Wøllekær.

Ved arbejdet i forbindelse med udgivelsen af Odensebogen 2010 medvirkede endvidere Carl E. Brandt, Jakob Dyrbye, Lene Hornskov Eriksen, Rasmus Lock Godthaab, Irene Kristensen, Karen Kongstad, Birthe Ladefoged, Knud Houmann Larsen, Ernst Overby, Jens Åge S. Petersen, Benny Persson, Kurt Rasmussen, Andreas Skov, Hanne Thomassen, Claus Thøgersen og Jens Willumsen.

Et oplag af Odensebogen 2010 er til salg i boghandelen gennem Syddansk Universitetsforlag.

Abonnement til favørprisen (for tiden 120 kr. incl. moms, excl. forsendelse) kan kun tegnes ved henvendelse til Byhistorisk Udvalg, adresse: Stadsarkivet, Historiens Hus, Klosterbakken 2, 5000 Odense C. Tlf. 65 51 10 30. E-mail: historienshus@odense.dk.

Forsidebilledet: Trængsel på den snævre bro over jernbanen på Middelfartvej i 1948 kort tid før udvidelsen. Billedet er taget fra udsigtsbalkonen øverst oppe på Sukkerkogeriets bygning på Vesterbro, og masser af tilskuere er på vej hjem efter en sportsbegivenhed på Odense Stadion (Stadsarkivet).

Bagsidebilledet: Se side 142.

Indhold

Richard Møller Nielsen

Med på et afbud

Erindringer fra et liv i fodboldens verden (2. del) 7

Thomas Nielsen og Johnny Wøllekær

En duft af middelalder

Klosterhaven ved Skt. Knuds Kloster 27

Jørgen Volmer

Da Odense kom på skærmen

Fra lokal-tv's barndom 45

Ann Ammoms

Forsvundet på dødsræs

En ung modstandsmands skæbne 74

Margot Bank

Tiden og verden omkring os

Erindringer fra Holsedoreskolen 1944-49 91

Jens Åge Petersen og Andreas Skov

Kvalitet og renommé

Odense Marcipan i 100 år 109

Inger Desmareth

Når far og mor ikke vil have os...

Opvækst på Skt. Hedvigs Søstrenes Børnehjem 131

Kurt Rasmussen og Jørgen Thomsen

Byens juletræ

En traditions udvikling 150

Karin Ramskov Andersen

Årets begivenheder 2008 165

Forfatterliste 179

Beretning for Historiens Hus 2009 180

Med på et afbud

af Richard Møller Nielsen

Erindringer fra et liv i fodboldens verden (2. del)

Odensebogen bringer i år 2. del af Richard Møller Nielsens erindringer, som overvejende baserer sig på et interview (foretaget af Thomas Kaarsted og Johnny Wøllekær i april 2008). Enkelte oplysninger er hentet fra forskellige avisinterviews m.m. Det samlede manuskript er herefter godkendt af Richard Møller Nielsen.

Jeg drog mod vest

Jeg fik nyt arbejde hos Hastrup Fabrikker. Det gav dog sommetider problemer, at jeg arbejdede ved siden af, ikke mindst når jeg havde aftenarbejde. Hver femte uge var jeg på aftenhold, og da OB i sommeren 1965 skulle på en træningstur til Færøerne, kunne jeg ikke få fri. I længden var det ikke holdbart, og jeg kvittede jobbet. Jeg fik nu et øl- og mineralvandsdepot for Svendborg Bryghus i Odense.

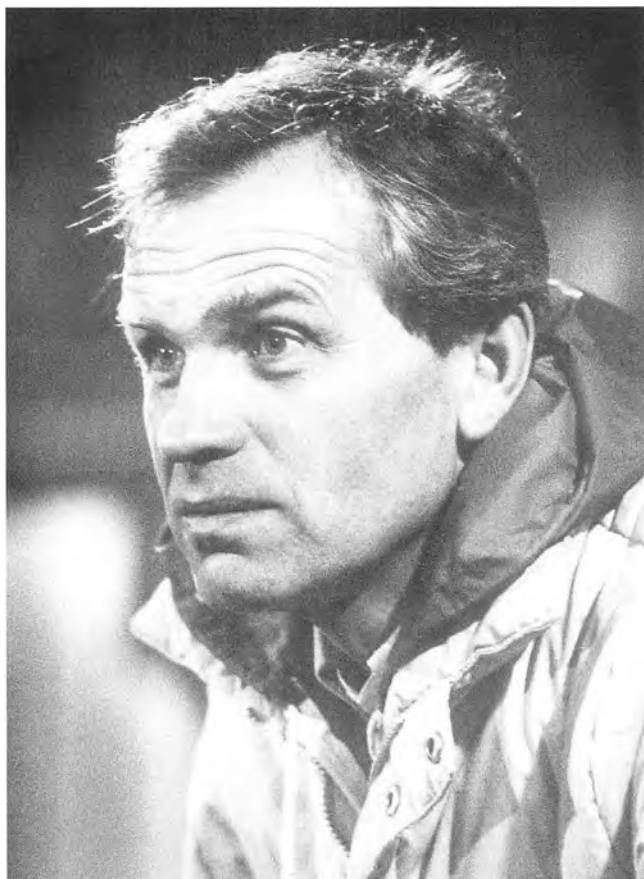
Jeg var træner i OB gennem 4½ år. I 1966 rykkede klubben op i 1. division, og efter sæsonen 1967, hvor OB forblev i den bedste række, skiftede jeg til et trænerjob i Esbjerg. Vestjyderne havde haft et af Danmarks allerbedste hold i begyndelsen af 1960'erne, men siden var det gået ned ad bakke. Jeg tiltrådte den 1. januar 1968. Det havde været gode år i OB, men jeg trængte

til, at der skete noget nyt, og så kom der en henvendelse fra Esbjerg.

Esbjerg havde i begyndelsen af 1960'erne presset amatørreglerne til det yderste. Klubben havde haft østrigeren Rudolf (»Rudi«) Strittich som træner i 1960-1962 og 1965-1967, og han betød enormt meget for dem – også med hensyn til professionalisering. Da jeg kom, var der dog kommet en ny kasserer, der skulle rette op på en skrantende økonomi. Der skulle andre boller på suppen.

Esbjerg var en fodboldby. Det emmede af fodbold. Året før jeg trådte til, var Esbjerg ved at rykke ned, men året efter blev vi toer efter en sæson med masser af godt spil. KB blev mestre, selv om begge klubber havde samme pointtal.

I Esbjerg blev jeg fuldtidstræner og stoppede med mit arbejde med øldepotet. Selv om jeg efter datidens forhold fik en god løn i Esbjerg, så var pengene alligevel små. Op til jul fik jeg derfor fem år i træk arbejde på Albani Bryggerierne i Odense som medhjælper på ølvognene. Det var en travl tid, og derfor tog man ekstra folk ind. Tre dage om ugen kørte vi blandt andet i H.C. Andersen-kvarteret. Blandt kunderne var værtshusene på Sortebrødre Torv. Her mødte jeg en masse sjove mennesker. Det var et specielt miljø. Der var en dyst om at komme hele vejen rundt! Værtshuse var der flere af. Der var jo blandt andet Fru Lørup, Lygtekroen og Paghs

OB's træner Richard Møller Nielsen følger opmærksomt spillet på banen i marts 1983. OB cementerede i begyndelsen af 1980'erne sin position som det bedste hold på Fyn. Da landspokalen i 1983 for første gang kom i hus, var OB dermed regerende Danmarksmester og pokalmester – og klubben vandt altså »the double« (Lars Lindskov fot., Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Stadsarkivet).

Gård. Når de opdagede, vi kom, så skete der altid noget. »Ska' vi lige ha' en omgang?« Dengang fik ølkusken noget, der hed tærepeng, som var beregnet på, at han kunne repræsentere bryggeriet lidt. Så det kunne godt hænde, at vi kom hen på eftermiddagen, inden vi kom videre!

Det sydfynske eventyr

Efter Esbjergtiden kom jeg tilbage til Fyn, nærmere bestemt til Svendborg forenede Boldklubber. Klubben henvendte sig allerede i efteråret

1969. Jeg tog til Sydfyn og fik en snak med dem. Formanden, Hjarne Ditlevsen, der stammede fra København, tilbød mig en kontrakt, der løb over to år og med en god månedsløn. Det var ganske godt betalt, når man tager i betragtning, at Danmark kun havde to-tre fuldtidstrænere på det tidspunkt. Pengene kom fra bankospil. Svendborg fB's venner var begyndt at tjene penge på bankospil, og det var dem, som betalte lønnen.

Klubben var netop rykket op i 3. division, og klubledelsen fik forklaret mig, at der var nogle fantastiske muligheder i Svendborg, hvor de var ved at bygge noget nyt og spændende op. Jeg overvejede situationen og endte med at sige: Ja tak! Der var mange i Esbjerg og i fodboldverdenen, som ikke forstod mit valg. Jeg var blevet boende i Odense, nærmere bestemt i Over Holluf, hvor Jonna og jeg havde købt hus i 1966. Jeg havde dagligt kørt fra hjemmet i Over Holluf til det vestjyske. Det blev til mange timer på landevejen.

Svendborg rykkede i 1969 fra 3. division og ned i Danmarksserien. Året efter suste vi dog direkte gennem Danmarksserien, så i 1970 vendte klubben tilbage til 3. division. Efter en god sæson vandt vi 3. division, så sydfynboerne for første gang var i 2. division (landets næstbedste række).

Efter nogle pragtfulde år i Svendborg fB blev jeg i 1974 kontaktet af OB, og jeg vendte tilbage til min barndomsklub. Klubben var rykket ned i 2. division i 1968 og var ikke kommet op igen. Men der var et talentfuldt materiale, idet klub-

ben havde tre seniorhold – et hold i 2. division, et hold i Danmarksserien og et hold i Fynsserien – som stort set var lige stærke. OB havde i 1974 spillet sig frem til pokalfinalen – det var i øvrigt første gang i klubbens historie – men de tabte til Vanløse.

Tilbage til OB

Det var på flere måder en helt anden klub, som jeg vendte tilbage til. OB havde den 1. september 1968 indviet et nyt anlæg i Ådalen. Det var en stor omvæltning at flytte fra Munke Mose til Ådalen. Der var meget, som var blevet forandret. Men heldigvis var mange af de folk, som jeg kendte fra tidligere flyttet med. Det var folk som Holger Indianer, baneinspektør Svend Madsen og Thorning Madsen, der havde lavet meget ekstra træning med mig, da jeg var yngre. Noget var positivt, mens andet var knapt så godt. Der var f.eks. kommet lidt større omklædningsrum og flere baner, men tennisafdelingen var flyttet væk – over på den anden side af åen – og det var en skam. Tennisspillerne var i høj grad dem, der gav liv i klubben. Nu var de »gemt« lidt af vejen.

Det var kongelig bygningsinspektør Lehn Petersen, der tegnede klubhuset. Det fik flade tage og en stor atriumgård inde i midten. Atriumgården var et pragtfuldt sted at sidde, men man kunne bare ikke se ud på banerne. Det var ikke meget bedre i restauranten ovenpå. Her var der opsat træbjælker hele vejen rundt på altanen. Bjælkerne sad lige i øjenhøjde, så man ikke kun-

ne se ud. De øverste træbjælker blev pillet ned, og baneinspektør Svend Madsen spurgte mig: »Kan du ikke bruge træet? Du har jo et hus ude i Over Holluf«. Jeg fik træet, og det blev blandt andet brugt, da vi lavede en kælder under vort hus.

Richard Møller Nielsen ved sidelinjen, december 1981. Odense Boldklub oplevede under Richard Møller Nielsen en gylden periode, og det odenseanske hold var blandt de dominerende i dansk klubfodbold. Klubben kunne i 1980 hjemføre bronzemedaljerne, og mesterskabet blev vundet for anden gang i 1982 (Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Stadsarkivet).

Mesterskabet er hjemme i 1982. Alt imens træneren (Richard Møller Nielsen) synes at tage det helt roligt på bænken, så stormer Thorbjørn Sørensen og Keld Bordinggaard ud på banen, da slutføjlet har lydt (Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Stadsarkivet).

Klubben rådede over en trup med mange gode spillere, hvoraf en betragtelig del ikke fik nok ud af deres evner. Det gjaldt om at få fuldt udbytte af de mange talenter. Jeg kom med nogle nye ideer. Allerede det første år jeg var i klubben, rykkede vi op i 1. division. Det var i 1975, og det var tredje gang, jeg rykkede op med OB – en gang som spiller og to gange som træner. Året efter blev det til en hæderlig 5. plads, hvilket var ganske godt for et hold, der lige var rykket op.

I 1975 kårede trænerforeningen mig som årets træner, og med titlen fulgte et kursus i Tyskland. Bund Deutscher Fußball-Lehrer holdt deres årlige Hauptlehrgang, hvor Bundesliga-trænerne fik deres licens. Jeg var inviteret derned et par gange, og det gav mig god mulighed for at følge med i, hvad der rørte sig. Jeg fik også talt med de andre trænere og kunne se, hvor tendenserne i international fodbold bar hen. Det var dog et krav, at når vi vendte hjem, så

Fyns Boldspil Unions formand, C.A. Kofoed, overrækker her en buket blomster til OB's anfører, Poul Andersen, i et af omklædningsrummene på Odense Stadion. Billedet er taget, da mesterskabet i 1982 kom i hus (Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Stadsarkivet).

skulle jeg holde foredrag for de andre trænere og vise øvelserne.

Som sæsonoptakt til 1977-sæsonen var klubben på træningslejr i Israel. Klubben måtte ikke betale spillerne, men sådanne træningslejre kunne være en lille belønning. Det var noget helt specielt at komme til Israel på det tidspunkt, og det gjorde et stort indtryk på os alle. Det var med til at ryste flokken sammen. Turen gav også et godt udbytte på grønsværen, hvor vi

fik en rigtig god start på den nye sæson. Vi lagde os på førstepladsen fra begyndelsen, og med succesen voksede vores selvtillid fra kamp til kamp gennem hele sæsonen. Holdet var kendetegnet ved, at det var de samme 12-13 spillere, der spillede hver weekend. Vi kunne næsten stille med det samme hold fra kamp til kamp. Det var en god blanding af rutinerede spillere og unge talenter, der udviklede sig eksplosivt. Resultatet blev, at OB for første gang i klubbens hi-

Danske mestre i 1982. Richard Møller Nielsen fejrer med mesterskabstrofæet i hånden det nyvundne mesterskab sammen med spillerne. Blandt spillerne ses blandt andet to af holdets stærke profiler, måltmand Lars Høgh, og Årets Fund i 1. division 1982, Keld Bordinggaard (Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Stadsarkivet).

storie blev danske mestre i 1977. Mesterskabet kom i hus flere uger før sidste spillerunde, og vi tabte kun to kampe i løbet af hele sæsonen.

Mesterskab nr. 2

Mesterskabet kom i hus samtidig med, at dansk fodbold var midt i en brydningstid mellem amatør- og professionel fodbold. Fra 1978 blev det muligt at skrive kontrakter med spillerne, hvilket også betød, at jeg kunne kræve en øget træningsindsats og flere træningsaftener. Det gjaldt om at finde en kombination, hvor spiller-

ne stadig havde lysten i behold til søndagens kamp. Jeg har oplevet spillere, der kom ud for et privat pres og måtte træffe valget mellem mig og »de højere magter« derhjemme.

Den professionelle klubfodbold var kommet til Danmark. Der var mange i de små klubber, der hylede: »Nu mister vi alle vore spillere«. Men det kom til at gå lige omvendt. Når forårs-sæsonen begyndte, så mødte der altid nye spillere frem i de små klubber. Spillere, som ville prøve deres kræfter af – som ville tage chancen. Det gjorde man ikke i de professionelle klubber. Der kom ingen og meldte sig frivilligt.

I løbet af sæsonen tog klubben og jeg kontakt til spillere, som vi gerne ville hente til klubben. Det gjaldt om at holde sig orienteret, så hver søndag stod jeg på de danske stadioner og så klubberne spille. Jeg fik f.eks. kontakt til Thor-

bjørn Sørensen fra Nordjylland og Vilhelm Munk Nielsen fra Nyborg.

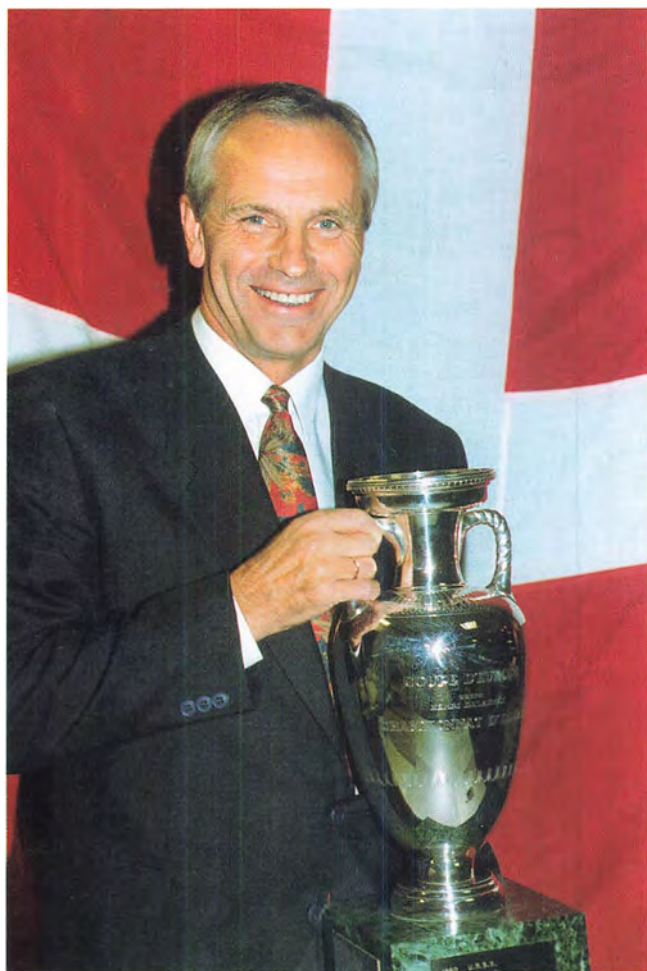
Jeg havde et indgående kendskab til næsten alle spillerne – med- og modspillere. Som træner var det altid min største ambition at vin-

Richard Møller Nielsen og familie samlet ca. 1990. Fra venstre er det Tommy, Jonna, Richard, Christian og Birgitte Møller Nielsen (Ole Frederiksen fot., Stadsarkivet).

de den næste kamp. Det var derfor mit arbejde at forberede spillerne så godt som muligt til denne. Den lagte taktik kan være direkte afgørende i kampe mellem meget jævnbyrdige hold. Derfor er den så vigtig.

Det lykkedes OB at genvinde mesterskabet igen i 1982, hvor vi snød AGF for DM-guldet på allersidste spilledag. Det så ellers sort ud, da vi snublede i næstsidste runde og tabte til Lyngby på hjemmebane. Jeg troede dog fuldt og fast på,

at vi ville blive mestre, og det fortalte jeg spillerne på taktikmødet. »Det her bliver en stor dag for OB«. Århusianerne havde stort set fejret mesterskabet søndagen i forvejen, da de løb æresrunde på Århus Stadion. Måske derfor var de ikke fuldt koncentreret, da de skulle have sidste kamp overstået. Guldmedaljerne og pokalen var allerede sendt til København, hvor AGF spillede. Landstræner Sepp Piontek sprang dog i sin bil og hentede dem til Odense, så vi kunne få dem overbragt om aftenen, hvor vi fejrede mesterskabet i klubhuset i Ådalen.

1982-holdet bestod af mange flere spillere end 1977-holdet. Der havde været langt flere udskiftninger i sæsonens løb. Og vi spillede heller ikke så prangende som i 1977, men vort spil var blevet mere fleksibelt og derfor sværere at dæmme op for. Personligt var mesterskabet i 1982 en mindst lige så stor triumf som den i 1977!

Klubben vandt i 1983 også pokalturneringen. Den 1. januar 1986 stoppede jeg efter sammenlagt 15½ år som træner for klubben. Da det blev gjort officielt, at jeg stoppede i klubben ved årsskiftet, blev jeg ringet op af Albani Bryggeriernes direktør, Frits Niegel, der fortalte, at han var ked af, at jeg stoppede. Han var dog overbevist om, at jeg snart fik et nyt trænerjob, men han sagde også, at hvis jeg nogen sinde fik brug for det, så ville der altid være et job til mig på bryggeriet. Jeg er den dag i dag taknemmelig for hans tilbud, da jeg jo arbejdede fuldstændigt uden sikkerhedsnet.

Den stolte landstræner Richard Møller Nielsen med beviset på, at Danmark i 1992 overraskende vandt Europamesterskabet i fodbold. Et par år senere vandt Richard Møller Nielsen og det danske landshold også Confederations Cup i Saudi Arabien, og fynboen er stadig den eneste danske landstræner, der har opnået en finalesejr med det danske landshold i en større turnering (Stadsarkivet).

Spænding på udskiftningsbænken under kampen mod englænderne, der var Danmarks første kamp ved EM i Sverige, 1992. Richard Møller Nielsen står midt i billedet i hvid t-shirt. Danmark kom med til mesterskaberne, da der udbrød borgerkrig i det daværende Jugoslavien (Stadsarkivet).

Landstræner

I foråret 1978 henvendte DBU sig til mig. OB's Jørgen Mikkelsen var kommet i DBU's bestyrelse og Divisionsforeningen, og klubben var rimelig godt kørende efter mesterskabet i 1977. DBU spurgte, om jeg ville være træner for ungdomslandsholdet (for spillere under 21 år). Det ville jeg selvfølgelig gerne, og i 1978 blev jeg ansat som træner for det danske ungdomslands-

hold, mens jeg beholdt trænerjobbet i OB. Det var godt for OB og for mig. Det åbnede et vindue udadtil. Når muligheden bød sig, var jeg ude og se ungdomsspillerne i aktion i deres respektive klubber.

I 1979 tiltrådte Sepp Piontek som landsstræner, og jeg blev næstkommanderende under Sepp i hele perioden; sad med på bænken i de glade dage i Frankrig og Mexico. Jeg havde det fint nok med rollen som nummer to, om end

Richard Møller Nielsen under opvarmningen til en af kampene ved EM i Sverige, 1992 (Stadsarkivet).

det ikke var det samme som selv at have ansvaret. Der mangler lige det sidste! Derfor har jeg sammenlignet det med at kysse sin egen søster.

Den 1. januar 1986 blev jeg fuldtids ungdomslandsholdstræner i DBU. Efter et års tid kom der en henvendelse fra B1909's formand, Per Jacobsen, der spurgte, om jeg ikke ville være en slags sportslig konsulent for klubben. Det var træneren Flemming Serritslev selv, der havde foreslået mig. Og så blev jeg »konsulent«, da jeg manglede

lidt ind imellem DBU-samlingerne og den daglige klubtræning. Gennem et par år var jeg konsulent i B1909, hvor jeg havde tid og lov til at eksperimentere med nye og anderledes træningsøvelser. For mig var det en rigtig god tid.

Efter VM i Mexico fik jeg også ansvaret for OL-holdet. Vi vandt vores kvalifikationspulje, men desværre blev holdet udelukket fra OL i Seoul, da DBU havde klokket i det og brugt en spiller ulovligt. Og så blev OL-billetten revet over.

På det tidspunkt modtog jeg et stort tilbud fra en græsk klub og var indstillet på at rejse, men DBU meddelte, at Sepp Piontek havde førsteret på at tage til udlandet, og at jeg kunne overtage A-landsholdet efter Sepp. Så jeg måtte pænt takke nej til grækerne.

EM-slutrunden i 1988 blev spillet i Vesttyskland, og efter tre tabte kampe i turneringen ønskede Sepp at tage imod et tilbud fra Oman. Men nu ville DBU alligevel ikke lade ham rejse, da man ikke havde en afløser klar. Divisionsforbundens formand ville ikke, at jeg kom til at stå i spidsen for landsholdet, og så udtalte han i øvrigt, at det OL-hold kunne hans gamle bedstemor have trænet lige så godt. Jeg blev skuffet. Jeg havde lige sagt nej til en attraktiv kontrakt, fordi DBU stillede landstrænerjobbet i udsigt! Det var ved den lejlighed, at jeg udtalte: »For det første kan jeg ikke udtale mig om formandens bedstemor. Jeg kender overhovedet ikke hendes kvalifikationer. For det andet taber et godt fynsk bøgetræ ikke så meget som et eneste blad, fordi et par svin gnubber sig op ad det«.

Da landsholdet ikke kvalificerede sig til slutrunden i 1990, meddelte Sepp Piontek i februar, at han holdt op til sommer. Han pegede på

mig som sin afløser. Der var også mange andre, der mente, at det var min tur. DBU's formand tilbød mig trænerjobbet, men han skulle blot tilbage og vende sagen med bestyrelsen. Jeg vidste godt, at det ikke var alle i DBU, der ønskede mig som landstræner. Det blev til en intern magtkamp, og DBU droppede mig. De ville have en udlænding, og landstrænerjobbet gik derfor til tyskeren Horst Wohlers, der blev præsenteret på et pressemøde i Kastrup Lufthavn. Senere viste det sig, at DBU ikke havde en aftale med trænerens tyske klub (Bayer Uerdingen), og så blev der ikke noget ud af den aftale. Nu fik jeg igen tilbudt jobbet af DBU. Jeg var ikke for stolt til at sige ja – jeg har jo aldrig været for fin til at snige mig med på et afbud. At være landstræner er trods alt det største, man kan være som fodboldtræner. Det var et drømmejob.

Som landstræner rejste jeg meget rundt og så på landsholdsemner, der spillede i udlandet. Jeg så samtlige spillerunder i den hjemlige turnering og fartede samtidig rundt i Europa for at se fodboldkampe. De spillede heldigvis på forskellige tidspunkter. Jeg kan huske, at jeg midt på ugen var kørt til Nürnberg for at se Peter Rasmussen (tidligere AaB'er) spille. Da jeg havde talt med klubben om, hvordan og hvorledes det gik, kørte jeg videre til Schweiz, hvor jeg så John Eriksen spille i Luzern. Kampen blev spillet lørdag aften med kick-off kl. 20, og klokken var 22, inden kampen var færdig. Jeg ventede og fik bagefter en snak med John og træneren. Det var måneskin, og jeg kørte nordpå igen. Da jeg nåe-

de omkring Kassel, kørte jeg ind på en rasteplads og fik en halv times søvn, og så kørte jeg videre til Ikast kl. 14.00. Efter Ikastkampen kørte jeg til Aarhus og nåede også at se en kamp i Vejle. Tre danske divisionskampe, før jeg kørte hjemad.

En dag, der var et arrangement med Carlsberg i København, kom DBU-formanden Hans Erik Jensen hen til mig: »Richard, har du tid?« Vi satte os ned. »De klager over resultaterne, og at du ikke ser kampene i Superligaen«. Så tog jeg min kalender frem og viste ham sort på hvidt, at jeg havde set kampe ved hver eneste spillerunde. Han undskyldte og lovede at sige det videre.

Glade EM-dage. Da Richard Møller Nielsens tropper en varm juni-dag i 1992 hjemførte EM-pokalen til miniputnationen Danmark, var det intet mindre end en sensation i fodboldverdenen, og den største triumf i den danske fodboldhistorie blev fejret overalt i landet. Her er ellewilde fodboldfans kravolet til tops ved hjørnet af Vestergade og Mageløs for at udtrykke deres glæde (Robert Wengler fot., Fyens Presse Foto).

Miraklet i Sverige

Landsholdets spil var ikke alt for godt, og der var megen kritik i pressen. De københavnske formiddagsblade krævede mit hoved på et fad, og jeg blev gjort til syndebuk for de dårlige resultater. Jeg ville lyve, hvis jeg sagde, at det ikke

gjorde ondt. Men det var nok værst for familien. De kunne slå op på forsiden af de forskellige aviser, hvor der stod »den mand koster DBU millioner« og alt muligt andet. Trods hetzen var DBU's bestyrelse egentlig imponerende rolig. Fra størsteparten af spillerne havde jeg også opbakning.

Hundredvis af odenseanere fulgte EM-finalen på storskærm ved Brandts Klædefabrik. Da dommeren fløjtede finalen af, og Danmark for første - og hidtil eneste - gang var Europamester i fodbold, brød menneskemassen ud i vild jubel (Robert Wengler fot., Fyns Presse Foto).

Europamesterskabet er i hus, og spillerne og landstræneren tager en æresrunde for at hilse på de tusindvis af danske fodboldfans, der fulgte finalen i Gøteborg (Scanpix).

Vi kvalificerede os ikke til EM. Det blev i stedet det borgerkrigshærgede Jugoslavien, der løb med EM-billetterne. Få uger før turneringen blev sparket i gang, valgte UEFA imidlertid at udelukke Jugoslavien. Pladsen gik i stedet til Danmark, da vi var det hold af toerne i de forskellige kvalifikationspuljer, der havde fået flest point. Jeg skulle egentlig have sat nyt køkken op, men det blev droppet. Jeg fik nu under 10 dage til at forberede spillerne. Dagene blev kun

brugt på at tænke fodbold. Og så arbejder jeg med den filosofi, at det jo ikke er ulovligt at op-søge heldet. Så det gjorde vi.

Det er ofte blevet sagt, at vi kom lige fra ferie. Det gjorde kun enkelte af spillerne, nemlig de ni udlandsprofessionelle. Men den hjemlige turnering var ikke slut endnu, og de 11 hjemlige spillere var ikke gået på ferie. Den første EM-kamp skulle spilles fredag efter pinse, og den sidste kamp i den hjemlige turnering var 2. pin-

Hjemkommet fra sejren. Jonna og Richard Møller Nielsen i haven i Over Holluf den 28. juni 1992 (Ugeavisens fotosamling, Stadsarkivet).

sedag. Jeg bad Divisionsforeningen flytte den sidste turneringskamp til pinselørdag, så fik jeg trods alt to dage mere, hvor jeg kunne arbejde med spillerne, men det ville man slet ikke høre tale om. Vi skulle jo bare til Sverige for at blive rundbarberet.

De ni udlandsprofessionelle, hvoraf enkelte kom fra en uges ferie, blev samlet i Vedbæk, hvor målmand Mogens Krogh fra Brøndby stødte til. Så havde jeg 10 spillere, og det var nok til,

at jeg kunne lave en exceptionel god træning. Den var utrolig koncentreret.

Den sommer var der vandingsforbud nord for København – totalt vandingsforbud. Der var en ældre mand, der passede banen på Vedbæk Stadion, og når klokken var 16 præcis, så cyklede han hjem. Om aftenen kom han tilbage og satte vandingsanlægget til, og så kørte det hele natten. Det gav en perfekt bane at spille og træne på. Det løftede det hele.

Før vi kom til EM, var fodboldlandsholdet blevet nedgjort, og der var ingen, der regnede med os. Vi var chanceløse og havde intet at gøre i Sverige. Tilliden til landsholdet kunne ligge på et meget lille sted, men det lykkedes for mig at smitte spillerne med min tro på, at vi godt kunne lave noget stort. Jeg sagde til dem inden kampen mod England, at vi havde et lige så godt

hold som dem. Vi skulle have en sund respekt for dem, men heller ikke mere. Vi skulle tro på egne evner. Jeg sagde også til spillerne, at hvis vi fik uafgjort, så var vi godt med i turneringen

Vi fik et positivt chok, da vi kom ind på stadion i Malmø. Folk sagde, at roligantiden var slut. Men overalt viftede der Dannebrogsglag. Der kom en følelse af, at alle de mennesker kun-

I 1996 stod Richard Møller Nielsen i spidsen for verdensholdet, der mødte Brasiliens verdensmestre på Giants Stadium i East Rutherford, New Jersey. Brasilien vandt 2-1. Jürgen Klinsmann scorede for verdensholdet (nr. tre fra venstre i forreste række) (Stadsarkivet).

Tiden som landstræner har gjort Richard Møller Nielsen kendt i vide kredse, og der er ofte bud efter ham. Han har i de senere år engageret sig i blandt andet fodbold for hjemløse. Her er han fotograferet i 2008 ved en kamp mellem Odense Byråd i hvide trøjer og et hold af hjemløse. Fra byrådet ses yderst Mohammed Mansour og Karsten Kjærby Christiansen. Richard Møller Nielsen er nummer tre fra venstre, og derefter ses den tidligere odenseanske fodboldtræner Roald Poulsen (Peter Leth-Larsen fot., Fyens Presse Foto).

ne og måtte vi ikke skuffe. Og det gjorde vi heller ikke. Set med mine helt neutrale røde-hvide øjne var vi måske lidt heldige i begyndelsen, men derefter var det englænderne, der burde være mest tilfredse med det uafgjorte resultat.

Den næste kamp tabte vi 0-1 til de svenske værter, hvorefter det nærmest syntes umuligt at gå videre fra den indledende pulje. Dagen efter

var der programsat træning kl. 10 om formiddagen og igen kl. 4 om eftermiddagen. Jeg kaldte spillerne sammen, og de havde nok regnet med at få en skideballe. Det var selvfølgelig skidt, at vi tabte, men der var så meget positivt fra kampen, som vi kunne tage med. Og det fortalte jeg dem. Vi spillede faktisk godt, og det kunne lige så godt have været os, der havde vundet.

Den sidste pulekamp stod mod Frankrig, der var ubesejret i utallige kampe. De var Europas brasilianere, men vi havde nogle midler, så vi kunne vinde. Der var ingen grund til at hænge med skuffen. »Op med humøret«, lød mit svar til spillerne. Og så lavede jeg en minigolfbane-turnering.

De gode takter fra Sverigeskampen fortsatte mod Frankrig, og vi vandt 2-1. Semifinalen var pludselig en realitet, hvor hollænderne ventede. Det blev igen til sejr – men først efter forlænget spilletid og straffespark. Nu ventede bare finalen mod de regerende verdensmestre fra Tyskland.

Jeg var egentlig ikke så overrasket over, at det gik godt. Jeg spekulerede overhovedet ikke på, om vi mon gik videre, om vi blev Europamestre. Vi formåede hele tiden at holde fokus på den næste kamp – og ikke på, om vi nu kunne blive Europamestre. Når vi f.eks. slog storfavoritterne fra Holland i semifinalen, så tror jeg, at hollænderne allerede havde fokus rettet mod tyskerne i finalen. De var ikke 100 % koncentreret om kampen mod os. Deres målmand, van Breukelen, udtalte bagefter, at nederlaget var skidt for fodbolden. Hollænderne var nemlig de eneste, som kunne gøre noget mod tyskerne!

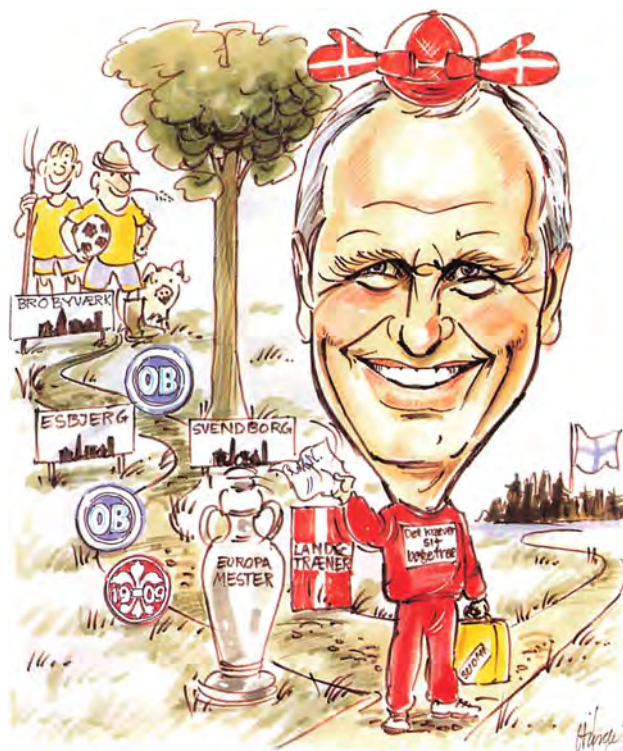
Op til kampen mod Holland havde jeg forsøgt at motivere spillerne mest muligt. Jeg sagde til spillerne: »Hvis I vinder kampen, så bliver I det første danske landshold, der er kommet i en af de store finaler. Førstegangsoplevelser er noget man husker, og det vil blive husket altid«. Derimod talte jeg ikke om, at nu manglede bare tyskerne, og så var vi Europamestre.

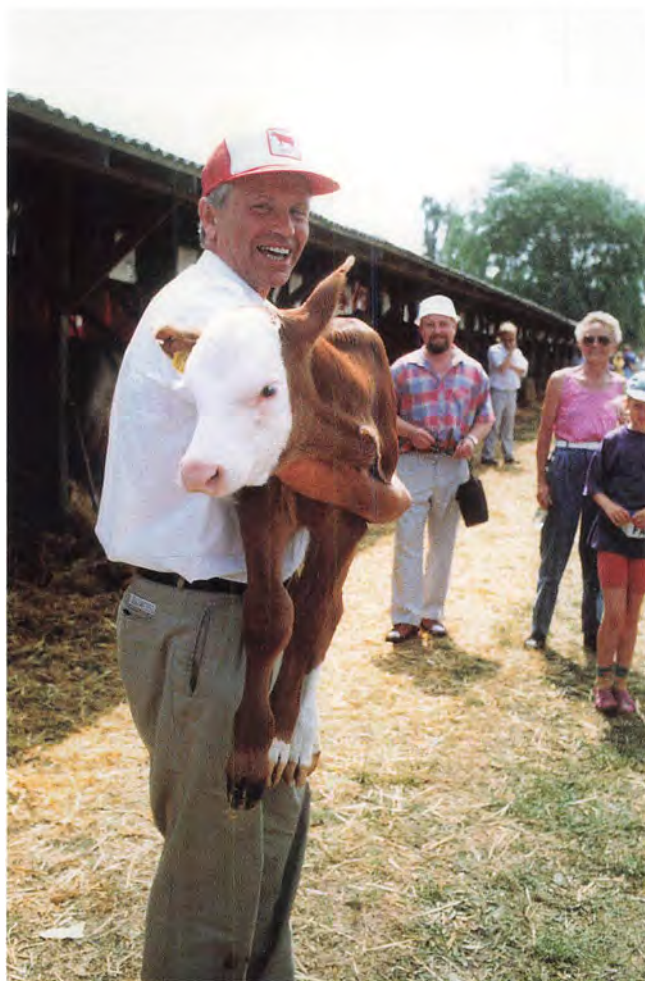
Da Richard Møller Nielsen i 1996 blev landstræner for Finland, lavede Hjørdis Plato fra Fyens Stiftstidende denne tegning, der viser trænerkarrierens forløb (Stadsarkivet).

Den danske mentalitet

Det var ganske enkelt nogle dejlige dage. De står meget klart i min bevidsthed, fordi der var så mange ting, der gik op i en højere enhed. Men det klareste øjeblik var, da dommeren fløjtede mesterskabskampen af. Da kan jeg huske, at jeg tænkte, nu kan tyskerne ikke hente os mere.

Vi havde ikke de bedste fodboldspillere i Europa. Vi havde ikke den bedste lægestab i Europa, og Jan B. Poulsen, Viggo Jensen og jeg var i hvert fald heller ikke de bedste trænere i Europa. Men tilsammen dannede vi det bedste hold, og fodbold er et holdspil. Derfor vandt vi. Smag og behag er jo heldigvis forskellig, men jeg har

Richard Møller Nielsen under det fynske dyrskue – som landskendt person må man stille op til meget forskelligt (Stadsarkivet).

altid haft det sådan, at når jeg er med i en turnering, og der bagefter tages holdbilleder, synes jeg også, at det er pæneste, hvis der er lidt sølvtøj nede foran på billedet.

Under EM lavede vi måske nogle ting, som var lidt utraditionelle. Dagen før Hollandskampen trænede vi på Nya Ullevi Stadion i Göteborg. På turen ind til stadion kørte bussen forbi en stor McDonalds. Det bemærkede John »Faxe« og massør Allan Poulsen, der altid var

sulten. »Hvis vi kunne komme ind og få noget ordentligt at spise«, kom det fra Faxe, »i stedet for doktorens hundeæde«. Bussen kørte selvfølgelig forbi og ud til stadion.

Spillerne glædede sig helt vildt til kampen mod Holland og var helt oppe at køre. Det blev en af de bedste træninger, jeg nogen sinde har haft. Da vi kom ud til bussen, sagde Allan Poulsen: »Skulle vi ikke lige køre ind på McDonalds?« – »Mener du det Allan«, spurgte jeg. »Ja, det gør jeg.« – »Så gør vi det!« Da spillerbussen pludselig drejede ind til McDonalds, blev landsholdets læge, Mogens Kreutzfeldt, noget forbløffet. Han var ansvarlig for mad og kom faren-de op gennem bussen: »Richard, Richard, hvad sker der?« – »Jeg har lovet spillerne, at de lige må komme ind og få en burger«. Kreutzfeldt var noget paf: »Jeg kan ikke garantere for maden«. »Så gør jeg det i dette tilfælde«, sagde jeg. Der var nu et par af spillerne, der syntes, det var for amatøragtigt.

DBU havde inviteret spillernes koner eller kærester med op til de indledende kampe, og de blev også inviteret op til semifinalen. Kampen begyndte klokken 19, men den blev lang. Det blev til omkamp og straffespark, så klokken var blevet næsten 23, inden vi var færdige. Og så var der interviews til fjernsyn og pressen bagefter. På det tidspunkt kom anfører Lars Olsen hen til mig: »Richard, der er seks-syv af konerne, der gerne vil blive heroppe til finalen. Hvad siger du til, hvis de tager med hjem til hotellet og overnatter hos os?« Da vi boede i Ystad, boede spillerne sammen to og to, men efter at vi flyttede hotel til Stenungsund 60 kilometer nord for Göteborg, fik hver spiller deres eget dobbeltværelse. Det var i orden, men konerne skulle ba-

re være væk, når de havde fået morgenkaffe. Det accepterede Lars.

Næste morgen var der pressemøde, og lige foran mig på første række sad en lille journalist fra *Jyllands-Posten*. Han stillede altid nogle pudsige spørgsmål, og han spurgte som det første: »Er det virkelig rigtigt, at spillerne har haft deres koner eller kærester på værelset i nat?« Jeg holdt en lille pause og sagde så: »Ja, det er rigtigt nok«, og igen en lille pause: »Jeg har den filosofi, at kærlighed er godt for fodboldspillere«. En lille pause igen: »Selvfølgelig ikke i halvlegen«. Alle lo, og så havde jeg snoet mig uden om det.

Det var sådan nogle ting, der bagefter – da vi var blevet Europamestre – fik folk til at sige: »Richard kender den danske mentalitet. Det er ikke kæft, trit og retning«. Men hvad havde de samme folk sagt, hvis vi havde tabt finalen? Så var jeg blevet udråbt som verdens største amatør!

Finalen

Den 26. juni 1992 spillede vi finale mod tyskerne, der som nævnt var regerende verdensmestre fra 1990. De spillede deres semifinale dagen før os og havde ingen skadede spillere. I lufthavnen i Frankfurt var man allerede i gang med at opføre tribuner, så man var klar til at modtage de nye Europamestre, og sidst, men ikke mindst, så plejede tyskerne aldrig at tabe en finale. De var kort sagt storfavoritter. For os så det lidt anderledes ud. Vore spillere var dødt trætte efter den udmarvende kamp mod Holland, og vi havde mange skadede spillere. Men vor sundhedssektor gjorde et fantastisk stykke arbejde, så alle med undtagelse af Bent »Turbo« Christensen og Henrik Andersen, der havde fået sin knæskal knust i semifinalen, blev klar.

Fredag eftermiddag kørte vi fra Stenungsund til stadion i Göteborg. Kronprins Frederik og

Hans Kongelige Højhed prins Henrik havde meldt deres ankomst, og i omklædningsrummet før opvarmningen ønskede de os alle held og lykke med finalekampen. Med det kongelige besøg gik det først rigtigt op for os, hvor meget man hjemme fulgte med i vores kampe.

Da opvarmningen var ovre, gik vi ind i omklædningsrummet igen, og spillerne tog deres kamptrøjer på, og vi dannede en rundkreds, hvor vi tog hinanden i hænderne og lovede hinanden, at denne chance vil vi ikke lade gå fra os. Alle de mennesker, der tror på os, dem vil vi ikke skuffe. Vi gik ud af spillertunnelen sammen med tyskerne og gik hver til sin side. Nationalmelodierne blev spillet, og der blev taget holdbilleder. Dommeren trak lod, og kampen blev sat i gang.

Da der var spillet 20 minutter, scorede John Faxe Jensen til 1-0. I anden halvleg scorede Kim Vilfort til 2-0, og da dommeren fløjtede af, var Danmark for første gang nogen sinde blevet Europamester i fodbold. Det hele eksploderede. Triumfen var i hus, spillerne faldt hinanden grædende om halsen. Vi var alle sammen oppe på podiet for at få overrakt medaljer og pokal. Bagefter løb vi æresrunde med pokalen, der var blevet dansk de næste fire år!

Efter en times søvn kørte vi næste morgen til lufthavnen i Göteborg, hvor en dejlig tykmavet flyvemaskine ventede på os. Vi var knapt kommet i luften, før der dukkede to jetjagere op, som fulgte os på vej på hver side af flyveren. Piloterne sad i hver deres glaskupler med hjelme. Pludselig dykkede jagerne, og piloterne vendte kort efter tilbage med hver en rød og hvid klap-hat på hovedet, og de fulgte os helt til Kastrup.

Kort før vi landede, tog vi en rundflyvning over København, hvor vi kunne se, at det hele var rødt og hvidt. I Kastrup blev vi anbragt i en åben bus, der skulle tage os til Københavns Rådhus. Efter en køretur, der tog 3½ time, an-

kom vi til en festklædt Rådhusplads. Alle var ude på balkonen, og rent faktisk lykkedes det os at få næsten alle de 2-300.000 mennesker, der var på Rådhuspladsen, til sammen med os at synge nationalsangen, *Der er et yndigt land*. Det var ikke kun os, der var blevet Europamestre. Det var hele Danmark!

Sidst på eftermiddagen fløj min kone, Jonna, og jeg til Beldringe, hvor vores ældste søn, Tommy, hentede os og kørte os til vort hjem i Over Holluf. Da vi kørte ind i landsbyen, var alle hækene pyntet med flag. Vi boede i et gammelt hus med en stor have til. Vi havde stort set kun én nabo, og det var gartner Ib Nygaard, der ikke

går under andet navn end »Gartneren, der aldrig skuffer« – og det gjorde han heller ikke denne gang. Han havde sørget for, at haven var fyldt med borde og bænke. Mejerierne, der var sponsor for landsholdet, havde sørget for, at der var både smør, mælk og fløde! Og Albani havde sørget for, at der var øl på anlægget i kælderen, og så var der fyldt med glade mennesker. Der var virkelig sang i gaderne og gang i sagerne den aften.

Jeg blev senere landstræner i Finland og Israel og fik mange andre spændende oplevelser, men der er nok ikke noget, som overgår junidagene i 1992!

En duft af middelalder

Klosterhaven ved Skt. Knuds Kloster

*af Thomas Nielsen og
Johnny Wøllekær*

Trafikkens og insekternes summen blander sig i stilheden, når man sidder på de hvide bænke ved buskbombenedene i Klosterhaven. Men der lyder også en hvisken fra fortiden i løvet af den klippede lindehæk. En historie ligger gemt bag murene og i grunden under Odense. En historie næsten så udvisket som resterne af klostret på Nonnebakken, den for længst forsvundne vandmølle ved Munkemøllestræde og det nedrevne kloster ved Sortebrødre Torv.

Odense var i middelalderen en udpræget klosterby. På et meget lille område lå ikke mindre end seks klostre, og de satte deres spor. Mange af byens grønne åndehuller er faktisk resterne af de middelalderlige klostre og deres omgivelser. Klostrene havde enge og marker til den ene side og byen til den anden. Det er dog kun ved et af klostrene, der i dag findes en lægeurtehave, nemlig Klosterhaven ved Skt. Knuds Kloster.

Lydighed og kyskhed

I middelalderen kunne borgerne i Odense se kutteklædte mænd hakke og luge mellem grøntsager og frugttræer i haven ned mod Odense Å.

Benediktinermunkene talte kun lidt, for i talen lå selvisk fremhævelse, og deres røst var viet til at tilbede Gud. Bag klostrets mure arbejdede munke, novicer og lægbrødre i stil-

hedens renhed, når ikke en messe eller gregoriansk korsang lød fra en af de foreskrevne otte tidebønner, svarende til syv timer dagligt. Klosterbrødrene havde forladt den falske verden uden for murene og levede nu i lydighed og kyskhed i en himlens ambassade på jorden. Munkene indtog i stilhed efter de mange forskrifter i *Benedikts Regel* deres brød og deres varme øl i spisesalen med kutten over hovedet. Der var regler for alt – endda for, hvordan man gik korrekt på toilettet.

Klostrene var datidens videntcentre, og det internationale videnskabelige og religiøse sprog i Europa var latin. Munkene drog gerne på pilgrims- eller dannelsesrejser og fik derigennem ny viden. Men på det videnskabelige plan var de dog stærkt begrænsede af tanken om, at visdom skulle søges i skrifterne. De gamle værker blev skrevet sirligt af, og alle nye som gamle tanker skulle tilpasses paven, *Bibelen* og det kristne verdensbillede. Meget tyder dog på, at munkene på det praktiske plan var eksperimenterende og langt fremme i forhold til havebrug, bygningskunst, akvædukter, kloakker m.m., og de påvirkede med deres kunnen og viden samfundet uden for murene.

Bag klostermurene prøvede man at skabe en efterligning af det harmoniske og ideelle samliv før syndefaldet. Selv Edens Have forsøgte man at efterligne i den centrale del af fratergården omkring en brønd eller et vaskehus, hvor mun-

Prikbladet Perikon (*Hypericum perforatum*) har været anvendt mod nedtrykt sindstilstand, og virkningen er i dag videnskabeligt eftervist. Den kaldes også Johannesurt efter Johannes Døberen. De gule blomster indeholder en rød saft. Det skyldes ifølge sagnet, at planten fik det hellige blod på sig ved halshugningen af Johannes. Djævelen kunne ikke unde menneskene dens lægekraft og stak bladene med nåle, men planten helbredte heldigvis sig selv. Blomstringen er omkring Skt. Hans (Skt. Johannes' dag), hvor planten skulle have særlig kraft. Perikon mente man desuden var god mod den sære sygdom »chlorosis«, en slags blod- eller jernmangel, som unge piger kunne få, når deres højtid tilstundede, og de skulle i mands vold (tegning af Thomas Nielsen).

Kvan (*Angelica archangelica*) blev i vikingetiden dyrket som grøntsag i små stenhegnede haver i Norden. Den bærer sit latinske navn (ærkeengel) efter sine mange gode egenskaber, og man mente, at den var under ærkeenglen Michaels beskyttelse. Planten er rig på vitaminer, god for fordøjelsen og har siden middelalderen været en fast ingrediens i mange urtemiksturer. Skærmpflanzen er i familie med mange almindelige krydderurter som persille, dild, kommen, koriander, men også mange farlige såsom skarntyde, hundepersille, bjørneklo m.fl. (tegning af Thomas Nielsen).

Fandens Mælkebøtte (Ruderalia sp.) har fået navn efter den nøgne frugtstands lighed med skindlåget på en mælkespand. Tilnavnet skyldtes mælkesaftens sure smag og den djævelske grokraft. Urten blev også kaldt løvetand på grund af de hugtandfligede blade. Den blev brugt som urindrivende, feberstillende og som ansigtscreme samt mod leversygdomme. Roden – opgravet i jomfruens tegn og hængt om halsen – hjalp mod onde øjne. I krigstid er pæleroden i de sidste århundreder blevet brugt som kaffesurrogat ligesom cikorie (tegning af Thomas Nielsen).

Vellugtende Kamille (Chamomilla recutita) virker febersænkende og beroligende. Blomsten er hul, og den måtte derfor være god mod sygdomme i livmoderen og hysteri [hysteria = livmoder på græsk]. Man var af den mening, at livmoderen kunne begynde at vandre opefter mod hjernen, hvilket gav disse anfald. Livmoderen blev længe betragtet som en slags sygdoms-fremkaldende parasit, der også kunne ramme mænd i form af kolik (tegning af Thomas Nielsen).

kene mellem græs og blomster kunne vaske sig og drømme om paradiset. Klostergårdens have var i reglen omkranset af en korsgang med portbuer. Fra livets kilde i midten af pladsen udgik fire stier mod verdenshjørnerne svarende til de fire floder i Paradiset og passende med elementlæren og korset som kristent symbol. Havestilen synes inspireret af persisk havekunst eller måske stilen i de romerske haver. Ved Skt. Knuds Kloster har den nuværende parkeringsplads i gården syd for domkirken formodentligt udgjort en sådan have.

Den middelalderlige klosterhave

Ordet klosterhave henfører i dag mest til datidens lægeurtehave uden for et klostres bygninger. Her dyrkede de urtekyndige brødre (herbarii) lægeurter til klostrets hospital (infirmarium), apotek (officium) og til det ofte udmærkede køkken, hvor krydderier blev flittigt brugt. Hospitalet var hovedsageligt beregnet til syge klosterbrødre, men man havde muligvis også salg af urteblandinger og behandlinger til klostrets velyndere. I visse klostre var der et hospital, kaldet asylum, for fattige. Det gjaldt dog – så vidt vides – ikke for Skt. Knuds Kloster, der var en rig, magtfuld og lukket institution, der havde kontakter til samfundets øverste lag.

Man ved ikke præcist, hvordan de middelalderlige klosterhaver var anlagt. Der kendes kun én detaljeret klosterhaveplan fra omkring 820 over det schweiziske benediktinerkloster Skt. Gallen samt enkelte beskrivende tekster. I Skt. Gallen lå den kun 100 m² store urtehave i det nordøstlige hjørne ved klostrets infirmarium. Haven bestod af otte bede omkranset af yderligere otte i et kvadrat. I haven voksede, hvad vi i dag ville kalde krydderurter, såsom rosmarin,

Knud den Helliges jordiske rester befinder sig i krypten under Skt. Knuds Kirke. Han blev helgenkåret i år 1100, da der var sket flere mirakler omkring hans grav. Ved siden af lægeurter var der stor tiltro til relikviens helbredende effekt i middelalderen. De mest utrolige historier og misforståelser lå ofte til grund. F.eks. holdt Skt. Vitus på afbildninger en kedel i hånden, da han som martyr blev kogt levende. Han blev siden skytshelgen for ufrivillige vandladere, da man troede, der var tale om en natpote. På billeder blev Skt. Agathas afhuggede bryster taget for brød, og man bagte derfor Agathabrød som værn mod ild. Hår, tænder, knogler, klæder og andet fra helgener var i høj kurs. Særligt araberne i Palæstina forstod at spinde guld på dette. Til de tilrejsende troende kunne selv Johannes Døberens hoved skaffes – endda i det ønskede antal (Lennart Larsen fot., Stadsarkivet).

Den nyanlagte klosterhave ved Skt. Knuds Kloster åbnede i juni 1922 og havde da ca. 100 arter, som var udvalgt efter plantefund og gamle lægebøger fra middelalderen – nogle blev stadig brugt som kulturplanter, mens andre blot blev betragtet som ukrudt (Stadsarkivet).

mynte, salvie, brøndkarse, kommen, løvstikke, fennikel, men også rejnfan, liljer og roser.

Skt. Knuds Kloster og dets omgivelser var ret omfattende og rakte helt fra Munkemøllestræde i vest til Albani Torv i øst og åen mod syd. Det er uvist, hvor lægeurtehaven oprindeligt lå. Haven skal sikkert søges i nærheden af køkkenet. Spisesalen lå nok i den nuværende læsesal, og man har fundet spor af et køkken nederst i den sydøstlige del af de nuværende bygninger. På Braunius' kort over Odense fra 1593 er der tegnet en særlig have med et symmetrisk centrum

umiddelbart syd for den nuværende klosterhave. Men lægeurtehaven kan også have ligget vest for den nuværende.

Universets centrum

Højmiddelalderens klosterscholer mente, at alt i universet var opbygget af de fire elementer luft, ild, jord og vand, der hver havde deres verdenshjørne (henholdsvis øst, syd, nord og vest). Man inddelte også året i fire årstider ligesom døgnet og menneskelivets aldre. Munkene mente des-

Kulsukker (*Symphytum* sp.) har været brugt som sårhelende middel og mod gift. Munke og folk generelt var meget plagede af gift på grund af de fugtige og dårligt opvarmede boliger. Man mente desuden, at kulsukker ligefrem kunne sætte kødstumper sammen, hvis man kogte det i en gryde. Mången en falden mø sankede derfor urten i forsøget på at genvinde sin uskyld til bryllupsnatten. Salg af lægemidler fra planten er i dag forbudt, da indholdsstofferne er mistænkt for at være kræftfremkaldende (tegning af Thomas Nielsen).

Rød hestehov (*Petasites hybridus*) blev på Fyn også kaldt Buggeblodsurt efter stormanden Niels Bugge, der blev dræbt af fiskere ved Middelfart i 1358. Hans blod flød ifølge sagnet ud over urten og farvede stilk og ribber som blod. Den kaldtes også pestilensurt, da den som så meget andet blev indført i 1300-tallet som middel mod pest. Men måske skyldes navnet også, at væksten er vanskelig at komme af med. Selv om den botanisk set intet har med en skræppe at gøre, kender de fleste planten under dette navn. Den vokser mange steder ved klostre og herregårde samt f.eks. langs Odense Å. Man tog rodudtræk mod gift, og urten var god mod udslet og sure ben (tegning af Thomas Nielsen).

Majgøgeurten (*Dactylorhiza majalis*) blomstrer, når kukkeren kommer, haren får kuller, og naturen bliver gej. Planten er en orkidé, hvilket på latinsk betyder testikel. Den blev kaldt kukkerurt og præstekok på Fyn. Siden oldtiden blev gøgeurtens knolde tillagt egenskaber, som det er upassende at frembære til læsning for enhver stand og alder. Planten har nemlig to rodknolde, hvoraf den ene er fra året før og derfor runken og mørk, mens den anden er hvid og frisk. Plantens gode knold kunne hjælpe manden til at komme til sin magt igen og var derfor nyttig for ægteskabets pligter. Den visne knold var til gengæld god til dem, som var indgivet i klostre og havde lovet kyskhed (tegning af Thomas Nielsen).

Sæbeurt (*Saponaria officinalis*) indeholder saponiner, som får vand til at skumme op. Dette gør, at den ikke er ubekvem til at afvaske skarn på hænderne og andetsteds.

Den har været brugt som sæbeerstatning og er god til at dybderense klædestoffer. Den bruges i dag til rensning af ældre museumsgenstande. Et askog af rod og blade blev brugt til løjvask ligesom brændende kærlighed (*Lychnis chalcedonica*). Andre planter såsom farvevæjd (*Isatis tinctoria*) blev brugt til at give klæder kulør (tegning af Thomas Nielsen).

uden, at mennesker var opdelt efter fire temperamenter alt efter, hvilken årstid man var født i, og dermed hvilken mængde af henholdsvis blod (forår), gul galde (sommer), mørk galde (efterår) og slim/flegma (vinter), man fik fra fødslen i forhold til stjernernes stilling. Humøret var enten sangvinsk (let rørt), kolerisk (let ophidset), melankolsk (sentimentalt/trist) eller flegmatisk (trægt/slapt). Til hvert element hørte et organ, henholdsvis hjertet, leveren, milten og hjernen.

Hvis et menneske blev sygt, så skyldtes det ubalance i kropsvæskerne, og det gjaldt derfor om at genskabe ligevægten. Diagnosen blev især stillet ud fra patientens urin, som den lægekundige vurderede ud fra blandt andet mængde, klarhed, farve, bundfald, lugt og smag! Balancen kunne blandt andet genskabes ved bønner, behandlinger med de rette lægeurter eller ved uddrivelse af de overrepræsenterede væsker ved afføringsmidler, lavementer, klyster [indsprøjtning i endetarmen], urindrivende midler, brækmidler, kopsætning og især ved åreladning, hvor blod blev tappet. Man skulle således helst være ved godt helbred for at overleve kuren.

En anden gennemgående tanke omkring lægeurters virkemåde var signaturlæren. Det var tanken om, at Gud havde sat sit tegn eller sin signatur på planter, således at den rettroende og vise kunne se, hvad planten gjorde gavn for. Asparges var med sine hårfine, lange blade god for hårvækst, mens plettet lungeurt var god mod lungesygdomme. Slingplanten slangerod var god mod slangebids, og havde man blot lidt af urten på sig, ville det endog skræmme alt giftigt kryb væk på bærerens vej.

Mange af munkene syslede også med hemmelige videnskaber og var stærkt inspirerede af den såkaldte alkymi. Alkymisterne var ligesom de kirkelige lærde meget påvirkede af Platons tanker. De ville forædle sjælen og metaller via

mystiske blandinger af svovl, kviksølv og diverse kropsvæsker. Fra kirkens side blev sådanne magere betragtet som djævelens håndlangere af samme støbning som kloge koner, hekse og troldmænd. Man genkender derfor i dag alkymisternes tanker og symboler fra de onde kræfters tjenere i gyserfilm, ligesom de er grundlaget for trolddommen og latinske trylleformuler i bøger som *Harry Potter*.

En anden stor gruppe af urtekyndige, der især efter middelalderen overtog markedet, var apotekere eller farmaceuter [af det græske ord for giftblander!]. Hos »giftblanderne« kunne man købe diverse pulvere og eliksirer mod tandpine, feber, menstruationssmerter, manglende lyst udi kønsaktens glæder, og hvad folk ellers døjede med af dårligdomme. Også her havde signaturlæren en betydning, hvilket man især ser af potens- og kærlighedsmidler, der ofte indeholdt ingredienser fra strittende planter og/eller fra planter med frø eller rodknolde, som ligner testikler.

Kloster- og lægeurter

Mange af de planter som forekommer almindeligt i nutidens haver og mange steder i naturen omkring klostre, slotte og herregårde blev ofte oprindeligt indført af munkene. Det gælder f.eks. citronmelisse, merian, havemalurt og rød hestehov. Urternes anvendelse blev skrevet ned i bøger, og der kan man læse om middelalderens sygebehandling.

Indtagelsen af lægeurterne var ofte et kapitel for sig. Mod tandpine skulle man f.eks. stikke et buksbomblad ind mellem tænderne. Mod forsinket menstruation og/eller hysteri kunne kvinden sidde overskrævs og lade røgen fra brændende kamille stige op. Munken kunne også brænde lidt gråbynke af på huden af patienten og danne et brandsår, som det onde kun-

Klosterhaven bredte sig i de første år fra 1922 også øst for konsistoriebygningen. Her var blandt andet bænke og et solur i midten, og alt sammen var omkranset af blomster. Denne del af Klosterhaven blev fjernet, da Eventyrhaven blev anlagt under besættelsen (Stadsarkivet).

ne slippe ud igennem (moxibustation). Mange midler skulle påføres som varme omslag, andet smøres på det syge sted. Men oftest skulle urteblandingen eller et afkog indtages – gerne iblandet alkohol eller aqua vitae (livets vand).

Brændevinen fik stor betydning for behandlingen med lægeurter. At man havde lært at destillere vin, skyldtes ny viden fra den arabiske verden. For mens det kristne Europa i middelalderen var meget fundamentalistisk, og det kunne koste livet at sige kirken imod, blomstrede vi-

denskaben i den arabiske verden under den tids meget åbne islam. Gennem kalifaterne i Spanien og på Sicilien og senere også længere østfra lærte munkene arabernes og dermed de gamle grækeres skrifter at kende. Det betød ny kundskab om urter, medicin, kemi, astrologi, astronomi og meget mere. Derfor bruger vi i dag arabiske tal, og arabisk kan genkendes i ord som alkohol, alkymi, eliksir, alkalisk m.m.

Visse af middelalderens behandlinger var direkte livsfarlige. Andre har faktisk siden vist sig

at have en videnskabelig beviselig effekt og bruges i dag i naturmedicin (f.eks. vellugtende kamille, prikbladet perikon og lægebaldrian). Overraskende nok stammer op mod halvdelen af al den medicin, der findes på apoteker og hospitaler i dag, fra naturen. Medicinen stammer især fra planter. Nogle af de giftige planter har endog fundet funktioner, hvor man udnytter

deres giftvirkning til behandling af eksempelvis hjertesygdomme (fingerbøl/digitalis) eller sindslidelser (bulmeurt).

Men ellers har visse lægeurters giftige virkning også været kendt i middelalderen. Særligt i natskyggefamilien finder vi farlige planter som bulmeurt, pigæble og galnebær, der ofte har været brugt til giftmord. Den mest kendte er

Skt. Knuds Klosters have ca. 1930. Haven var indrammet af lindetræer, der var klippet som »portbuer«, der skulle give illusion af en korsgang. Billedet giver tydeligt indtrykket af en »duftoase« midt i den moderne by. Byplanlæggerne var i begyndelsen af 1900-tallet meget optaget af at skabe grønne frizoner, hvor borgerne kunne komme lidt ud i »naturen«. Også Klosterhaven var et forsøg på at skabe et stykke Paradis på jord (Stadsarkivet).

I 1932 blev Klosterhaven udvidet ned mod elektricitetsværket og svømmehallen, og der blev lavet en ny trappe ned til den del af haven (Stadsarkivet).

nok galnebær, der ved indtagelse af få bær leder til hallucinationer og siden en voldsom død i kramper. Dødeligt giftige planter fra andre familier er også repræsenteret i Klosterhaven i Odense ved f.eks. skarntyde og venusvogn. Bulmeurt var i øvrigt meget anvendt i heksesalve, som gjorde det muligt for kvinder i den branche at flyve til sabbat. Så det kan undre, at den også fandtes i klosterhaver.

Vi ved ikke præcist, hvilke lægeurter der har været dyrket ved det middelalderlige Skt. Knuds Kloster. Men de engelske munke har sandsynligvis taget frø, rødder og stiklinger med fra moderklostret i Sydvestengland og eventuelt suppleret med lokale planter. Under en udgravning ved Sortebrødre Kloster fandt man flere forskellige lægeurter i et lag fra sidst i 1200-tallet. Her kunne arkæologerne konstatere indførte arter som hundepersille, rundskulpe, svaleurt, skærmvortemælk, lægejordrøg, kransburre og bulmeurt. Ved andre danske undersøgelser er der fundet lignende forekomster af velkendte lægeplanter. Den middelalderlige klosterhave forsvandt formentlig samtidig med klostrets nedlæggelse efter reformationen.

En ny klosterhave

Skt. Hansaften 1913 brændte de sørgelige rester af Skt. Knuds Kloster, og efter mange og lange overvejelser valgte kommunen og staten i fællesskab at genopbygge klostret. Da genopførelsen stod færdig i 1919, lå det snublende nær, at der også blev anlagt en ny klosterhave, der var inspireret af en middelalderlig klostergård. Årene omkring 1. verdenskrig, da industrialiseringen

efterhånden havde sat sit tydelige præg på de gamle byer, var præget af en voksende interesse for at bevare fortiden, og det gjaldt både bygninger og planter. I 1921 blev eksempelvis Historisk Botanisk Have i Vordingborg anlagt, og ved Øm Kloster blev der i 1926 anlagt en klosterhave.

Odense Kommune kontaktede i 1919 den københavnske havearkitekt J.P. Andersen og fik ham sat på sagen. I 1909 var den vestlige del af malekarmen (Bagåen), der førhen havde ført

vand til Munke Mølle, blevet fyldt op. Men hele Bagåen var blevet overflødig, efter at møllen i 1905 flyttede til Odense Havn. Derfor fik havearkitekten til opgave at lave et forslag, der både omfattede resten af Bagåens opfyldning og anlægget af en have bag Skt. Knuds Kloster. Den anerkendte havearkitekt kastede sig med ildhu over opgaven, og i hans første udspil fra foråret 1920 gik han langt længere end aftalt, idet han blandt andet også inddrog Læseforeningens Have (som på det tidspunkt var forbeholdt medlemmerne af Fyens Stifts Læseforening på Albani Torv og altså ikke var en offentlig park).

Den gamle læseforening var dog modstander, og den modsatte sig også en opfyldning af den resterende del af Bagåen, da det ville ødelægge havens intimitet. Men her var der nu store problemer med stillestående vand og mængder af mudder på bunden. Det gav en enorm rotteplage. Derfor mente mange, at Bagåen absolut burde opfyldes, og så kunne kommunen passende anlægge en offentlig promenade på strækningen. Havearkitekt J.P. Andersen var dog ikke enig. Han ville komme rotteplagen til livs ved at fjerne alle de gamle skure, affaldsbunker og træbolværker. Derved kunne man bevare Bagåen som idyl.

I november 1920 havde havearkitekt J.P. Andersen et nyt forslag til et haveanlæg mellem klostret, Stiftsbibliotekets have, åen, elektricitetsværket og Klosterbakken klar. Forslaget omfattede også den gamle, lavtliggende frugthave mellem klostret, Klosterbakken og elektricitetsværket. Men det område ville byrådet hellere sælge til beboelse, så planen måtte ændres igen.

Og så var der økonomien! Hvordan skulle pengene skaffes, når kommunen fattedes klingende mønt? Det fandt man nok en løsning på. Det vigtigste var, at planen nød bred politisk opbakning. Havearkitektens nye plan blev godkendt, og byrådet vedtog under hensyn til arbejdsløsheden og økonomien at lade jordarbej-

det udføre som et arbejdsløshedsprojekt. »Målet er jo at få en lille, smuk have op ad de gamle kirke- og klosterbygninger«, hed det i et notat. »Og der er fremsat den tanke i byrådet, at der i haven skulle plantes sådanne planter, urter, træer og buske, som er ved at blive sjældne her i landet eller er så godt som uddøde. Haven ville derved blive et slags levende botanisk museum«.

Fyens Stiftstidende fortalte i slutningen af juni 1922, at den lille idylliske have snart åbnede for publikum. Den var dog allerede blevet forevist ved det forudgående byplanmøde i Odense. »I haven er der flere hundrede sjældne planter og blomster, som for år og dag siden var meget almindelige i landet, men som nu kun findes i gamle kloster- og herregårdshaver. En del af de sjældne planter er overladt kommunen af Botanisk Have i København«.

Haven åbnede den 29. juni 1922 for publikum. Den var endnu ikke helt færdig, men arbejdet var så fremskredet, at byens forskønnesudvalg valgte at åbne haven for besøgende. Klosterhaven ville dog kun være åben frem til udgangen af august og kun fra kl. 7 morgen til kl. 9 aften. Det var havearkitekt J.P. Andersen, der som nævnt havde tegnet haven, mens alt det praktiske arbejde blev udført af kommunegartner P.G. Nebel og hans folk. Til *Fyens Stiftstidende* fortalte kommunegartneren, at ideen med haven var at bringe klostrets omgivelser i harmoni med bygningerne, og det bedst blev opnået ved at »indrette den som en klosterhave og deri at anbringe en samling plantearter, som man, gennem forskellige kilder, ved har været dyrket i de gamle klosterhaver«.

Nebel berettede også om, hvordan klosterhaverne havde været indrettede, så de lignende et skakbræt, fordi man havde gange på langs og tværs, så haven blev inddelt i kvadrater. Der fandtes ikke gamle middelalderlige planer for

I 1932 blev haven udvidet med området syd for den oprindelige have. Der blev anlagt et vandbassin, der gav plads til flere arter af vandplanter som f.eks. åkander; og i en lav afløbsgrøft blev der anbragt sumpplanter. Desuden blev bestanden af frugttræer og andre planter på arealet bevaret (Odense Bys Museer).

Skt. Knuds Klosterhave, men arkitekten havde valgt at benytte kvadratformerne, da det princip var yderst udbredt i de gamle klosterhaver. I Skt. Knuds nye klosterhave blev kvadraterne adskilt af buksbom. Desuden blev Klosterhaven i Odense opbygget efter elementlæren med stier mod verdenshjørnerne. I midten var anbragt en fug-

lebrønd – eller en slags klodespringvand, der skulle føre tankerne hen mod middelalderens tro på, at jorden var centrum af universet. Uden om jordens sfære lå vandets sfære, så kom luftens, ildens og endelig de himmelske sfærer.

Det hele blev indrammet af en nyplantet lindehæk. Hækken er med tiden blevet formet

I 1932 blev Klosterhaven udvidet langs Klosterbakken. I det nyindrettede bassin fandt man plads til en cementskulptur, Danaë af Gerhard Henning. Den havde tidligere været placeret i Munke Mose og blev i 1959 overført til Fyns Stiftsmuseum, medtaget af vind og vejr. Foto 1941 (Stadsarkivet).

som porte – eller som en middelalderlig korsgang.

Terrænet gav arkitekten flere udfordringer. Mod øst faldt arealet brat ned mod Bagaen, men det blev planeret, så der opstod en slags bastionsform. I dens midte blev et solur placeret, og i fire bede udenom blev plantet gammel-

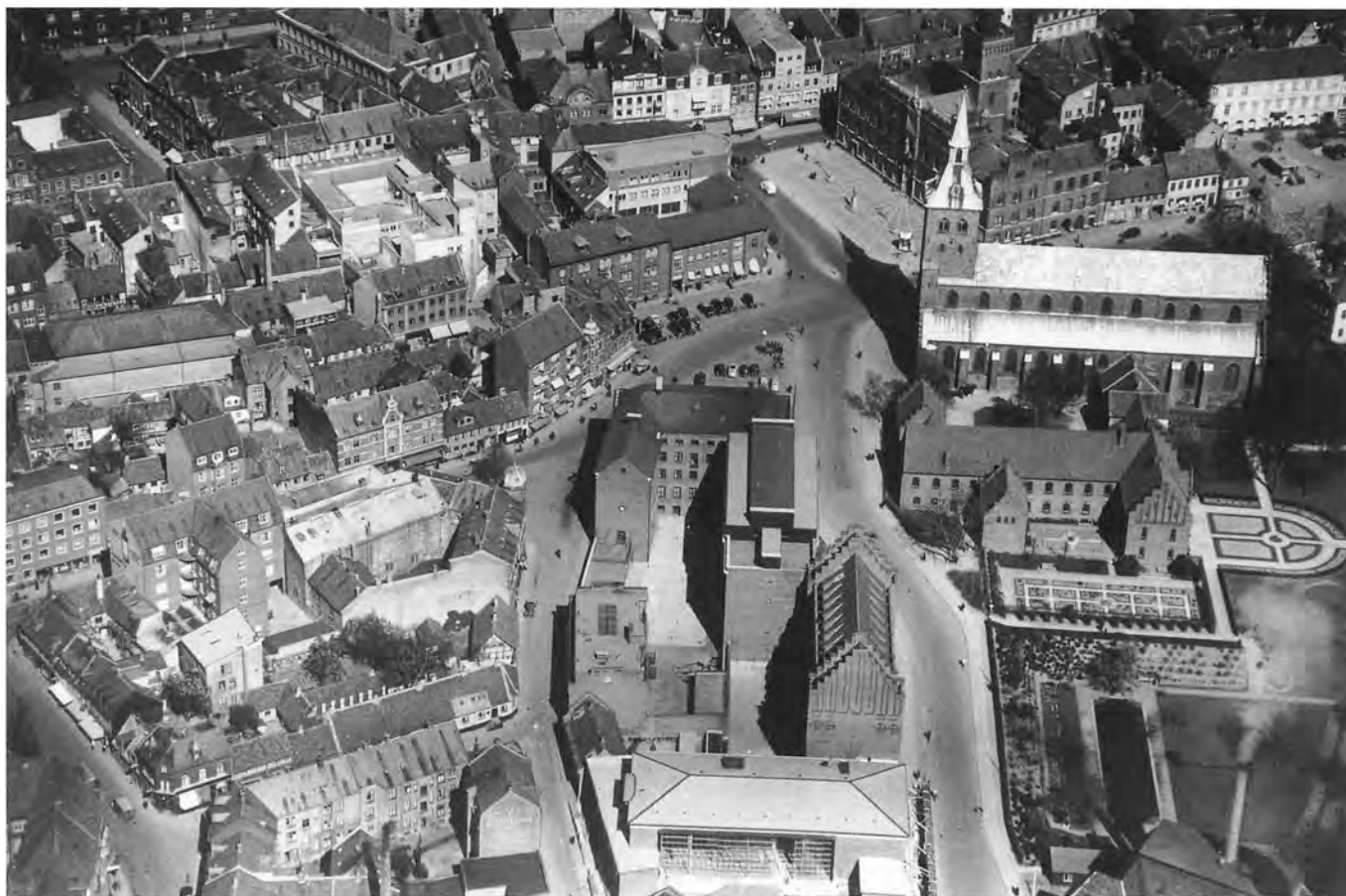
dags roser og lavendelhække. Et lille stykke af haven hørte endnu til Stiftsbiblioteket, men det havde kommunen lejet. Det drejede sig om en strimmel jord, som løb langs med den gamle konsistoriebygning. Under planeringen fandt man efter sigende flere murede munkegrave med skeletrester, som dog blev tildækket igen.

Den kunstige klosterhave kan siges at være en slags grøn fantasi over den lægeurtehave, der lå uden for selve klostret og haven i den middelalderlige klostergård. Haven talte noget over 100 plantearter, som var udvalgt efter plantefund og gamle lægebøger fra middelalderen – nogle blev stadig brugt som kulturplanter, mens andre blot blev betragtet som ukrudt. Det var en blanding af lægeurter, krydderurter og farveplanter. Nye planter kom lø-

bende til, og i 1923 blev antallet af planter opgivet til 173.

Det tog tid, før haven groede rigtig til. I 1925 skrev forfatteren og havearkitekten Johannes Trolle, at Klosterhaven endnu ikke gav »den intime skønhed og velsignede ro, som det må antages, at de gamle klosterhaver har ydet deres plejere, munkene, men når lindene har vokset sig frodige – da er Klosterhaven her et værdifuldt supplement til de dejlige, ærværdige bygninger«.

Lufifoto fra 1938. På billedet ses Klosterhaven i sin fulde udstrækning både med urtehaven, den østlige del ved konsistoriebygningen og den sydlige udvidelse med vandbassinet fra 1932. I forgrunden er svømmehallen ved at være færdigbygget (Odense Bys Museer).

Den indre klosterhave med klostrets såkaldte udløberfløj i baggrunden. Ved indvielsen af Klosterhaven i 1922 var dette område ikke tilplantet. Der var en højere mur mod syd, men ved en af de følgende renoveringer af Klosterhaven blev området også tilplantet. I dag fornyes indholdet i de enkelte bede i denne del af haven flere gange om året. I midten en tidligere døbefont fra Fraugde Kirke – overtaget fra Odense Bys Museer i slutningen af 1940'erne (Stadsarkivet).

Haven udvides

I 1932 blev Klosterhaven udvidet mod syd. Frugthaven, som politikerne ikke ville inddrage i 1922, blev nu lagt ind i Klosterhaven og altså forskånet for bebyggelse. Den gamle frugthave havde i en menneskealder været udlejet til gartner Jens Jørgensen i Munkemøllestræde 6. Da han i 1920 havde fået lejeaftalen om haven fornyet, kæmpede den gamle gartner – han var da

76 år – for at undgå en lejestigning. I et brev skrev han blandt andet: »Angående Klosterhaven her, som jeg nu har haft til leje i 41 år til 1. november 1920. Og som nu i de senere år har ejedes af Odense Kommune ... Haven her er meget udsat for plyndring både af frugt og blomster og både af voksne og af børn og kan af den grund ikke give den høje betaling i leje ...«. Men gartneren kæmpede forgæves. Det var kommunegartner P.G. Nebel, der slog streger-

ne til udvidelsen, som også omfattede et stort rektangulært vandbassin. Det 30 m lange og 8 m bredde bassin var støbt i beton og gav plads til flere former for vandplanter. Der blev også gjort plads til sumpplanter i bassinets lave afløbsgrøft. Det var samtidig meningen, at en bestand af frugtræer og andre planter blev bevaret. Og haven kunne byde på mange sorter. I *Fyns Social-Demokrat* fra 1938 fortælles om havens snorlige, stenlagte gange og mange botaniske sjældenheder. Der voksede blandt andet et pebertræ, abrikos, fersken og figen. Og figentræet gav nogle somre store fuldmodne frugter. Her stod magnolia (også kaldet tulipantræ) og paradis-

Lægeurter

De gamle klostre er væk, men der, hvor de en gang lå, trives stadig den dag i dag en række planter, som går tilbage til den katolske kirkes tid. Det er planter, som er direkte efterkommere af planter i klostrets medicinske urtehaver.

Munkene bragte ny viden om køkkenhaver og frugthaver til Danmark, og mange af deres planter blev indført fra det sydlige Europa. Nogle klostre spillede dog en særlig rolle i urternes udbredelse. Esrum Kloster var cistercienserordenens åndelige centrum i Danmark, og fra klostrets have blev plante-materiale sendt ud til landets andre klostre.

Erik Ploppennings livlæge, Henrik Harpestreng, har efterladt sig flere håndskrifter, der omfatter urtebøger, som er skrevet samtidig med, at munkene dyrkede deres planter i Skt. Knuds Kloster. Bøgerne giver detaljerede opskrifter på, hvordan man skal bruge urter og krydderier.

æbler. Ferskentræet stod frit og havde rødtligt orangefarvede blomster i foråret. Og helt nede ved elektricitetsværket stod en *Araucaria araucana*, et meget smukt og ejendommeligt nåletræ, også kendt som Abernes skræk.

Med udvidelsen fik byen en botanisk plante-samling, som blandt andet byens skoler havde ønsket sig. I byrådssalen fortalte den konservative overlærer Dagmar Carlsen-Skiødt: »Vor fortræffelige by har hidtil savnet en botanisk skolehave, en have med planter til botanisk studium; nu vil vi ikke blot få det, men også få det på et uhyre bekvemt sted for skolerne ... Det vil med andre ord sige, at Odense får en seværdighed mere. Alene Klosterhaven har i flere år været omtalt som noget ret enestående, og jeg tror, at den tilføjelse, den får nu, vil blive knyttet til på en meget fortræffelig måde«.

Efter Eventyrhaven

I 1943-44 blev Klosterhaven igen omlagt. Det skete i forbindelse med etableringen af Eventyrhaven. Rådhusudvidelsens arkitekt, Bent Helweg-Møller havde en vision om at binde det nye rådhus og den nyskabte H.C. Andersen-have sammen. Det nødvendiggjorde en regulering af Klosterhaven og mere eller mindre en udradering af Læseforeningens Have. Arkitekt Helweg-Møller og havearkitekterne C.Th. Sørensen og P. Wad udarbejdede planen til om-lægning af Læseforeningens Have og dennes forbindelse med Klosterhaven.

Det var ved den lejlighed, at Klosterhaven mistede sit østlige fremspring ud mod Eventyrhaven. Den blev jævnet ud og erstattet med græsplæne. En ændring, der faldt godt i kunstneren og anmelderen Herman Madsens smag. Han mente kort og godt, at fremspringet mest af alt havde lignet en »affaldsbunke«. Også vandbassinet fra 1932 blev lavet om, så det blev

rundt. De bløde former passede bedre til den nye park, hævdede arkitekterne. Og så blev den firkantede kumme ændret til et lille rundt bassin. Der blev også mellem bassinet og den oprindelige klosterhave rejst en ny toiletbygning, der var placeret der, hvor der i dag findes en café.

Det var dog ikke alle, som var begejstrede for Klosterhavens skæbne. *Fyns Venstreblad* bragte i maj 1946 et læserbrev, hvor det blandt andet hed: »Og så Klosterhaven. Denne før så dejlige plet har været genstand for et sandt hærværk. Den af alle så yndede plads i hjørnet med soluret i midten og dejlige blomster i en rundkreds omkring fra tidligt forår til sent efterår, er fjernet, forsvundet og »erstattet« af en vældig plæne, som skræner stærkt ned mod åen og i en tør sommer vil blive ubehjælpelig afsveden og brun. Ligeledes den aflange dam i havens vestre side, hvor der langs kanten også plejede at være smukke begonier og andre blomster ved den smukt beplantede skrænt, hvoraf en del er forsvundet, blandt andet en stor gruppe rhododendron. Fra dammen førte et lille vandløb med koblommer o.lign. planter ned til åen. Børnene morede sig meget over de talrige guld-fisk, som fyldte dammen. Alt dette er nu borte, og i hjørnet er opført (burde være »nedført« i stedet) et monstrum af toiletter, som griner af hæslighed langt hen, og foran denne en cirkelrund cementdam uden mulighed for vegetati-on eller nogen art af liv i det kommunale vand«.

Haven lever endnu

Det summer stadig i Klosterhaven, hvor planterne løbende er blevet fornyet og er i dag ordnet efter moderne, systematisk botanik. Klosterha-ven er stadig en af byens små oaser, om end den i nogle år har været lidt overset og har haft et lidt broget klientel.

Byens parkadministration bruger mange res-sourcer på haven, men desværre er skiltene med planternes navne fjernet. Morgenfruer bli-ver sået som fyld, og nogle steder må de gamle lægeurter kæmpe med ukrudt, mens voldsomme urter andre steder overtager bedene helt.

I 2005 blev antallet af arter optalt til 85. Der lægges for tiden op til en renovering, hvor man vil ende på 127 lægeurter. Der er altså god grund til at tro, at Klosterhaven snart igen fremstår med den intime skønhed, som den var tiltænkt.

Litteraturliste

- Bergmark, Matts: *Lægekunst, tro og overtro*. 1968.
 Brade, Anna-Elisabeth: *Henrik Harpestrengs lægeurter og mine-raler*. 1999.
 Brøndegård, V. J.: *Folk og Flora: dansk etnobotanik*. Bind 1-4. 1978-80.
 Jørgensen, Jens Anker og Bente Thomsen: *Gyldendals Bog om danske klostre*. 2004.
 Kistorp, Thomas Klint & Søren Bjørn Laursen: *Naturlægemid-ler – evidens og lægemiddelinteraktioner i klinisk praksis*, i *Ugeskrift for Læger* 2002, Nr. 164 (36), s. 4161.
 Nebel, P. G.: *Skl. Knuds Klosterhave i Odense. Plantesamlingerne*. 1933.
 Nielsen, Jørgen og Eva Becher: *Munkemad*, i *Skalk* 1997, nr. 4, s. 10-12.
 Norn, Svend og Poul R. Kruse: *Hjerteglykosider: Fra oldtiden over Witherings digitalis til endogene glykosider*, i *Dansk Medi-cinsk historisk Årbog* 2004.
 Olesen, Anemette: *Lægeplanter fortæller historier*. 1994, 2. oplag 1997.
 Schou, Lise: *Odense Klosterhave. Renovering af plantesamlingen*. Odense Kommune. Park- og Vejafdelingen. 2005.
 Schweiger, Anita og Susanne Kammerer: *Hildegard af Bingens urtebog: forebyggelse og helbredelse*. 2001.
 Tholle, Johannes: *Klosterhaverne i Odense*, i *Havekunst* 1925, 6. årg., nr. 2.
 Wøllekær, Johnny: *Det største Sankthansbål. Træk af Skl. Knuds Klosters historie*, i *Odensebogen* 1999. s.127-157.

Herudover er anvendt byrådets journalsager, stadsinge-niørens journalsager og stadsgartnerens udklipssamling (Stadsarkivet).

Da Odense kom på skærmen

af Jørgen Volmer

Fra lokal-tv's barndom

I år er det 25 år, siden Kanal Fyn gik i luften med den første samlede fynske satsning på lokal-tv-området. I foråret 2009 modtog Odense Stadsarkiv fra firmaet Studio 1-2 en stor samling båndoptagelser af udsendelser fra Kanal Fyn fra årene 1984-88, ca. 25 hylde-meter – et spændende materiale fra lokal-tv's barndom i Odense og et materiale, der stiller krav om hurtig digitalisering. Souschefen på *Fyens Stiftstidendes* Odenseredaktion, Jørgen Volmer, dækkede nyheden om afleveringen, og da han som ansat ved Kanal Fyn 1984-93 selv var med til at producere mange af udsendelserne, har Jørgen Volmer først berettet om tiden ved et foredragsarrangement i Historiens Hus i september 2009 og efterfølgende taget imod redaktionens opfordring til at fastholde sine erindringer om tiden på tryk.

17. september 1984. En historisk dato for lokal-tv i Odense. Den dag, kl. 19.15, blev den første lokale nyhedsudsendelse sendt til odenseanere og fynboer. Det blev starten på fire år med daglige nyhedsudsendelser på lokal-tv, efterfulgt af fire-fem år med tv-produktion til især det landsdækkende TV 2, der sendte sin første udsendelse den 1. oktober 1988.

Men lad os begynde med begyndelsen – dengang Kanal Fyn kun var en løs tanke oppe i hovedet på ledende avisfolk på Fyn, og jeg havde mit job som journalist på *Fyens Stiftstidendes* erhvervsredaktion.

Fyens Stiftstidende havde i 1982 fået ny chefredaktør, da Bent A. Koch afløste Kurt Sørud. Heller ikke dengang gik det for godt for dagbladene, og avislederne var konstant på udkig efter noget, der i fremtiden kunne skabe nye indtægter.

På tv-området var der fortsat monopol. Danmarks Radio var eneste danske tv-kanal, og af udenlandsk tv kunne kun de to store tyske kanaler, ARD og ZDF, fanges ind over store dele af Fyn.

Politikerne på Christiansborg var begyndt at tale om muligheden for at bryde tv-monopolet, men i begyndelsen af 1980'erne var der stadig lang vej endnu. Så for at få nogle erfaringer på området blev det muligt at sætte en række forsøg i gang rundt om i landet, der skulle give erfaringer på tv-området.

Fyens Stiftstidende og *Fyns Amts Avis*, som i dag er så tæt på at være gift, som man kan være uden at være det, var bestemt ikke gode venner dengang. Men alligevel fandt de to aviser sammen om et lokal tv-forsøg, som fik navnet Kanal Fyn – med Fyns Kabel TV A/S som navnet på det selskab, der stod bag. De to aviser ejede selskabet i fællesskab.

Det oprindelige Kanal Fyn-hold, fotograferet et par måneder før sendestart. I forgrunden kanalchef Benny Ahlmann-Jensen, bagerst fra venstre Henrik Bjerg Jensen, John Fredy, Jørgen Volmer, Flemming Lerbæk, Jørgen Hansen og Gert Ellegaard. Foto 25.7.1984 (Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Stadsarkivet).

Der havde forud for konstruktionen med Kanal Fyn været prøvet til med enkeltudsendelser og mindre nyhedsudsendelser fra de gamle FKT-lokaler på Klosterbakken. Her var enkelte lønnede fra *Stiftstidende* med, men ellers byggede det på frivillig arbejdskraft fra græsrodsbevægelser, interesseorganisationer og uddannelsesmiljøet. Det var en slags forsøg før forsøget og blev ikke sendt, så alle kunne se med.

Det første hold bliver sat

Det var umuligt at bygge daglige udsendelser på frivillige, som man ikke kunne være sikker på overhovedet mødte på arbejde, så satsningen med Kanal Fyn skulle være mere strømlinet.

I 1984 gik arbejdet for alvor i gang. Journalister og fotografer på de to aviser blev tilbudt job på den nye kanal – syv mand skulle der bruges

Et Kanal Fyn-hold på arbejde i marken i stationens ungdom. Til venstre journalist Henrik Bjerg Jensen og fotograf og stationschef Benny Ahlmann-Jensen (Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Stadsarkivet).

fra starten, blev det besluttet, og jeg så det som en ny og spændende udfordring efter næsten seks år på erhvervsredaktionen.

De syv blev hurtigt fundet. Ud over mig blev det fire andre fra *Fyens Stiftstidende*, nemlig fotograferne Benny Ahlmann-Jensen, Jørgen Hansen og John Fredy samt journalist Gert Ellegaard. Fra *Fyns Amts Avis* kom journalisterne Henrik Bjerg Jensen og Flemming Lerbæk.

Vi blev ansat i maj 1984 og skulle så i træningslejr frem til en forventet sendestart en gang i september. Vi var stort set alle spejlblanke på tv-produktion. Anede ikke en dyt om det og skulle tilegne os en masse ny viden.

De overordnede linjer blev tegnet af de to avisers chefer, og de anede lige så lidt om tv-produktion som os. Det var imidlertid et mantra, at vi skulle lave noget, der vakte opsigt, slog navnet

Kanal Fyn fast, og så måtte det gerne være lidt friskere og frækkere end de trykte aviser. Sagt med andre ord: Vi havde stort set frie hænder, bare vi lavede noget, som blev set.

En spændende opgave, som vi blev mere og mere fortrolige med frem mod sendestart, som snart blev sat til den 17. september 1984.

Udstyret var primitivt også efter datidens forhold, hvor et rigtigt tv-kamera kostede flere hundrede tusinde kroner. Vi måtte nøjes med langt simplere udstyr, som dog kunne lave levende billeder og lyd, men som efter DR-standard nok var til lossepladsen.

Udstyrets standard eller ej, så åbnede der sig pludselig en ny verden med niveauer for lyd og billede, hvidbalancer og komplicerede tekniske udtryk. Det gik de fleste af os ikke så meget op i, vi fokuserede mere på, hvad vi skulle putte i den 15 minutter lange nyhedsudsendelse, der lå kl. 19.15. Tidspunktet var udvalgt med omhu, nemlig lige før TV-Avisen fra Danmarks Radio,

som dengang var nærmest hellig og blev sendt kl. 19.30.

Vi fandt på en slagkraftig kendingsmelodi, et af tidens store hit, Gnags-nummeret *De vilde kaniner*, som har en ganske intro-egnet trommestart. Og omkvædet:

Vi er de vilde kaniner med meget lange ører.

Alt, hvad I hvisker og siger, kan vi høre.

Har du fred i den ene hånd og krig i den anden.

Og kalder de dig gud, hvisker vi, at du er fanden.

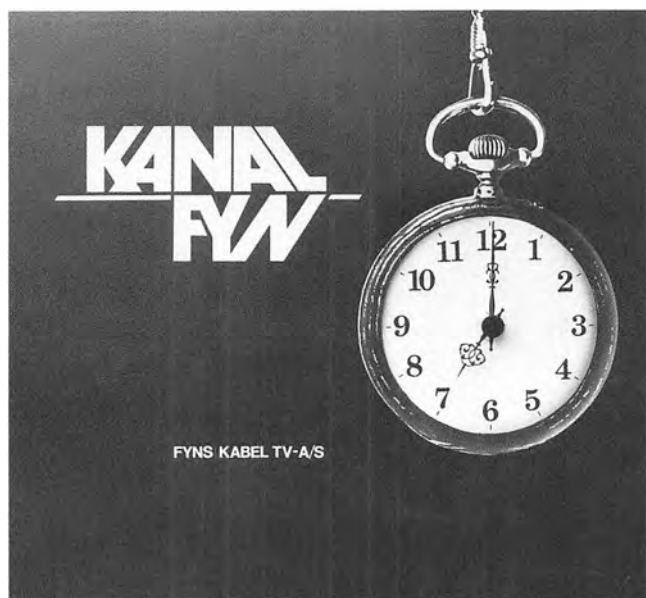
Det er muligt, nogen dengang havde tænkt over, at de ord egentlig passede meget godt på det, vi ville lave. Sådan holde øje med det hele og lidt fanden-i-voldsk stille tingene på hovedet, hvis der var brug for det.

Dengang tænkte vi ikke så langt. Vi talte ikke om det, syntes bare, at de der trommeslag i starten var en fed indledning. Først her for nylig, da jeg kiggede nogle af de gamle bånd igennem og satte mig til at læse Gnagsteksten, tænkte jeg, at det sådan set passede meget godt på indholdet også. Men det var vist mest et tilfælde. Det var i hvert fald ikke noget, der blev talt om og fundet frem til efter lange diskussioner med kreative marketingfolk.

Premiere med et dumt spørgsmål

Men snart var det slut med at øve sig, mandag 17. september var der lige pludselig, og så gik det løs.

Det var en nem dag at lave nyheder. En rockstjerne var på besøg, OB skulle et par dage efter spille mod Spartak Moskva på stadion, og

Kanal Fyns varemærke i begyndelsen, det såkaldte stationsur, som i virkeligheden var et gammelt lommeur, der på bedste Storm P-måne sad på et stykke pap i en avanceret lysbilledfremviser. Foto 11.9.1984 (Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Stadsarkivet).

Kanal Fyn-chef Benny Ahlmann-Jensen ved mixerpulten i det gamle studie i bladhuset i Jernbanegade. Bag glasvæggen det meget lille studie, hvor der knokles med kameraindstillingerne. Foto 24.8.1984 (Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Stadsarkivet).

så skete der lige et bankrøveri om eftermiddagen, som vi også nåede at få lidt med om.

I løbet af dagen fik vi fik slæbt den daværende OB-træner Richard Møller Nielsen og Spartak-træner Konstantin Beskov ud midt på Odense Stadion, hvor Beskov afslørede sig som en sand diplomat og sammenlignede OB med gode belgiske og engelske hold.

Alt sammen via tolk. For sådan noget som undertekster opererede vi ikke med. Teknisk kun-

ne vi med meget møje og besvær godt have bikket noget sammen, der mindede om rigtige undertekster, men det havde taget en hel eftermiddag. Det var der ikke tid til på en hektisk åbningsdag.

To dage senere vandt Spartak en knusende 5-1 sejr, så måske var han lige flink nok, ham Beskov. Men alene det at samle de to trænere to dage før en UEFA Cup-kamp på kamppladsen og stille op til fælles interview ville i dag være en

Premiereaftenen 17. september 1984 er overstået. Og det gik vist meget godt, konstaterer to chefredaktører og en kanalchef. Fra venstre Bent A. Koch, Fyens Stiftstidende, Benny Ahlmann-Jensen, Kanal Fyn, og Erik Erngaard, Fyns Amts Avis (Jens Baagøe fot., Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Stadsarkivet).

umulighed. Her er der adskillige kommunikationsfolk til hver en træning i Ådalen, afspærrede områder og afmålte tider til snak med både spillere og trænere. Men dengang var medietrykket slet ikke af en karakter som i dag, det hele var mere afslappet, og tilmed har Richard Møller Nielsen altid været en venlig mand, der stillede op til det meste.

Samme dag blev jeg sendt ud for at forsøge at interviewe Mike Oldfield, som skulle spille om aftenen i det, der i dag hedder OCC. Dengang hed det stadig Fyens Forum, selv om det rigtige Fyens Forum på Sortebrødre Torv var revet ned.

Min kollega, Gert Ellegaard, havde briefet mig og sagt igen og igen, at jeg i hvert fald skulle spørge Mike Oldfield om, hvorfor han aldrig

Georg Metz, til højre, højprofileret studievært på TV-Avisen dengang i 1980'erne, øste af sin erfaring og viden en enkelt temadag i Kanal Fyns tidlige ungdom. Trods de skeptiske miner tog medarbejderne hans tips og tricks til sig. Foto oktober 1984 (Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Stadsarkivet).

sang på sine plader. Så dét spørgsmål havde jeg indøvet, så jeg kunne stille det på et splitsekund.

Det kunne blive nødvendigt, for arrangøren Frank Steen havde ikke lovet os noget som helst. Mike Oldfield var svært tilnærmelig og havde ikke tid til snak, fik vi at vide, men vi kunne da prøve at komme ud i Beldringe Lufthavn, når ruteflyet fra København landede.

Så det gjorde vi, bevæbnet med vores Mickey Mouse-udstyr. I klumpen af fotografer og fans fik vi os mast frem mod den overraskende lille mand, som skred med hastige skridt fra flyet, omgivet af et par langbenede modeller og et større følge af sikkerhedsfolk mod en ventende minibus.

Det lykkedes John Fredy, som heller ikke er høj, at få sig møvet ind på acceptabel mikrofon-

afstand af stjernen, jeg hang sammen med Freddy via mikrofonledningen til kameraet, så det var en helt ny disciplin, det der med at trænge sig to mand gennem muren af kolleger hen til dem, vi skulle snakke med.

Endelig var vi tæt nok på, og jeg fik afleveret mit omhyggeligt indstuderede spørgsmål: »Mike, just one question, why do you never sing on your records?«

Pludselig gik følget i stå. Som om noget unævet var blevet råbt ud med megafon. Mike Oldfield, ikke meget større end en paraply, kiggede olmt op på mig, prikkede mig halvhårdt i brystet et par gange med sin pegefinger og hvislede: »- Oh, I sing on a whole lot of my records«.

Jeg havde ikke lige et opfølgningsspørgsmål klar. Og vist godt det samme. Oldfield var allerede hastigt på vej væk, mens følget lukkede sig

Demonstranterne gik voldsomt til værks under urolighederne den 1. april 1985 og væltede blandt andet flere biler (Jens Baagøe fot., Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Stadsarkivet).

Statsminister Poul Schlüter lagde vejen forbi og indføres her af stationschef Benny Ahlmann-Jensen i lokal tv's fortræffeligheder. I baggrunden Kanal Fyns alt-mulig-kvinde, Vilja Lundberg. Foto 12.9.1985 (Jørgen Hansen fot., Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Stadsarkivet).

omkring ham. Der var vel 15-17 brugbare sekunder i alt. Og de blev selvfølgelig sendt. En rockstjerne var kommet til byen, og en lokal tv-station var kommet til verden.

Tiden var en helt anden

Når man ser udsendelsen i dag, som jeg gjorde for nylig, er det svært at få rettet tæerne ud igen. Hvor var det dog fodslæbende, grimt og egentlig også ret kedeligt.

Men husk på, at tiden var en anden dengang. Internettet (og dermed e-mail og Facebook) var ikke opfundet, mobiltelefoner var en sjældenhed og stadig mange år fra at være hvermandseje, og der var ingen andre tv-kanaler. Så der var ingen tv-nyheder ud over TV-Avisen kl. 19.30 og så en sen miniudgave sent om aftenen, hvor en let snøvlede Bent Jensen ofte havde svært ved at skjule, hvad aftenen var gået med i kantinen, når det kom til udtalen af lange flerstavellesord og »sch«-lyde.

Levende billeder – som Kanal Fyn tog dem – fra urolighederne på Flakhaven den 1. april 1985 i forbindelse med en arbejdskamp vakte stor opsigt. Den slags var odenseanerne slet ikke vant til at se, og politiets indsats var efterfølgende genstand for hed debat og genstand for forespørgsler i Folketinget (Jens Baagøe fot., Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Stadsarkivet).

Dengang var nyhederne i tv meget københavnerorienterede, og der skulle en mindre katastrofe til, før der blev sendt tv-hold med færgen over Storebælt. Så når Kanal Fyn nu hver aften klokken 19.15 kunne bringe lokale nyheder med levende billeder af byen og dens indbyggere, var det banebrydende. Og stort efter lokale forhold.

Vi syntes selv, den første aften var gået fint, og så selv om der var de obligatoriske tekniske koks, og mange ringede spontant ind og ønskede til lykke.

På vores chefer lød det også, som om vi var bestået. *Fyns Amts Avis*' legendariske redaktør Erik Erngaard, som vi ellers sjældent så i Odense, var mødt op og havde næsten fejret premieren på

forhånd. Han var i festhumør og lettere overrislet, så han hang med overkroppen ud af vinduet i *Stiftstidendes* bygning i Jernbanegade, hvor vi havde de lokaler, der i dag huser en sushirestaurant, og råbte »bondebarber« efter tilfældige folk, der dristede sig til at gå ind på Franck A skråt overfor. I det mindste godt, det ikke var vores chefredaktør, der gjorde det.

De næste uger blev hurtigt en kamp for hver dag at skrabte indslag nok sammen til de 15 minutter, men vi red på entusiasmens og nybyggeråndens høje bølge. Det følte ikke som arbejde, men mere som en sjov fest, og vores publikum var med os. Det var utroligt nemt at få folk til at stille op. Stort set til hvad som helst. Hvornår bliver det sendt, var altid det obligatoriske spørgsmål, som regel med svaret: I aften kl.19.15.

Vi kunne især godt lide, hvis vi kunne give den store, lokale avis baghjul. Flere af os kom jo derfra, og nu skulle vi rigtigt vise vore gamle kolleger. Vi havde tiden med os og kunne være først med det meste, fordi vi kunne dække mange begivenheder samme dag, de fandt sted. Meget kunne derimod først omtales i avisen næste dag. *Fyens Stiftstidende* var stadig en eftermiddagsavis. Derfor var kun begivenheder fra de tidligere morgentimer omtalt i dagens udgave, alt andet måtte vente, så dér havde vi et forspring.

Vi lagde også meget vægt på at lave indslag med et glimt i øjet, hvis det ellers var muligt. Og det var det tit, for det er jo noget, man til en vis grad selv bestemmer. Vi lavede masser af rund-

spørger, vox pop, enquirer – kært barn har mange navne – hvor vi spurgte folk om alt muligt.

Ideen var dels helt banalt at få så mange almindelige mennesker på skærmen som muligt, dels at få lidt sjov ind i sendefloden. Som når Gert Ellegaard stillede sig op foran Føtex og spurgte, hvad folk skulle have til aften. Eller spurgte mænd på gågaden om, hvad de først kiggede på, når de så en kvinde. Det var ikke noget, der væltede verden, men ind imellem var det ret sjovt. Både at lave og at se på.

Kulturminister Mimi Jakobsen, bagerst til venstre, var et yndet interviewoffer, fordi hun sad med nøglen til en lovgivning, der gav en fremtid for tv-selskaber som Kanal Fyn. Her er hun på besøg på stationen sammen med CD's fynske formand Carlo Madsen. Ved mixerpulten Jørgen Hansen – med pibe, som var tilladt overalt dengang – og Jørgen Volmer. Foto 26.10.1984 (Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Stadsarkivet).

Plads til forbedring

Vi var godt klar over, at der bestemt var plads til forbedring, og vi fik lidt vejledning hist og her. Blandt andet havde vi TV-Avisens vært Georg Metz på besøg en enkelt dag. Han indviede os i den svære kunst at være studievært og aflevere et budskab på overbevisende vis.

Metz er især i de senere år jævnligt blevet gjort til grin på *Ekstra Bladets* side 2, men jeg hu-

sker ham nu som en meget kompetent studievært, der gav os en masse gode input: Og hvis hans teorier ellers holder vand, så er der stadig mange af dagens værter på de mange tv-kanaler, som har noget at lære.

Vi fik også lokket Metz til at læse vejrudsigten op fra vores studie, og sådan gik det til, at seerne en aften i efteråret 1984 kunne se en højprofileret DR-vært præsentere vejrudsigten på en lille lokal tv-kanal. Det kunne lade sig gøre, fordi vi var så små, som vi var, og fordi der reelt stadig ikke var noget, der lignede konkurrence til Danmarks Radio.

Vi drog også ud for at søge inspiration, og jeg husker specielt en tur til Danmarks Radio, hvor vi fik en grundig indføring i, hvordan aftenens udgave af TV-Avisen blev til. Vi kom dér, syv bonderøve fra Fyn, så og hørte med åben mund og polypper, hvordan man lavede *rigtige* tv-nyheder.

Jeg mener, det var Frank Esmann, tidligere USA-korrespondent og nu forfatter, som var guide for os. Da vi sad i et stort mødelokale med plads til fire gange så mange, som vi var, og da Frank Esmann havde sluttet sin orientering om, hvordan de skruede en ganske almindelig aften sammen på TV-Avisen, opstod der en af de her pauser, hvor ingen rigtigt ved, hvem der nu skal sige noget.

Så tog Henrik Bjerg, som altid har haft en sund skepsis over for autoriteter og alle grader af konformitet, ordet og sagde: »- Det er sgu stort set også sådan, vi gør det«.

Så blev der helt stille, men vi var flere, der havde svært ved at holde masken.

Daværende kulturminister Mimi Jakobsen var ofte på skærmen i Kanal Fyns udsendelser. En af stationens fotografer, at dømme efter teksten på kuverten John Fredy, forsynede endda ministeren med eksklusive billeder. Foto 26.10.1984 (Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Stadsarkivet).

I begyndelsen af 1986 fik vi den vanvittige idé, at vi ville lave en tipsklub for seerne, fortæller Jørgen Volmer. Det blev en megasucces. I hvert fald hvad angår antal deltagere. Den første dag stod folk i kø fra indgangsdøren på 1. sal og helt ud på Jernbanegade for at komme af med deres penge. Tipsklubben levede til hen mod VM i Mexico, hvor Kanal Fyn fik hjælp til en af VM-kuponerne af OB's Lars Høgh, der tippede, inden han tog med til Mexico. Heller ikke det hjalp dog klubben til overskud. Foto 3.2.1986 (Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Stadsarkivet).

En statsminister kommer forbi

»Er det ikke dig fra fjernsynet«, blev snart et spørgsmål, som de af os, der optrådte på skærmen, fik stukket ud, når vi færdedes i byen. Og så uden mikrofon og kamera. Og så var der altid et eller andet, folk kunne huske, så efter vores egen vurdering opfyldte vi i hvert fald den del af

konceptet, at vi skulle lave noget, der blev lagt mærke til.

Der var også mere alvorlige begivenheder, som pludselig kom tæt på seerne og byens borgere.

Urolighederne i april 1985 på Flakhaven havde vi gode optagelser af, demonstranter optrådte ret voldeligt og var i slagsmål med politiet, og

Bestyrelsesformanden for Fyens Stiftstidende Poul Østergaard og chefredaktør Bent A. Koch skulle i marts 1987 tage de første spadestik til den nye Kanal Fyn-bygning på Blangstedgårdsvej. Men som det ses her, hvor Koch er i gang, blev der i stedet tale om et gravestik. Knap et år senere flyttede tv-stationen ind, og i foråret 1988 flyttede hele det gamle bladhus fra Jernbanegade ud i nye lokaler ved siden af tv-huset. I dag er Stiftstidende flyttet tilbage til midtbyen – på Banegårdspladsen (Kim Rune fot., Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Stadsarkivet).

politifolkene tog i et par tilfælde lidt hårdt fat i nogle af demonstranterne.

Den slags var folk slet ikke vant til at se fra deres egen by. Så urolighederne, som opstod i forbindelse med en arbejdskamp, var et tema i flere uger efter, hvor både politiets måde at håndtere dem på og demonstranternes fremfærd blev ivrigt diskuteret. Der blev endda stillet spørgs-

mål i Folketinget om det, blandt andet en episode, hvor Kanal Fyn-optagelser viste politifolk, som halede en mand ud fra Franck A og begyndte at tæve løs på ham.

Politikere er der normalt ikke den store salgsværdi i for os mediefolk, men vi var i kanalens første år meget fokuserede på at hive så mange kendte politikere ind på skærmen som muligt.

Hvis en minister f.eks. kom til byen, var vi helt sikkert til stede, og kunne vi endda lokke dem med op i vores studie, var det endnu bedre. En slags blåstempling af os som tv-station – og hvem ved, måske endnu en lille brik til den store mosaik, der skulle blive til TV 2, og hvor dagbladene håbede – og lobbyede for – at tv-selskaber som vores skulle have en rolle.

Det lykkedes endda at få daværende statsminister Poul Schlüter på besøg efter en rejse til USA, hvor der formentlig er blevet trukket godt og grundigt i trådene i kulissen for at få den stakkels mand til at bevæge sig ind på den lille tv-station. Schlüter var endnu jetlag-groggy efter USA-turen og kan næppe i dag huske, at der overhovedet var noget, der hed Kanal Fyn. Men han leverede varen og svarede beredvilligt på udsigterne for en kommende tv-kanal og andre aktørers mulige roller.

Mest interviewede ministre var nok Mimi Jakobsen, daværende kulturminister, som altid stillede beredvilligt op, når hun var i byen – eller hvis vi bad om et interview i København. Det var ekstra prestige for en lille, lokal tv-station at kunne bringe kulturministerens seneste bud på, hvordan det gik med planerne om TV 2. Det interesserede i hvert fald os; man kan mere tvivle på, om det også interesserede seerne, men sendt, det blev det.

Film og bingo på programmet

Nyheder gjorde det ikke alene. Kanal Fyn sendte også film en gang om ugen, og snart begyndte der også at komme tv-bingo på skærmen.

Filmen, i første omgang serien *Europa i flammer*, var meget populær. Igen fordi der ikke var så meget andet at se på dengang. Danmarks Radio sendte da film, men ikke hver aften og slet ikke noget, alle nødvendigvis sad og så. Der fandtes ikke dvd, og videoudlejningen var ikke

oppe i gear endnu, så en populær film på den lokale kanal trak også seere.

Teknikken var sådan, at der kun var en times film på hvert bånd, og efter en time skulle der så skiftes bånd. Det var så snedigt indrettet, at omkring et minut af filmen var den samme på begge bånd, og derfor gjaldt det om at få de to bånd til at løbe nogenlunde synkront, så der kunne skiftes fra det ene til det andet, uden at seerne lagde mærke til det.

De første uger foregik det meget omhyggeligt, men efterhånden slækkede vi lidt på afviklingen. Jeg har sågar hørt historier om, at han, der havde aftenvagten, godt lige kunne nå over på Franck A og få en øl eller to under den første time, hvorefter han kiggede på uret og så måtte skynde sig over midt i et afgørende terningspil for at få anden del sat i gang. Og det er vist også sket en gang eller to, at der helt gik kuk i skiftet, men seerne tog det som regel pænt.

Tirsdagsbingo blev også snart en fast bestanddel af sendefladen. Tv-forsøget var stadig et forsøg, og der var ikke knyttet nogle indtægtsmuligheder til det. Det var altså penge ud ad vinduet for de to aviser, så når der opstod den mindste mulighed for bare at generere en smule penge, skulle den udnyttes.

Og det var der i tv-bingo. Igen, dengang var der ikke så meget at spille på. Ingen lotto, intet oddset, kun den ugentlige tipskupon og lidt lotterier. Så når man kunne sidde hjemme i stuen og se bingotallene blive trukket lige for næsen af én, var det lidt af et hit.

Alle – der var nemlig kommet andre til, blandt andet fagbevægelsens TV Odense – skulle pludselig lave både radio- og tv-bingo, og et firma havde sat det i system, så man købte spillet hos dem.

Det var den gamle opråber Banko-Carl, som på den måde skaffede sig en hel lille pengemaskine. Han vandt hver gang.

Tirsdagsbingo i Kanal Fyn-studiet på Blangstedgårdsvej blev til i et samarbejde mellem Rosengårdcentret, SIKO og Kanal Fyn. Her præsenterer centerchef Preben Thomasen, til venstre, og SIKO-formand Jens-Erik Petersen sammen med bingovært Arne Lundemann aftenens store vinder. Foto 16.2.1988 (Jørgen Hansen fot., Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Stadsarkivet).

Det fungerede sådan, at tallene faktisk var trukket på forhånd, så det i princippet lå fast, hvornår der var bingo, hvis alle plader ellers var solgt. Udtrækningen lå på en lille chip, og så gjaldt det ellers bare om at læse tal nok op, indtil den første vinder ringede ind. Teknikken bag var der ingen grund til at belemre folk med, så for et syns skyld blev vinderne bedt om at læse deres tal op i telefonen, mens studieværten mere eller mindre dramatisk gennemgik dem og altid sluttede med et »den er god nok.«

Ude i telefonslusen havde man nemlig sikret sig, at det kontrolnummer, der stod på hver bingoplade, også stemte overens med det nummer, som vinderpladen med de rigtige tal nu skulle have. Som så meget andet fjernsyn: En stor grad af ren illusion. Men populært var det, især da vi journalister, som bestemt ikke besad de store Jørn Hjørtning-kvaliteter, overlod skærmen og rollen som bingovært til først Torben Iversen og senere Arne Lundemann, som begge fik assistance af bingopigen Jette Søgaard.

Fest, da TV 2 faldt på plads

Fra begyndelsen var vi som nævnt kun syv medarbejdere på Kanal Fyn plus lidt løs hjælp, men der blev snart åbnet for, at interesserede kolleger fra de to aviser kunne komme på mindre »studieophold«, hvor tanken selvfølgelig var, at de også skulle producere tv.

En lang række kolleger, også journalistpraktikanter, der som led i deres uddannelse fik et par

måneder på kanalen, kom med på holdet, og det gav lidt luft til os andre og nye ansigter på skærmen. En vis Eva Jørgensen var forbi, og hun blev jo senere en anerkendt tv-vært hos DR, næppe på grund af praktiktiden på Kanal Fyn, men omvendt blev hun da heller ikke skræmt fra at fortsætte i tv-sporet.

I takt med, at udskiftningen blev større og større på redaktionen, steg ambitionerne også. Vi ville gerne meget mere, end vi nok kunne, og

Bingospillene blev større, da Kanal Fyn flyttede til nye og større lokaler på Blangstedgårdsvej. Til sidst blev det muligt at vinde en bil, som dette ægtepar fra Ørbæk, Inger og Jens Hyldig, gjorde det i maj 1989 (Robert Wengler fot., Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Stadsarkivet).

kastede os ud i både reportageprogrammer, små magasiner og alt muligt for at være så godt forberedt som muligt, når TV 2-loven kom.

Det blev mere og mere klart, at det kun var et spørgsmål om tid, før der var politisk enighed om et TV 2. Den dag, den endelige besked kom om, at nu blev TV 2 en realitet, blev lang. Vi tog dødsruten gennem byen, huskede at få bilag på paraplydrinksene rundt omkring – og havde ikke problemer med at få dem attesteret bagefter.

Flere års arbejde var foreløbig faldet ud, som vi havde håbet. Nu skulle en ny tid begynde. Men det skulle vise sig, at godt begyndt ikke altid er halvt fuldendt.

Farvel til forsøget, velkommen til virkeligheden

TV 2's startdato blev den 1. oktober 1988. Og vi havde – ligesom da vi gik i gang i 1984 – rigtigt mange nye ting, vi skulle have styr på inden da.

Der blev investeret millioner af kroner i nyt teknisk udstyr, som nu skulle holde broadcast-kvalitet, hvad vi havde kunnet se lidt gennem fingre med før. Men nu, hvor vi skulle levere noget til det nye, store TV 2, var vi underlagt internationale tv-standarde. Forsøgsperioden var definitivt ovre. Nu var det alvor.

Vi rykkede også i nye lokaler, idet *Stiftstidende* havde været så forudseende at bygge et helt tv-hus til formålet i samme ombæring, som da der blev bygget et nyt mediehus på Blangstedgårdsvej. Avisen flyttede fra de gamle, utidssvarende lokaler i Jernbanegade og ud på landet, tv-stationen fulgte med og fik sit eget lille domicil med tv-studie og det hele. Som chefredaktør Egon Tøttrup sagde, den dag studiet blev indviet: Hvis det går galt det her, så kan der da ligge en masse EU-korn i det her lokale.

Måneder gik med at indrette det nye hus med især teknik, der blev ansat en direktør for selskabet, som nu skulle leve sit helt eget liv, og på mange måder begyndte en ny tidsalder for os alle.

Den første af en – skulle det vise sig – lang række af direktører for Kanal Fyn blev den tidligere DR-journalist Jørn Damgaard, som forlod et formentlig stærkt lukrativt og helt sikkert meget mindre problemfyldt job i EU-kommissionens informationsafdeling.

Der var dækket godt op til ham. Især chefredaktør Bent A. Koch havde arbejdet intenst på de indre linjer for at skaffe Kanal Fyn en rolle på det nye TV 2. Bent A. Koch havde stadig sit netværk i hovedstaden og færdedes belevent og hjemmевant på de bonede gulve, og det var lykkedes ham at hale en rammeordre på produktioner til TV 2 for 70-80 millioner kroner over de første tre år hjem.

På papiret så det rigtigt godt ud. Vi skulle altså lave fjernsyn for 70-80 millioner kroner over tre år alene til TV 2. Hertil kom, hvad vi ellers kunne skrabe sammen af arbejde, for eksempel kunne vi nu også producere reklamer, lave indslag og programmer til den regionale tv-station, TV 2/Fyn og i princippet også til DR, hvis der var interesse for det. Derimod var de lokale, daglige nyhedsudsendelser stoppet, de havde haft deres tid.

Der var dog et hav af problemer med den på papiret gyldne rammeaftale med TV 2. Et af dem var, at ingen, desværre heller ikke vores nye direktør Jørn Damgaard, havde nogen anelse om, hvorvidt vi kunne tjene penge på den om sætning, vi var garanteret.

For os alle var det en ny disciplin at sætte sig ned og regne på, hvad det ville koste at lave et tv-program. Derefter overbevise modparten, TV 2, om, at det ville det altså koste. Og så den svære del: At lave programmet for den aftalte pris.

Kanal Fyn-staben blev udvidet lidt efter lidt gennem de første tre år. Her er holdet, som i slutningen af 1987 var klar til at tage hul på en ny æra med udflytningen fra det gamle studie i bladhuset i Jernbanegade, hvor dette billede er taget, til et nybygget hus på Blangstedgårdsvej. Yderst til venstre den nyansatte direktør, Jørn Damgaard. Foto 28.11.1987 (Jørgen Hansen fot., Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Stadsarkivet).

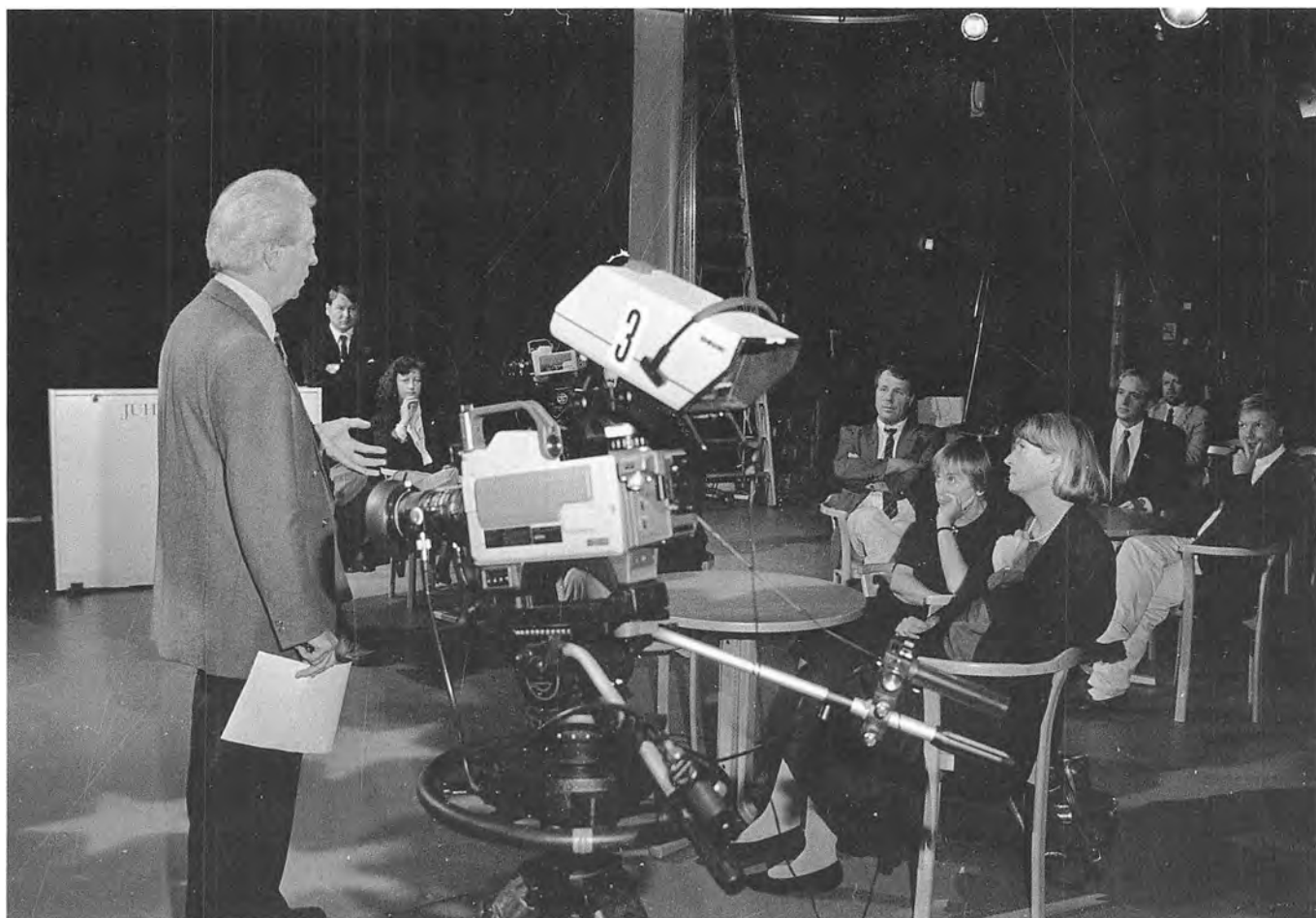
Hvis der var regnet forkert ret mange steder, endte produktionen med et minus. Og den slags produktioner fik vi en hel del af.

Kirkekoncert med forhindringer

En af mine første opgaver var en kirkekoncert i en fynsk kirke med et lokalt kor og et par klassiske musikere. Varighed: 50 minutter. Kirkekon-

serter er ikke lige der, jeg har min spidskompetence. Og slet ikke, når det handler om at finde ud af, hvor mange kameraer man kan stoppe ind i kirken, om der kan være en kran, hvor meget lys der skal bruges, og hvor mange lydfolk der skal være på i hvor lang tid. Plus en masse andet.

TV 2 sendte så typisk en programkonsulent og et par assistenter i marken, i dette tilfælde

Fyens Stiftstidendes chefredaktør, Bent A. Koch, gjorde et stort arbejde bag kulisserne for at overbevise politikerne om, at tv-selskaber som Kanal Fyn skulle spille en rolle i forhold til TV 2. Her har Koch i september 1990 samlet kulturpolitikere fra Folketingets Kulturudvalg til en briefing i det nye studie på Blangstedgårdsvej (Jens Baagøe fot., Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Stadsarkivet).

den gamle Burnin Red Ivanhoe-musiker Kim Menzer, et band jeg lå og stenede til i mine teenageår. Nu sad man så pludselig og skulle forhandle om en kirkekoncert, hvor hans oplæg naturligvis var at få det hele så billigt som muligt, mens vi ville lave det så godt som muligt og gerne opfylde alle ønsker – men også gerne tjene lidt penge.

Det var et mareridt. Jeg blev konfronteret med problemstillinger, jeg ikke havde fantasi til at forestille mig fandtes, f.eks. om man kunne fjerne to bænkerækker i kirken for at skaffe bedre plads til kameraerne.

Det var mig, der skulle forhandle med den lokale præst om det, og det var ikke nemt, skulle jeg hilse og sige.

Men på forunderlig vis lykkedes det at få programmet i kassen, dog ikke uden besvær og folk, der blev sure, men det kan man jo ikke se, når det løber over skærmen. Og det var ikke et program, vi tjente en øre på.

Sådan var det desværre alt for tit. Vi var ikke klædt godt nok på til at matche typisk filmkonsulenter, som TV 2 brugte i de første år som programkonsulenter. Deres verden var jo filmbudgetter på op til to cifrede millionbeløb, så et lille, rapt tv-program til et par hundrede tusinde kroner skulle vel ikke være noget problem.

Vi talte ikke samme sprog. Når de ankom i taxa fra Beldringe, fløjte ind fra København i slængkapper og spidse cowboystøvler, stod der en aura af »vi-alene-vid« omkring dem. Og diskussionen startede allerede omkring lønnen til en lydmand, som på filmarbejderens overenskomst var mindre end på tv-overenskomsten; men nu var det jo altså tv, vi producerede.

Jørn Damgaard var ikke til megen hjælp. Det var tydeligt, at han i sin tid i Danmarks Radio ikke havde været dybt nede i materien omkring programbudgetter. For nu at sige det diplomatisk. Han kunne bare konstatere, at tallene blev rødere og rødere, selv om vi knoklede. Stemningen var dårlig, forholdet til TV 2 ikke optimalt, og da Kanal Fyn på et tidspunkt skiftede brevpapir fra hvidt til en mere robust og rustik grå type, skiftede vi også direktør.

Nyt program bliver opfundet

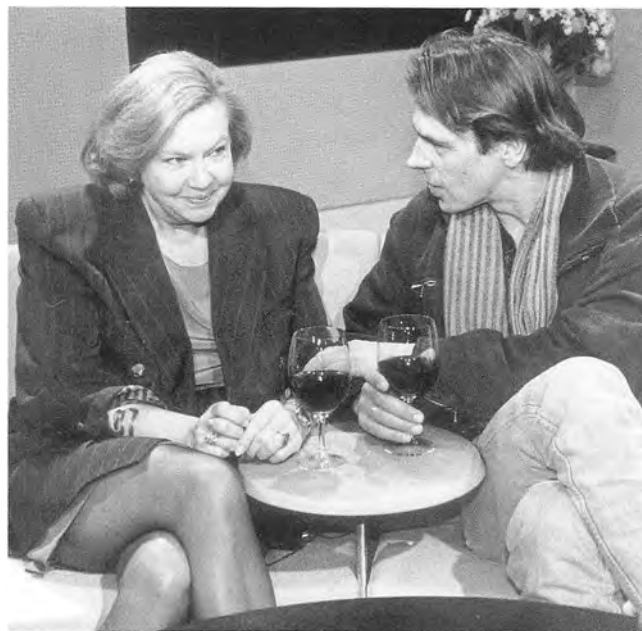
Der var stadig nok at tage fat på, men vi var kommet skævt ind på TV 2-samarbejdet, fordi vi ikke

Der var som regel en varm og hjertelig stemning omkring »Se, det er mit program«, både i og uden for studiet. Lone Kühlmann havde i sit program Michael Falch med, og de får sig her en hyggesludder i en af pauserne. Foto 17.2.1990 (Steffen Heiberg fot., Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Stadsarkivet).

var klædt godt nok på fra begyndelsen. Det havde ingen af os selv været dygtige nok til at se, og det havde ingen af vore chefer set.

Noget måtte der ske. Vi havde brug for en succesoplevelse. Gert Ellegaard havde været vært på et ugentligt underholdningsprogram hen over 1988, som vi kaldte *Trekantet torsdag*. Stadig lidt i den gamle ånd med tingene sat lidt på hovedet. Kunne man dog ikke lave et eller andet i den retning til TV 2? Noget, der ikke var set før?

Gert og jeg blev sendt en tur til København for at tale med TV 2's underholdningschef på det tidspunkt, Bo Lynnerup, en gammel tv-rotte, som havde set alt og mere til inden for tv-verdenen. For ham fandtes ingen nye programkoncepter. Vi havde et par bånd med, han så ikke på meget af det, ville hellere snakke med os, og vi havde en hyggelig stund med ham. Følte selv, vi var blevet godt behandlet.

I tiden efter var der forskellige drøftelser frem og tilbage, inden vi landede på noget, der lignede »kendt laver sit eget ønskeprogram«. En lille times underholdning, hvor en kendt person skulle præsentere en række af sine yndlingskunstnere, snakke med nogle af dem og ellers tage emner op efter forgodtbefindende. Noget, der rigtigt udført kunne blive »et godt lille program«, som var den bedste karakteri-

stik, det var muligt at hive ud af den mand, der nu var blevet direktør, Tommy Rasmussen. Han havde en fortid i DR Provinsafdelingen i Århus, var en sindig jyde og meget omgængelig.

Det endte med en aftale med TV 2 om at lave en serie programmer, der fik titlen *Se, det er mit program*. Og så begyndte der at ske ting og sager i det lille studie på Blangstedgårdsvej med rock-

»Trekantet Torsdag« var et underholdningsprogram, som Kanal Fyn sendte i løbet af 1988, indtil TV 2 gik i luften. Studievært Gert Ellegaard havde en aften en fuldvoksen Herefordtyr i studiet, men selv om de havde øvet lidt på forhånd, var det umuligt at få gæsten til at sige noget i studiet. Foto 2.6.1988 (Robert Wengler fot., Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Stadsarkivet).

Ann-Mari Max Hansen var vært i »Se, det er mit program« og havde et af sine idoler, Ebbe Rode, som gæst. Ebbe Rode viste sig at være en hyggelig og lun ældre herre og slet ikke den krukke, som han ellers ofte blev fremstillet som. Foto 4.1.1991 (Per Bjørn Rasmussen fot., Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Stadsarkivet).

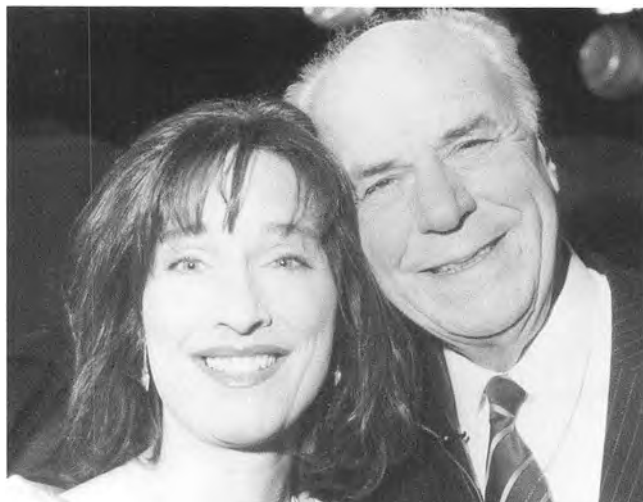
musik, røgmaskiner, sportsstjerner, skuespillere og andre kendte, som kom ind og ud ad døren. Det blev ikke kedeligt.

Opgaven var så stor, at vi ikke kunne klare den alene. Derfor blev der hyret hjælp udefra i skikkelse af produceren Knud Hauge og den erfarne tv-mand Sten Bramsen.

Knud Hauge skulle producere de første udsendelser og ellers gøre vore egne folk klar til at gøre det sidenhen, og den tidligere tv-vært Sten Bramsen blev hyret som konsulent, der skulle komme med gode fif.

De to viste sig at være et par rutinerede tv-ræve, som vi kunne lære en del af. Alt handlede om planlægning, planlægning og atter planlægning. Ned til de mindste detaljer. Noget, journalister ikke altid er de bedste til, men det blev vi.

Når vi havde fundet værter til programmerne, fik en af os journalister ansvaret for det pågældende program og havde så den videre kontakt med værten gennem forløbet. Det kunne godt forløbe over et par måneder fra den første kontakt, til programmet var i kassen. Især de sidste par uger op til et program var der travlt, og der var sat to dage af til at producere hvert program. Indledende prøver torsdag og generalprøve og optagelse fredag. Derefter var der lidt efterbearbejdning, og så blev programmet typisk sendt et par uger efter. Det viste sig hurtigt, at i hvert fald Sten Bramsen jo kendte gud og hvermand inden for musikkens og kulturens verden. Det var mere reglen end undtagelsen, at der lød et »Hej Sten, hvad laver du her«, når en musiker eller skuespiller trådte ind ad døren til redaktionsmødet.

Men havde man ventet hjælp på andre planer end det rent rådgivningsmæssige, blev man skuffet. Vi havde ret hurtigt en krise omkring et nytårsprogram, hvor vi havde hyret Kirsten Siggaard som vært, idet vi pludselig fik en frygt for, at hun også var hyret af DR.

Eneste sikre måde at finde ud af det på var at ringe til hende, selv om det var en kende pinligt. Sten Bramsen kendte Kirsten Siggaard udmærket, men det var mig, der stod med problemet. Jeg forsøgte mig alligevel med et forsigtigt: »Kunne du ikke prøve at ringe til hende for at ...«. Mere nåede jeg ikke at sige, før Sten Bramsen afbrød mig med: »Nu havde jeg ikke tænkt mig, at jeg skulle ringe til nogen«.

Så var opgaverne ligesom fordelt. Jeg ringede. Og Kirsten Siggaard var heldigvis ikke hyret af andre end os.

Hans Pilgaard kommer forbi

Efter en lidt hakkende start kom der snart mere gang i programmerne med fine navne. Og snart fik vi et tredje navn tilknyttet redaktionen, ud-

lånt fra TV 2, en ung, lovende reporter ved navn Hans Pilgaard. Han fik sin del af programmerne at skulle stå for, og han virkede glad over at få en periode på nye græsgange.

Et af de programmer, han fik ansvaret for, var med TV-2 som værter, altså bandet TV-2. Det blev samtidig det program, hvor der helt uden sammenligning blev grinet mest undervejs i forløbet. For TV-2-gutterne havde blandt andre valgt at have Monrad & Rislund med som gæster.

Samtidig er Steffen Brandt selv en hyggelig fætter, og hvis man om nogen kan sige, at når man ser og hører dem på tv, så er de nok også sådan, hvis man møder dem, så passer det fuldt og helt på Steffen Brandt. Da han og de tre andre Århusdrengene kom til det første møde, var det bare som at møde en flok gymnasiedrengene. Og med Steffen Brandt som fast leverandør af

små underfundigheder, store grin og sjovt nok også en stor portion usikkerhed, for det med fjernsyn var de jo ikke så vant til.

Det var meget muntre redaktionsmøder, og stemningen steg, da TV-2's gæster begyndte at dukke op. Torsdag aften gik den ansvarlige for programmet – her Hans Pilgaard – ofte ud og spiste med værten og eventuelle gæster for at snakke de sidste ting igennem, og når det var TV-2, kunne det naturligvis ikke være på andre steder end gruppens foretrukne spisested i byen, Asia House.

Næste morgen var der en fin fornemmelse af, at alting nok skulle gå, Dan Turéll havde også været med om aftenen, og det var vist andet end almindelig tobak, i hvert fald han havde røget ud på de små timer. Men han lod sig ikke mærke med noget og gennemførte sine prøver uden slinger i valsen.

Det var straks værre med Monrad & Rislund, som Hans Pilgaard og jeg syntes var rasende morsomme i forvejen. Så vi satte os ind i studiet for at overvære prøverne. Det endte i det helt store grineflip, hvor Steffen Brandt, Hans Pilgaard og jeg kappedes om at grine højest i en grad, så Monrad & Rislund måtte stoppe ind imellem, fordi de selv grinede med.

Jan Monrad spillede blandt andet rollen som supertumben Mogens – ham med kalapøjseren, en stump grøn vandslange med en ballon i enden – og det var åbenbart for meget for os alle.

Og der er noget med den figur og Hans Pilgaard, for da komikerparret en 15-16 år senere

I en af de sidste udgaver af »Se, det er mit program« ønskede Arne Lundemann at møde et af sine store idoler, Dame Edna. Så et Kanal Fyn-hold måtte rejse til England, hvor de fynske tv-folk fik audiens hos den verdensberømte komiker Barry Humphries. Det er Arne Lundemann til venstre. Foto 3.1.1992 (Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Stadsarkivet).

Carlsbergs vicedirektør, den tidligere tv-journalist Ole Andreasen, til højre, var en af dem, der var vært i »Se, det er mit program«. Han var fodboldinteressert og fik et par af 1980'ernes store navne, Ole Quist og Preben Elkjær, i studiet. Og så var det svært at komme uden om Elkjærs brændte straffespark i 1984. Foto 30.3.1990 (Jørgen Hansen fot., Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Stadsarkivet).

pludselig en aften sad i programmet *Go' aften Danmark* med Hans Pilgaard som vært, dukkede Mogens op igen. Og denne gang grinede Hans Pilgaard lige så meget. Her var det bare ikke en prøve, men direkte tv med en totalt solgt studie-vært, som nærmest ikke fik spurgt om noget, men kun sad og grinede.

Riskærs manglende forhold til penge

Vi lavede også et program med en vis Klaus Riskær Pedersen, på det tidspunkt succesrig forretningsmand med aktiviteter i mange lande, privatfly, masser af penge og luksus omkring sig. Så man kan undre sig over, hvad han ville i

politik, men rent faktisk var han i 1989 blevet valgt til Europa-Parlamentet for Venstre. Og han så selv i et underholdningsprogram en mulighed for at få nogle politiske budskaber skudt af.

Det var interessant at være tæt på Riskær i et par dage. Det første, der slog mig, var, at han intet forhold havde til den fysiske vare, der kaldes penge. Den første dag, han kom til møde, hentede jeg ham i Beldringe, og da han var meget sulten, måtte vi runde McDrive ved Rosengårdcentret. »Jeg har ikke lige nogen kontanter, kan du ikke bare lægge ud«, lød det fra Riskær. Intet problem, han var jo gæst, og et par borgere på husets regning var ikke det, der gav underskud på programbudgettet.

Med sig havde Klaus Riskær sin personlige assistent, Christian Peschardt, som han konsekvent kaldte Pik-hart, når han bad ham gøre et eller andet. Og det blev til rigtigt mange opgaver sådan en dag, hvor Riskær blandt andet skulle forhandle med et par franske banker over telefonen midt i et redaktionsmøde – i øvrigt talte han så dårligt fransk, at vi undrede os over, hvordan han kunne gøre trecifrede millionforretninger i det land, men o.k., der var også noget af det, der senere gik galt.

På et tidligt tidspunkt måtte Peschardt og Riskær melde pas. Og det var igen noget med kontanter. For i programmet ville Riskær gerne lave et indslag, hvor han viste, hvad der ville ske, hvis lønmodtagerne fik de penge, de havde – og stadig har – stående i Lønmodtagernes Dyrtidsfond, de såkaldte indefrosne dyrtidsportioner fra en fjern fortid. Penge, der først udbetales, når man går på pension.

Men i de år var det et Venstresynspunkt, at de penge var lønmodtagernes, og dem kunne man lige så godt udbetale. Det mente Riskær var en god idé, så vi fandt en case til ham, som han ville tage ud til med en attachémappe

med de penge i, som den pågældende mand nu havde til gode. I dette tilfælde omkring 40.000 kroner.

Riskær havde på forhånd næsten skrevet drejebogen til det lille indslag. Hvordan man skulle filme ham komme gående, med nærbilleder af hans sko, hans hånd, ansigtet, mappen, hvordan han ringede på døren, blev lukket ind, bænket med manden og lagde mappen på bordet – alt sammen med James Bond-agtig underlægningsmusik. Og så kom klimaks: Han åbnede mappen med de mange penge og spurgte manden, om han ikke gerne ville have dem.

Der var bare lige ét problem, anførte vi. De 40.000 kroner. Det forstod Riskær ikke en dyt af. Dem hentede han da bare i banken. Men det var ikke lige det, vi mente.

Hvad så da? Jo, det ville se fuldstændigt latterligt ud at komme med dem i en attachémappe, for 40.000 kroner fyldte ingenting. Fire tynde bundter 1.000 krone-sedler. De kunne lige være nede i det ene hjørne.

Riskær var rystet. Den havde han ikke set komme. Det kan da ikke passe, at de ikke fylder mere. Det gør de da på film. Ja måske, men så er der flere end 40.000 kroner. Nå, gode råd var dyre, vi endte på en løsning med en masse indlæg i mappen og så pengene i bundter med 50 krone- og 100 krone-sedler. Så så det da ud af lidt, men slet ikke de mængder, som Riskær havde forestillet sig.

Han tog det pænt, indslaget blev lavet og dannede baggrund for en diskussion i studiet, hvor en ung udseende og dengang ret ukendt socialdemokrat ved navn Poul Nyrup Rasmussen forklarede, hvorfor ideen var dårlig. Og hver gang, Nyrup nævnte Riskærs navn, lød det unægtelig, som om han sagde »Griskær«.

Da det hele var overstået, ville Riskær gerne invitere »hele holdet« til en tur i byen. Det inkluderede også en reporter og fotograf fra *Bil-*

De nye tider på Blangstedgårdsvej betød også masser af nyt udstyr, blandt andet denne OB-vogn, som Jørn Damgaards efterfølger som kanal-direktør, Peer Mørkholm, længst til højre, her tager i nærmere øjesyn sammen med en af de ansatte, Lars Nielsen, og Steen Vestrup fra Sony (med skæg). Vognen havde intet med fodbold at gøre, men var reelt et rullende tv-studie, som blev brugt til blandt andet de direkte udsendelser Høj-lunds Forsamlingshus i TV 2's første år. OB er den engelske forkortelse for Outside Broadcast, altså tv-transmission udefra (Jørgen Hansen fot., Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Stadsarkivet).

led-Bladet, som havde fået lov at følge Riskærs dage i provinsen.

Riskær nappede et par store bundter sedler fra mappen og lod Peschardt om resten. »Sørg nu for, det ikke bliver en ren munkefest«, havde han hvisket til os inden. Sagt på en anden måde: Inviter også lige et par af pigerne fra produktionsholdet med. Det gjorde vi så og blev bæn-

ket på en nu for længst lukket restaurant i Poge-stræde, hvor Riskær lagde ud med at bestille en champagne, som de ikke havde. »Så må I skaffe den. Er der ikke en restaurant i byen, der har den?«

Det havde Marie Louise i Lottrup's Gaard, så der blev indforskrevet champagne i passende mængder derfra. Ellers var middagen ikke

Tidligere statsminister Anker Jørgensen, i midten, var en af værterne i »Se, det er mit program«. Og hvem skulle nu have troet, at Anker var vild med dans. Et par af hans gæster var fra Dansettens Venner, som dansede en forrygende jitterbug. Dog ikke med Anker, som her er fotograferet sammen med de fire dansere. Foto 29.11.1990 (Heidi Fokdal fot., Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Stadsarkivet).

prangende. Riskær kiggede omhyggeligt på både mad og vin – og priserne.

Måske var korthuset begyndte at blafre svagt i vinden, aftenen i Odense var et-to år, før det hele med Accumulator Invest og Krepcu Holding blæste omkuld. Eller også var det, fordi vi var så mange, så åbningsnummeret med champagnen var bare for at sætte stemningen.

Stemningen blev mere og mere løssluppen: Nogle af os endte på diskotek ude i byen, Riskær stadig tættere og tættere på journalisten fra *Billed-Bladet*, mens fotografen meget fornuftigt var gået hjem. Reportagen i bladet ugen efter var pæn og sober, intet om afterparty og kinddans med Riskær, men derimod et billede af Riskær, gabende over en stor burger. Som vi havde betalt.

Begyndelsen til enden

Der var mange andre kendte forbi vores studier i den periode, og fælles for næsten dem alle var, at de var helt ligefremme og ukomplicerede. De kunne godt lide »at komme helt over til Fyn«, og mange af dem var helt tydeligt ikke vant til, at nogen sagde dem lidt imod, hvad vi gjorde uden problemer.

Vi lavede to gange ti programmer i serien, og det blev så begyndelsen til enden. Vi tjente stadig ingen penge, netop *Se, det er mit program*-serien var noget, der ikke kunne tjenes det store på, derimod kunne vi tabe en del, hvis der røg ekstra og uforudsete omkostninger på. Og det gjorde der for tit.

Der skete jævnligt ændringer i ledelsen, vi fik flere nye direktører, der blev også rokeret rundt i ejerkredsen, hvor *Fyns Amts Avis* på et tidspunkt trak sig helt ud og blev erstattet af Metro-nome, og i begyndelsen af 1990'erne stod det mere og mere klart, at det var op ad bakke. Selskabet, der også fik nyt navn flere gange, gled til sidst helt ud af *Stiftstidendes* regi.

I dag flirtes der dog stadig med tv-produktion på *Fyens Stiftstidende*, idet der produceres web-tv til netavisen www.fyens.dk. Web-tv ser mange som et af de store udviklingsområder på nettet, og *Fyens Stiftstidende* har gjort sig sine første erfaringer. Kun tiden kan vise, hvad det bliver til.

Dagbladene har i de senere år også flirtet med tanken om at byde på enten TV 2 eller de regionale tv-stationer, hvis de blev udbudt til salg. Det har foreløbig ikke været aktuelt.

Hvis det var gået anderledes med Kanal Fyn-projektet, var det måske lykkedes at skabe en platform i form af et overskudsgivende produktionsselskab, som kunne have spillet en rolle også i vore dage og som afsæt til nye tider. Forsøget blev i hvert fald gjort. Det lykkedes bare ikke. Af mange årsager. Blandt andet fordi vi ikke var dygtige nok. Og fordi TV 2 aldrig blev den entreprisemodel, som politikerne egentlig havde tænkt sig.

Men sjovt var det at være med til.

Forsvundet på dødsræd

af Ann Ammons

En ung modstandsmands skæbne

Min svigermor har ofte fortalt om sin bror, Ivan, der døde i tysk koncentrationslejr i 1945. Men hun har ikke kunnet fortælle meget mere end det. Drevet af nysgerrighed begyndte jeg for nogle år siden at grave i sagen. Det viste sig at være et stort puslespil at afdække de nærmere omstændigheder omkring Ivans modstandsarbejde, arrestation og ophold i koncentrationslejr. Ikke mindst hans død var et åbent spørgsmål. Jeg vil her forsøge at samle brikkerne i puslespillet og beskrive Ivans opvækst, modstandsarbejde, arrestation og ophold i tyske koncentrationslejre.

Røde rødder

Ivan Adriansen blev født den 12. februar 1924 på Døckerslundsvej i det daværende Skt. Hans Landsogn. Forældrene, Agnes og Carl, flyttede dertil fra Svendborgegnens nogle år tidligere. Carl Adriansen var medstifter af DKP's Odenseafdeling og stillede i 1933 op til byrådsvalget, dog uden at blive valgt. Han var kendt og berygtet for sine bestemte, marxistiske holdninger. Han var hård i opdragelsen af sine børn, og fysiske afstraffelser var ikke ualmindelige. Børnene blev skolet i kommunistisk retning, og de deltog i løbet af 1930'erne i DKP's børneorganisation, Unge Pioneres sommerlejre, hvor færdigheder blev luftet og parolerne indøvet. Selv børnenes navne bar præg af Carls holdninger.

Den førstefødte søn fik eksempelvis navnet Leon Trotsky Adriansen – inden Trotsky faldt i unåde i Moskva. Mellemnavnet fik Leon dog slettet i 1954. Carl Adriansen var desuden tilhænger af kunstsproget Esperanto, som han mente kunne skabe større lighed i verden. Børnene fik undervisning i Esperanto, og mange unge pionerer skrev sammen med pionerer fra andre lande.

Ivan begyndte i 1931 i 1. klasse på Jernbanegades Skole hos lærerinde Agnes Andersen. Derefter gik turen til Munkebjergskolen, inden faderen flyttede familien til København i et år for at forfølge sine politiske ambitioner. Da familien returnerede til Odense i 1937, afsluttede Ivan sin skolegang på Østre Skole. Seks års skolegang blev det til, inden han fik sit første arbejde som arbejdsdreng hos C.M. Eriksen. Siden fik Ivan forskellige jobs som bybud, og slutteligt arbejdede han som cykelmekaniker i firmaet Elektra på Damhusvej 5.

Det var vanskeligt for Agnes at få pengene til at slå til. Hver en øre gik til partiet, og familien måtte gentagne gange flytte, når huslejen ikke kunne betales.

Resultatet var gentagne separationer, og i 1942 blev ægteskabet endegyldigt opløst. Børnene så herefter kun sjældent deres far. Men det var ubetinget faderens påvirkning, der styrede Ivans engagement i DKU og modstandsbevægelsen.

En ung Ivan Adriansen, ca. 1940. I sin tidligste ungdom havde han forskellige pladser som bybud, før han blev cykelmekaniker (Stadsarkivet).

Illegaliteten

I slutningen af 1930'erne blev Ivan medlem af Danmarks Kommunistiske Ungdom, DKU. De unge mødtes i lokaler på Vestre Stationsvej til politiske møder, sammenkomster og dans. Da Danmark blev besat den 9. april 1940, anede nogle i organisationen, hvad der var i vente, og på trods af den tysk-sovjetiske ikke-angrebspagt forberedte de danske kommunister sig allerede på et tidligt tidspunkt på en mulig illegalisering af partiet. Medlemslister og abonnementslister til *Arbejderbladet* blev destrueret landet over, og man begyndte at skaffe dækadresser og skjulesteder til illegale kommunister.

Partiet blev forbudt i kølvandet på det tyske angreb på Sovjetunionen den 22. juni 1941. Tyskerne forlangte arrestation af Danmarks ledende kommunister, og efterfølgende blev den såkaldte kommunistlov enstemmigt vedtaget i Rigsdagen. Illegaliseringen skabte naturligt nok problemer for kommunisterne, der i stort omfang havde været ildesete efter det russiske overfald på Finland i Vinterkrigen, men nu kom deres forberedelser dem til gode. Der opstod hurtigt en undergrundskultur, og medlemmerne udviste stort sammenhold. De var nødt til at operere uden for det etablerede samfund, et samfund, der ofte viste dem ryggen, men trangen til at handle aktivt imod både besættelsesmagten og samarbejdsregeringen var stærk.

Ivan var på det tidspunkt aktiv i ungdomsorganisationens bladarbejde og blev gennem faderen skubbet yderligere i gang med det politiske arbejde. Carl Adriansens rolle i partiets bladarbejde er uklar, men han stillede sandsynligvis duplikator og lokaler til rådighed i besæt-

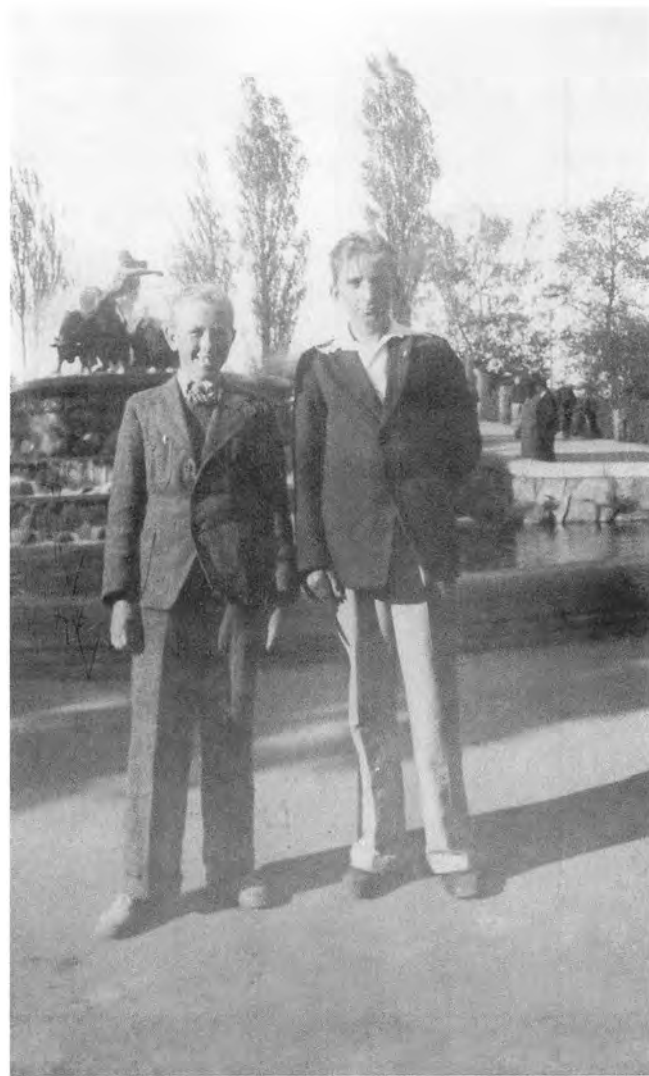

telsens første år. Netop bladarbejdet var en vigtig faktor i DKP's arbejde i besættelsens første år. Agitationen på løbesedler og i illegale skrifter styrkede partiet, og gradvis begyndte der at blæse mildere vinde omkring partiet i det besatte land.

Lørdag den 21. juni 1941 var Ivan på telttur med kammerater fra DKU. De var cyklet til Nyborg og havde slået lejr ved stranden, hvor de hyggede sig med bål indtil mørkets frembrud. Den næste morgen drog et par af de unge ind til købmand Lunde for at hente *Arbejderbladet*, men vendte tomhændede tilbage med nyheden om, at købmanden var blevet arresteret for kommu-

nistisk virksomhed. De vendte tilbage til Odense med visheden om, at deres situation nu var ændret dramatisk.

I Odense blev fire ledende kommunister arresteret, heriblandt Petra Petersen og kunstmaler Knudåge Larsen. Petra Petersen blev dog løsladt tre uger senere, mens Knudåge Larsen

og andre kommunister blev overført til Horserødlejren i Nordsjælland. Det kommunistiske arbejde gik dog ikke i stå på trods af arrestationerne. En reserveledelse trådte straks til, men havde i første omgang ikke nogen kontakt med centralledelsen i København. Først da den senere SF-folketingsmand Holger Vivike i august 1941 kom til Odense som repræsentant for DKP's landsledelse, blev forbindelsen oprettet, og det blev besluttet, at man i første omgang skulle reorganisere partiet og i øvrigt afvente situationens udvikling.

Ivan fortsatte sit liv som hidtil. Han var godt nok kendt for at være kommunist, men tilsyneladende vakte han ingen mistanke, og Ivan gik på intet tidspunkt under jorden. Hans stilling som bybud var et glimrende dække for de begyndende illegale aktiviteter, idet han kunne bevæge sig rundt på byens virksomheder og støve oplysninger op om stemningen og produktionen uden at vække særlig opmærksomhed.

Da kommunisterne i juli 1942 begyndte at udgive deres lokale illegale blad, *Trods Alt*, var Ivan med i både duplikerings- og distributionsprocessen, og han var tillige med i organiseringen af distributionen i Skibhuskvarteret. Ivan havde også travlt med de drengestreger, der i besættelsens første år var med til at genere tyskerne. De tyske telefonledninger blev klippet over, skilte blev vendt, så tyskerne kørte forkert, og dækkene på deres biler blev skåret op. Til hans kammeraters store fortrydelse foretog Ivan disse ting ved højlys dag. Særligt Ivans specialitet, at ødelægge køleren på en bil med en skruetrækker, vakte bekymring hos kammeraterne.

Ivan Adriansen (til højre) fotograferet ved Gefionspringvandet i København sammen med en kammerat fra Odense, Henning Faxø. Billedet er taget ca. 1937, da Ivans familie en kort tid boede i København. Henning Faxø døde i 1943 i forbindelse med et krigsforlis (Stadsarkivet).

DKU på sommerudflugt, sandsynligvis i sommeren 1939. Ivan Adriansen ses i bagerste række som nummer syv fra venstre med søsteren Jonna som nr. seks (Stadsarkivet).

Den tidlige sabotage

I foråret 1942 gav DKP's landsledelse grønt lys for, at man kunne påbegynde organiseringen af en sabotagegruppe i Odense – og DKU's næstformand, Børge Poulsen, fik af sin bror, Hans Peter Poulsen, besked om at samle en sådan gruppe. Hans Peter Poulsen sad nemlig i den

nye ledelse af DKP i Odense efter arrestationerne i sommeren 1941 – sammen med blandt andre Petra Petersen. Ivan var et naturligt valg til gruppen, fortæller Børge Poulsen, der kendte Ivan fra tiden i DKU. »Ivan var en god kammerat, og man kunne stole på ham«, fortæller han under en samtale i foråret 2009.¹ Ledelsen udvalgte omhyggeligt de personer, som man skøn-

Udflugt til Langesø, sandsynligvis i 1940. Stående til højre ses Alf Møller og længst til højre Ivan Adriansen. Siddende yderst til højre ses Børge Poulsen, leder af Tonnygrupperne, yderst til venstre Frants Gertsen, der senere blev byleder i Esbjerg (Stadsarkivet).

nede var egnede til illegalt arbejde. Med i gruppen var også Kaj Hansen og Flemming Holst.

Den 21. september 1942 gennemførtes Odenses første store, vellykkede sabotageaktion. Gruppen omkring Børge Poulsen havde fået nys om et pakhus på havnen, hvor der blev opbevaret ubådsdele og andre maskindele til

den tyske krigsindustri. De havde sikret sig viden om de tyske vagters patruljering i området, og mens Kaj Hansen holdt vagt, fik Børge Poulsen og Flemming Holst hjulpet Ivan op på taget. Herfra firede han brandanordningerne ned gennem et tagvindue og antændte brandbomberne. Derefter kom de fire hurtigt væk. De

samlede skader var meget omfattende og af et forbavsende stort økonomisk omfang. Der blev udlovet en dusør på 5.000 kr. for oplysninger, der kunne føre til pågribelse af gerningsmanden, men selv om dette beløb oversteg en ufaglært arbejders årsløn, blev sabotagen aldrig opklaret. I politirapporten, der fylder over 300 si-

der, kan man følge politiets undersøgelser på tættest hold.² Grundigheden i undersøgelserne viser med al tydelighed, at politiet i Odense tog det meget alvorligt, at sabotagen nu for alvor var kommet til byen. Sabotagen kom da også kun 19 dage efter statsminister Vilhelm Buhls berømte – eller måske snarere berygtede – ra-

Unge DKU'ere på tur ved Nyborg i juni 1941. Dagen efter blev kommunistpartiet illegaliseret, og mange af de unge på billedet blev involveret i modstandskampen. Ivan ses bagerst i gruppen til højre. Siddende yderst til venstre ses Børge Poulsen, der senere blev en af den odenseanske modstandsbevægelses markante skikkelser (Stadsarkivet).

diotale, hvor han opfordrede befolkningen til at angive sabotører. Der blev foretaget omfattende afhøringer af medarbejdere ved omkringliggende firmaer, og selv brandpersonalet blev afhørt, om de havde observeret mistænkelige personer ved pakhuset.

Gruppen blev kort tid efter aktionen mod pakhuset splittet, da Børge Poulsen blev arresteret for kommunistisk virksomhed. Ivan kom nu under ledelse af Erik Olsen med dæknævnet Walther. Erik Olsen tilhørte ikke kommunistpartiet, men fungerede som logivært, blandt andet for Holger Vivike. Det var da også med Holger Vivikes accept, at Erik Olsen overtog ledelsen af gruppen. Gruppens første sabotage under den nye leder var mod Dansk Akkumulator- og Elektromotorfabrik i Ørstedsgade, hvor der uden større held blev antændt bål flere steder på fabrikken.³ Branden den 1. januar 1943 hos Skandinavisk Gummikompani på Rugårdsvej var også Walthergruppens værk og blev udført af blandt andre Ivan Adriansen.⁴ Aktionen var dog ikke særligt vellykket, hvilket var kendetegnende for mange af de tidligste sabotage. Sabotagemateriellet var simpelt hen for primitivt. Hjemmelavede brandbomber og sprængstof af ringe kvalitet vanskeliggjorde sabotagearbejdet i denne tidlige fase af modstandskampen.

Sabotagen i sommeren 1943

I løbet af sommeren 1943 opstod der et tæt samarbejde mellem tre af Walthergruppens medlemmer, Ivan Adriansen, Alf Møller og Hermann Waldmann. Alf Møller kendte Ivan fra DKU, og de to var nære venner. Hermann Waldmann var tysk jøde, men var kommet til Danmark i 1938. Som mange andre unge jøder kom han for at tage en landbrugsuddannelse på gennemrejsen til Palæstina, men blev fanget af den tyske besættelse. I de første besættelsesår fore-

tog han og en gruppe andre unge jøder adskillige farefulde rejser ned gennem Europa i forsøget på at finde den nemmeste vej til Palæstina. Rejsen foregik under togvogne, uden søvn, med meget lidt mad og drikke. Flere af gruppens medlemmer blev opdaget og endte deres liv i Auschwitz. Projektet blev droppet, og Hermann Waldmann besluttede i stedet at gå til aktiv modstand mod besættelsesmagten i Danmark. Hermann Waldmann arbejdede i periferien af Walthergruppen og valgte gentagne gange at udøve sabotage uden grønt lys fra ledelsen. Han blev arresteret i efteråret 1943 og overlevede blandt andet ophold i koncentrationslejrene Sachsenhausen og Auschwitz.

På dagen for rigsdagsvalget den 23. marts 1943 deltog Ivan i sabotage mod eksercerhuset ved Odense Kaserne.⁵ Bygningen blev brugt som garage for værnemagten, og branden rasede samtlige biler i bygningen. Sabotagen blev gennemført af en borgerlig sabotagegruppe, Studenternes Efterretningsstjeneste, med rødder i spejderbevægelsen, men Walthergruppen i skikkelse af Ivan Adriansen og Alf Møller deltog også.⁶ På grund af politiets efterforskning måtte flere af deltagerne i aktionen efterfølgende gå under jorden og flygte til København. Flere blev kort tid efter arresteret og endte i tyske tugthuse, deriblandt Orla Henriksen, der blev arresteret den 18. juni 1943, og som efter ophold i flere tyske tugthuse omkom i Bochum den 27. marts 1945.

Leon, Ivans bror, var også begyndt at involvere sig i modstandsarbejdet. Han var indkaldt til militæret og var indkvarteret i Faaborg. Her stjal Leon en håndgranat, som han overdrog til Ivan. Den 25. april 1943 eksperimenterede Ivan med håndgranatens stift med det resultat, at den eksploderede i hans hånd, så han måtte på skadestuen. Leon blev straffet med otte dage i arresten for tyveriet, og eksplosionen gjorde politiet

Den 21. september 1942 oplevede odenseanerne den første vellykkede større sabotage i byen. Sabotagen gik ud over et af J.J. Larsens pakhuse på Odense Havn. Pakhuset var fyldt med ubådsdele til den tyske krigsindustri. Som det ses, nedbrændte pakhuset til grunden, og odenseanerne valfartede til stedet i dagene efter (Stadsarkivet).

opmærksomme på Ivan. 14 dage senere blev politiets opmærksomhed atter rettet mod ham, da han blev indberettet for kommunistisk virksomhed. Der rejstes dog ingen tiltale.

Den 16. maj 1943 gik sabotagegen ud over Clausens Autoværksted i Søndergade.⁷ Det var kendt, at man på værkstedet arbejdede for vær-

nemagten. En brandbombe blev kastet ind gennem en rude og sørgede for stor skade på værkstedet. Fire dage inden branden havde Næsby Karosserifabrik været udsat for en lignende sabotage. Politiet mistænkte da også de samme personer for at udføre brandattentaterne, nemlig de unge mænd, man mente stod bag ekser-

cerhusbranden. Tilsyneladende var det dog kun Næsby Karosserifabrik, disse unge mænd havde på samvittigheden. Clausens Autoværksted blev saboteret af blandt andre Ivan Adriansen. Men mistanken rettede sig udelukkende mod de unge i Studenternes Efterretningstjeneste. Det er formentlig i dag umuligt at afgøre, om der her,

som ved eksercerhusbranden, var tale om et samarbejde mellem de to grupper.

Tennishallen ved OB's anlæg i Munke Mose nedbrændte den 29. maj.⁸ Tyskerne havde ifølge politirapporten haft planer om at benytte hallen til indkvartering. Politiet formodede derfor, at hallen var blevet udsat for sabotage for at

På valgnatten den 23. marts 1943 blev der udført sabotage mod eksercerhuset ved Odense Kaserne. Eksercerhuset blev brugt af tyskerne som garageanlæg og var beslaglagt sammen med de øvrige kasernebygninger (E. Christoffersen fot., Stadsarkivet).

skade tyske interesser. Bag denne ret spontane sabotage stod Ivan Adriansen, Hermann Waldmann og Alf Møller.⁹

Alf Møller, der arbejdede hos Thomas B. Thrige, havde flere gange uden held forsøgt at lave sabotage på fabrikken, men med tilførslen af engelsk sprængstof i sommeren 1943 lykkedes det endeligt. Det engelske sprængstof begyndte at tilflyde de odenseanske modstandsgrupper i sommeren 1943. I slutningen af maj kom faldskærmsmanden Jens Peter Carlsen til Odense for at styrke modstandsarbejdet i byen. Han koncentrerede sig dog om de borgerlige kræfter, og først efter ordre fra faldskærmschefen i Danmark, Flemming B. Muus, kom der også materiel til den kommunistiske modstandsbevægelse. Sabotagen mod vikleriet på Thrige blev således den første sabotage i Odense foretaget med engelsk sprængstof. Der blev fundet rester af tre brandbomber af mærket Elektron samt en sprængbombe og en engelsk tidsblyant på stedet. Ødelæggelserne var omfattende: Spolemaskinerne og 100 tons kobbertråd var destrueret.¹⁰

Allerede næste aften skete den næste sabotage med engelsk sprængstof, da en transformatorstation i Kochsgade blev sprængt med stor ødelæggelse til følge.¹¹ Strømmen i hele kvarteret forsvandt, og tyskerne udlovede en dusør på 20.000 kr. for oplysninger, der kunne føre til opklaring af sagen. Der kom dog ingen henvendelser. Det var Ivan Adriansen og Alf Møller, der stod bag både aktionen mod Thrige og den i Kochsgade.¹²

Den 9. september forsøgte Ivan, Alf Møller og Hermann Waldmann at udøve sabotage ved højlys dag mod Østergaards Auto i Brogade.¹³ De brød ind gennem en rude og placerede en tidsindstillet bombe på en drejebænk. Men bomben blev opdaget af en medarbejder, der smed den i åen. Samme aften havde trekløveret

mere held med sig, da de lavede en sprængning ved Blumensaadts Fabrikker i Nedergade.¹⁴ Der skete betydelig skade på fabrikken. De brugte atter engelsk sprængstof og tidsblyanter, der nu kom direkte fra nedkastninger i det fynske område.

Den 15. august blev sabotagevagterne ved højspændingstårnet ved Odense Roklub på Kanalvej overrasket af tre maskerede mænd med revolvere. De tre var Ivan Adriansen, Alf Møller og Hermann Waldmann.¹⁵ De placerede sprængstof på det ene af tårnets ben, som da også blev sprængt væk. Men tårnets øvrige ben holdt tårnet oppe, og der skete ingen brud på nettet ved den lejlighed.

Større succes havde trekløveret, da de godt en måned senere, den 11. september, udøvede sabotage mod højspændingsmasten ved Solsikkevej ved Kochsgade. I den forbindelse blev strømmen til Fredericia, Østfyn, Svendborg og Faaborg afbrudt.¹⁶ Igen blev der benyttet engelsk sprængstof. Sabotagevagterne blev ved denne lejlighed afvæbnet, og Walthergruppen fik her tre revolvere til gruppens brug. Aktionen blev Ivans sidste.

Det er svært så mange år efter at skabe sig et overblik over de mange sabotager, som Ivan deltog i. Beretninger er ikke altid i overensstemmelse med hinanden og vanskeliggør muligheden for at finde ud af de virkelige hændelser. Erindringer om ting, der er foregået for så mange år siden, sløres som tiden går, og det har gjort det vanskeligt at etablere en udførlig liste over Ivans sabotageindsats.

Arrestationen

Den 10. oktober 1943 ved 23-tiden udspandt der sig en dramatisk hændelse ved et militærdepot på Hunderupvej 116. Depotet var overtaget af den tyske værnemagt, og nu ville Walther-

Cykelforretningen Elektra, Damhusvej 5, hvor Ivan Adriansen en overgang arbejdede. Billedet er taget i sommeren 1943, kort tid inden Ivans arrestation. Her ses han som nummer to fra venstre (Stadsarkivet).

gruppen undersøge, om der var noget brugbart for modstandsbevægelsen på stedet. I et interview fra 1987 fortæller medlem af Walthergruppen, Vagn Merrild Jensen, om aktionen.¹⁷ Formålet var at undersøge depotets indhold. Depotet indeholdt ikke meget brugbart, kun tæpper og lagner, og der har været stillet spørgsmål ved nødvendigheden af aktionen.

Hvor mange personer der drog ud til depotet, er uklart. Tilsyneladende indfandt modstandsfolkene sig på stedet både på cykel og i en »lånt« bil, der senere blev leveret tilbage. Da gruppens medlemmer var godt i gang med at undersøge depotet, blev de imidlertid opdaget af en nabo, som straks kontaktede det danske politi.¹⁸

Da Ivan Adriansen sammen med en hel række andre danskere blev sendt i koncentrationslejr i Tyskland i november 1943, blev Fyns Social-Demokrat ligesom andre aviser tvunget til at offentliggøre meddelelsen på forsiden og med et ganske bestemt indhold – sådan var det at leve med pressecensur. Artiklen var i avisen den 25. november (Stadsarkivet).

Ifølge politirapporten forsvandt flere personer fra stedet, da politiet ankom. Blandt dem var Hermann Waldmann.¹⁹ Den »lånte« bil forsvandt også med høj fart, uden at politiet satte efter den. Der blev affyret enkelte skud mod betjentene, men det lykkedes dem at overmande to personer på et halvtag. De to personer var Alf Møller og Jørgen Bent Rasmussen. Jørgen Rasmussen stammede fra Gamby og var elev på Odense Katedralskole. Han var ikke en del af Walthergruppen, og hans deltagelse i aktionen er lidt af et mysterium. Kort tid efter de to første anholdelser stødte en betjent på Ivan Adriansen i Smedevænget. Han var vendt tilbage til stedet for at hente sin cykel. Betjenten fandt Ivan mistænkelig, og den efterfølgende visitation afslørede en skruetrækker og en knibtang, hvorefter Ivan blev anholdt.²⁰

Der blev optaget en rapport næste dag, om en mand, der havde truet sig til ophold i en lejlighed på Hunderupvej 118. Manden havde også gemt en pistol og to håndgranater på stedet og sagt, at en kammerat ville hente tingene næste dag. Om de blev hentet, er tvivlsomt. Sikkerhedspolitiet var underrettet, og lejligheden blev holdt under opsyn. Hvem den mystiske gæst var, kan vi ikke vide, måske Hermann Waldmann.

De tre arresterede blev bragt til Odense Arrest. Politiets optræden fik også nogle ord med på vejen i oktoberudgaven af kommunisternes illegale blad, *Trods Alt*: »Alle beretninger samstemmer i, at de betjente, der var med på dette togt, optrådte med en usømmelig iver og bruta-

En Række Odenseanere overført til en tysk Koncentrationslejr

Interpellationer i Sveriges Riksdag

Der kommer Forsøg om Hjemmeforsvarsorganisationer.

STOCKHOLM (RB.)

I Rigsdagens første Kammer beva- rede i Gaar flere Interpellationer.

Kultusministeren fremhævede i sit Svar paa en socialdemokratisk For- spørgsel om Nobelpræmien, at Rege- ringen gennem sin Beslutning om ikke at foretage nogen Uddeling, har fulgt en enig Nobelstyrelse og ikke haft Grund til at indtage nogen anden Stil- ling til dette Spørgsmaal end tidligere.

I sit Svar i andet Kammer paa en anden socialdemokratisk Forspørgsel om Kommunerens Ret til at bidrage til Hjemmeværnet, erklærede Social- ministeren bl. a., at der vil blive frem- sat Forslag i Rigsdagen om Hjemme- forsvarsorganisation.

Paris skal evakueres.

PARIS (STB.)

Præsidenten for den kommunale Styrelse, Pierre Taittinger, har rettet en Appel til den parisiske Be- folkning, om i saa vid Udstrækning som muligt at forlade Byen. Alle, hvis Ophold i Byen ikke er ubetinget nødvendigt, i første Række Kvinder, Børn, Gamle og Byge, opfordres til at lade sig evakuere.

Toulon bombet af Amerikanerne

PARIS (STB.)

Det meddeles til Morgen fra kompe- test Side i Paris, at den sydfranske Havneby Toulon i Gaar Eftermiddags er blevet bombet af amerikanske Fly- venmaskiner. Der opstod Skader i for- skellige Kvartaler af Byen.

Ogsaa Radioavis om Morgen

Første Gang Mandag den 6. Decbr. Kl. 8.15.

Der skal nu ogsaa være Radioavis om Morgen. Det har der før kun været i ganske ekstraordinære Tilfæl- de. Men nu skal det være fast, saale- des at der hver Dag bliver i Gange fast Radioavis.

Morgendagensdelen skal finde Sted Kl. 8.15, og første Gang bliver Man- dag den 6. December.

Ny Ministrejke

BERGSTRAND, H. S. K.

Deriblandt baade Mænd og Kvinder. Paa Grund af illegal Virksomhed.

Fra tysk Side meddeles:

Paa Grund af vedvarende illegal kommuni- stisk Virksomhed er den 23. November 1943 føl- gende Danske, hjemmehørende i Odense, over- ført til en Koncentrationslejr i Tyskland:

Petersen, Harry Oscar Engelbrecht, født 15.5.-92 i Odense.

Sørensen, Edmund Winnzck, født 28.5.10 i As- sens.

Nielsen, Niels Peder, født 28.9.-17 i Haarby.

Eskildsen, Hans Christian, født 14.4.-16 i Dalm.

Larsen, Anton, født 17.1.-18 i Kullerup.

Lægteskov, Evald Knud, født 6.10.-16 i Odense.

Sørensen, Lars Marius Willi, født 9.1.-01 i As- sens.

Hansen, Børge Stendahl født 11.11.-14 i Odense.

Olsen, Lars, født 12.7.-12 i Svendborg.

Unnerup, Oluf, født 2.8.-20 i Fredericia.

Hansen, Theues Christian, født 9.11.-01 i Brende- rup.

Olsen, Johannes Thorwald, født 17.5.-02 i Søn- dersø.

Holbæk, Arne, født 3.2.-05 i Nykøbing Mors.

Hansen, Peter Alfred, født 7.9.-04 i Villestofte.

Henriksen, Jens Peter, født 19.3.-99 i Veulinge.

Hansen, født Knudsen, Margrethe, født 11.9.- i Korup.

Storm, født Rasmussen, Karen Johanne, født 28.2.-04 i Nyborg.

Jespersen, født Kvarud, Thora, født 22.4.-87 i Oslo.

Sørensen, født Jacobsen, Klara, født 2.3.-15 i Ve- ster-Sottrup.

Som Følge af oprørske Virksomhed (aktivt fjendtlige Handlinger overfor Besættelsesmag- ten) er følgende Danske ligeledes overført til Koncentrationslejr i Tyskland.

Rasmussen, Jørgen Bent, født 20.7.-25 i Gamby.

Møller, Alf Marius, født 18.7.-25 i Odense.

Adriansen, Ivan, født 12.2.-24 i Odense.

Schjønning, Frede Helmer Vagn, født 1.4.-25 i Gentofte.

Zhierer, Kaj Otto, født 20.7.-25 i Bellinge.

Nielsen, Hans Christian Poul, født 19.4.-25 i Odense.

Jensen, Banke Jung, født 12.12.-22 i Assens.

Biernat, Anton Stanislav, født 9.10.-20 i Sla-

litet, som ikke vidner godt om deres danskhed«. ²¹

Af politirapporten fremgår det, at man fra det odenseanske politis side var usikre på, hvordan man skulle forholde sig i situationen. Efter samarbejdspolitikens fald den 29. august 1943 havde spillereglerne ændret sig, og dette var den første arrestation af formodede sabotører, efter de danske politikere havde måttet opgive samarbejdspolitikken. I første omgang valgte man blot at informere de tyske myndigheder og bad derefter om en forholdsordre fra rigspolitichefen. Derfra fik man beskeden, at det danske politi ikke ville foretage sig yderligere i sagen, og at de tyske myndigheder skulle informeres om alt, hvad der var passeret. I mellemtiden kom der en lodret ordre fra tyskerne om, at de arresterede omgående skulle overdrages til de tyske myndigheder. Det skete allerede dagen efter uden protester eller forsøg på forhaling af sagen fra det danske politis side. Politiets tvivlende reaktioner skal nok ses som udslag af en tvivl om jurisdiktionen i den nye situation, der var opstået efter den 29. august.

Modstandsbevægelsen anmodede i sommeren 1945 om en undersøgelse af arrestationen af de tre sabotører. Resultatet af undersøgelsen kendes desværre ikke, da sagen er forsvundet fra Sikkerhedspolitiets arkiv. ²²

I fangenskab

I et brev til sin mor beskrev Ivan forholdene i arresthuset som gode, når man tog omstændighederne i betragtning. Han fortalte, at forplejningen var god, og at han blev godt behandlet af de tyske vagter, der var yngre end ham selv. Virkeligheden var dog en helt anden, end den han fortæller om i brevet. Han havde været i forhør på Husmandsskolen i Tarup og havde været udsat for en hårdhændet behandling. Et af Wal-

thergruppens medlemmer, nu afdøde Kristian Hansen har fortalt, at vagterne i arresten var rystede over, hvordan Ivan og Alf så ud, da de kom tilbage fra Husmandsskolen. ²³ Sidst i oktober blev Ivan og 32 andre odenseanere overført til Vestre Fængsel, hvor de opholdt sig en uges tid, inden de blev overført til Horserødlejren.

Horserødlejren blev opholdsstedet i de kommende uger. Ivan gjorde sig uheldigt bemærket, da han malede hammer og segl på en dør, men de lidt ældre fanger overtalte ham til at undlade sådanne politiske tilkendegivelser.

Den 23. november 1943 blev han sammen med 30 andre odenseanske fanger samlet på Alsgades Skole i København og herfra deporteret sydpå til koncentrationslejren Sachsenhausen, der lå 35 km nord for Berlin. Det var besættelsestidens første, store deportation af danskere til tyske kz-lejre. At denne første gruppe udelukkende bestod af odenseanere (og overvejende kommunister), skal givetvis ses som en straffeaktion mod Odense by i almindelighed og de odenseanske kommunister i særdeleshed. Under folkestrejken i august 1943 havde kommunisterne spillet en fremtrædende rolle i urolighederne, som i sidste ende førte til samarbejdsregeringens fald, og den 20. november 1943 havde de gennemført en af landets første stikkerlikvideringer.

Gruppen ankom til Sachsenhausen midt om natten. Alt hår blev barberet af, og fangerne blev iført den påkrævede fangedragt. Andre fanger var rystede over at høre danskerne more sig, da de for første gang så hinanden uden hår. ²⁴ Fangerne blev placeret efter fag på forskellige arbejdskommandoer. Ældre medfanger gjorde Ivan opmærksom på, at det var bedst at sige, at man kunne et fag. Ivan havde derfor ved ankomsten meddelt, at han var vulkanisør. ²⁵ Omkring 7.000 fanger blev på dette tidspunkt sat ind i produktionen af bombeflyet He 177,

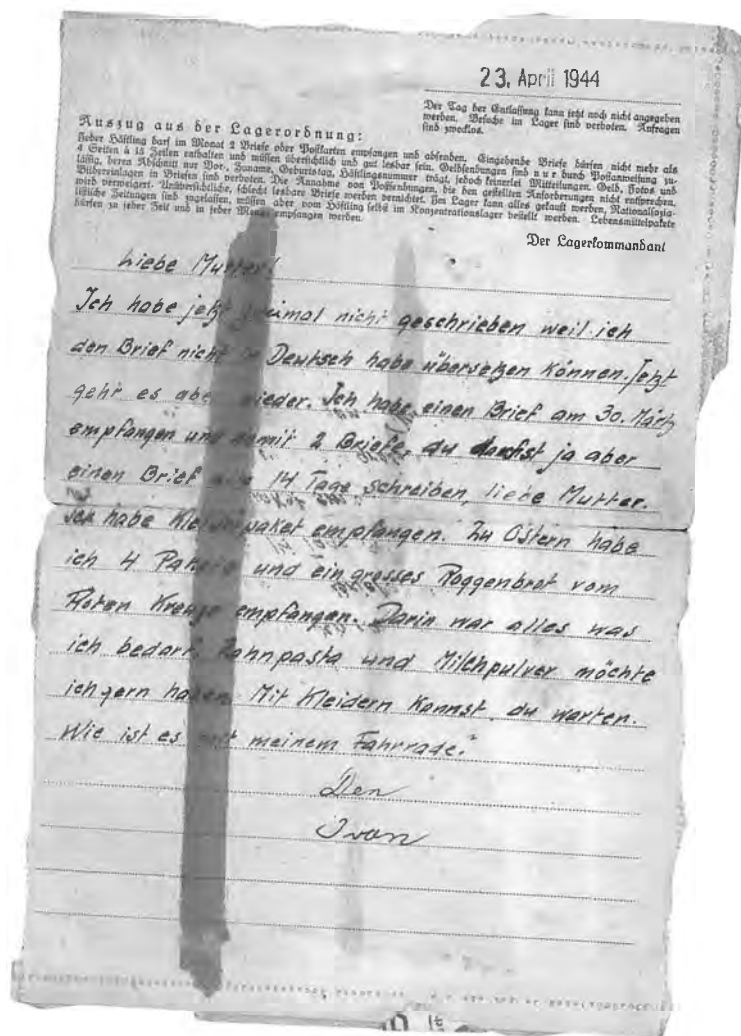
Brev sendt fra Sachsenhausen den 23. marts 1944. Brevene skulle skrives på tysk og var underkastet censur. Ivan minder i brevet moderen om, at hun må sende brev hver 14. dag, og at han mangler tandpasta og mælkepulver (Kopi af brev på Stadsarkivet).

der blev produceret på arbejdskommandoen Heinkel. Alle med en teknisk kunnen blev placeret på arbejdskommandoen og således også Ivan.

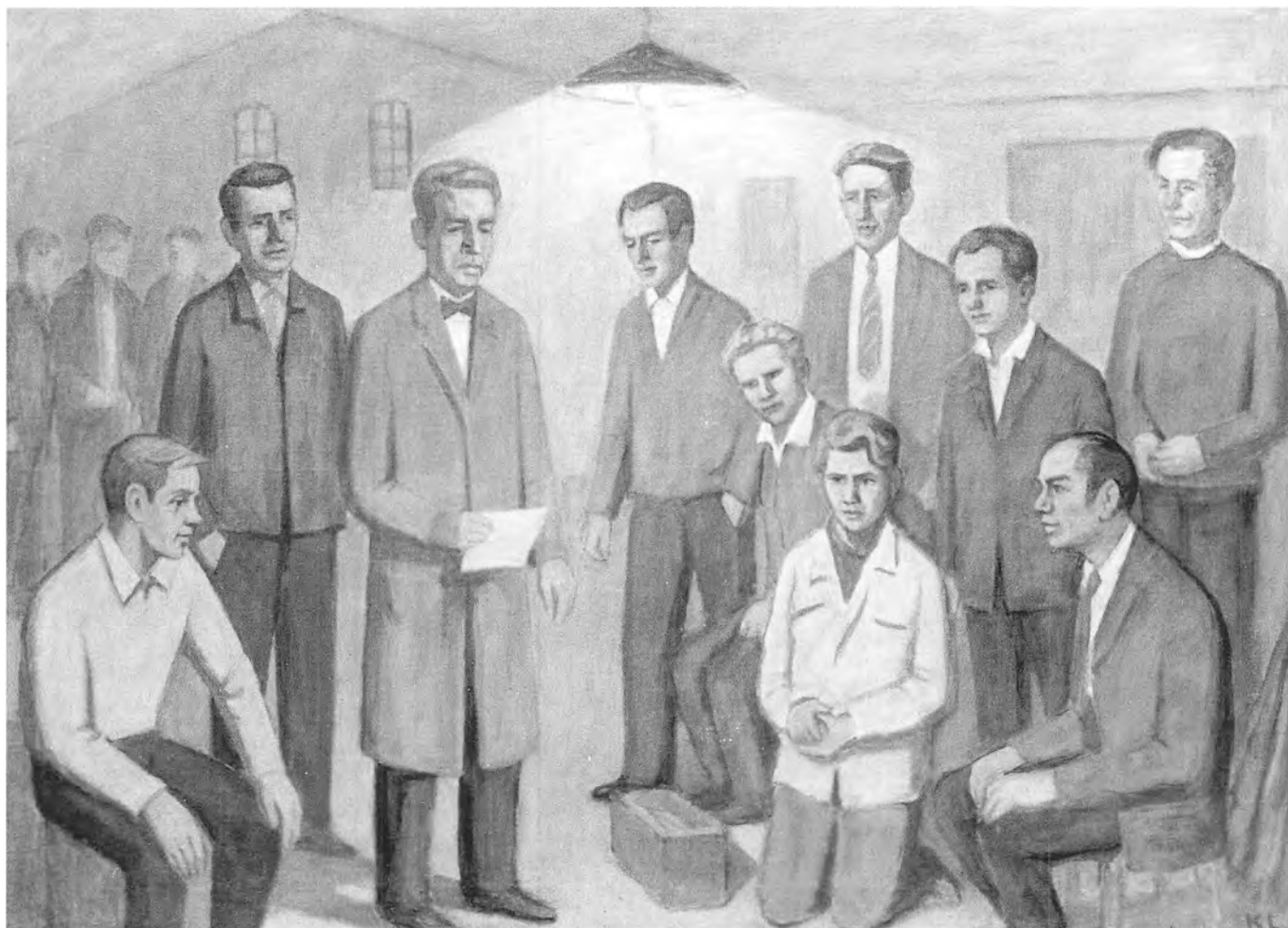
Ivan opholdt sig i Sachsenhausen frem til 28. juli 1944, hvor han blev overført til Buchenwald uden for Weimar (i det tidligere DDR) sammen med to andre danskere, Mogens Skov og Verner Sigurd Knudsen. Herfra er det meget vanskeligt at følge sporet. Papirer fra Buchenwald fortæller, at han blev indsat i produktionen af Junckers flyvemaskiner. Alle tre danskere blev i februar 1945 sendt videre til en lille lejr, der fungerede som udelejr for Buchenwald. Lejren hed Langenstein-Zwieberge og blev oprettet i april 1944 som et led i Junckers produktionsapparat.

Lejren, der oprindeligt var tiltænkt 2.000 fanger, rummede mange tusinde ekstra fanger fra mange europæiske lande. Den dårlige kost og det hårde arbejde kombineret med dårlige sanitære forhold betød en meget høj dødelighed blandt fangerne. Fangerne skulle etablere et 17 km langt tunnelsystem med et areal på 74.000 m² til produktionen af Junckers bombefly. Produktionen blev lagt under jorden for at skærme mod de heftige allierede angreb i krigens sidste måneder.

Den 9. april 1945 nærmede en amerikansk panserdivision sig lejren, hvor der på det tidspunkt opholdt sig godt 3.000 fanger. Nazisterne udvalgte de fanger, der var »egnede« til flytning. De, der var for syge, blev tilbage på reviret og blev få dage senere befriet. Men de andre blev delt i grupper på 500 mand, der blev sendt ud på en forfærdelig dødsmarch. Først gik mar-

chen mod øst, mod byerne Quedlinburg og Bitterfeld, men da russerne nærmede sig derfra, ændrede SS-vagterne kursen mod vest igen. Kun 500 fanger overlevede den 300 km lange march. Dødsmarchen er blevet beskrevet af franskmænd Victor Oden.²⁶ Han beskriver, hvordan fanger, der ikke kunne følge med, blev skudt, og hvordan SS vagterne ofte dannede små grupper af fanger, som de skød ind i. Ma-

Den fynske maler Knudåge Larsens maleri af Walthergruppen. Fra venstre ses Ivan Nielsen, Alfred Lunde, Erik Olsen, Hugo Hansen, Edmund Kjeldsen, Alf Møller, Erik Giersing, Normann Rasmussen, Kristian Hansen og Poul Andreasen. I baggrunden ses tre personer, nemlig Gunnar Carlo Nielsen, Ivan Adriansen og Ejnar Børge Madsen – de sidstnævnte tre omkom alle i forbindelse med deres engagement i modstandsbevægelsen og er derfor malet uden karakteristiske træk (Stadsarkivet).

den bestod af tørt brød, og mange spiste græs og blade for at overleve. Ved hjælp af arkivet i Langenstein-Zwieberge lykkedes det mig at finde frem til en franskmænd, Paul Le Goupil, der havde overlevet døds marchen fra denne udelejr. Desværre kunne han ikke fortælle noget

om Ivans skæbne. Han kunne godt huske de tre danskere, men da fangerne blev sendt på døds march, kom danskerne i en anden gruppe end Le Goupil. Her ender sporet af Ivan Adriansen. Hvordan han er omkommet og hvornår, er uvist.

Breve fra lejrene

I december 1944 skrev Ivan til sin mor: »Kære Mor. Ja, nu da jeg skriver dette brev, er der en uge til jul, og jeg ønsker Jer alle en god jul. Den bliver forhåbentlig også god for mig, nu da jeg får de dejlige Røde Kors-pakker. Hvordan går det derhjemme? Har du godt arbejde nu, og hvordan går det med dine ben? Har du nyt fra Leon og Flemming? Connie og Steen er vel begge raske og sunde? Jeg håber at få brev til jul. De bedste hilsener til Jer alle, og jeg ønsker alle et godt nytår. Ivan«. ²⁷

Brevet er typisk for de mange breve, Ivan skrev til moderen hjemme i Kochsgade. Censuren satte stærke begrænsninger for, hvad Ivan måtte skrive, og brevene skulle alle forfattes på tysk. Men der var altid mange spørgsmål om søskende og den øvrige familie såvel som bekymringer om moderens helbred, og hvordan hun klarede hverdagen. Den 23. januar 1944 skrev han f.eks.: »Vær ved godt mod, kære Mor, vi ses vel snart igen«. ²⁸

At breve hjemmefra var en livline, står lysten klart i et brev, der var dateret 29. juni 1944. Her skrev Ivan: »Kære Mor. Siden 6. maj har jeg ikke fået brev fra dig. Hvorfor skriver du ikke, kære Mor. Jeg venter hver dag på brev, men der kommer intet«. ²⁹ Agnes udviste den samme bekymring i det sidste brev, hun sendte Ivan. Brevet blev returneret uåbnet den 15. marts 1945. I brevet var hun meget bekymret for, at hun intet havde hørt fra Ivan. Havde han modtaget pakken, hun sendte til ham til hans fødselsdag? På trods af censuren kunne der godt sniges kommentarer ind om krigssituationen: »Nu er vinteren snart forbi ... og nu håber vi på forårets snarlige komme – og den dermed kommende glæde! ³⁰ Den glæde blev hende imidlertid aldrig forundt, for efter alt at dømmes omkom Ivan Adriansen på døds marchen i april 1945.

Noter

1. Samtale med Børge Poulsen, den 22. maj 2009.
2. Rigsarkivet, Statsadvokaten for særlige anliggender, AS-sager for provinsen, Odense Købstad, journalnummer 165/42, kasse 83.
3. Rigsarkivet, Statsadvokaten for særlige anliggender, AS-sager for provinsen, Odense Købstad, journalnummer 207/42, kasse 84.
4. Rigsarkivet, Statsadvokaten for særlige anliggender, AS-sager for provinsen, Odense Købstad, journalnummer 219/42, kasse 85.
5. Rigsarkivet, Statsadvokaten for særlige anliggender, AS-sager for provinsen, Odense Købstad, journalnummer 244/43, kasse 87.
6. Odense Stadsarkiv 1999/80, pk.1, Kristian Hansens dagbøger, bd. 1 og samtale med Børge Poulsen, den 22. maj 2009. Ifølge Børge Poulsen var Ivan Adriansen med på aktionen for at hjælpe og instruere de unge fra Studenternes Efterretningstjeneste.
7. Rigsarkivet, Statsadvokaten for særlige anliggender, AS-sager for provinsen, Odense Købstad, journalnummer 282/43, kasse 89.
8. Rigsarkivet, Statsadvokaten for særlige anliggender, AS-sager for provinsen, Odense Købstad, journalnummer 293/43, kasse 90.
9. Odense Stadsarkiv 1999/80, pk.1, Kristian Hansens dagbøger, bd. 1.
10. Rigsarkivet, Statsadvokaten for særlige anliggender, AS-sager for provinsen, Odense Købstad, journalnummer 305/43, kasse 90.
11. Rigsarkivet, Statsadvokaten for særlige anliggender, AS-sager for provinsen, Odense Købstad, journalnummer 306/43, kasse 90.
12. Odense Stadsarkiv 1999/80, pk.1, Kristian Hansens dagbøger, bd. 1.
13. Rigsarkivet, Statsadvokaten for særlige anliggender, AS-sager for provinsen, Odense Købstad, journalnummer 355/43, kasse 95, og Odense Stadsarkiv 1999/80, pk.1, Kristian Hansens dagbøger, bd. 1.
14. Rigsarkivet, Statsadvokaten for særlige anliggender, AS-sager for provinsen, Odense Købstad, journalnummer 356/43, kasse 95.
15. Rigsarkivet, Statsadvokaten for særlige anliggender, AS-sager for provinsen, Odense Købstad, journalnummer 339/43, kasse 95, og Odense Stadsarkiv 1999/80, pk.1, Kristian Hansens dagbøger, bd. 1.

16. Rigsarkivet, Statsadvokaten for særlige anliggender, AS-sager for provinsen, Odense Købstad, journalnummer 357/43, kasse 95.
17. Odense Stadsarkiv, Børge Poulsens arkiv, videobånd nr. 1, januar 1989.
18. Rigsarkivet, Statsadvokaten for særlige anliggender, AS-sager for provinsen, Odense Købstad, journalnummer 420/43, kasse 97.
19. Hermann Waldmann har mange år senere skrevet om arrestationen under navnet Uri Yaari i bogen: *Konfrontationer. En ung jødes vej i nazitiden*, 1987.
20. Rigsarkivet, Statsadvokaten for særlige anliggender, AS-sager for provinsen, Odense Købstad, journalnummer 420/43, kasse 97.
21. *Trods Alt*, nr. 15, side 6.
22. Landsarkivet for Fyn, Sikkerhedspolitiet Odense, journalnummer 1395/45.
23. Samtale med Kristian Hansen, den 9. januar 2000.
24. Foredrag med Poul Nielsen, fangenummer 73.085 i Sachsenhausen, 2002.
25. Samtale med Oluf Unnerup, fangenummer 73.098 i Sachsenhausen, 2000.
26. Mahn- und Gedänkstätte Langenstein-Zwieberge har udgivet bogen: *Die Kraft im Unglück* med erindringer fra lejren.
27. Privateje, brev fra IA i koncentrationslejren Buchenwald, den 18. december 1944.
28. Privateje, brev fra IA i koncentrationslejren Sachsenhausen, den 23. januar 1944.
29. Privateje, brev fra IA i koncentrationslejren Sachsenhausen, den 29. juni 1945.
30. Privateje, brev sendt til IA i koncentrationslejren Buchenwald, den 26. februar 1945.

Tiden og verden omkring os

af Margot Bank

Erindringer fra Holsedoreskolen 1944-49

Margot Bodstedt Bank (født Schultz) er født i 1932. Hun voksede op i Odense, hvor hendes far først var fabriksarbejder og senere havde en cykelforretning, mens hendes mor arbejdede hjemme.

Familien boede i Margots barndom blandt andet på Astrupvej 33 i Skibhuskvarteret og senere på Dronning Louises Vej 17 i Åløkkekvarteret.

Hun tog realeksamen fra Den kommunale Pigerealskole i Holsedore i 1949. Efter at hun havde udstået sin læretid på firmaet Victorys kontor i Nørregade, flyttede hun midt i 1950'erne først til Århus og derefter til København.

Margot Bank og hendes mand – som hun havde lært at kende i læretiden hos Victory – flyttede i 1992 tilbage til fødestaden, og de bor nu i Faaborg.

I forbindelse med 60 års jubilæet for sin realeksamen i 2009 nedskrev Margot Bank sine erindringer fra skoletiden på Pigerealskolen i Holsedore og indleverede herefter manuskriptet til Stadsarkivet.

Et let redigeret uddrag af erindringerne præsenteres hermed for Odensebogens læsere. Det samlede erindringsmanuskript om årene på Pigerealskolen er alment tilgængeligt på Stadsarkivet.

Fra underskolen til mellemskolen

I foråret 1944 gik jeg i 5. klasse på Åløkkeskolen. De elever, der ville (eller skulle) i mellemskolen, kom til mundtlig og skriftlig prøve i regning og dansk. Hvis man bestod, kom man i mellemskolen. Dumpede man, gik man videre i 6.-7. og måske 8. klasse.

Der gik nogle og tyve elever i min klasse, men kun fire-fem bestod prøven til mellemskolen. Min mor meldte mig til Odense Kommunale Pigerealskole, da hun syntes, den var noget finere end Bolbro Skole, der ellers lige havde fået oprettet mellem- og realskoleklasser.

Den 1. april 1944 begyndte jeg i 1. mellem på pigerealskolen i Holsedore, der lå midt i Odense. Eleverne kom fra alle kvarterer i byen. Der var endnu ikke kommet mellem- og realskoleklasser på alle kommunale skoler, og derfor blev vi samlet på pigerealen. Vi var mellem 300 og 400 piger på skolen i Holsedore. Der var ikke plads til særlig mange cykler i cykelstativerne på skolen, så kun de piger, der havde mere end tre kilometer til skole, havde lov at cykle. I krigsårene var det ikke noget problem, eftersom der alligevel ikke var mange, som havde ordentlige dæk og slanger på cyklerne. Så de fleste måtte pænt gå. Skolebus var ikke opfundet dengang, og kun få havde råd til et buskort til bybussen. Det kostede hele 9 kr. om måneden for en 14-årig i 1947.

Vi gik i skole fra kl. 8 til 14 hver dag – også lørdag. Senere blev det kun til kl. 13 om lørdagen. Gårdvagten stod hver morgen ved porten og noterede »efternølerne« ned. Uanset vejret så var der ikke noget med at gå op i klassen, før klokken ringede ind. Nej, nej, pænt stille op klassevis på to rækker og følges ad.

Der var morgensang for alle i håndarbejdssalen. Det var et ret stort klasseværelse med skråvægge helt oppe under taget. Der stod vi så

og sang en salme til klaverspil. Lærerne bestemte, hvad vi skulle synge. Det var nok en god begyndelse på dagen, men det syntes vi slet ikke dengang. Da var det åh, så kedeligt. Men kunne vi lige hviske og fnise lidt og lave lidt om på salmeteksten – f.eks. i *Nu titte til hinanden*, hvor en linje blev til »nu sneglen med hus, paryk og vanter« – ja, så var dagen næsten reddet. Men der blev holdt skarpt øje med os, og der var ikke megen plads til skæg og ballade.

Første skoledag i august 1945. Pigerne er samlet i skolegården og er tydeligvis mere interesseret i fotografen end lærerinden, der lidt længere henne har taget opstilling på en bæk (Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Stadsarkivet).

Margot er her fotograferet som 11-årig. Det var kort tid, før fletningerne blev klippet af, og så var det samtidig slut med at få hæftet håret op som »frikadeller« ved ørerne (Stadsarkivet).

Efter morgensang stillede vi, der var kommet for sent, hos skoleinspektøren, der var en elskelig dame, men disciplin skulle der til. Det hjalp mig ikke, at jeg havde en god undskyldning. Jeg kunne gå to forskellige veje til skole; men der var tog og bomme ved begge veje, ad Vesterbro eller ad Rugårdsvej. Jeg forklarede, at »bommen gik ned, toget rangerede«. Men ak, jeg fik en svingende lussing med venstre hånd, hvilket var overraskende første gang, man blev udsat for det.

En by i krig

Odense blev rystet af en del sabotage og schalburgtage, mens jeg gik i skole i Holsedore. For at komme til skolen midt i Odense kom jeg tæt forbi følgerne af de mange voldsomme begivenheder. Det gjorde indtryk på mig at se bygninger ligge fuldkommen i ruiner. I maj 1944 blev *Fyens Stiftstidende* schalburgteret, og i februar 1945 var det *Fyns Tidende*. Det ærgrede os nok mest, at Odinstårnet blev sprængt af tyskerne den 14. december 1944. Det var de færreste af os, der havde været oppe i tårnet.

Den 17. april 1945 var en dejlig solfyldt dag. Jeg var 12 år og lige kommet hjem fra skole. Mor og jeg sad og slikkede sol hjemme i haven i Åløkkevarteret, hvor vi havde boet siden 1943. Det var ikke langt fra Tarup, hvor Husmandsskolen lå. Pludselig hørte vi brummen af bombefly. Der blev blæst luftalarm, men det tog vi med sindsro. Der skete aldrig noget i Odense under luftalarmerne. Vi havde godt nok en kælder, men vi havde ikke indrettet den til beskyttelsesrum. Altså blev vi, hvor vi var.

Flyvemaskinerne fløj meget lavt lige hen over hovederne på os, vendte om og kom tilbage. Pludselig hørte vi en fløjten, og vi så bomber faldt mod jorden. »Så er det i kælderen«, råbte mor. Og vi løb derned. Bomberne faldt med store drøn, og hele huset rystede. Lågerne på nogle skabe klaprede, og vi klamrede os til hinanden. Da var vi virkelig bange.

»Åh nej, vi glemte jo Bedste«, udbrød mor pludselig, da drøn og skyderi endelig var ophørt. Min 92-årige oldemor var på aftægt hos mine forældre. Vi styrtede op på første sal, hvor hun havde sit værelse. Hun stod med åbent vindue og kiggede ud. »Hvad er det dog, der sker«, spurgte hun. Oldemor var ret åndsfrisk, men temmelig døv!

Vi fortalte hende, hvad der var sket. Vi var lidt flove over at have glemt hende i vor iver efter at komme i kælderen. Men hun var ligeglad. »Jeg

var ikke nået derned alligevel, før det var forbi«, sagde hun. Hun gik jo ikke så stærkt.

Drønet fra bomberne slog en masse rudere itu, men det værste var, at flere huse i nærheden af Husmandsskolen fik en fuldtæffer, og en halv snes mennesker mistede livet. En halv times tid efter bombardementet kørte tyskerne rundt i vort kvarter, og de skød i flere timer vildt omkring sig. De skød på alt, der rørte sig. Selv buske, der bevægede sig i vinden. Min venindes lille hund var – for os – et »nært« offer. Den blev lettere såret og meget forskrækket, da den var ude for at tisse, og de væmmelige tyskere skød efter den. »Musse« var væk i flere dage.

De tog min skole

Jeg var 12 år og gik i 2. mellem, da vi den 4. maj om aftenen hørte om tyskernes kapitulation i radioen. Den aften var folk ellevilde og løsslupne. Mørkelægningsgardinerne blev hevet ned. Mange var i julepynten, fandt lysestumperne fra sidste jul, og de blev til lys i alle vinduerne.

Den 5. maj 1945 var jeg sammen med mine forældre gået ind til byen. Vi var nået til Flakhaven og mødte selvfølgelig en masse glade og feststemte mennesker. Pludselig lød der skudsalver. Der udbrød panik blandt folk. Ingen vidste, hvad der skete, eller til hvilken side man skulle løbe. »De skyder i Eventyrhaven«, blev der råbt.

Vi løb mod Vægtergården. Der var en port, hvor man kunne komme i dækning, råbte min far. Vi kom meget hurtigt derhen, ind i chokoladeforretningen og ned i dens kælder. Der kom flere til. Chokoladedamen var venlig og uddelte slik til børnene.

Jeg ved ikke, hvor længe skyderiet stod på. Det rygtedes, at der blev båret et par sårede ind i gården, hvor de blev hjulpet, og senere kom der en ambulance. Da der ikke havde været

skudt i en halv times tid, vovede vi os ud på gaden og skyndte os hjem. Jeg er senere blevet klar over, at det var en farlig situation med mange døde, vi befandt os midt i, men dengang syntes jeg bare, det var spændende.

Da krigen sluttede den 5. maj 1945, overtog de danske frihedskæmpere vor skole i nogle måneder, så vi havde en god, lang sommerferie med dejligt vejr. Derefter blev skoleåret lavet om, så det gik fra midt i august og til hen i slutningen af juni måned.

Krigen var ovre, men dens eftervirkninger mærkede vi stadig. I 1947 fik vi, der endnu ikke skulle op til eksamen og kun gik i 3. mellem, vinterferie i februar og en del af marts. Der var ikke brændsel til at fyre alle skoler i Odense op, så 4. mellem og realklasser fra flere skoler blev samlet på nogle få skoler, deriblandt vores, så de kunne få deres eksamen uden helt at gå til af kulde. Så vi slap med et lidt forkortet skoleår.

Konfirmation

I 3. mellem gik mine klassekammerater til præst om foråret i de forskellige sogne, hvor de hørte til. Da jeg var født den 16. december, måtte jeg vente til efteråret, så jeg nød at sove en time længere end klassekammeraterne denne ene dag om ugen.

For mig var det den rene svir at blive sluppet løs på egen boldgade, når jeg havde været til konfirmandundervisningen. Jeg havde jo ingen cykel, så der kunne gå meget, meget lang tid med at gå fra Hans Tausens Kirke på Rugårdsvej og helt ind til Holsedore.

Til konfirmationen i 1947 var vi ni piger og tre drenge. Jeg kendte ikke nogen af de andre, for vi gik jo ikke på samme skole. 12 konfirmander var ikke mange, men vi kunne såmænd heller ikke være flere i den lille kirkesal, der nu fungerer som våbenhus i Hans Tausens Kirke.

Pigerne får fri fra skole en gang i september 1944. Nogle af pigerne gik, mens andre cyklede til og fra Den kommunale Pigerealskole i Holsedore (Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Stadsarkivet).

Jeg fik en brugt konfirmationskjole, den blev rensset og var meget pæn (jeg har nederdelen endnu og havde den på til mit guldbryllup).

Dagen blev fejret med familien; vi var 22 i alt. Jeg havde også andendagsgilde, der kun var med piger. I konfirmationsgave fik jeg en sølvfligranbroche og tilhørende ring, en underkjole med tilsvarende fine silkebukser, en fyldepen, en engelsk-dansk ordbog, to sølvarmbånd, et dagmarkors (også af sølv) og 5 kroner. Smykker-

ne og ordbogen har jeg endnu, men de 5 kroner er væk!

Min mor havde fået fat i et dejligt stykke blåt stof af tynd uld til andendagskjolen. Den blev syet hos syersken, frk. Kühn på Lille Glasvej, og var meget fin med bisser på blusen. Jeg havde kjolen på sidste gang, da jeg fyldte 18 år, hvor den var blevet forlænget med striber af rosa stof.

1947 var også året, hvor modedesigneren Dior kom med en ny mode. Nu skulle nederde-

Et kikk ud over Mageløs og det område, hvor Skt. Anne-bygningen senere blev rejst. Der er også frit udsyn til Holsedoreskolen, der ses i baggrunden – det ses tydeligt, at den er bygget i flere tempi (Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Stadsarkivet).

lene pludselig gå helt ned til midt på læggen og have godt med vidde. Det var smart, men min mor syntes, det var for voksent til mig, så min nederdel sluttede midt på knæet. Men ikke så snart var jeg kommet om hjørnet, så blev nederdelen knappet op og fire sikkerhedsnåle hæftet fast til blusen og jakken udover, så nålene ikke sås. Og så svansede jeg videre med den nye længde og syntes, det var knaldsmart.

Bænket ved enmandspulte

I skolen herskede streng disciplin. I timerne skulle vi sidde stille, række hånden op og først svare, når vi blev spurgt. Ikke snakke med naboen og ikke komme med bemærkninger. Det var virkelig svært! Men ved at sidde stille og høre godt efter kunne jeg huske det meste af stoffet, hvilket trods alt var en fordel. Så jeg behøvede

ikke læse lektier hjemme, vedtog jeg, og det holdt jeg resten af min skoletid.

Vi sad ved enmandspulte, sammenhængende bord og bænk. Pulten kunne lukkes op, men ved den arme synder, der lukkede den op i timen. Der havde man virkelig ikke noget at gøre. Der kunne jo ligge romaner, ugeblade eller andet, der var skolearbejdet uvedkommende. Der var blækhus i et dertil indrettet hul i pulten. Vi skrev med pen og blæk i vore forskellige opgavehæfter. Pultene havde alle samme størrelse, selv om vi piger var af vidt forskellig højde og drøjde. Det måtte vi bare leve med, og ingen lavede ståhej af den grund.

Varmen i lokalerne var det også lidt småt med, men vi var ikke så forvante. Ingen kunne jo få ret meget til kakkellovnen hjemme. Der var dog centralvarme i skolen, men radiatorerne var aldrig mere end lunkne.

Det var ikke mange af os, der havde forældre, der kunne hjælpe med skolearbejdet. Mine forældre havde akkurat som de fleste andre kun syv års skolegang. Nogle havde endda kun gået i skole hver anden dag. Alle de fag, vi sloges med og lærte i realskolen, var for dem totalt ukendt stof.

Ingen talte dengang om mønsterbrydere, selv om det var det, mange af os blev. De fleste forældres grundholdning var dog dengang, at deres børn skulle »lære noget«, så de havde en chance for »at blive til noget«! Der var ikke rigtigt noget samarbejde mellem lærerne og forældrene, og jeg husker ikke, at mine forældre var på skolen undtagen til vor dimission.

Pengene var små, og man måtte spare, men vore forældre undværede gerne til fordel for uddannelse til os børn. Min bror og jeg bidrog ikke til økonomien hjemme, tværtimod. Han fik en lille lærerløn, og jeg gik i skole. Mange andre piger kom ud af skolen, når de var blevet konfirmeret. De fik en plads i huset eller på en fabrik. Så kunne de klare sig selv, indtil de blev gift.

Hjemlig hygge og fritidssysler

Aftnerne i vort hjem blev tilbragt med højt-læsning af romaner. Det var mest far, der læste, mens min mor og jeg sad med strømpestopning eller andet reparationsarbejde. Oldemor strikkede strømper, mest af optrevlet garn, og min bror sad og snittede i træ. Det var stilfærdigt og hyggeligt.

Vi lyttede selvfølgelig også til radio. Vi hørte blandt andet *Familien Hansen*, Lieberkind, *Ivar, Inger og onkel Kaj*, mange hørespil og populær musik. Under krigen var det radioudsendelserne fra BBC, som vi forsøgte at høre. Tyskerne havde støjsendere, som lavede en infernalsk susen og hulen, men som regel lykkedes det at høre en del af udsendelsen. Det var temmelig spændende.

I 1948 lyttede vi til de første olympiske lege efter krigen. De blev holdt i England. Det var det mest spændende, jeg nogen sinde havde hørt. Gunnar »Nu« Hansen dækkede alt. Svømmepigerne Karen Margrethe Harup og Greta Andersen vandt guld, og Poul Elvstrøm vandt også guld i sejlsport.

En eftermiddag om ugen gik jeg til folkedans. Jeg gik på et børnehold, mens mine forældre gik på et voksenhold en aften hver uge. Så var min bror og jeg alene hjemme med vor oldemor. Det var ren nydelse. Der blev lavet mange skarnsstreger. Min oldemor sladrede aldrig om os, tværtimod, så dækkede hun over vore gale streger. En gang faldt jeg gennem isen på Isgårdsmosen. Jeg havde fået forbud mod at gå derud, men oldemor tørrede mit tøj på kakkellovnen og fortalte min mor, at jeg var kommet ind til hende våd af sne.

Da jeg fyldte 15 år, kunne jeg komme på aftenskole, og jeg frekventerede AOF. Det kostede 5 kroner for hele sæsonen, men hvis man ikke forsømte en eneste gang i sæsonen, fik man

Den unge, uskyldige konfirmand. Margot blev konfirmeret i Hans Tausens Kirke den 12. oktober 1947. Om halsen har hun et Dagmarkors, der var blandt de gaver, hun fik (Stadsarkivet).

sine penge tilbage. Jeg lærte at flette i strå, mest juleting, og jeg gik til engelsk. Jeg fik dog aldrig mine 5 kroner igen.

»Røde Otto«

Vor klasselærer hed hr. Ottosen – eller »Røde Otto«, som vi kaldte ham, selvfølgelig på grund af hans røde hår. Han var ikke så ringe at have som lærer. Han var rolig og rimelig, og han kunne også lave lidt sjov en gang imellem. Vi havde

ham både til tegning, sang, engelsk og geografi, hvor vi havde blindkort: dem skulle vi pege på og så nævne navnene på en masse byer, bjerge og floder i alverdens lande. Af og til havde vi også skriftlige spørgsmål i geografi. Der var vist gerne 10 stk., som vi så skulle svare på og uddybe. Alle kom »i ilden« og fik en karakter i karakterbogen, som vi fik med hjem hvert kvartal. Der blev givet karakterer i alle fag, selv sang og gymnastik.

Vi sang til Røde Ottos violinspil og lærte en masse danske sange og salmer. Da vi gik i de store klasser (4. mellem og real), skete det, at vi alle protesterede og undlod at synge. Det faldt absolut ikke i god jord hos Røde Otto. Men som regel sang vi af fuld hals og egentlig med stor glæde, mens læreren stod oppe ved katederet og filede løs på fiolen. Et par gange skulle vi op til katederet og synge solo – det var det med karakteren!

Røde Otto læste historier for os, når nogen havde fødselsdag. Fødselaren delte bolcher ud. Vi fik ikke meget slik til hverdag, så det var den rene nydelse. Og det var i klasselærerens timer, at vi den sidste dag før juleferien pyntede op i klassen med små nisser, noget vat, små lys og grangrene.

Skrivning og sprog

I skrivning skulle vi se efter lærerinden, som stod oppe ved tavlen og skrev skønskrift. »Op, ned, op, ned«, råbte hun. »Op din ged«, hviskede vi sagte til hinanden og mente lærerinden.

Blyanten skulle selvfølgelig være spidset, når man mødte op til timen. Da min en dag træng-

te til at blive spidset, lånte jeg kort før skrivetimen en lillebitte pennekniv fra nabobordet. Lærerinden kom ind i klassen, og vi stod ret ved pultene, som vi skulle. Vi fik besked om at sætte os ned og tage skrivehæfterne frem. Jeg ville blot aflevere kniven tilbage, lukkede den og kastede den det lille stykke, der var fra pult til pult. Men så lød det højt og skingert fra lærerinden: »Hvad var det?« – »En lille kniv til at spidse min blyant med«, svarede jeg. Lærerinden nærmest skreg med forargelse i stemmen: »Kaster du med kni-i-i-ve? Kan du komme u-u-ud!« Så stod jeg ude på gangen og gloede – og værst var det, hvis skoleinspektøren kom forbi og så én. Så fik man en på skrinet, for hvad i alverden stod man der for? Man skulle være inde i klassen og lære noget.

Sprog skulle man også lære – men det var på en helt anden måde, end det er i dag. Der skulle terpes gloser, læses op og oversættes, dannes tvungne sætninger og skrives og staves. Jeg syntes ikke, det var særlig morsomt. Vi fik ikke færdigheder, der kunne bruges til noget, selv ikke i en nødssituation, hvis man nu var i udlandet.

Fra 1. mellem fik vi engelsk. Det var ikke et sprog, vi havde hørt før. Der var absolut ingen engelske tekster eller sange nogen steder, da vi var besat af tyskerne. Det var derfor en helt ny verden, der dukkede op. Jeg havde det uheld at blive opereret for blindtarmsbetændelse, da vi begyndte på den engelske udtale og de første bøjninger. Jeg forsømte det meste af en måned. Det var meget svært at indhente det forsømte senere, og der var ikke noget, som hed ekstraundervisning. Jeg blev aldrig nogen ørn til en-

gelsk. Hæng på eller lad være, sådan var det. Vi var engelskorienterede, men det hjalp os ikke sprogsmæssigt.

Tysk var forhadet, men vi kunne ikke undgå at høre det. Tyskerne marcherede jo syngende rundt i gaderne, biograferne sendte tyske film og tysk ugerevy. Tysk var på skemaet fra 2. mellem. De tyske gloser var svære, især bøjningerne, og det hændte ofte, at jeg gik i stå. Vi havde samme skrappe lærerinde som til skrivning og historie, og jeg var absolut ikke en af hendes fa-

Harry Ottosen, kaldet Røde Otto, var klasselærer for Margots klasse på Holsedoreskolen. Her er han fotograferet ved Knudhule Vandrehjem ved Ry, hvor klassen var på lejrskole i 1947. Harry Ottosen havde klassen til tegning, sang, engelsk og geografi (Stadsarkivet).

voritter! Hun var meget højtråbende og skreg en dag til mig, da jeg var gået i stå ved gloserne og bøjningen af hjerte og herre: »De gloser, de gloser, Fräulein Schultze, (jeg hed Schultz til efternavn). De bliver en pind til min ligkiste«. »Nå«, svarede jeg, »jeg tror, de bliver hele bunden til min!« – »Er du næsvis? Kan du komme u-u-ud«, skreg hun. Så stod jeg der på gangen igen! Jeg syntes, at jeg havde ret – og endda var lidt morsom. Hun kunne jo gloserne, mens det var mig, der havde hele besværet med at prøve på at lære dem. De fleste af pigerne var direkte bange for hende; jeg syntes bare, hun var en skrap dame, som jeg i hvert fald ikke kunne fordrage.

Fra Adam til Christian X.

Vi havde hende også til historie. Stort set alt fra Adam og Eva skulle læres og alle årstal kunnes. Specielt den danske kongerække var tilsyneladende meget, meget vigtig, lige fra Gorm den Gamle til den daværende konge, Christian X. Vi lærte, at han hver dag red alene på sin hest rundt i gaderne i København. Også udenlandske konger, dronninger og regenter og deres meritter skulle vi lære om. Historiens gang sluttede efter 1. verdenskrig.

I historiebogen var der en del billeder, sort-hvide selvfølgelig. Der var blandt andet et af Løvegården i Alhambra, Spanien. Jeg udbrød spontant, da jeg så det: »Det vil jeg gerne ned og se!« Lærerinden svarede meget skarpt og bestemt: »Det kommer du i hvert fald aldrig«. Hvordan hun så kunne vide noget om det? Og på trods af lærerindens forudsigelse har jeg været i Alhambra og i øvrigt i de fleste lande i den vestlige verden samt Kina, Afrika m.m.

I realklassen blev vi undervist af den samme lærerinde i fransk, og der var ikke mange, der turde møde uforberedt i hendes timer.

Men der var også lyspunkter. Vi havde en dejlig og morsom lærer til dansk. Han fortalte historier, sommetider egne oplevelser, og jeg tror, vi syntes, han forstod os. Han var med på noderne, og til realeksamen opgav vi Kaj Munks *Han sidder ved smeltediglen* i stedet for en af de »gamle klassikere«, som Steen Steensen Blicher, Oehlenschläger, Johan Herman Wessel, Johs. Ewald og Holberg m.fl. – som vi selvfølgelig også læste og lærte om. Men vi hørte meget om forfatteren og præsten Kaj Munk, som blev skudt af tyskerne den 4. januar 1944. Det var selvfølgelig mere nærværende og spændende end at høre om alle de gamle og for længst afdøde forfattere.

Dansk stil (med tvunget og en gang imellem frit emne) og genfortællinger blev skrevet ind i skrivebøger med pen, blæk og med sirlig skrift, helst ingen blækklatter, det trak ned i ordenskarakteren. Fra 4. mellem fik vi lov at skrive med fyldepen, og sådan én havde de fleste af os fået i konfirmationsgave. Den gjorde livet lidt lettere.

I 1948, da vi gik i 4. mellem, fik Danmark en ny retskrivning. Det blev vedtaget på tinge, at alle navneord skulle skrives med små begyndelsesbogstaver, undtagen egennavne og efter punktum. Og aa blev til bolle-å. Til mellemskoleeksamen samme år måtte vi selv vælge, om vi ville skrive dansk stil efter den gamle eller den nye retskrivning, vi skulle bare være konsekvente, ikke både-og. Det gav fejl. Det var en ret vanskelig opgave at skille det ud fra hinanden. Til realeksamen året efter blev kun den nye retskrivning godtaget.

Til matematik, fysik og kemi havde vi en lærerinde, der godt kunne være rigtig stram. Hende havde vi de tre første år, vi gik i skolen. Hun havde sine favoritter. Jeg var for åbenmundet og spurgte for meget til at være nogens favorit eller kæledægge. De sidste to år var vi begavet med en lærer, der kunne være rigtig bøs, men som regel var han flink. Han syntes for det meste, at

Lærerne ved Odense Pigerealskole forsamlet ved Sønderborg Vandrehjem i 1948. Fra venstre Meta Hellung Petersen, Walter Scott Hansen, Harry Ottosen, frøken Aase Petersen og frøken Inger M. Vraa-Jensen (Stadsarkivet).

vi var fornuftsvæsener, og det var ret usædvanligt. Men det kunne vi temmelig godt lide. Han sagde, at jeg var et fornuftigt menneske, fordi jeg spurgte så meget. Han kunne også godt lide, at vi var lidt forfængelige. Det skulle piger være, syntes han. Han havde selv pigetrillinger, lidt ældre end os, det hjalp nok på hans forståelse. Ham trivedes vi godt med.

En dag, hvor der var usædvanlig meget støj, da han kom ind i klassen, sagde han: »Hvad er det for en larm? Her er jo ikke til at komme ind«. »Så gå ud«, replicerede en af pigerne. »Hvem sagde det«, spurgte han. Dyb tavshed. »Jeg regner med, at synderen melder sig, ellers er der eftersidning til hele klassen«. Da timen var forbi, luskede Birgit, rød i hovedet, op til katederet og meldte sig. Og det var så det.

Opgaver i matematik, geometri og aritmetik skulle pænt og nydeligt skrives ind i bøgerne med pen og blæk eller med fyldepen. Og vi skulle kunne både den lille og store tabel på fingrene, og det kunne vi. Lommeregneren var end ikke opfundet. Regning foregik i hovedet eller på papir med blyant og viskelæder. Det eneste hjælpemiddel var en logaritmetabel, der dog af de fleste betragtedes som en ekstra plage.

Lærerindens kæledægger

Gymnastik var noget med stræk og bøj. Det var kun en sjælden gang, at vi fik lov til at bruge redskaber som buk, plint, bomme og tove. Om sommeren spillede vi rundbold eller langbold på OB's baner i Munke Mose. Det var ren svir. Vi skulle også her have karakter, som så talte med

ved både mellemskole- og realeksamen. Det var lige meget, om vi var skabt som sylfide eller tumling. Badet efter gymnastiktimerne var koldt, så det var med at komme gennem vandstrålerne i en fart. Men vi vænnede os til det.

Vi fik i nogle år svømmetimer i Odense Svømmehal på Klosterbakken. Og jeg kan love for, at det var en kold omgang. Der blev sparet på brændslet, så vandet var meget koldt og om-

I 4. mellem spillede Margot Schultz og hendes klasse skolekomedie. Valget af stykke faldt på Fastelavnsgildet, og her ses skolekomediens aktører med klasselæreren bagerst. Efter forestillingen var der bal i gymnastiksalen. Margot ses med violinen som nr. fem fra højre. Da det var en pigesko, blev alle rollerne spillet af skolens piger (Stadsarkivet).

klædningsrummene kun nødtørftigt opvarmede. Alligevel nød vi det. Om ikke for andet, så var det jo en slags fritimer. Men det var med at rubbe sig, vi skulle jo være hjemme på skolen til næste time. Vi kunne såmænd nå at få istapper i håret, inden vi nåede tilbage til skolen. Der var jo ingen hårtørrer dengang, det var friluftstørring.

I 3. og 4. mellem tog vi idrætsmærkeprøver i højdespring, længdespring, cykling, svømning, dykning og løb. Det foregik i gymnastiktimerne og i fritiden. Der var bronze, sølv og guld. Alle, der gik op til prøverne i vor klasse, bestod. Den danske skoles svømmeprøve fik jeg også, men det var med lidt snyd. Jeg turde ikke dykke ned på bunden af svømmehallen efter det kors, der

var smidt derned. Men jeg fik en kammerat til at hente det til mig. Det gik glat, og jeg var glad – for jeg svømmede udmærket. Jeg har stadig aversion mod at få hovedet under vand. Og ellers blev der ikke snydt; vi var alle sammen ret gode til sport.

Husgerning var en ren farce. Lærerinden havde, som de fleste andre lærere, sine favoritter. Lige meget, hvor lidt de kunne, så fik de ug eller ug-. Andre, der havde lært at lave mad hjemme (det havde jeg), anerkendte hun ikke. Vi måtte slide for karaktererne og tage, hvad der kom uden at blinke. Og det gjorde vi så. Frikadellefars skulle røres med kun én teskefuld mælk i ad gangen og så røres meget grundigt med en grydeske; der fandtes ikke elektriske hjælpemidler. Jeg kunne med min bedste vilje ikke se, hvordan man kunne få tid til bare at gå til slagter og at købe farsen, for det ville da tage hele dagen at lave et almindeligt måltid på den måde.

Vi blev undervist i at vride en karklud, hvilket var en videnskab for hende. Jeg tror, vi brugte en halv snes timer på den – i hendes øjne – svære og meget vigtige kunst. Der var dog også fest og ballade (i det skjulte) i køkkenet. Vi var gode til at lave sjov, slikke lidt i skåle og gryder, grine og fnise og altid dække over hinanden. Sladre om nogen af kammeraterne gjorde vi aldrig.

Det var den samme lærerinde, som vi havde til håndgerning. Det var ikke til at skaffe ordentligt garn til at strikke af eller stof til syning. Vi skulle alle strikke et par sokker af mørkeblåt, meget hårdt celluldsgarn. De fleste strikkede et helt par sokker. Jeg strikkede med megen møje en sok og fortalte lærerinden med bedrøvelse i stemmen, at den anden var forsvundet, sikkert stjålet. Jeg fik ikke topkarakter.

Vi broderede også alle sammen en lomme-tørklædemappe. En del af pigerne fik deres mappe broderet af vor klassekammerat, Tove P.

Jeg mener, hun tog 2 kr. pr. stk. Jeg havde aldrig ejet 2 kr. undtagen til brug til julegaver, så jeg syede min mappe selv. Jeg har den endnu liggende i min kommodeskuffe. Vi syede også en bluse i ternet stof. Ternerne skulle passe nøjagtigt sammen. Det var svært, men det sværeste var at sy kraven ordentligt på. Jeg tror, jeg pillede min af og syede den på igen mindst fem gange (den så også ud derefter)!

Naturhistorie m.m.

Naturhistorie var navnet på nutidens biologi og zoologi. Vor lærerinde i naturhistorie og gymnastik måtte i slutningen af krigen »gå under jorden« sammen med sin familie. Så fik vi en vikar, som senere blev fast lærerinde.

Vikarer var et kapitel for sig, men jeg må indrømme, at det var sjældent, vi havde vikar. Vore lærere var udstyret med et ualmindeligt godt helbred.

Vikaren i naturhistorie var en ganske ung lærerinde. Jeg kan såmænd ikke huske, om hun var værre eller bedre end de fleste lærere, men det var en svir at drille hende. Hun fløj nemlig op bagved i rummet for udstoppede og i sprit hvilende dyr – og brast i tårer. Det var godt nok ondskabsfuldt af os; men det var en dejlig hævn over lærerstanden, selv om hun absolut ikke var skyld i vore trængsler. Men nogen skulle jo holde for – og det blev den, der blinkede først. Bag efter kan vi jo nok synes, det var synd; men det tænkte vi ikke på dengang. Jeg tror, hun var den eneste, vi nogen sinde mobbede i hele vor skoletid.

Sexualundervisning fik vi i en time i 4. mellem. Det var læge, fru Sodemann, der var tilsagt for at undervise os. Det eneste, jeg kan huske, er, at hun advarede os om at være for nedringet klædt på, da det kunne virke udfordrende og fristende på mandkønnet.

Margot dypper læerne i Knudsø ved Ry, 1947. Den dristige bikini var oprindeligt moderens helbadedragt, som Margot havde syet om. Den todelte badedragt var opkaldt efter en lille sydhavssø i Stillehavet, der kom på alles læber, da der blev foretaget en prøvesprængning af en atombombe i sommeren 1946. En parisisk modeskaber designede dragten, som snart gik sin sejrsgang over hele verden – og den nåede altså også til Odense inden for et år (Stadsarkivet).

En smule varme på de kolde toiletter

Jeg kan ikke huske, at vi nogen sinde mobbede nogen i klassen. Vi kunne være lidt forargede over en skarnsstreg og skælde hinanden ud, men alle var som regel venner med alle. I frikvartererne havde vi vore slyngveninder. Vi sladder aldrig, dækkede over hinanden, hvor det kunne lade sig gøre. Vi indrømmede stort set altid selv vore skarnstreger og tog straffen med oprejst pande. Måske noget af det skyldtes, at

hele klassen ellers blev udsat for kollektiv straf. Vi var gode og loyale kammerater.

I frikvartererne blev vi sendt ud i den friske luft. Der var ikke noget med at lumre i klassen. Madpakker blev medbragt hjemmefra, og mælken kunne købes. Maden blev nydt udenfor, undtagen i regnvejr. Dog kunne 4. mellem og realen blive inde i spisefrikvarteret.

Det var strengt forbudt for alle elever undtagen ordensduksen at opholde sig i klassen i frikvartererne. Man måtte heller ikke gå igennem en anden klasse, selv om det var en genvej til den anden gang, hvor vi måske skulle være i et særlokale den næste time. Nej, det var ned ad trappen og op ad den anden trappe, selv om lokalet lå dør om dør med vort eget klasseværelse. Blev man truffet i en anden klasse i færd med at snyde sig over i den anden opgang, så var det ned til skoleinspektøren. Vor skoleinspektør var ellers en elskelig dame, men disciplin skulle der til, så det indbragte som regel en lussing, når reglerne ikke blev overholdt.

Om vinteren stod vi på toiletterne, der lå i en lille bygning i gården. Der var en ganske lille smule varme. Det var strengt forbudt at stå derinde – og derfor absolut et »must«. Man kunne også ryge i smug derinde. Hvilket også blev gjort med de dårlige cigaretter, der kunne købes efter krigen. Det var absolut ingen nydelse. Gårdvagten skulle passe på, at vi ikke gik ud eller ind ad porten i skoletiden. Det var uhyggelig svært og strengt forbudt at lave en lille springtur til f.eks. bageren, men hvis vi havde opsparet lidt

småpenge, så måtte man af sted. De andre fra klassen dækkede over én. De lavede eksempelvis et opløb i den anden ende af skolegården. Og når vagten ilede derover for at se, hvad der skete, så gjaldt det om at smutte ud ad porten i en vis fart. Når man skulle ind, så ventede man, til vagten vendte ryggen til et øjeblik. Det var med at håbe det bedste og frygte det værste. Hvis man blev opdaget, så måtte man også her gå den tunge vej ned til skoleinspektøren, hvor der vankede en på kassen og en eftersidning.

I efterkrigsårene var det grønthandleren i Mageløs, som vi luskede hen til. Det var især appelsiner, vi gik efter. Det var jo en sjælden vare, og gemte man papiret i skoletasken, duftede den dejligt.

Mogens med den røde hue

I 4. mellem spillede vi skolekomedie. Det var *Fæstelsavngildet*, som var festligt og fornøjeligt. Der var bal efter forestillingen, og det foregik i gymnastiksalen, som var festligt pyntet af festkomiteen.

I realklassen lavede vi selv en revy. Den var vældig god, syntes vi da selv. Vi gjorde grin med lærerne og kom af med lidt syrlige bemærkninger, som vi meget håbede, de forstod. Bagefter var der bal på Industripalæet. Vi havde herrer med selv, for det var jo en pigeskole. Jeg havde »Mogens med den røde hue« med. Han var et år ældre end jeg og gik om vinteren altid med en strikket rød »nissehue«. Han måtte pænt stille op ved vor gadedør for at hente mig, da vi skulle af sted. Min mor ville se, hvem jeg havde med til bal, og han måtte højtideligt love min

mor, at jeg kom hel hjem igen, en halv time efter ballet var holdt op ved midnat. Vi var gående helt inde fra byen og ud i Åløkke kvarteret, og præcis kl. 0.30 blev jeg afleveret ved havelågen. Min mor sad oppe og ventede.

Til festen var der mange drenge med fra Mølernes Legatskole, der dengang var en ren drengekole. Den lå ikke så langt fra vor pigeskole, og interessen for hinanden var rimeligt stor! Det var vældig sjovt at se skolekomedie på Mu-

Elever fra 4. mellem (A, B og C) på skoleudflugt til Himmelbjerget i 1947. Pigerne er samlet omkring mindestenen for Steen Steensen Blicher. Margot ses som nr. to fra højre i anden række (Stadsarkivet).

Piger fra Pigerealskolen ved Dybbøl Banke i 1948. Margot er nr. fire fra venstre i bagerste række (Stadsarkivet).

lerne. Nogle af drengene spillede jo kvinder, hvad vi syntes var mere komisk, end når nogle af os piger spillede mænd. Vi piger blev lusket ind til en af de sidste prøver før premieren. Forestillingen var nemlig kun for lærere, elever, forældre og søskende.

Sommerferien og andre ferier

I sommerferierne kunne man være så heldig at komme på ferie hos familie eller venner på landet. Det var den rene spas. Der var masser af plads at tumle sig på og en masse dyr. Hunde og katte var der altid at lege med. Men man skulle selvfølgelig også klappe køerne, hestene og grise-ne. Det var dejligt at sidde højt oppe på hølæsset, når det blev kørt hjem. Det gjorde ikke noget, at der så var lokum i gården eller i kostaldens grebning, og det var da noget helt naturligt, at der var avis-papir i stedet for rigtigt toiletpapir.

Og så var der Feriekolonien Opad. Det var egentlig en svagbørnskoloni, men i sommerferien kunne børn efter forældres ansøgning komme på 14 dages ferie ved vandet. Det prøvede

jeg i 1945. Det var vældig sjovt. Der var børn fra seks år til ca. 15 år. Vi var fem-seks piger fra 12 til 15 år, og vi legede, gik i vandet og gik ture langs stranden. Alt sammen overvåget af voksne og flinke damer. Toiletterne var lokummer i et udhus. Der var blandt andet et trehulslokum, hvor vi havde meget skæg og ballade.

Vi var nok lidt »skrappe« – i hvert fald efter tidens målestok. Vi prøvede at ryge visne blommeblade rullet i toiletpapir, gik uden for koloniens område (uden at have fået lov) og lavede sjov med drengene fra drengekolonien. Det skete nemlig ikke sjældent, at der var bud fra den ene koloni til den anden. Vi lavede også skæg og ballade på sovesalen om natten, klædte os i lagner og spillede spøgelser og skræmte de små, så de tissede i bukserne.

Da vi kom op i 4. mellem og realklassen, fik vi læseferie sidst i april. I min første læseferie tog jeg sammen med en skoleveninde til København, hvor jeg aldrig havde været. Det var langt hjemmefra. Jeg boede i Valby hos min mors onkel Ludvig og tante Marie. Veninden og jeg tog et par gange ud sammen. Den 1. maj 1948 var vi f.eks. i Fælledparken. Vi anede ikke rigtig, hvad det var for noget, men det var da sjovt at se alle de mennesker, der lyttede til taler. Vi var også en tur i Frederiksberg Svømmehal, hvor vi beundrede Vilhelm Lundstrøms store, fine mosaik. Jeg var også en tur i Botanisk Have og Tivoli. Det var en meget stor oplevelse for mig.

Udflugter

Det var også i 4. mellem, at klassen var en tur ved Himmelbjerget. Vi boede på Knudhule Vandrehjem, lige ned til Knudsø, som vi badede

i. Tidens badedragter var meget tækkelige, men bikinien var ved at vinde indpas. Jeg havde fået min mors gamle, mørkeblå, men mølædte badedragt. Den klippede jeg over på midten og syede den om som bikini. Mølhullerne stoppede jeg med hvidt uldgarn og satte flere prikker på, så det blev til en prikket bikini med hækledede hvi-

de kanter, da den ellers var blevet for lille efter den tids begreber. Vi sejlede med Hjejlen, som nogle af os fik lov til at styre, og vi gik op på Himmelbjerget. Vi nød udflugten og nød de par dages frihed i fulde drag. Til den ene middag fik eleverne hakkebøf, mens lærerne fik stegte ål. Men bøfferne var store og smagte herligt.

Pigerealklasse C på Holsedoreskolen i 1949. Fem års skolegang var forbi, og et nyt kapitel i Margot Schultz' liv kunne begynde. Margot ses på bagerste række, lige over klasselæreren Harry Ottosen (Stadsarkivet).

I realklassen var vi på Dybbøl og boede på vandrehjem i Sønderborg. Det var sjovt, da der var andre unge mennesker end os. Man kunne kigge ind gennem en temmelig tynd og åben bræddevæg til en anden soveafdeling. Den var for herrer! Vi syntes, det var vældig skægt. Vi var jo blevet 15-16 år og til hverdag kun vant til piger, så der var kø ved sprækkerne. Indtil vi blev opdaget af et par af lærerinderne. Så blev der råbt meget højt, og vi blev gennet i køjerne i en fart.

Eksamen

I 4. mellem prøvede vi for første gang at være til terminsprøve. Ved terminsprøverne havde vi skriftlige opgaver i matematik, dansk, tysk og engelsk samt spørgsmål i forskellige andre fag. Ved mellemskoleeksamen var der grøn filt på bordet til mundtlig eksamen. Vi skulle trække spørgsmål, vor lærer eksaminerede os, mens han forsøgte at styre os igennem så godt som muligt. Censor lyttede til vor fremførelse af stoffet og spurgte lidt. Et par af vore kammerater forlod os efter mellemskoleeksamen for at komme ud på arbejdsmarkedet, mens vi andre fortsatte vor skolegang et år til, nu i realklassen.

Og pludselig var fem år gået, og vi tog (eller fik?) realeksamen. På sidste skoledag fik vi de sidste formaninger om, hvordan man skulle forholde sig ved eksamen. Sidste skoledag var måske lidt vemodig, men uden fest og ballade. Det brugte man ikke.

Da den skriftlige eksamen var overstået, fik vi læseferie, og så kom de mundtlige eksamener slag i slag.

Vi skulle alle i løbet af året have presset bestemte planter til et herbarium, som vi skulle have med til eksamen. Censor skulle se og bedømme herbariet, mens vi blev afhørt i et spørgsmål i zoologi eller botanik. Det blev en

værre historie med disse herbarier. Jeg havde presset blomster efter bedste evne, men det var ikke godt nok. En kammerat lovede, at jeg måtte låne hendes, når jeg skulle ind til det grønne bord. Der var bare lige et par andre, der skulle låne det først. Jeg kom som den sidste ind til censor med mit eget omslag på det famøse herbarium. Censor lukkede op, kiggede på blomsterne. »Jeg mener at have set netop disse blomster før i dag«, bemærkede han. Jeg rødmede klædeligt og fortalte med så uskyldigt et udseende, jeg kunne frembringe, at jeg havde lavet herbariet sammen med et par andre i klassen, så derfor var de jo da blevet temmelig ens. Om han troede på den, melder historien ikke noget om. Jeg tror det ikke. Min karakter blev mg+.

Dimission

Eksamensbeviserne blev udleveret af skoleinspektøren. Det foregik på Teknisk Skole i Munke Mose med tilstedeværelse af vore forældre m.fl. Efter at have sunget en fædrelandssang holdt inspektøren en højtidelig tale, hvori vi fik en del formaninger om at holde os på dydens rette vej og ellers gå ud i livet og lære noget. Derefter blev vi én for én kaldt op til inspektøren og fik højtideligt overrakt eksamensbeviset. Vore navne og afslutningskarakter stod næste dag i avisen, hvilket jeg syntes var noget af en afsløring.

Det var vemodigt at sige endeligt farvel til sine kammerater. Vi lovede hinanden, at vi ville ses igen. Det gjorde de fleste af os de første mange år, nemlig hvert femte år. De sidste 10 år har vi set hinanden en gang om året.

Jeg tror, at vi på trods af genvordigheder og disciplin nød at gå i skole. Jeg tror ikke, nogen tog skade af disciplinen. Faktisk lærte vi temmelig meget. En hel del af lærdommen og oplevelserne husker jeg endnu her 60 år efter!

Kvalitet og renommé

Odense Marcipan i 100 år

af Jens Åge Petersen
og Andreas Skov

Odense Marcipanfabrik grundlægges

»Det er kvaliteten, der skaber renomméet – og renomméet, der skaber kundekredsen ...«.

Ordene stammer fra den egentlige ophavsmand til Odense Marcipanfabrik, fabrikant L. Thobo-Carlsen, og de har været en rød tråd for virksomheden gennem dens 100-årige historie. Man kan med et moderne ord sige, at Odense Marcipans *brand* i høj grad handler om kvalitet og renommé.

Odense Marcipanfabrik blev grundlagt den 15. december 1909 i Dronningensgade 38. Det var dog ikke Thobo-Carlsen, som var den egentlige grundlægger af fabrikken, men derimod Georg Jepsen. Han fik imidlertid aldrig rigtigt gang i virksomheden, og allerede den 13. august 1910 solgte han den til L. Thobo-Carlsen.

På det tidspunkt var den nye ejer af Odense Marcipanfabrik bare 27 år. Han vidste intet om marcipanproduktion, men med ungdommeligt vovemod kastede han sig ud i det med liv og sjæl. Han var dog klog nok til at ansætte en mand, der havde forstand på marcipanfremstilling. Det var den 29-årige Carl Larsen, som tidligere havde været beskæftiget på de københavnske chokoladefabrikker Den kgl. Hofchokoladefabrik Elisabethsminde og Chokoladefabrikken Globus. Carl Larsen blev ansat som marcipanmester, og hans ugeløn var på 24 kr., hvilket

nogenlunde svarede til gennemsnitslønnen for en ufaglært, mandlig arbejder.

Odense Marcipanfabrik satsede fra begyndelsen på salg af marcipanmasse til bagere og konditorer, mens der gik mange årtier, før man forsøgte sig med salg af marcipanbrød og lignende. På den måde adskilte virksomheden sig fra mange af sine konkurrenter.

I 1914 var produktionen og antallet af ansatte steget så meget, at det var nødvendigt at finde større og mere tidssvarende fabrikslokaler. Dem fandt man i en sidebygning til ejendommen Vesterbro 1.

I de følgende år fortsatte væksten, men i slutningen af 1. verdenskrig blev det umuligt at importere »luksusvarer« som mandler til Danmark. For Odense Marcipanfabrik var det noget nær en katastrofe. Marcipan består grundlæggende af mandler, sukker og eventuelt bitre mandler og rosenvand, så derfor medførte importstoppet, at produktionen gik i stå. Men i stedet for at vente på bedre tider eller måske ligefrem at lukke fabrikken valgte Thobo-Carlsen at slå ind på en ny produktion – nemlig af kunsthonning.

Forsøget faldt heldigt ud, men eventyret som kunsthonningproducent blev dog af kort varighed. Ret hurtigt efter afslutningen på 1. verdenskrig blev det opgivet, fordi importen af de fornødne råvarer atter blev frigivet, og fabrikationen af marcipan blev derefter genoptaget.

Marcipanens historie

Ordet »marcipan« sætter mange tanker i gang hos langt de fleste mennesker. Især positive. Marcipan er sødt, lækkert og lidt af en luksusvare. Mange synes sikkert også, at marcipan er forbundet med hygge, fordi det ofte indtages ved juletid, bryllupper, konfirmationer eller andre festlige arrangementer. Derfor har marcipan i folks bevidsthed en særlig status, som adskiller sig fra mere almindelige bager- og slikprodukter. Man kan måske ligefrem sige, at marcipan er forbundet med tradition og kultur.

Ordet marcipan er afledt af det italienske marzapane. Men hvad er marcipan egentlig? Ifølge *Den store danske Encyklopædi* er marcipan »en konditorvare fremstillet af søde, fint revne mandler, eventuelt en meget lille del bitre mandler, sukker (flormelis) og rosenvand; undertiden tilsættes revne abrikoskerner for at forbedre bageevnen. Kan formes som figurer eller indgå i konfekt eller kager, især kransekager«.

En populær historie om marcipanens opfindelse stammer fra middelalderens Italien. Ifølge denne historie skulle en veneziansk bagerdatter engang hjælpe sin far med at komme et mindre parti skuldede og hakkede mandler i en stor kagedej. Pigen var imidlertid forelsket og gik i sine egne tanker, og derfor brugte hun alt for mange mandler til

dejen. Hendes far blev rasende og skældte sin datter ud, men mens han gjorde dette, tog han et stykke dej i munden. Han blev derefter meget eftertænksom, for han havde aldrig smagt noget så lækkert. Den rå dej blev skåret ud i småstykker og solgt med stor succes. Marcipanbrødene kaldte han for Marcusbrød efter byens skytsengel Skt. Marcus. Selv om denne historie nok må anses for at være en skrøne, har den det element af sandhed, at marcipan eksisterede i middelalderens Italien. Og faktisk har man kendt til marcipanlignende produkter helt tilbage til det gamle Persien, hvor der blev lavet en dessert, man kaldte for mautapan, og hvis væsentligste ingredienser var mandler og krystalliseret sukker tilsat rosenvand. Gennem hele middelalderen var den persiske dessert en efterspurgt handelsvare i Orienten. Omkring 1350 blev marcipan forhandlet på Cypren i trækasser af forskellig størrelse og under navnet marzapane.

I senmiddelalderen kom hansestæderne Lübeck og Hamburg til at indtage en førerstilling inden for marcipanfremstilling. Herfra bragte driftige købmænd marcipanen til Danmark. Senere lærte danske bager- og konditorsvende på valsen i Tyskland kunsten at lave marcipan, og efterhånden opstod der også danske virksomheder, som fremstillede marcipan.

Vækst i en usikker verden

Mellemløbsårene var en periode, hvor Odense Marcipanfabrik ekspanderede. Men samtidig var det en periode præget af konflikter og usikkerhed på den internationale politiske scene, hvilket især fra 1930'erne besværliggjorde handelsforbindelserne over landegrænserne.

Allerede i 1920'erne kunne Odense Marcipanfabrik smykke sig med betegnelsen Nordens største marcipanfabrik. I 1924 erhvervede L. Thobo-Carlsen hele bygningen på Vesterbro 1, og i 1926-27 lod han opføre en ny tilbygning til fabrikken. L. Thobo-Carlsen, som på dette tidspunkt boede sammen med sin familie i

Gerthasminde 2, var også begyndt at tjene ganske pænt. I 1925-26 havde han en årsindtægt på 44.757 kr., hvilket var 12 gange mere end en gennemsnitsarbejder, og Thobo-Carlsen havde samtidig oparbejdet en formue på 206.697 kr.

Ved 25-års jubilæet i 1934 var Odense Marcipanfabrik blevet en stor virksomhed med ca. 65 ansatte inklusive funktionærer, og man havde opnået en markedsledende position, ikke blot i Danmark, men i hele Norden. Odense Marci-

panfabrik havde en betydelig eksport til Norge, Sverige og Island, og produktionen af marcipanmasse var nået op på over 2 tons om dagen.

I forbindelse med jubilæet blev Odense Marcipanfabrik da også rost i høje vendinger i fagbladet *Dansk Bager- og Konditortidende*. »Fabrikken fremstiller kun kvalitetsvarer og har aldrig fulgt den yderliggående konkurrence, der virker ødelæggende for alle parter. Maskinerne, der anvendes, er de nyeste og mest tidssvarende.

Da Odense Marcipanfabrik begyndte at producere marcipan i 1909, skete det under ydmyge forhold. Virksomheden blev grundlagt i Dronningensgade 38, men i 1914 flyttede man til Vesterbro 1. På billedet – som er taget i 1920 – er nogle damer i gang med at hakke mandler (Stadsarkivet).

Hygiejne og kontrol med fabrikatet er yderst effektiv. Fabrikken fremstiller kun råmasse og er derfor specialist på dette område, og vi kan tilføje, at det gode renommé, som Odense Marcipanfabrik gennem årene har erhvervet sig hos den danske konditorstand, nok skal holde sig langt ud i fremtiden».

Odense Marcipanfabrik og Thobo-Carlsens succes bundede helt sikkert også i, at man havde været heldig og dygtig med at få nogle stabile medarbejdere, som blev i virksomheden i en lang årrække. I 1930'erne var Odense Marcipan-

fabrik således rig på medarbejdere med mange års erfaring, og i 1934 havde ni af virksomhedens funktionærer tilsammen arbejdet der i 149 år.

I 1938-39 blev der foretaget en fuldstændig ombygning og modernisering af de gamle fabrikslokaler samtidig med, at en ny fabriksbygning blev opført.

Krig og restriktioner

Den 9. april 1940 blev Danmark besat af Tyskland, og allerede få dage efter blev de første varer rationeret. I mange brancher skulle der tænkes kreativt for at opretholde produktionen. Odense Marcipanfabrik blev naturligvis også ramt, men det er bemærkelsesværdigt, at virksomheden så sent som ved årsskiftet 1942-43 stadigvæk kunne få råvarer til produktionen af marcipan. En vigtig årsag hertil var, at man kunne få sine råvarer fra lande, som var allierede med eller venligt stemte over for Tyskland. Tidligere havde man fået en del af sine råvarer fra Californien og Kina, men efter at der var blevet lukket for import fra disse lande, var man henvist til import fra Italien og Spanien.

Jo længere krigen varede, jo sværere blev det dog at skaffe varer – også for Odense Marcipanfabrik. Derfor måtte der tænkes i nye baner. Som så mange andre virksomheder begyndte Odense Marcipanfabrik også at fremstille erstatningsvarer – i dette tilfælde erstatningsmarcipanmasse. Derudover begyndte man igen at producere kunsthonning, som man havde haft stor succes med i slutningen af 1. verdenskrig. Det lykkedes

Sække med råvarer bliver bragt ind på Odense Marcipanfabrik på Vesterbro 1. Billedet er fra 1923 – som det fremgår, var det en periode, hvor både heste- og motorkraft blev anvendt til at transportere varer (Stadsarkivet).

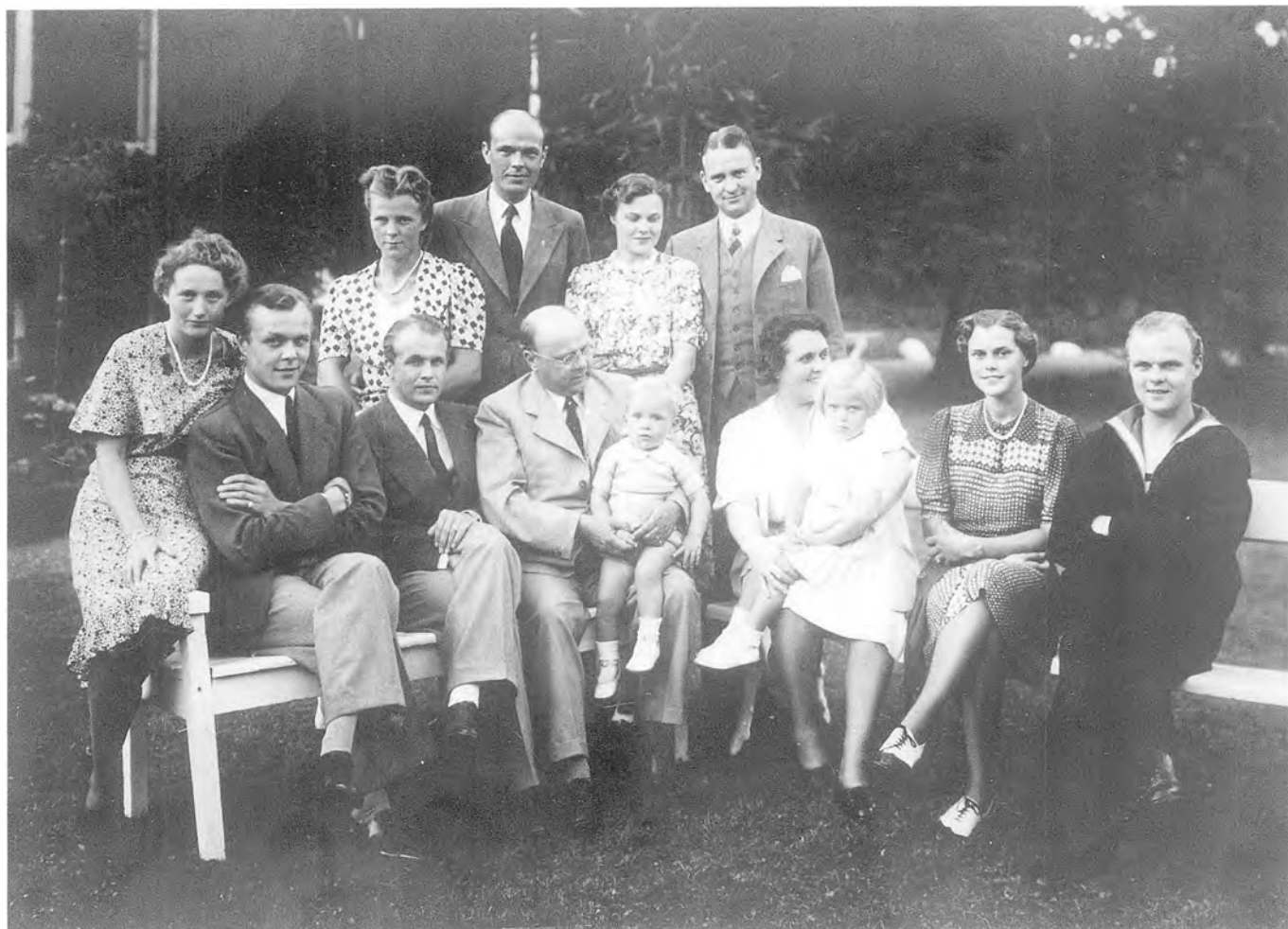
Værsgo og spis! En kæmpe kranssekage fra Roar Rasmussens Bageri & Conditori i Sakskøbing vises stolt frem af bagermesteren selv (til højre for kranssekagen) og hans personale. Billedet er fra den 17. juni 1934 og er taget i baggården til bageriet, som lå i Tørvegade. Roar Rasmussens Bageri & Conditori var en af Odense Marcipanfabriks mange kunder, og kæmpekagen var lavet i forbindelse med en byfest. Kasserne under kagen bærer Odense Marcipanfabriks stempel (Stadsarkivet).

sågar at eksportere noget af kunsthonningen, så man derved kunne holde folk i arbejde.

Men i krigens sidste år kom produktionen på vågeblus. I tiden efter de allieredes invasion i Normandiet i juni 1944 blev Odense Marcipanfabrik afskåret fra råvarer fra Spanien. Herefter måtte der skrues yderligere ned for blusset, og

medarbejderne på fabrikken arbejdede nu kun hver anden uge.

Ved befrielsen var produktionen på Odense Marcipanfabrik gået mere eller mindre i stå. I sommeren 1945 kunne man da også spore en betydelig frustration hos ledelsen over, at manglen på råvarer fortsatte. Men man havde ikke

I 1949 døde Odense Marcipanfabriks grundlægger, fabrikant L. Thobo-Carlson. I nekrologerne blev han blandt andet beskrevet som et rigtigt familiemenneske. Han fik seks børn. Her ses han med et barnebarn på skødet og omgivet af børn og svigerbørn. Ved hans side ses hustruen, Johanne. Billedet er fra slutningen af 1930'erne (Stadsarkivet).

mistet troen på, at produktionen snart kunne normaliseres. I juni 1945 skrev virksomheden således til bagerne: »Hvor lang denne overgangsperiode mellem krig og fred vil blive, kan ingen sige noget om; men fredsklokkerne har ringet en ny tid ind over Danmark, og har vi klaret os igennem fem krigsår, klarer vi vel også nok ef-

terkrigstidens vanskeligheder med ... og vi glæder os til inden alt for længe atter at kunne præsentere Dem for alle de gamle, kendte kvaliteter, vi leverede før krigen«.

De dårlige tider afspejlede sig også i L. Thobo-Carlsons indtægts- og formueforhold. I 1945-46 var hans årsindtægt på knap 30.000 kr., og hans

formue var på 307.522 kr. I forhold til 1935-36 var årsindtægten gået tilbage med ca. 15.000, og hans formue var blot vokset med ca. 10.000 kr. Målt i forhold til gennemsnitsindtægten for en arbejder var det også gået tilbage for fabrikanten. I 1935-36 havde han nemlig tjent 13 gange så meget, men i 1945-46 var hans indkomst blot fem gange så høj som gennemsnitsarbejderens.

Men i årene efter 2. verdenskrig begyndte det snart igen at gå rigtig godt.

Ny struktur og nye produkter

Den 2. januar 1949 døde Odense Marcipanfabriks grundlægger, fabrikant L. Thobo-Carlsen, 66 år gammel. Han havde da stået i spidsen for virksomheden i 39 år. På dette tidspunkt var han blevet en holden mand. I 1948-49 var hans årsindtægt således nået op på 180.745 kr. (24 gange så meget som en arbejder), og hans formue var vokset til hele 492.442 kr.

Efter hans død valgte de efterladte at om-danne virksomheden til et familieejet aktieselskab – og det kom godt fra start. Da 1940'erne blev til 1950'erne, begyndte det danske samfund at få gang i hjulene igen. I 1952 startede fabrikken således også en produktion af nougat, som sidenhen blev en vigtig indtægtskilde.

Det blev snart nødvendigt med mere plads til fabrikken. Den 30. april 1954 solgte man fabriks-ejendommen på Vesterbro til Odense Kommune. Odense Marcipanfabriks ledelse ville egentlig gerne være blevet boende på Vesterbro nogle år endnu, men Odense Kommunes byplanlægning fremrykkede processen. Ejendommen skulle rives ned i forbindelse med det såkaldte Odinsgade-gennembrud (som dog aldrig blev til noget). I stedet blev det besluttet at bygge en helt ny fabrik i Toldbodgade, der blev taget i brug i januar 1956.

I de nye omgivelser gik det stærkt fremad for virksomheden. I 1960 var produktionen af marcipan nået op på 1.600 tons, og året efter blev Odense Marcipanfabrik udnævnt til kongelig hofleverandør. Udnævnelsen var en stor ære og bidrog til at konsolidere Odense Marcipans status som leverandør af et kvalitetsprodukt.

I 1963 sendte Odense Marcipanfabrik et nyt produkt på markedet – nemlig snacks, som man kaldte det på det tidspunkt (betegnelsen chips kom først nogle år senere). Marcipanforbruget og dermed produktionen er meget sæsonbetonet, og for at undgå det årlige tilbagevendende dødvande i produktionen havde ledelsen besluttet sig for at forsøge sig på markedet for snackvarer. Snacks var på daværende tidspunkt et næsten ukendt produkt i Danmark, og inspirationen kom fra lande som USA, England og Vesttyskland.

Odense Marcipanfabrik havde allerede to år tidligere taget det første skridt til sin snackproduktion. I 1961 havde man fået registreret det nye produkt under navnet KiM, men det viste sig, at navnet allerede var registreret i form af et tysk cigaretmærke. Derfor blev der tilføjet et »s«, således at snackproduktet blev markedsført som KiMs.

I 1963 blev de første snacks – i form af saltede peanuts – sendt på det danske marked. Til at begynde med valgte man at sælge nødderne under det engelske navn Cock-nuts. Man besluttede dog snart at trække produktnavnet Cock-nuts tilbage, eftersom man fandt ud af, at det havde en uheldig dobbeltbetydning på engelsk. I 1965 begyndte Odense Marcipanfabrik derfor at sælge jordnødderne under navnet KiMs.

Forretningsområdet med snackprodukter kom ganske naturligt til at fylde meget i anden halvdel af 1960'erne. På dette tidspunkt havde man næppe forestillet sig, at snacks ville blive masseproduceret, og at børn og unge ville ud-

gøre en stor målgruppe. I begyndelsen blev snacks nærmest betragtet som et eksklusivt produkt for den mere velstående del af befolkningen, men relativt hurtigt fik Odense Marcipanfabrik øjnene op for, at det kunne udvikle sig til meget mere.

Familien sælger virksomheden

I 1968 valgte familien Thobo-Carlsen at sælge Odense Marcipanfabrik til et konsortium bestående af fire store virksomheder: A/S De Danske Sukkerfabrikker, Otto Mønsted Fonden,

Pakning af den færdige marcipanmasse på fabrikken på Vesterbro i Odense i første halvdel af 1950'erne. I disse år var der for alvor ved at komme gang i Odense Marcipanfabriks produktion igen (Stadsarkivet).

Kryolitselskabet Øresund A/S og Incentive A/S. Et par år senere trådte Otto Mønsted Fonden ud af konsortiet.

Familien Thobo-Carlsens beslutning var præget af lige dele vemod og realisme. I et interview udtrykte direktør Louis Thobo-Carlsen, der var søn af den afdøde fabrikant og nu stod i spidsen for virksomheden, det således: »Selskabets, medarbejdernes og dermed kundekredsens tarv må gå forud for personlige følelser. Både min bror og jeg er enige om, at når salget skulle ske, kunne tidspunktet ikke være bedre. Vi havde netop fundet de bedst tænkelige købere, som var gode, velrenommerede danske virksomheder, og som ønskede at videreføre Odense Marcipanfabrik efter de hidtidige retningslinjer«.

Konsortiet overtog en sund virksomhed, som klarede sig rigtig godt både på hjemmemarkedet og eksportmarkedet. Ud fra en erkendelse af, at salget af marcipanmasser på hjemmemarkedet ikke kunne ventes at stige væsentligt, blev der i de følgende år satset mere på snacks. Det var tydeligt for alle, at KiMs var lidt af et guldæg for Odense Marcipanfabrik.

Produktionen af snacks foregik dels på marcipanfabrikken i Toldbodgade, dels på en fabrik i Herning, som man havde opkøbt i 1965. Fabrikken i Herning blev dog allerede i 1968 betragtet som lidt af en nødløsning. Produktionskapaciteten var for lille i forhold til den store årlige vækst i salget af snacks, og i 1970 gik direktionen i gang med at planlægge et byggeri af en ny snackfabrik. I første omgang planlagde man en fabrik i Højby, men det viste sig snart, at

det ville være billigere at opføre en fabrik i Sønderød. I foråret 1972 blev den splinternye fabrik i Sønderød indviet, og dermed var snackproduktionen skilt ud fra marcipan- og nougatproduktionen.

I samme periode var ledelsen begyndt at overveje nye forretningsområder inden for kerneproduktionen – produktionen af marcipan.

Hidtil havde man udelukkende satset på salg af (rå)marcipanmasse til bagerne og konditorerne, men den nye bestyrelse ønskede, at Odense Marcipanfabrik også skulle ind på markedet for kage- og konfekturmarkedet. Det var naturligvis en delikat sag, som krævede grundige overvejelser, idet man nemt kunne risikere at komme til at konkurrere med de hidtidige kun-

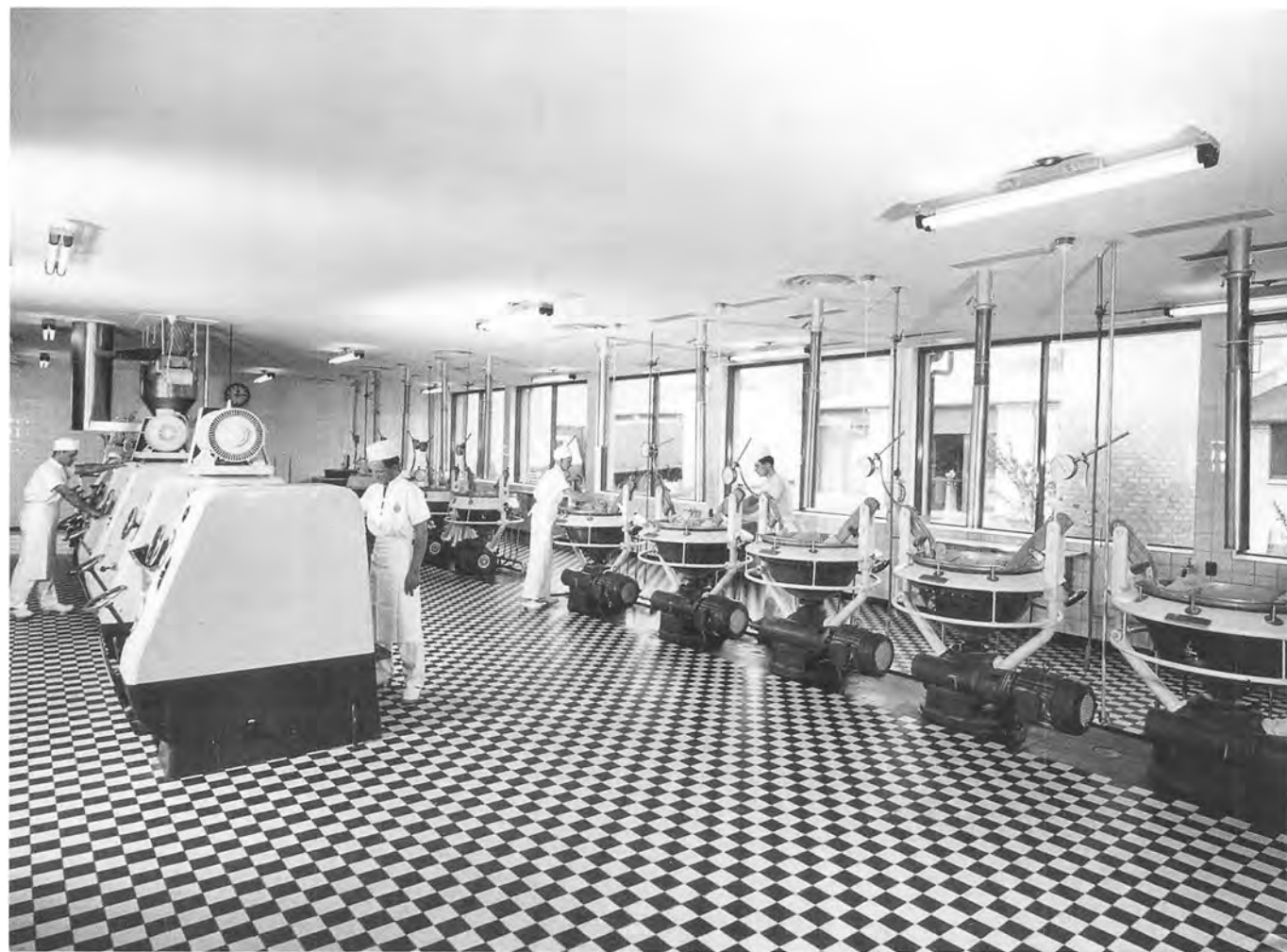
I 1956 flyttede Odense Marcipanfabrik til Toldbodgade. Her ses administrationsbygningen et par år efter, at den var blevet indviet (Stadsarkivet).

der – dvs. bagerne og konditorerne. Ideen afstedkom da også mange diskussioner i virksomhedens direktion. Der var jo tale om et brud med omkring 60 års forretningsstrategi, og faktisk forlod den ene af de tre direktører, Louis Thobo-Carlsen, virksomheden i løbet af denne proces.

Men overordnet set må man sige, at det gav god mening, at Odense Marcipanfabriks nye ledelse forsøgte at gå nye veje. Hele det danske butikssystem var nemlig i opbrud. De små købmandsbutikker drejede nøglen om i stort antal til fordel for supermarkeder og store butikcentre, som nu i 1960'erne skød op som pad-

Valse- og risteafdelingen på Odense Marcipanfabrik, ca. 1956. Odense Marcipan har altid haft stor fokus på hygiejnen i produktionen, og det ville man også gerne formidle gennem sin reklame (Stadsarkivet).

I slutningen af 1960'erne og i løbet af 1970'erne blev der færre bagere, mens salget af fabriksfremstillede kager steg. Svaret fra nogle bagermestre var faglig oprustning. Allerede i slutningen af 1960'erne gik fem fynske bagermestre således i samarbejde om at skabe nye ideer og yde hinanden faglig bistand med det formål at skabe mere ensartede produkter. Her ses de »fem bagermestre«, nemlig fra venstre E. Petersson fra Dalum, G.A. Knudsen fra Bogense, K. Hansen fra Nyborg og H. Christiansen og H. Engstrøm, begge fra Odense (Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Stadsarkivet).

dehätte i hele landet. Og konditorerne og bagerne forsøgte at tilpasse sig de nye tider så godt, som de kunne.

Fusion med Kjeldsen & Co.

De store supermarkeder førte mange forskellige varianter af samme produkt. Det var derfor op-

lagt for en virksomhed som Odense Marcipanfabrik at forsøge at komme ind på markedet for færdigvarer, f.eks. kageprodukter.

Ændringen i butiksstrukturen betød også, at det blev mere attraktivt at indgå nye partnerskaber med andre virksomheder inden for branchen – f.eks. kageproducenter. I begyndelsen af 1973 blev der skabt seriøs kontakt mellem

Odense Marcipanfabrik og småkagefabrikken Kjeldsen & Co. Man så nemlig perspektiver i et samarbejde omkring distributionen af de to virksomheders produkter.

Kjeldsen & Co. var blevet grundlagt i 1934 og var ligesom Odense Marcipanfabrik begyndt som en lille familievirksomhed. Siden var den vokset til en stor koncern. I 1973 havde Kjeldsen & Co. flere end 500 ansatte og eksporterede finere småkager for 50 mill. kr. til 80 markeder verden over.

Tre år tidligere, i 1970, var Kjeldsen & Co. blevet overtaget af investeringsselskabet Incentive A/S, der som nævnt også var medejer af Odense Marcipanfabrik. Det var uden tvivl en væsentlig årsag til, at der nu blev knyttet kontakt mellem de to virksomheder.

I første halvdel af 1973 blev der på Odense Marcipanfabrik lavet en undersøgelse af fordele og ulemper ved et samarbejde med Kjeldsen & Co. om en fælles distribution. Undersøgelsen mundede ud i en egentlig fusion, som blev vedtaget på en ekstraordinær generalforsamling den 27. juni 1974. Da beslutningen nogle dage senere kom til offentlighedens kendskab, blev den i dele af pressen betegnet som »overraskende«. Fusionen var helt klart en bestyrelsesbeslutning. I direktionerne for henholdsvis Kjeldsen & Co. og Odense Marcipanfabrik var begejstringen til at overse. Direktøren for Kjeldsen & Co. meddelte umiddelbart efter, at han ikke ønskede at fortsætte i det nye selskab. I den tilbageværende to mand store direktion hos Odense Marcipanfabrik, bestående af Børge Thobo-Carlsen og Erik Lund, var der heller ikke umiddelbart den store begejstring at spore. Begge var »overlevere« fra tiden, hvor Odense Marcipanfabrik var i familien Thobo-Carlsens eje. Og selv om Odense Marcipanfabrik allerede i en årrække havde været på »fremmede« hænder, så måtte det dog alligevel opleves som en

meget stor ændring, at virksomheden blev fusioneret med en småkagefabrik fra Jylland.

Få uger efter tog Erik Lund da også konsekvensen og meddelte, at han ville trække sig tilbage. Ved årsskiftet 1974-75 trådte også Børge Thobo-Carlsen tilbage på grund af uoverensstemmelser med bestyrelsen om forretningsmæssige dispositioner i forbindelse med fusionen. »Jeg var ikke modstander af fusionen. Men med fusionen fulgte nogle forretningsmæssige dispositioner, som jeg i min egenskab af direktør havde pligt til at gøre opmærksom på«, udtalte Børge Thobo-Carlsen i et interview til *Fyens Stiftstidende* og tilføjede: »Jeg er ikke bitter, men naturligvis er det ikke uden følelser, man forlader et foretagende efter 33 år«.

Fancy Food

Der var mange ting, som Odense Marcipanfabriks kunder skulle vænne sig til efter fusionen med Kjeldsen & Co. i 1974. En af de mindre var, at når man ringede til fabrikken på Toldbodgade, lød det ikke længere »Odense Marcipanfabrik, goddag«, men derimod »Danish Fancy Food Group A/S, goddag«. Efter en tid fik telefondamerne lov til blot at sige »Danish Fancy Food, goddag«, men det lattede ikke forvirringen, for var det ikke Odense Marcipanfabrik, man havde ringet til? Jo, det var det, men nu var fabrikken en del af Danish Fancy Food-koncernen, og derfor skulle koncernnavnet naturligvis nævnes først.

Fancy Food blev den samlende betegnelse for de produkter, der udgik fra de tre virksomheder, Odense Marcipanfabrik, Kjeldsen & Co. og KiMs. Navnet var helt i tråd med tiden, det var moderne og internationalt og derfor selvfølgelig også på engelsk. Udtrykket havde sin oprindelse i 1950'ernes amerikanske fødevarerindustri, og i oversættelsen til dansk blev det til

»Hyg Dem med kransekage«, og det gjorde man tydeligvis i denne reklame fra 1960'erne. Fra slutningen af 1950'erne begyndte de danske reklamer at appellere til folks følelser og havde i stigende grad seksuelle undertoner. Tidligere havde reklamer altovervejende været fornuftsbetonede (Stadsarkivet).

»lette« og »smilende fødevarer«. Eller som det kom til at hedde i en dansk præsentation fra 1974: Lækkerier, som kan sættes i forbindelse med »festligheder, hygge og godt humør«. Det smilende og det lette kom også til at indgå i koncernens logo, som viste et Dannebrogssflag, hvis to øverste kvadrater var omdannet til to smilende figurer.

Kjeldsen & Co. var Danish Fancy Foods flag-skib, i hvert fald i udlandet, og forventningen i koncernens bestyrelse var nok den, at Odense Marcipanfabrik på eksportmarkedet kunne nyde godt af Kjeldsen & Co.'s mange kunder og distributionsnet. Internationalt set var Odense Marcipanfabrik den lille i koncernen, men på hjemmemarkedet var Odense Marcipanfabrik uden diskussion den store.

Kransekage og konkurrenter

En af grundene til, at Odense Marcipanfabrik havde fået stor succes som leverandør af marcipan- og bagemasser til danske bagere var, at fabrikken altid havde været god til at finde på nye anvendelsesmuligheder af marcipanen og opfinde nye kageopskrifter, som bagerne frit kunne bruge. Fabrikken brugte megen tid på at besøge kunderne og hjælpe dem i gang, når der blev introduceret nye produkter. I løbet af 1970'erne blev Odense Marcipanfabriks konsulenthjælp til bagerne endnu mere omfattende, og der blev sat fuld damp på udviklingen af nye produkter. Nogle nyheder holdt måske kun en enkelt sæson, men

Hyg Dem med kransekage

andre produkter formåede at bide sig fast på markedet. En af de utvivlsomt største succeser, som Odense Marcipanfabrik frembragte i denne periode, var kransekage med nougat, som blev en af de største nyskabelser i de danske bagerier i 1970'erne. Den dag i dag findes denne variation over kransekager i de fleste bageres kagesortiment.

I 1960'erne og 1970'erne var en ny tendens begyndt at bryde igennem i den danske bager-

branche, nemlig at der blev færre ansatte og færre faguddannede konditorer. Det betød, at mange bagermestre holdt op med at fremstille tidskrævende og komplicerede kagetyper. Til gengæld blev der satset mere på kager, som var nemme at fremstille i større portioner, og som måske endda kunne fryses ned. Den udvikling blev også observeret på Odense Marcipanfabrik, hvor der blev udviklet mange produkter, som kunne lette bagerne i deres daglige arbejde. Bagte hel- eller halvfabrikata til danske bagermestre blev derfor vigtige led i Odense Marci-

Bagekonsulent Henning Nielsen har oplevet lidt af hvert i sin karriere på Odense Marcipan. Normalt bød dagligdagen på kundeBesøg hos bagere, men der var også mere sjældne oplevelser. Her er Henning Nielsen i sit stiveste puds fotograferet med en kransekage foran kongeskibet Dannebrog ved et af dronning Margrethes besøg i Odense (Stadsarkivet).

panfabriks strategi i 1970'erne og i begyndelsen af 1980'erne.

Inden for sit kerneområde havde Odense Marcipanfabrik en betydelig markedsandel. Der fandtes andre marcipanproducenter i Danmark, men de var slet ikke på samme niveau. Marcia, der var begyndt i Odense i 1942, men som nu lå i Nr. Aaby, blev ikke opfattet som nogen stor trussel, selv om den fynske marcipanproducent var i vækst og i anden halvdel af 1970'erne investerede et større millionbeløb i fabriksudvidelser. Anthon Berg opererede næsten udelukkende inden for konfekturmarkedet og viste ikke udpræget interesse i at komme ind på bageriområdet, og heller ikke blandt de øvrige marcipanproducenter var der nogen, som umiddelbart så ud til at kunne anfægte Odense Marcipanfabriks position.

Den største af konkurrenterne i 1970'erne var den aalborgensiske marcipanproducent Nutrient, som både forsøgte at komme ind på Odense Marcipanfabriks traditionelle marked, nemlig salget af bagemasser til bagerne, men også på industrimarkedet som leverandør af bagemasser til kagefabrikker. Men trods store anstrengelser i slutningen af 1970'erne lykkedes det ikke for Nutrient at støde Odense Marcipanfabrik væk fra tronen. Fabrikken blev opkøbt af Danish Fancy Food i 1982, hvorefter marcipanproduktionen helt ophørte i Aalborg.

Odense Marcipanfabrik havde haft nogen eksport i 1950'erne og 1960'erne, og i løbet af 1970'erne og 1980'erne blev der satset endnu mere på eksport. Det var svært at blive meget

større i Danmark, og derfor var det oplagt at opdyrke nye markeder uden for landets grænser. Der blev solgt mest Odense-marcipan i Skandinavien, men efterhånden kom også andre europæiske lande og selv Fjernøsten med på vognen. Hovedprodukterne var marcipan og nougat, men derudover solgte Odense Marcipanfabrik også varer, som slet ikke blev udbudt på det danske marked.

En gammel nyhed?

Odense Marcipanfabrik havde aldrig produceret marcipanbrød, som almindelige forbrugere kunne købe i detailhandelen. I supermarkederne kunne man stort set kun finde Odenseprodukterne op til jul og kun i form af pakninger til hjemmebag. Det skulle der laves om på i 1981, hvor Odense Marcipanfabrik indledte en stor kampagne for konfekturerevarer af egen produktion til de danske forbrugere. Planen indebar, at kampen især skulle tages op med Toms Fabrikker og Anthon Berg. Stillet lidt på spidsen skulle forbrugerne vænnes til at købe marcipanbrød, produceret af Odense Marcipanfabrik, frem for de violette, folieindpakkede marcipanbrød fra Anthon Berg. Det var blandt andet derfor, at kampagnen blev sat i gang under sloganet »Nyheden, du tror, du har nydt i årevis«.

Navnet Odense Marcipanfabrik var så kendt, at mange mennesker fejlagtigt troede, at man også kunne nyde et marcipanbrød fra Odense Marcipanfabrik, akkurat som et fra Anthon Berg.

Marcipanbrød fra Anthon Berg var et stærkt brand, og kendskabet til varemærket blev ikke mindre, da den marcipanbrødselskende politiker Mogens Glistrup (til venstre) og borgmester og medlem af Folketinget Erhard Jacobsen i 1973 spiste »dus«. Anthon Berg var en vigtig konkurrent til Odense Marcipanfabrik (Scanpix Danmark).

Udadtil blev fremstødet sat i gang med stor selsikkerhed, men internt havde der været store overvejelser om projektet i nogle år. Det var ikke Odense Marcipanfabriks traditionelle marked, og man var forberedt på, at en lancering af Odensekonfektur kunne resultere i, at virksomheder som Anthon Berg og Marcia som modtræk ville rette øjnene mod bagerne og forsøge at komme ind på markedet der. Iveren efter at komme ind på konfekturmarkedet lå måske også snarere i koncernledelsen og hos KiMs i Søndersø. Det var nemlig her, at konfekturen blev produceret, og det var KiMs, der stod for salget og markedsføringen af Odense Marcipanfabriks detailprodukter, fordi fabrikkens salgschauffører og grossister i forvejen havde kontakten til de supermarkeder og forretninger, hvor de skulle sælges.

Men de danske forbrugere lærte aldrig at værdsætte marcipanbrødene fra Odense Marcipanfabrik.

Trods en massiv markedsføring var modtagelsen hos de danske forbrugere noget lunken. Selv

om Odense Marcipanbrød i 1986 nåede op på andenpladsen i Danmark efter Anthon Berg og foran Marcia, var det kun en kortvarig succes. I midten af 1990'erne stoppede man helt med produktionen af konfekturprodukter.

Op- og nedgangstider

Med fremgangen begyndte pladsen på Toldbodgade at blive noget trang. I 1979 så man sig nødsaget til at flytte produktionen af nougat ud til søsterselskabet KiMs i Søndersø, og det gav mere plads i Odense, hvor man i begyndelsen af 1980'erne foretog flere ombygninger. Der blev også indledt forhandlinger omkring opkøb af naboejendomme, og i 1984 blev Toldbodgade 17 opkøbt. Man havde også haft øje på Toldbodgade 19, som var ejet af Fröhlich Ost (Dansk Ost), men det blev foreløbigt ved tankerne. Ejendommen blev dog købt ti år senere. En stor bygningstilpasning, som både omfattede nybyggerier, renoveringer og almindelig modernisering, foregik løbende i 1980'erne, og det var først i 1990'erne, at byggefasen var tilendebragt.

Da var der blevet investeret godt 20 mill. kr. i bygningsfornyelse og moderniseringer.

Odense Marcipanfabrik trivedes stort set godt i Danish Fancy Food. I sidste halvdel af 1980'erne kunne man glæde sig over, at eksporten var stigende, og at markedsandelen på hjemmemarkedet blev fastholdt, selv om Marcia nu var ved at udvikle sig til en farlig konkurrent. Udover at have et solidt fodfæste på konfekturmarkedet etablerede Marcia sig i 1985 med egen bagerisælgsorganisation. Odense Marcipanfabrik forsøgte i 1988 at overtage virksomheden, men trods flere forhandlinger med modparten blev det foreløbigt ved snakken. Odense Marcipanfabrik levede i stedet videre med sin fynske konkurrent.

Mens det gik godt for Odense Marcipanfabrik, så det værre ud for partneren, Kjeldsen & Co. Flere dårlige regnskabsresultater i 1980'erne betød, at det mere og mere trak op til en skilsmisse. Den udvikling blev forstærket, da Danish Fancy Foods eneaktionær siden 1979, Kryolitselskabet Øresund, ønskede at afhænde alle sine kommercielle aktiviteter. Aktiebeholdningen i Danish Fancy Food var siden 1974 blevet koncentreret på færre hænder, da først Incentive A/S i 1975 solgte sine aktier til sukkerfabrikkerne og kryolitselskabet, og siden i 1979, hvor De Danske Sukkerfabrikker A/S trak sig ud af selskabet.

Det betød med andre ord, at selskaberne under Danish Fancy Food var sat til salg. I 1989 og 1990 var flere virksomheder, både danske og udenlandske, interesserede, og i lang tid var

Et af Odense Marcipans kendetegn blev fra 1993 pyramiden oven på administrationsbygningen i Toldbodgade. I stedet for en pyramide kunne man have ladet en mandel pryde taget, men arkitekt Otto Wagner, som var ophavsmand til ideen, ville hellere antyde den spidse form, som man så selv skulle forstå som udtryk for mandelen (Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Stadsarkivet).

Prøvebageriet på Odense Marcipanfabrik bliver hyppigt benyttet til tema- og fagdage af danske bagere. I 1990 arrangerede Danmarks Konditorforening i samarbejde med Grand Marnier en landsdækkende dessertkagekonkurrence, og da vinderne skulle findes, valgte man netop Odense Marcipanfabrik som finalested. 38 dessertkager deltog i konkurrencen, som blev vundet af konditor Chr. Langhoff fra Silkeborg (til venstre), mens Karl Hansen fra Odense (til højre) fik en pris for det bedst pyntede bagervindue (Jens Baagøe fot., Fyns Presse Foto).

blandt andet Albani Bryggerierne en seriøs bejler til aktiviteterne. I sidste ende blev det dog en udenlandsk virksomhed, der endte med at købe den danske koncern i 1991, nemlig norske Nora, som i forvejen ejede flere selskaber inden for nærings- og nydelsesmiddelindustrien. Efter overtagelsen blev den tabsgivende småkagefabrik i Nr. Snede frasolgt, mens Odense Marci-

panfabrik og KiMs blev udskilt i to selvstændige virksomheder.

Verdens største marcipanfabrik

»Goddag, det er Odense Marcipanfabrik«. Kunder, der i begyndelsen af 1990'erne ringede til fabrikken i Toldbodgade kunne tydeligt høre, at

Alfred Kjær Hansen, til højre, blev ansat på Odense Marcipanfabrik i 1970 og var administrerende direktør fra 1991 til 2000. Her er han fotograferet i 1990'erne sammen med fabrikschef Børge Pedersen (Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Stadsarkivet).

der var sket ændringer efter Noras overtagelse af virksomheden. Nu fik telefondamerne igen lov til at nævne fabrikkens navn som det første, når der blev ringet op, i stedet for et langt og besværligt koncernnavn. Det blev af mange anset som et tegn på, at nu fik Odense Marcipanfabrik langt større selvstændighed. Internt i virksomheden stillede mange sig dog tvivlende, og der var i begyndelsen stor skepsis med hensyn til, om en koncern ledet fra Oslo overhovedet

kunne finde ud af at styre en dansk marcipanfabrik.

De fleste valgte dog efter et stykke tid at tro på, at Odense Marcipanfabrik nok skulle få lov at udvikle sig selvstændigt. Kort efter overtagelsen bragte *Fyens Stiftstidende* et større portræt af den store marcipanproducent. Her udtalte den netop udpegede direktør Alfred Kjær Hansen sig om virksomhedens fremtidsudsigter på en både beskeden, men også selvbevidst facon. Han

sagde blandt andet, at »internationalt er vi små ... men i den niche, vi har placeret os, er vi store«. Med det henviste han til, at virksomhedens årsomsætning på lidt under 300 mill. kr. ikke synede af meget, hvis man sammenlignede med så mange andre internationale virksomheder med lige så mange eksportmarkeder. Men Odense Marcipanfabrik var faktisk verdens største producent og eksportør af marcipan. Og det var kendetegnende, at selv om Nora var en storkoncern, var Odense Marcipanfabrik det mest internationalt orienterede selskab i Nora-gruppen. Da nordmændene overtog fabrikken, eksporterede fabrikken til mere end 30 lande over hele verden. Ved overtagelsen blev der da også stillet store forventninger til fabrikkens eksport, men det blev besluttet, at den ikke skulle foregå i hele verden. Målet var at blive dominerende i Norden med en markedsandel på 60 % og ellers satse på England, Frankrig, Italien, Øst-rig og Tyskland. Ejerforholdet blev i øvrigt ændret allerede året efter overtagelsen, da Nora ved en fusion i 1991 blev indlemmet i den endnu større, ligeledes norske koncern, Orkla.

Det tog noget tid, inden de nye ejere og Odense Marcipanfabrik helt fandt ind i et gnidningsfrit samarbejde. Et af de forhold, som ejerne i Norge skulle vænne sig til, var den næsten håndværksprægede produktion, der fandt sted på Odense Marcipanfabrik. Kundernes og forbrugernes forventninger om, hvor sødt eller bittert marcipan skal smage, varierer meget fra land til land, ja næsten fra landsdel til landsdel, og Odense Marcipanfabrik var igen sin mangeårige virksomhed nået op på at producere næsten 200 forskellige recepter. I Orkla var holdningen i begyndelsen den, at virksomheden burde skære ned på antallet af recepter og i stedet indføre en mere standardiseret produktion. Det lykkedes dog Odense Marcipanfabrik at overbevise de norske ejere om, at

produktionen i Odense skulle fortsætte på samme måde som hidtil.

Under Orkla kunne Odense Marcipanfabrik ekspandere langt mere end under Danish Fancy Food. Koncernledelsen i Norge havde en helt klar interesse i at styrke Odense Marcipanfabrik gennem flere investeringer, og igennem de følgende år udviklede Odense Marcipanfabrik sig til at være verdens største marcipanproducent. Den helt tydelige gevinst ved at blive en del af en større koncern var nemlig mulighederne for at køre med stordrift. Nora ejede konfekturfabrikken Nidar Bergene A/S, som hidtil havde fået marcipan leveret fra sin egen fabrik, men den produktion skulle efter 1991 leveres fra Odense. Næste skridt fulgte 1. januar 1992, da den svenske virksomhed Mandelprodukter AB i Kalmar blev overtaget og etableret som et søsterselskab. Disse overtagelser var dog for intet at regne imod overtagelsen af den svenske virksomhed KåKå AB i Helsingborg i 1999. KåKå AB var ledende på markedet inden for salg af produkter til bagerier i Sverige og ejede samtidig to marcipanfabrikker. Som led i erhvervelsen blev det besluttet, at de to svenske fabrikkers marcipanproduktion fremover skulle foregå på fabrikken i Odense, som dermed også eftertrykkeligt cementerede sin position på det nordiske marked.

I 2005 var Odense Marcipan, som virksomheden kom til at hedde efter 1994, parat til fornyet ekspansion, da Bæchs Conditori A/S i Hobro blev overtaget. Det var en gammel virksomhed, som i 1990'erne havde etableret et af Danmarks første industrialiserede konditorier, som producerede dybfrosne, færdiglavede kager. Kunderne var især cateringvirksomheder, og det var et marked, som Odense Marcipan siden 1970'erne havde haft et godt øje til. Desuden blev Bæchs produkter opfattet som kvalitetsprodukter på linje med Odense Marcipan, og med opkøbet af

I 2005 blev H.C. Andersens 200 års fødselsdag fejret med stor festivitas. På selve fødselsdagen den 2. april ankom regentparret og et større følge til Odense, hvor et af dagens højdepunkter var præsentationen af en gigantisk marcipanbuffet i rådhusen. Den store marcipansvane var lavet af 100 kg marcipan og var ikke beregnet til at spises. Det måtte derimod de mange kager, og de kager, som ikke blev sat til livs af det store opbud af gæster, blev senere samme dag bragt ud på Odense Universitetshospital, så patienterne her kunne nyde dem til aftenkaffen. På billedet ses Odense Marcipans chefkonditor, Peter Kofod, i færd med at præsentere alle herlighederne for blandt andre dronning Margrethe, prins Henrik og Odenses borgmester, Anker Boye (John Fredy fot., Fyns Presse Foto).

virksomheden kunne Odense Marcipan i langt højere grad tilbyde både halvfabrikata og færdige produkter til sine kunder. I 2007 og 2008 fulgte de foreløbigt sidste virksomhedsopkøb, da først Odense Marcipans fynske konkurrent Marcia blev opkøbt og siden den italienske marcipanfabrik Natural Food.

Verdens bedste kransekage

Odense Marcipans store ekspansion i Danmark og i udlandet i de seneste 20 år har gjort virksomheden meget større, både herhjemme og i udlandet. Kerneområdet er fortsat at producere og levere marcipan- og bagemasser til bagere og

konditorer i ind- og udland. Men virksomheden har også i langt højere grad end tidligere forsøgt at sælge flere detailprodukter. Det har af og til medført kurrer på tråden i forhold til bagerne, for hvis forbrugerne vælger at lave deres kransekage derhjemme i køkkenet frem for at købe den hos bageren, tjener han jo ikke nogen penge! I 1990'erne begyndte Odense Marcipan at sælge færdig kransekagemasse til forbrugerne i detailhandelen. Ifølge en tidligere bagekonsulent på Odense Marcipan, Henning Nielsen, gav det et ramaskrig blandt bagerne: »Der var lige-frem mange bagermesterforeninger, som ville boykotte Odense Marcipan. Ud fra deres synspunkt modarbejdede vi dem, eftersom de betragtede færdig kransekagemasse som en opfordring til ikke at gå ind til bageren og købe kransekager, men derimod at lave dem selv«.

Den helt store udfordring i detailhandelen har for Odense Marcipan altid været, hvordan man også kunne sælge marcipan uden for højtid-erne? I tidens løb er der gjort flere forsøg på at overkomme den udfordring, og som regel har det krævet et opgør med vanetænkningen. Det har blandt andet ført til et opgør med en gammel tommelfingerregel på Odense Marcipan om, at de opskrifter, der blev lanceret, mindst skulle indeholde 80 % Odense Marcipan-varer. Det behøver der ikke at være længere, og dermed er der blevet åbnet op for nye ideer. Peter Kofod, som har været Odense Marcipans chef-konditor siden 2002, og som bestyrer fagcentret (Odense Marcipans eget forsøgsbageri) fortæller om en af de ideer, som i de seneste år har bidt sig fast – i hvert fald i folks bevidsthed: »Så skete det et forår, at en af pigerne, Gitte, havde prøvet at skære nogle skiver af en rulle marcipan og lagt dem på en tortillas pandekage med æbler imellem og bagt den på eftervarmen fra grillen. Hun kom og sagde: »Det smager som en dessert«. Det var startskuddet til, at vi ville prøve

det. Og så kom vores pr-mand, Vincent, og sagde: »Det er simpelt hen genialt, du sætter noget i hovedet på folk, som de ikke kan forstå kan lade sig gøre!«

Historien om den grillede marcipan har været med til at skubbe til forbrugervanerne. Odense Marcipans administrerende direktør fra 2000 til 2005, Peter Eriksen Jensen, formulerede det mål, at der skulle ligge en pakke marcipan og nougat i alle køleskabe både forår og sommer, og mange har fulgt den opfordring. I 2004 kunne man konstatere, at den øgede satsning havde givet bonus, idet salget af Odense Marcipans produkter i detailhandelen var steget med 60 % uden for den traditionelle højsæson.

Odense Marcipan har spillet en stor rolle i udbredelsen af nye produkter og opskrifter blandt bagerne. Man har gennem mange år holdt kurser for bagere, lærlinge, konditorer og andre interesserede. I dag er det sådan, at alle, som i Danmark gennemgår en uddannelse som baker og konditor, har en Odense Marcipan-dag. Besøget foregår på den måde, at virksomheden bliver præsenteret for eleverne, der bliver budt på frokost, og så bruges dernæst et par timer på at bage og tale fag i fagcentret.

»Verdens bedste kransekage er bagt af en baker og indeholder Odense Marcipan«. Dette let omskrevne slogan indgår i en kampagne, som Odense Marcipan har kørt i nogle år, og som hvert år har budt på nye opskrifter og nye kampagnematerialer. Hvert år har sin kransekage, og årets kransekage i 2009 har naturligvis fået navnet »celebration« for at fejre, at Odense Marcipan nu fylder 100 år.

Den stort anlagte kampagne er et led i en bevidst strategi fra Odense Marcipan om at nå helt ud til forbrugerne - og altså ikke kun til sine bager- og industrikunder. Hr. og fru Jensen skal vide, at det ikke er lige meget, om den marcipan, de bruger hjemme i køkkenet eller som for

den sags skyld benyttes af deres lokale bager, er en discountvare eller fra Odense Marcipan. Hvis det er fra Odense Marcipan, så er det dyrere – men er også en kvalitetsvare. Dette forsøg på at nå ud til alle er også forklaringen på, at Odense Marcipan i de seneste år rent markedsføringsmæssigt er dukket op i helt nye sammenhænge. En af de senere års allerstørste tv-successer – *Vild med dans* – blev således sponsoreret af Odense Marcipan – og det er sket, uden at det er gået ud over renomméet eller kvaliteten. Tværtimod. Sponsoratet har bidraget til at styrke Odense Marcipan som brand: Der er noget eksklusivt og glamourøst over det, men vi kan alle sammen få en bid af det.

100 år med marcipan

Odense Marcipan driver i dag forretning ud fra principper, som har forankret sig i virksomheden i en proces, der foreløbig har varet i 100 år. Der lægges vægt på, at der kan drives en profita-

bel forretning på at være kvalitetsbevidst og ved at tilbyde forbrugerne og kunderne totallosninger inden for forretningsområderne marcipan og nougat.

Odense Marcipan startede under beskedne forhold i en baggård i 1909. I dag er Odense Marcipan en virksomhed, der beskæftiger ca. 160 medarbejdere, har en produktionskapacitet på 20.000 tons marcipan om året, og som har en årsomsætning på 350 mill. kr. (excl. dattervirksomheder).

Meget har ændret sig siden 1909, men filosofien er fortsat som dengang: Det handler om kvalitet og renommé.

Artiklen er en stærkt forkortet udgave af det jubilæumsskrift med titlen *Helhjertet. Odense Marcipans historie 1909-2009*, som Odense Marcipan udsender i forbindelse med 100-års jubilæet i december 2009, og som er skrevet af denne artikels to forfattere.

Når far og mor ikke vil have os...

af Inger Desmareth

Opvækst på Skt. Hedvigs Søstrenes Børnehjem

Skt. Hedvig Søstrenes Stiftelse flyttede i 1906 ind på Dalum Kloster. Søsterordenen kom fra Polen, og dens skytspatron var Skt. Hedvig, der viede sit liv til at hjælpe forældreløse og syge børn. De fem søstre i Dalum Kloster var netop kommet til Danmark for at virke til gavn for dårligt stillede småbørn. Allerede i 1907 oprettede de et privat dag- og fritidshjem i Absalonsgade 3 for nogle få drenge. Behovet var imidlertid stort, og i 1910 ændrede institutionen status til et regulært børnehjem. I 1916 blev børnehjemmet udvidet med en legestue, opholdsstue, spisestue og et nyt soverum, og der var herefter plads til 24 drenge, der enten var anbragt der af børneværnet eller private. Det var de færreste af drengene, der var katolikker, men alligevel fik de en katolsk opdragelse og gik i den katolske skole.

Børnehjemmet blev i 1940 lavet om til et søskendehjem, hvilket betød, at man nu også tog piger ind. Børnene begyndte også at gå i byens almindelige skoler, men søstrene ønskede stadig at påvirke børnene i den katolske tro.

I slutningen af 1940'erne havde børnehjemmet sprængt rammerne, men det var ikke muligt at udvide i Absalonsgade, så der blev bygget et nyt børnehjem på Bjerregaards-

vej. Søstrene manglede dog penge til byggeriet. Der blev derfor lavet en pengeindsamling, lotterisalg og basar for at skaffe de fornødne midler. I oktober 1952 kunne søstrene og børnehjemsbørnene tage det nye børnehjem på Bjerregaardsvej 9 i brug. Det var Odensearkitekten Axel Jacobsen, der tegnede hjemmet, hvor der var plads til i alt 30 børn, seks søstre og to medhjælpere, altså i alt 38 personer med fast bopæl. Hjemmet havde også et par gæsterum og 8-10 elever, der fik undervisning af søstrene om eftermiddagen og om aftenen.

Søstrene drev børnehjemmet til 1976, hvor det lukkede, og Skt. Joseph Søstrene i København overtog bygningerne, der de følgende 20 år blev brugt til alderdomshjem. Alderdomshjemmet blev nedlagt i 1997, hvor Odense Kommune overtog huset, der siden har fungeret som integreret daginstitution under navnet Børneborgen.

Inger Desmareths beretning om hendes ophold på Skt. Hedvig Søstrenes Børnehjem er baseret på et interview foretaget af Jytte Raun og filmet af Poul Bent Rasmussen i Dalum-Hjallese Lokalhistoriske Arkiv den 26. marts 2007. Uddrag af interviewet er foretaget af Jytte Raun og herefter godkendt af Inger Desmareth.

Inger Desmareth med moderen ved sin hånd og søsteren Birgit som dåbsbarn 1949 (Stadsarkivet).

Vi kommer på børnehjem

I 1951 kom mine to søskende og jeg på Skt. Hedvigs Søstrenes Børnehjem i Odense. Min mor havde forladt min far og os tre børn. Hun blev senere gift med en anden mand og fik yderligere fire børn. Jeg har aldrig forstået, hvordan hun kunne rejse fra sine børn og ikke siden lade høre fra sig.

Mine forældre var meget unge, da de blev gift på kongebrev, og grunden var, at de skulle have mig. Min far arbejdede som gartnermedhjælper på godset Selleberg, og da jeg blev født i 1948, boede de i et lille hus ved Marslev. Min søster,

Birgit, blev født året efter mig, og to år senere fulgte min lillebror, Karl Erik. Han var kun få måneder, da min mor rejste fra det hele. Min farmor søgte om at få os til sit hjem, der lå i nærheden, men hun fik afslag fra kommunen, fordi hun ikke var helt rask. Det tog meget hårdt på hende. Vi var en tid hos vore mostre, men de havde selv flere børn, så der kunne vi ikke blive. En præst i sognet kendte Skt. Hedvigs Søstrene, og de var villige til at tage os. Børneværnet arrangerede derfor, at vi kom på søstrenes børnehjem i Odense. Min bror var for lille til at være på børnehjemmet, så han blev anbragt på et spædbørnshjem og kom først senere til børnehjemmet.

Min farmor syede fint tøj til os piger, og vi fik vore sølvkæder, vi havde fået i dåbsgave, om halsen. Så snart min far var taget af sted efter at have afleveret os på børnehjemmet, skulle vi skifte til børnehjemmets tøj, og halskæderne blev taget fra os. Vi så dem aldrig siden.

Søster Salecia, som kom fra Polen, var den børnesøster, der modtog min søster og jeg. Hun tog os på sine arme. Salecia var den søster, jeg bedst kunne lide, og som 14-årig lærte jeg noget af hendes familie at kende. De kom på besøg en sommer, hvor vi var i sommerhus ved Brydegård. Jeg cyklede dem i møde og viste vej. Vi blev venner, og jeg har stadig kontakt til familien.

Ingen dans på roser

Børnehjemmet lå i Abasalonsgade, men senere flyttede vi til Bjerregårdsvej, hvor der var blevet bygget et nyt børnehjem med meget mere plads. Vi var, så vidt jeg husker, 20-25 børn og fire-fem børnesøstre til at passe os. Vi var opdelt i grup-

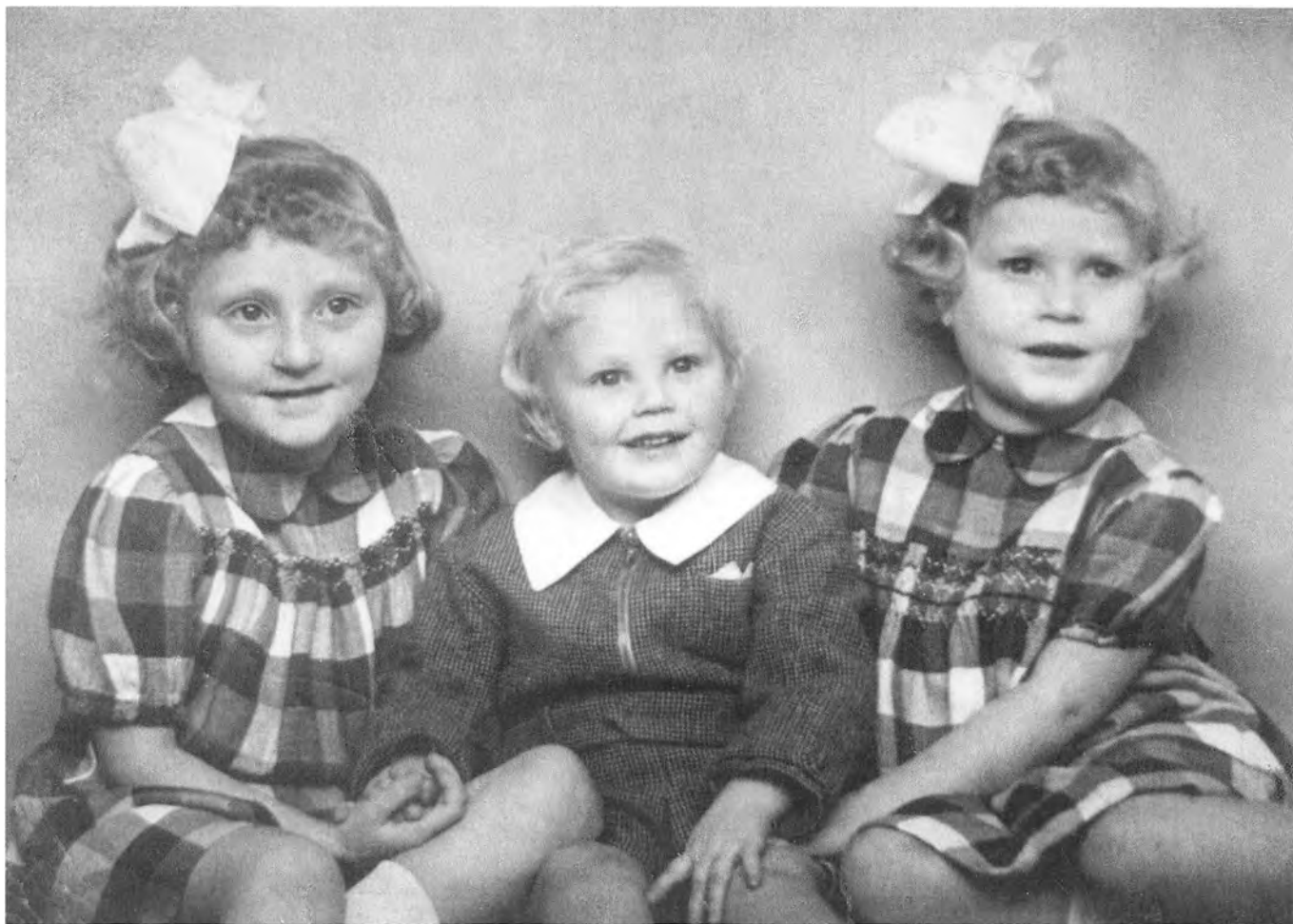
per, nogle var børnehavebørn, og andre var skolesøgende i forskellige aldre.

Søstrene var meget strenge. Det var absolut ingen dans på roser. Vi skulle lystre og ikke svare igen – ellers sad der fem fingre på kinderne. Vi turde ikke være uartige.

På 1. sal havde nonnerne indrettet en kirke, og hver morgen holdt de gudstjeneste med en

præst, der kom fra Skt. Albani Kirke. Efter gudstjenesten samlede søstrene alle børnene i stuen, hvor der var en figur af en skytsengel og en af jomfru Maria, og her skulle alle fra de mindste til de største børn knæle og bede, inden der var morgenmad. Der blev også bedt bordbøn, inden havregrøden kunne spises. Alle børnene rakte pænt deres ske frem, så de kunne få en skefuld

Inger Desmareth og hendes to søskende, ca. 1955. Fra venstre ses Inger, Karl Erik og Birgit. Billedet er taget i anledning af deres fars andet giftermål (Stadsarkivet).

torskelevertran. De, der ikke holdt skeen frem, fik levertranen hældt direkte i havregrøden. Der skulle spises op, lige meget hvor længe det tog. Jeg brød mig absolut ikke om levertran, og næsten hver dag var jeg så længe om at få havregrøden ned, at jeg kom for sent i skole. Og i skolen måtte jeg så fortælle, hvorfor jeg kom for sent, og så blev jeg mobbet.

Jeg var en meget kræsen person, og jeg syntes ikke, at madpakkerne var så spændende. I bør-

nehjemmets kælder havde vi et skab, hvor vort skole- og hverdagstøj hang, og tit lagde jeg min uspiste madpakke på hylden i skabet. Det blev selvfølgelig opdaget efter et stykke tid, hvor lugten fra de gamle madpakker afslørede mig. Alle de gamle, mugne madpakker blev lagt ved min plads med besked om at få dem spist. Heldigvis havde jeg netop den dag taget en skolekammerat med hjem, og da hun så de ulækre madpakker, kiggede hun sig hurtigt omkring, og da

Skt. Hedvigs Søstrenes Børnehjem i Absalonsgade 3 i august 1947. En flok barbenede børnehjemsunger hjælper en nonne med at slæbe smuldbret tørv i zinkspande ind i huset, så man kan være sikker på at få varmen igen til vinter (Tjens Stiftstidendes pressefotosamling, Stadsarkivet).

Børn fra Skt. Hedvigs Søstrenes Børnehjem i Absalonsgade hjælper nonnerne med at slæbe tørv ind i kurve og spande i august 1947. Alle bliver dejligt beskidte, men det er varmt nok til bare tæer. Børnehjemmet flyttede til Bjerregårdsvej i 1952, og det gamle børnehjem blev revet ned for at give plads til Tietgenskolen (Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Stadsarkivet).

ingen så det, smed hun resolut alle madpakkerne i skraldespanden. »Dem skal du i hvert fald ikke spise, Inger«, var hendes kommentar. Jeg ville aldrig selv have turdet at smide dem ud. Jeg vidste jo, hvad der vankede, hvis det blev opdaget.

Skolekammeraten havde jeg taget med hjem uden at spørge om lov. I skolen skulle vi gå i Luciaoptog, og hun havde ikke en lang, hvid kjole.

Dem havde vi masser af, for søstrene var dygtige til at sy, så jeg synes godt, vi kunne låne hende en kjole. Det var dog ikke velset, at vi tog kammerater med til børnehjemmet. Vi fik at vide, at vi var nok i forvejen.

Vi skulle rede vores seng om morgenen og ikke bare det. Den skulle være glat som et strygebræt – ellers vankede der. I kælderen skiftede vi fra hverdagstøj til skoletøj, inden vi gik i skole,

I efteråret 1952 rykkede Skt. Hedvigs Søstrenes Børnehjem ind i de nye rammer på Bjerregårdsvej 19. Bygningen var tegnet af arkitekt Axel Jacobsen, og der var masser af udenomsplads i den store have, hvor børnene kunne få masser af frisk luft (Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Stadsarkivet).

og når vi kom hjem om eftermiddagen, blev skoletøjet straks hængt op, og hverdagstøjet kom på.

Min søster og jeg fulgtes ad til skole, og jeg gik i klasse med en dreng, der hed Aage, som også var på børnehjemmet. Han gik meget op i fodbold og var B1909-fan, mens jeg holdt med OB. Når jeg sagde, at OB var de bedste, fik jeg en lussing af Aage. »Hvornår lærer du det, Inger? B1909 er de bedste«. Hvis jeg var stædig og fast-

holdt, at det var OB, fik jeg en lussing mere, og sådan kunne det fortsætte.

I skolen blev der ikke gjort forskel på os og de øvrige elever. Forskellen kom først, da vi nåede den alder, hvor vi skulle have sexualundervisning. Så forlangte børnehjemmet, at vi gik hjem. Det måtte vi i hvert fald ikke deltage i. Vi blev selvfølgelig drillet med det, og de andre kaldte os nonnebørn og sagde, vi var født af en nonne. Det gjorde mig meget vred, og jeg protesterede

voldsomt og forklarede, at jeg skam havde en rigtig mor og far og to søskende.

Hver fredag var store badedag. De største piger badede de mindre, og der skulle også vaskes hår. Jeg synes altid, at de store piger holdt mit hoved alt for længe under vand, og jeg skreg af skræk. Når søstrene kom for at spørge til, hvorfor jeg skreg, var der ingen, der turde sladre. Næste gang var det jo deres tur! Jeg turde heller ikke fortælle sandheden. Og så fik jeg i stedet smæk og kom i seng, selv om det var midt om eftermiddagen.

Katolsk opdragelse

De fleste af børnehjemsbørnene kom fra protestantiske hjem, alligevel blev vi alle opdraget i den katolske tro. Der var mange bønner, der blev bedt i løbet af dagen og aftenen. Hver søndag deltog vi i gudstjenesten kl. 10 i Albani Kirke. Der var ingen barmhjertighed. Alle børn skulle deltage, og vi gik i samlet flok til kirken sammen med søstrene.

I kirken sad søstrene til højre og vi børn til venstre. Alle skulle sidde bomstille og måtte hverken kigge bagud eller til siderne. Vi skulle se direkte på præsten og alteret, ellers blev vi straffet, når vi kom hjem. Hele maj måned var der aftenandagter i kirken. Det var dog ikke tvunget at deltage, men søstrene så det helst.

En gang om året var vi med til en stor messe i parken ved Dalum Kloster. Hele menigheden fra Albani Kirke og børnehjemmet deltog. Pigerne var klædt i lange, hvide kjoler, og drengene i hvide skjorter og sorte bukser. Pigerne

havde blomsterkranse i håret, og vi bar alle blomsterkurve med blomster og blade, som vi strøede foran os på vejen, når vi gik i optog rundt i parken til de forskellige grotter med helgenfigurer. Forrest gik præsten og hans messetjenere, som hed ministranter. Ved hver grotte blev der bedt bønner og sunget.

En begivenhed, vi glædede os meget til, var den årlige messe ved Øm Kloster ved Skanderborg. Her samledes alle katolikker fra hele landet, og biskop Martensen fra København holdt

I februar 1952 var der rejsegilde på Skt. Hedvigs Søstrenes nye børnehjem på Bjerregårdsvej. Børnene deltog i gildet, og der blev sunget med af fuld hals. Her er nogle af hjemmets 40 børn og en af søstrene i gang med sangen i den luftige loftsetage (Fyens Stiftstidendes pressfotosamling, Stadsarkivet).

Skt. Hedvigs Søstrenes sommerhus ved Gammel Brydegård blev i 1959 udvidet med et kapel. Alle sommerferier gik til sommerhuset. Hver sommormorgen var der messe kl. 7.00. Præsten var en nabo, der holdt ferie og boede i en sommerbolig ved siden af (Fyens Stiftstidendes pressefoto-samling, Stadsarkivet).

messen. Hele menigheden fra Skt. Albani Kirke og alle fra børnehjemmet kørte i bus til Skanderborg. Kun de allermindste børn blev hjemme. Dagen var nøje planlagt i forvejen. Pigerne havde haft papilotter i håret, og skoene var hvidtet. Vi havde madpakker med, og der var også slik og sodavand. Det var vi absolut ikke vant til i det daglige. Hele vejen i bussen sad vi

med rosenkranse og bad. Men det var altid en dejlig dag, vi så meget frem til.

I november gik vi sammen med den katolske menighed og præsten i procession rundt på kirkegården til de katolske grave. Præsten svingede røgelseskarret og bad ved hver grav. Alle var tvunget til at deltage. Det var strengt forbudt at tale. Det slags gjorde man ikke på en kirkegård,

Børnesøstre og børn fotograferet i børnehjemmets baghave på Bjerregårdsvej. Billedet er formentlig taget umiddelbart efter flytningen til Bjerregårdsvej i 1952. Inger Desmaveth står til venstre i billedet – lige til venstre for den dreng, der har hånden op til munden. Søsteren Birgit står yderst til venstre – med lyse sko med ankebremme. Broderen Karl Erik står i første række til venstre for drengen med den ternede skjorte og en stok i hånden (Stadsarkivet).

fik vi at vide, for de døde kunne høre os. Disse ture brød jeg mig absolut ikke om. Det var koldt og uhyggeligt.

Det var også grimt, når det tordnede. Så blev lyset slukket, og alle sad i rundkreds og bad til, at uvejret snart ville trække over. Vi var meget skræmte, for søstrene fortalte, at grunden til, at det tordnede, var, at vi havde været uartige, og

nu straffede Vorherre os. Det er sikkert derfor, at jeg stadig er bange i tordenvejr.

Når søstrene havde »sølv-, guld- eller diamantbryllup«, deltog vi børnehjemsbørn i ceremonierne, der knyttede sig til disse fester. Søstrene var jo gift med Vorherre, og det blev fejret, når de havde været 25, 50 eller 60 år i klosteret. Der blev valgt en brudepige blandt børnehjemmets

I 1956 var det 50 år siden, at Skt. Hedvigs Søstrene kom til Odense. I den anledning bragte Fyens Stiftstidende en længere artikel om søstrene og deres børnehjem på Bjerregårdsvej. Blandt dagens gaver var et billede af en skorstensfejer, som børnene havde lært en sang om (Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Stadsarkivet).

piger, og jeg har engang været brudepige ved et diamanbryllup. Jeg havde lang, hvid kjole og blomster i håret og deltog i ceremonien i Dalum Kloster. Bagefter var der en fest for »bruden«, men den deltog vi børn ikke i.

Når en søster eller præst døde, fik vi fri fra skole for at deltage i processionen fra kapellet på Skt. Josephs Hospital. Vi blev udstyret med lys, som vi bar i hænderne og fik besked på, at vi

ikke måtte smile eller tale. Vi måtte blot se ligeud og se sørgmodige ud. Det var svært kun at vise de følelser, vi fik besked på. Hvert barn kæmpede sikkert med sin egen sorg. Jeg tænkte altid på, hvornår jeg kom hjem til min familie, men den slags følelser måtte jeg ikke vise. Jeg tror, det er derfor, at jeg den dag i dag er meget nærtagende. Jeg græder f.eks. tit ved barnedåb, bryllup eller begravelse.

I løbet af året var der masser af kirkelige traditioner. Langfredag brød jeg mig ikke om. Da drog vi til Skt. Albani Kirke. Korset var taget ned, og der var dækket et blåt slør over krucifikset. Rundt om i kirken hang religiøse billeder, og præsten gik fra billede til billede, hvor han bad og velsignede. Vi måtte sidde musestille og følge med i, hvad der foregik. Når rundturen til billederne var overstået, blev sløret taget af, og så skulle vi alle kysse Vorherres fødder. En messe-

dreng sørgede for, at Vorherres fødder blev tørret af mellem hvert kys.

Påske og pinse havde lignende ritualer, og til hver begivenhed var vi klædt fint på. Til pinse bar pigerne f.eks. gule kjoler med blå blomster og med strut i skørterne. Og så havde vi hvide ankelsokker. Søstrene syede selv tøjet, og vi havde noget til enhver lejlighed.

Som optakt til julen fejrede vi Skt. Nikolaus' dag. Den dag frygtede mange af børnene, for så

Da Skt. Hedvigs Søstre i 1956 markerede, at de havde haft fast bastion i Odense gennem 50 år, blev pressen inviteret indenfor på søstrenes børnehjem på Bjerregårdsvej. Her optræder børnene med dans – en såkaldt skomagerpolka (Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Stadsarkivet).

kom en »biskop« og »Skt. Nicolaus«, der var en gammel mand med et ris i hånden, på besøg. Jeg fik senere at vide, at det var to fra børnehjemmets bestyrelse, der var klædt ud, men det vidste jeg ikke dengang. Forstanderinden for børnehjemmet havde en stor, sort bog, hvor hun sirligt skrev alt op, hvad børnene havde begået af uartigheder i løbet af året. En for en blev hvert barn kaldt op, og biskoppen læste op af den sorte bog og

spurgte, hvorvidt det passede, hvad der stod i bogen. Alt imens truede Skt. Nicolaus og gav en omgang med riset som straf for forseelsen. Jeg var meget forskræmt og var skrækslagen hver gang. Jeg husker især en gang, hvor jeg styrtede ned i kælderen og låste mig inde på toilettet og først kom op igen, da jeg var sikker på, at de var gået.

Ellers var julen en stor højtid og glæde. Den begyndte allerede sidst i november, hvor vi

Lidt benovede børnehjemsbørn, der i 1956 blev fotograferet i en dørråbning. Anledningen var 50 års jubilæet for Skt. Hedvigs Søstrenes ankomst til Dalum Kloster (Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Stadsarkivet).

Læsende børn om bordet i dagligstuen. Det var tanken, at det nye børnehjem på Bjerregårdsvej skulle give nogle »hjemlige rammer«. Den nye bygning havde foruden opholds- og soveværelser også spise-, lege-, undervisnings- og dagligstue, hvor børnene skulle leve deres »familieliv« (Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Stadsarkivet).

øvede os på julesangene, som vi måtte lære udenad til julefesten – ellers kunne vi ikke deltage i festlighederne. Juleaften blev fejret den 23. december, da nogle af børnene kom hjem til deres familier selve juleaften. Til middag fik vi risengrød med øl eller saftvand, og så skulle alle hvile sig, så de var friske til aftenens festligheder.

Vi fik vort festtøj på, og vi havde forberedt et julespil med Jesusbarnet. Dagligstuen blev luk-

ket af hele dagen. Her stod juletræet, julekrybben og bordet med gaver til alle. Vore familier var inviteret, og det samme var bestyrelsen og andre med tilknytning til børnehjemmet. Alle gæster samledes i dagligstuen, og så gik alle vi børn med lys i hænderne fra 2. sal ned ad trapperne, mens vi sang julesange.

Vi spiste, sang, dansede om juletræ og spillede julespil, og alle børnene fik gaver. Jeg husker et

år, hvor alle pigerne fik en dukke med fint dukketøj, som søster Salecia havde syet. Hun havde i lang tid før jul låst sig inde for at sy dukketøj. Vi kunne høre symaskinen, men hun havde hængt et klæde for nøglehullet, så vi ikke kunne se, hvad hun lavede.

Vi lærte at danse

Alle børnene gik til dans. Danselærer Gerda Forsberg kom til børnehjemmet og underviste os. Der var også en lærerinde med, som spillede klaver til dansene. Det var ikke alle børn, der kastede sig ud i dansen med lige stor interesse, så en gang imellem pjattede de, men det blev ikke tolereret. Når danselærerne var gået, blev vi stillet op i en rundkreds og skulle række hænderne frem, og så fik alle – også dem, der ikke havde pjattet – et hårdt slag med en bøjle over hænderne. Det var dybt uretfærdigt med den slags kollektiv afstraffelse, men sådan var det.

Jeg fik også lov til at gå til jazzballet og klassisk ballet. Undervisningen foregik på Marie Jørgensens Pigeskole. Hvert år sluttede med en opvisning på Odense Teater. Engang fik vi også lov til at optræde i cirkus. Jeg kan ikke huske, om det var i Cirkus Schumann eller Arena, men vi optrådte i Fyens Forum med en russerdans. Søstrene havde syet fint russertøj med pailletter til mig. Det var en stor oplevelse for mig.

Jeg gik selv til og fra balletundervisningen på Marie Jørgensens Pigeskole, ligesom jeg – og de andre børn – spadserede til og fra skole. Søstrene havde selvfølgelig et vågent øje med, hvor lang tid vi var om at tilbagelægge vejen, og skete det, at vi blev forsinket, så brød helvedet løs. Jeg traf engang en ung mand, som var i lære som typograf. Jeg var teenager og havde uro i kroppen, og jeg nød at tale med ham. En dag faldt vi i snak. Jeg troede ikke, at søstre ville opdage, hvis jeg kom senere hjem end sædvan-

ligt. Men ak. Min søster og andre børn blev sendt ud for at lede efter mig. Jeg fik prygl og måtte tage min straf. Problemet var, at der ikke var nogen, som jeg kunne tale med om forholdet til det andet køn. Sex var et tabuemne, der aldrig blev berørt.

Kontakt til familien

Sommerferierne tilbragte vi i Skt. Hedvigs Søstrenes sommerhus ved Gammel Brydegård. Der hørte en lille kirke til, og her kom også folk udefra for at deltage i morgenmesserne kl. 7.00. Der var altid en præst, der forrettede morgenmesserne og andagterne. Han holdt ferie og boede i en sommerbolig ved siden af. Jeg husker især pastor Hammer. Alle børn var ellevilde med ham. Han røg store cigarer og var meget spændende. Vi var jo slet ikke vant til mænd i vor hverdag. Vi gik altid aftentur, og vi sloges om at gå ved siden af ham. Aftenerne sluttede altid med en aftenandagt. Alle børnehjemmets daglige rutiner foregik også i sommerhuset. Der var dog en pause over middag, hvor vi skulle lægge os på engen og hvile. Efter hvilet var det tid til at gå i vandet. Jeg var ikke så meget for vandet, da jeg var – og stadig er – frygteligt vandskræk. Hvis vi ikke kom hurtigt nok i vandet, blev vi taget i arme og ben og smidt i af de større børn. Det gjorde ikke min vandskræk mindre. Sommerferierne i sommerhuset var dog dejlige.

Jeg havde ikke meget kontakt til min familie. Min far besøgte os en sjælden gang på børnehjemmet, hvor der blev sat en time af til besøget. Det var forfærdeligt, når han forlod os igen. Vi hylede og rev i ham og ville med hjem. Da min far giftede sig igen, regnede vi selvfølgelig med, at han tog os hjem. Det troede søstre også, nu hvor vi havde fået en ny mor. Men ak, der skete intet. Vi var dog med til brylluppet i København, hvor vi kørte i hestevogn.

Et kikk ind i legeværelset, hvor børnehjemsbørnene er i fuld gang med at lege sammen med en søster. Da børnehjemmet på Bjerregårdsvej stod særdigt i efteråret 1952, var det fuldt moderne. Der var masser af rum og plads til børnene (Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Stadsarkivet).

En gang imellem havde min farmor overskud til at tage os hjem på weekend. Hun boede i et hus i Kerteminde – lige over for min faster og onkel. Hun kontaktede søstrene og bad om, at vi alle tre blev sat på toget til Kerteminde. Det var ikke så tit det skete, men farmor havde sørget for, at vi fik puddersukkermad og frugtgrød. Den slags var vi overhovedet ikke vant til på børnehjemmet. Min farfar var af fransk afstamning – deraf mit fremmedartede efternavn – og han

var dygtig til at synge. Jeg har kun kendt ham kort, men jeg husker tydeligt, at han sang for os. Det var meget svært at skulle sige farvel, når vi nåede søndag. Min farmor betød umådelig meget for mig. Hun var mit et og alt, og jeg savner hende.

Da jeg skulle konfirmeres, gik jeg til konfirmationsforberedelse i Skt. Knuds Kirke hos domprovst Aastrup. Jeg gik sammen med Aage, som jeg også gik i klasse med. Det var lidt mærkeligt

Fejring af slagtermester Johansens sølvbryllup. Slagtermesteren leverede varer til børnehjemmet. Fotoet er fra midt i 1950'erne, og Inger Desmarreth står med en appelsin i hånden foran slagtermesteren. Søsteren Birgit står yderst til venstre i billedet. Nr. 2 fra venstre i billedet er Aage, som Inger gik i klasse med og blev konfirmeret sammen med. Søster Rudolfina ses til venstre i billedet og søster Salecia til højre. Børnene underholdt sølvbrudeparret med sang i anledning af festdagen (Stadsarkivet).

at skulle konfirmeres i Skt. Knuds Kirke, når jeg var vant til at komme i Skt. Albani Kirke, men jeg var jo ikke katolik, selv om jeg havde fået en katolsk opdragelse. Præsten var meget fascineret af alt det, jeg kunne som trosbekendelsen og alle de andre kirkelige ritualer. Præstens kone

hed Inger Margrethe ligesom jeg, og hun kom og sang med os. Præsteparret var vældig flinke, og jeg blev inviteret til deres hjem på Filosofgangen.

På selve konfirmationsdagen havde hverken Aage eller jeg familien til at køre os til kirke. Vi

gik hele vejen, og det var lidt mærkeligt at gå forbi Skt. Albani Kirke og fortsætte til domkirken. Vi var meget spændt på, om vore familier dukkede op i kirken. Min far var der, og han fortalte senere, at han så min mor bagerst i kirken. Jeg er glad for, at han ikke fortalte mig det den dag – det kunne jeg ikke have klaret.

Børnehjemmet holdt konfirmationsfest for os, og vore familier var inviteret med. Da festen sluttede, overraskede min farmor mig ved at sige, at min fest ikke var ovre endnu. Jeg skulle med hjem til Kerteminde, hvor familien var inviteret til at fejre mig. Det var en meget stor dag i mit liv.

Baghaven på Bjerregårdsvej. Børnene iklædt en af deres mange uniformer. Søstrene bærer hvide forklæder og skåneærmer over deres dragt, som er sort med blålilla slør. Inger Desmaveth står yderst til højre i første række. Hendes søster, Birgit, står midt i billedet på 1. række (den højeste af pigerne), mens broderen, Karl Erik, ses til venstre for Birgit (med skjorte og butterfly). Til venstre i billedet ses søster Bertranda – på det tidspunkt børnesøster, senere forstanderinde og endnu senere provinsforstanderinde. Ved hendes side står søster Rudolfsina. Yderst til højre er det søster Constantia og ved siden af søster Krysantha (Stadsarkivet).

Børnesøster Rudolfina modtager på børnehjemmets vegne overskuddet fra politiets julekoncert, ca. 1962. Den anden søster hedder Immaculata. Inger ses yderst til venstre bag søster Rudolfina. Hun passede på det tidspunkt børnehavebørnene (Stadsarkivet).

Jeg fik penge i konfirmationsgave, og på andendagen soldede jeg dem op. Jeg havde købt og spist så mange blommer, at jeg blev syg, så jeg kunne ikke deltage i børnehjemmets andendagsgilde for Aage og mig.

Ud af skolen

Jeg var blevet konfirmeret og gik i 7. klasse, men blev taget ud af skolen, da børnehjemmet manglede en stor pige til at tage sig af børnehavebør-

nene. Det blev mit arbejde at passe 10-15 børn i næsten alle døgnets 24 timer. Der var i hvert fald ikke tid til at gå til ballet eller andre fritidsinteresser mere. Jeg skulle lige som en mor tage mig af børnene, vaske dem, give dem mad, gå tur osv. Alt sammen helt uden løn. Det var hårdt. På et tidspunkt fik jeg kontakt med søster Gabriela, som var kommet til Dalum Kloster på retriæte, det vil sige, at hun skulle leve en tid i tavshed og kun tale med præsten. Hun havde arbejdet med sygepleje på Skt. Ansgar i Aabenraa, og de mang-

lede en pige. Jeg var både dum og naiv, men ville gerne slippe væk fra børnehjemmet, så jeg sagde, jeg gerne ville derned. Jeg var dog ked af at skulle forlade min søster, men tog alligevel af sted. Min løn blev sendt til børnehjemmet, som satte pengene ind på en bankbog. Jeg fik kun lov at beholde 20 kr. om måneden til de allermest nødvendige ting. Hvis jeg skulle købe tøj eller andet, skulle børnehjemmet godkende det og sende pengene.

Efter næsten tre år kom jeg tilbage til Odense, hvor jeg fik en plads i huset ved en katolsk familie med tre børn. Også her blev min løn afleveret til børnehjemmet. Mine opsparede penge fik jeg dog aldrig. En anden pige på børnehjemmet blev gift med en polsk katolik, og børnehjemmet holdt deres bryllup. Det gik mine penge til. Jeg var dybt ulykkelig og syntes, det var pinligt, at mine penge var brugt på en anden, men jeg kunne ikke gøre noget. Jeg måtte finde mig i det. Jeg havde jo lært at tie og acceptere.

Da min søster fyldte 16 år, skulle hun og jeg hjælpes videre ud i livet. Åndssvageforsorgen i Nyborg undersøgte og analyserede os, og vi fik en socialrådgiver, der bistod os. Jeg ville noget med børn – det var jo, hvad jeg kendte til, og jeg fik en plads i huset hos et ægtepar med et sæt tvillinger på tre måneder. Jeg havde aldrig fri, og der blev holdt meget strengt øje med mig. Jeg måtte ikke få løn, men skulle bare arbejde, opføre mig ordentligt og være andre til behag.

Senere kom jeg i huset hos en slagtermester i Aunslev, og selv om konen var en skrap dame, fik jeg lov til at tage til Odense hver torsdag aften, hvor der var en klub med forskellige aktiviteter for unge mennesker. Her mødte jeg en ung mand, men jeg var dum nok til at tage ham med hjem på mit værelse. Det blev opdaget, og jeg blev smidt ud. Jeg var ulykkelig, og efter flere mislykkede pladser i huset endte jeg med at komme til min far og holdt hus for ham. Jeg var

i mellemtiden blevet forlovet med den unge mand, jeg havde mødt, og som jeg senere blev gift med. Jeg fik også en ny socialrådgiver, og hun sagde med det samme, at jeg slet ikke hørte hjemme under åndssvageforsorgen, og at jeg hermed var udskrevet. Det var så dejligt – endelig var jeg fri.

Et liv på børnehjem

Det var ikke alt på børnehjemmet, der var negativt, men det var barskt og meget hårdt. Søstre gav os den tryghed og den kærlighed, de kunne give os, men det var selvsagt ikke det samme som at have en far og mor. Og vi fik mange prygl. Jeg ser det sådan, at når vore forældre ikke vil have os, kan det så ikke være det samme, om man er på et børnehjem og har det godt? Jeg har talt meget med min søster om det. Hun deler ikke min opfattelse. Jeg er kommet til den konklusion, at jeg kan se noget positivt i det. Man må bare videre frem. Men jeg har mange gange savnet en far og en mor. Ikke specielt min mor, som jeg er meget bitter på. Som voksen har jeg kontaktet hende, men hun ønskede ikke at have noget med os at gøre og afviste, at vi lærte hende og vore halvsøskende at kende. Det gør mig rasede. Min far døde i 1991. Ham var jeg glad for, selv om vi ikke havde meget med ham at gøre som børn.

Byens juletræ

En traditions udvikling

*af Kurt Rasmussen og
Jørgen Thomsen*

Juletræets forhistorie

Det er kun få gange på et år, at der er virkelig trængsel på Odenses rådhusplads, Flakhaven, men når byens juletræ tændes op til 1. søndag i advent, er der nærmest sort af mennesker på pladsen. Da juletræet som symbol fylder utroligt meget i forbindelse med danskernes fejring af julen, kunne man let forledes til at tro, at der var tale om en meget lang tradition med udpræget danske rødder. Men hvordan forholder det sig egentlig med juletræet?

Traditionsforskere peger på Sydvesttyskland og Schweiz og byer som Freiburg, Strasbourg og Bern, når de skal fortælle om, hvor juletræet stammer fra. Helt tilbage i 1400-tallet kendes der derfra eksempler på pyntede grantræer i laugs-huse i forbindelse med julen. I forlængelse af reformationen blev grantræet også julens gavetræ, da protestanterne bestræbte sig på at gøre juleaften til hjemmets og børnenes store fest som optakt til den kirkelige fejring af Jesu fødsel julemorgen, og fra 1500-årene må der have været juletræer i private hjem, da der ellers ikke havde været brug for at udstede forbud imod, at folk gik ud i den nærmeste skov og fældede grantræer op til jul. Der er også eksempler på, at man satte vagter ud for at passe på træerne, og bestemmelser om, at ingen borger måtte fælde mere end ét træ til jul. En fransk baronesse, som i 1785 tilbragte vinteren i Strasbourg, har fortalt,

at »man smykker i hvert hus grantræet, pyntet med kærter og godter og med stor illumination«. Det er samtidig det første vidnesbyrd om, at man var begyndt at sætte levende lys på juletræerne.

Juletræet var i sin mellemeuropæiske oprindelse utvivlsomt et gavetræ, der efter jul skulle høstes eller plyndres, f.eks. af børnene, og man har også kaldt træet for et majtræ ved vintertid. I Norge og Sverige havde man langt tilbage tradition for at anvende gran- eller fyrretræer som festtegn i julen og hæftede sig her nok ved, at de spidse nåle kunne holde alt ondt væk fra folk og fæ i julen.

Juletræet kommer til Danmark

Skikken med juletræerne bredte sig i slutningen af 1700-tallet ud over det meste af Tyskland, og fra Holsten kom den kort efter år 1800 til Danmark. Det første kendte juletræ i Danmark blev i 1808 tændt af lensgrevinde Wilhelmine Holstein for greveparrets lille datter på godset Holsteinborg mellem Næstved og Skælskør. Tre år senere vakte et juletræ (med lys på) enorm opsigt i datidens København. Det stod hos dr.phil. Martin Lehmann i Ny Kongensgade. Han var indvandret fra Holsten og havde ligesom lensgrevinden taget traditionen med sig sydfra, og folk i København spærrede øjnene op, da man bragte et loftshøjt grantræ ind i Lehmanns stuer:

»Nogle troede vel, den unge doktor og hans yndige frue var blevet gale, siden de havde rullet gardinerne ned og sat lys i brand på et grantræ.« Ja, det hedder endda, at »De, der ej kunne styre deres alt for store iver efter at kigge ind ad de andres ruder, satte stiger op til dem for at kunne titte ind under gardinerne« hos Lehmanns, hvor sønnen, den kun 1½-årige senere politiker, Orla

Lehmann, blev en af de første danskere, der oplevede et juletræ i sit hjem.

Snart begyndte danske digtere som Ingemann og Grundtvig at lovsynge juletræet i deres litterære produktion, og ikke mindst gennem lærer- og præstehjem bredte skikken sig ud over det ganske land. Fra 1820'erne kendes der således eksempler på juletræer i fynske præstegårde, og

Dans om juletræet hos fotograf G.P. Jacobsen på Flakhaven i begyndelsen af 1900-tallet. Som det ses, var træet fint pyntet, også med levende lys (Stadsarkivet).

da Vilhelm Birkedal var præst i Ryslinge, havde han omkring 1845 både juletræ hjemme og på friskolen. Herfra bredte skikken sig via sognets største gårdmand videre ud.

I 1847 skrev den senere telegrafdirektør Peter Faber *Højt fra træets grønne top stråler juleglansen*, og knap 20 år senere blev den vel mest kendte danske julefortælling til, nemlig *Peters Jul* af forfatteren Johan Krohn. Også i den fortælling op-

tager juletræet en betydelig plads, men det må ikke forlede os til at tro, at juletræer nu stod i alle hjem. Mange steder kom juletræerne først efter år 1900, men ellers forsøgte man sig ofte med de forhåndenværende søms princip. Det gjaldt f.eks. julen i et husmandshjem i Stige i 1860'erne, hvorom det hedder: »Vi børn gik til Nisted og fik en af de underste krumme grene af en gran, så slog vi et søm i foden og en snor i toppen ... så den blev mere ret, og købte et tællelys, vi skar over til to og bandt fast til et par grene, og mor tog en klat dej fra hvedebrødet, som hun bagte og lavede en mand til hver af os, der var rosiner til øjne og svesker til næse og mund, og dem hængte vi på træet, tændte de to lys og dansede rundt, til lysene var brændt ud og tællen rendt ned på gulvet.«¹

I det offentlige rum

Bevidstheden om kvaliteterne i det offentlige rum var under tydelig forandring i forbindelse med modernismens gennembrud og i kølvandet på industrialiseringen. De store omvæltninger, der prægede de tidligere ofte stillestående bykerner, var uden tvivl med til at gøde bunden for forskellige former for udsmykning i det offentlige rum, og netop fra slutningen af 1800-årene ser man også i Odense de første statuer og skulpturer blive placeret i bymidten.

Elektricitetsforsyningens gennembrud i årene omkring 1900 betød samtidig, at juletræer med lys på kom inden for det muliges grænse, og det var dagbladet *Politikens* initiativrige chefredaktør Henrik Cavling, der i 1914 tog initiativ til, at

Det første kendte udendørs juletræ i Odense med elektrisk lys stod i et tidligere springvand på Fisketorvet i december 1920, men ideen med et træ på Flakhaven slog først an, da Frelsens Hær i 1925 tog initiativet i forbindelse med sin årlige juleindsamling. Fyns Tidende 25.12.1920 (Johnny Wøllekær fot., Lokalhistorisk Bibliotek).

Juletræ på Flakhaven omkring 1930 (Valfred Weisholt fot., Stadsarkivet).

københavnerne som de første i landet fik et juletræ med elektrisk lys placeret uden for bladets domicil på Rådhuspladsen. Men Cavlings idé var faktisk ikke hans eget indfald. Allerede i 1882 kunne måbende New York'ere se det første kendte juletræ med elektrisk lys; det var ganske kort tid efter Thomas Edisons opfindelse af glødelampen. Træet kunne endda dreje rundt, og pærerne tændte og slukkede imens.²

Politikens juletræ blev stillet op få måneder efter 1. verdenskrigs udbrud og kun to år efter, at avisen havde købt bladhuset på Rådhuspladsen. Da konkurrenten *Berlingske Tidende* samtidig i 1914 havde fået et brohoved på pladsen med den såkaldte B.T.-Central, kunne der være flere grunde til Cavlings initiativ, der viste sig uhyre levedygtigt.³ *Politiken* opretholdt i mere end 50 år traditionen, og opgaven med at sørge for det årlige juletræ er efterfølgende overtaget af Københavns Kommune, sådan som det også er almindeligt i mange af de købstæder, hvor man har kopieret den københavnske idé.⁴ En af de teknikere, der havde været med til opstillingen af det første juletræ på Rådhuspladsen, benyttede samme år lys på et grantræ i sin egen have, og så tidligt som i 1920 kendes også et eksempel på blå og gule elektriske pærer på et udendørs juletræ hos en svensk familie i Klampenborg.

Odensetradition

Den 9. december 1920 indeholdt *Fyens Stiftstidende* en lille notits med overskriften *En jule-idé*. Udgangspunktet var, at udstillingsvinduerne i byens hovedgader med de mange elektriske lys, som efterhånden var i brug, nærmede sig et lys-

hav og kastede en festlig glans over forretningernes mange og smukke juleudstillinger.

Bladets tegner havde til artiklen lavet en vignette, som viste nogle eksisterende kummer foran *Fyens Tidendes* bygning på Fisketorvet. Kummerne var resterne af et springvand, og efter afmonteringen af springvandet var de i den foregående sommer blevet fyldt med jord. Ideen gik nu ud på at anbringe nogle større og mindre juletræer i kummerne. De vil, skrev journalisten, »tage sig nydeligt ud ... og virkningen vil naturligvis yderligere kunne forhøjes, hvis der bliver anbragt nogle små, kulørte, elektriske pærer i træerne. De kunne blive noget for odenseanerne i retning af, hvad det store juletræ på Rådhuspladsen er for københavnernes.«

November 1949: Flere hundrede børn og voksne er samlet på Flakhaven ved tændingen af Frelsens Hærs juletræ (Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Stadsarkivet).

Ideen blev hurtigt taget op, og kommunalt bureaukrati var der på ingen måde tale om, for allerede fire dage senere meddelte *Fyens Stiftstidende*, at der nu var rejst »et prægtigt træ« i det tidligere springvands kumme, og da *Fyns Tidende* udkom juledag, var der på forsiden af avisen en tegning, hvor man så et oplyst juletræ uden for bladhuset på Fisketorvet.⁵ En svale gør imidlertid ingen sommer, og selv om boghandler Olaf Wentrup omtalte træet i et digt i *Fyens Stiftsti-*

dende kort før jul, er der intet, der tyder på, at træet i kummen på Fisketorvet blev mere end netop den enlige svale.⁶

Året efter anbragte *Fyens Stiftstidende* udendørs juletræer med belysning på bladets bygning i Vestergade, men så sent som den 20. december 1924 bragte avisen på forsiden et stort billede af »københavnernes juletræ, der hver aften stråler i festlig glans fra sin plads i muslingeskallen foran hovedstadens rådhus. Et smukt syn er det

for de mange københavnere, der passerer over denne, byens mest befærdede plads.« Artiklen sluttede med spørgsmålet om, hvorfor en »liggende, smuk skik« ikke var indført i Odense, og kom samtidig med en henvisning til udsmykningen på Fisketorvet nogle år tidligere – men den udsmykning var der, ifølge avisen, ikke længere nogen, der tænkte på.

Den lokale afdeling af Frelsens Hær lod sig imidlertid ikke sige dette to gange, og året efter stod afdelingen – der var grundlagt i 1888 – bag byens første juletræ på Flakhaven. Det blev omtalt i *Fyens Stiftstidende* for den 3. december 1925 på et tidspunkt, hvor træet endnu ikke var rejst, og hensigten var tydelig, nemlig at træet festligt illumineret skulle »stå som en påmindelse om, at også hærens kendte julebøsser trænger til gaver.« *Fyens Stiftstidende* var altså positiv i sin korte omtale, men når den alligevel ikke var længere, kunne det meget vel hænge sammen med, at de forskellige aviser også havde hver deres egen juleindsamling blandt læserne. I den sammenhæng var Frelsens Hær selvfølgelig en konkurrent.

Juletræet var kommet for at blive, og i de følgende år sørgede Frelsens Hær for at få rejst Odenses juletræ. Træet var som regel en gave fra en fynsk godsejer, der gerne ville støtte det gode formål, og det tjente samtidig som ramme for hærens indsamlingsaktiviteter. Det var først og fremmest penge, man samlede ind, men i mange år var der også indsamling af brugt tøj ved juletræet på Flakhaven. Og der var tale om aktiviteter, som andre af Frelsens Hærs lokalafdelinger også tog op, i Esbjerg således en gang i 1930'erne.

En dreng i færd med at give sit bidrag til Frelsens Hærs indsamling ved juletræet på Flakhaven. Billedet er fra november 1950, hvor man anvendte en mælkejunge som indsamlingsbøsse (Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Stadsarkivet).

Juletræet, juleudsmykningen og velgørenheden

Det var som antydning elektricitetens udbredelse, der for alvor havde gjort det attraktivt at tænke i udendørs juletræer, og da *Fyns Social-Demokrat* i december 1930 bragte en lille artikel om *Byen op under jul*, fremhævede man udstillingsvinduerne pragt og den store mængde mennesker, der vandrede op og ned ad gaderne i den indre by:

»Vestergade var spærret for kørsel i den smalleste del, og Strøget var blevet til en festlig promenade i et hav af lys. Udstillingsvinduerne strålede sådan, at det kommunale lys oppe under den mørke himmel var ganske overflødigt. Det glimtede og lyste i alle spektrets farver, og lyset brødes i talrige reflekser i de store glasfacader.

Når Strøget en aften som i går ligger i hele sin pragt, virker det lige så festligt og strålende som Strøget i København.«⁷ Fascinationen af, hvad

man havde kunnet opnå med det elektriske lys, var tydelig.

Netop i 1930 kom der for første gang også rigtige granguirlander op i bymidtens gader, hvor geskæftige forretningsfolk havde fået øjnene op for, at hyggeligt udsmykkede gader kunne fremme købelysten op til jul. Cykelhandler N.H. Rignsborg på Rugårdsvej, der i mange år stod for udsmykningen, fortalte således i 1948 om gadeudsmykningens spæde begyndelse, først som et privat foretagende og siden i gadeforeningernes regi. Det begyndte i Vestergade i 1930, men senere kom også Kongensgade, Overgade og Nørregade med, så at man i 1948 var nået op på at bruge grenene af ca. 1.500 træer til juleudsmykningen i byens gader. Med den rette forarbejdning gav det 4-5 kilometer granguirlander.⁸

Frelsens Hær gjorde i de følgende år meget for at gøre opmærksom på sin indsamlingsaktivitet ved juletræet, og byens fire dagblade bragte jævnligt meddelelser om, hvordan det gik med at »holde gryden i kog«. Selv små, positive tegn blev behørigt noteret. Og når der en sjælden gang var en hundredekroneseddel i indsamlingsbøssen (der i hvert fald i mange år havde form af en mælkejunge), vakte det ekstra glæde hos Frelsens Hær og blev straks bragt videre til byens aviser.⁹ Man bestræbte sig også for at oplyse offentligheden om, hvad pengene skulle bruges til – både i form af de mange julepakker, man uddelte til vanskeligt stillede familier, og den julefest for ensomme, der var en fast tradition i hærens virksomhed. I 1935 kunne man således glæde sig over at have samlet 2.871,33 kr. ind. Pengene rakte til uddeling af

Der var undertiden flere oplyste juletræer på gaderne i Odense. Her har fotografen i november 1957 fanget et træ på Vesterbro, over for Holm Jensens autoforretning, hvor Føtex-supermarkedet i dag ligger (Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Stadsarkivet).

Når julefreden sænkede sig i familierne, var det stadig nødvendigt at arbejde på gasværket i Skt. Jørgens Gade. Billedet her viser vagtmandskabet juleaften 1952, hvor der selvfølgelig også skulle være et lille, pyntet juletræ at samles om (Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Stadsarkivet).

550 pakker med brød, kaffe, sukker, ris, margarine, ost og et stykke flæsk, alt efter familiernes størrelse. 25 gæster deltog det år i julefesten, hvor de blev beværtet med flæskesteg og æblekage, juleknas og kaffe – og som gave fik de et par sokker.¹⁰

Da julen nærmede sig første gang i det besatte land i efteråret 1940, stod det hurtigt klart, at Flakhavens juletræ ikke ville kunne tændes på sædvanlig vis af hensyn til mørklægningen. Lysene fra forretningsvinduerne kom man også til at mangle, og juleudsmykningen i

Kaptajn Johs. Andersen fra Frelsens Hær passer indsamlingsgryden på Flakhaven i december 1954 (Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Stadsarkivet).

Fra Frelsens Hærs juleindsamling på Flakhaven december 1951. Som det ses blev der både samlet penge og brugt tøj (Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Stadsarkivet).

gaderne var til at overse. Frelsens Hær ville dog ikke helt undvære julemarkeringen, og lensbaron H. Berner Schilden Holsten fra Langesø viste sig da også som tidligere som den glade giver af et juletræ til Frelsens Hær til opstilling på Flakhaven, så man kunne have et naturligt

centrum for indsamlingsaktiviteterne. Den 1. december 1940 markerede Frelsens Hær derfor indsamlingens begyndelse ved det uoplyste grantræ med en lille koncert af hærens hornorkester.¹¹ Nogle dage senere blev der hængt store, hvide juleklokker på træet som en slags

erstatning for de manglende elektriske pærer, og i de følgende år var der også stærke begrænsninger på træets belysning, så lysene måtte slukkes allerede i de tidlige aftentimer. Så meget større var glæden derfor i december 1945, da den første fredsjul efter fem års besættelse var en kendsgerning. Da strålede lysene i en særlig glans.¹²

Nutidens juletræstradition

Søndag den 28. november 1971 skulle juletræet på Flakhaven på ny tændes, og af et brev fra fabrikant K. Engel-Andreasen i rådhusforvaltningens arkiv fremgår det, at det indgik i en større kæde af arrangementer på denne første søndag i advent. Julemanden skulle modtages i Nørre-

I foreningslandet Danmark var der rigtig mange foreninger, der arrangerede juletræsfester for deres medlemmer, og det blev også hurtigt en tradition, at der skulle være juletræer i skolerne. Her er vi på Vestre Skole i december 1957, hvor man op til juleferien har fået besøg af julemanden og hans nisser ved arrangementet i en gymnastiksal (Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Stadsarkivet).

gade af repræsentanter for Nørregadeforeningen, og sammen med Frelsens Hærs orkester skulle juleoptoget gå til Flakhaven gennem Vindegade, Jernbanegade og Vestergade. Samtidig skulle Odense Postorkester spille på en strækning fra Fyens Forum og videre gennem Hans Mules Gade, Overgade og Vestergade til Flakhaven. Når orkestrene var samlet, var det byens mangeårige turistchef, Jørn Erik Schrei-

ner, der bød velkommen og tændte byens juletræ for Frelsens Hær – og efter afslutningen af arrangementet på Flakhaven gik de to orkestre så ad hver sin rute til henholdsvis Kongens Have og hjørnet af Vesterbro og Vindegade, hvor der blev afholdt mindre koncerter.¹³ I tilknytning til dagens arrangement var der børnegudstjeneste i Skt. Hans Kirke, og hele arrangementet nød blandt andet støtte fra et af byens forsikringsse-

Op mod jul kunne der nok være travlhed hos Helmer Jelstrøm, der i 1963 handlede med juletræer uden for Gråbrødre Klosters mur i Asylgade. Den seksårige Irene var ved at vælge træ sammen med sin mor, og handelen gik strygende. De første 700 juletræer var allerede solgt, og der var 10 dage til jul. En rødgran kostede fra 6 kr. og opefter, nordmannsgran mindst 20 kr. (Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Stadsarkivet).

Lys i juletræet på Flakhaven og i julebelysningen i Vestergade i aftenskumringen omkring 1. december 1967. Den her viste del af Vestergade blev først gågade midt i 1980'erne (Fyens Stiftstidendes pressefotosamling, Stadsarkivet).

skaber. Citys handlende stod på forskellig måde bag arrangementet, og det var givetvis også i den sammenhæng, fabrikant Engel-Andreasen var aktiv i planlægningsarbejdet.

Fra 1950'erne var det normalt samme dag, at julebelysningen i centrums gader og juletræet på Flakhaven blev tændt første gang, og nogenlunde fra samme tidspunkt synes det også at

have været en tradition, at tændingen skete fire eller fem uger før jul, alt efter hvornår weekendene faldt i kalenderen. Formentlig var det derimod først i 1970'erne, at det blev en del af traditionen omkring juletræet på Flakhaven, at det skulle tændes af byens borgmester, og det er nærliggende at tro, at det havde sammenhæng med, at Frelsens Hær nogenlunde samtidig

Borgmester Jan Boye og julemanden er her højt til vejs med brandvæsenets stigevojn ved tændingen af byens juletræ i november 2007 (Jørgen Hansen fot., Fyns Presse Foto).

opgav at samle penge ind på den meget iøjnefaldende måde, der tidligere havde været praktiseret ved byens juletræ. Nu var gryden gået af kog på byens rådhusplads, men Frelsens Hær har så i stedet fundet andre måder at skaffe penge på, så den vigtige uddeling af julepakker og afholdelsen af en julefest for ensomme alligevel har kunnet gennemføres.

Selv om stadsgartnerens folk tidligere havde hjulpet med at fremskaffe passende træer fra store fynske skove, blev det efter Frelsens Hærs tilbagetrækning fra arrangementet omkring juletræet alene en sag for byens park- og vejafdeling at sørge for, at der blev fundet et træ i tide. I de seneste år har man på utraditionel vis fundet juletræer i private villahaver, hvor træerne

efterhånden var blevet for dominerende, og hvor ejeren derfor gerne ville have sådanne træer fjernet uden at skulle betale for det. Samtidig har det været en god idé for kommunen, da de pågældende træer ofte har vokset frit og dermed lettere har kunnet udvikle sig harmonisk end egentlige skovtræer, og økonomisk har den nye satsning selvfølgelig også været en fordel, da prisen alene har begrænset sig til fældning og transport.

I en lang årrække frem til 1990'erne var en kort borgmestertale et vigtigt indslag i forbindelse med juletræstændingen, men man tør måske tro, at det betød mere for det voksende fremmøde, at foreningen Nu blomstrer Odense sammen med Odense Cityforening på et tidspunkt begyndte at sponsorere godteposer til børnene, i hvert fald fra slutningen af borgmester Verner Dalskovs embedsperiode. I 1994 var der eksempelvis indkøbt 2.000 poser mod 1.200 poser et år før – en disposition, der havde vist sig nødvendig, da man året forinden havde måttet skuffe et par hundrede børn. Det var samtidig muligt at få æbleskiver ved arrangementet. I 1994 var det nissehueklædte musikere fra Odense Skoleorkester, der stod for den musikalske side af underholdningen, mens borgmester Anker Boye for første gang fik mulighed for at tale om julen og at tænde for træets mange hundrede elektriske pærer.

Det følgende år blev juletræstændingen yderligere showpræget, idet Odense Brandvæsen nu stillede en stor stigevojn til rådighed, således at julemanden sammen med borgmesteren blev

løftet op til træets top, hvor de med avisens ord med »julemandens stjernedrys tændte en fontæne, så ildkugler dryssede ned gennem træet og fik de elektriske pærer til at lyse op. Til folkets store hyldest«. ¹⁴ Og klapsalverne rungede, kunne avisen berette, selv om ikke alle »var i udpræget julehumør. De råbte »tab ham, tab ham«, og det var ikke julemanden, man sigtede til, men hans medpassager.«

Hjælpen fra brandvæsenet til at tænde byens juletræ har vist sig at blive en varig del af traditionen. Den kendes også fra andre byer, og sammen med de sponsorerede julegodter er

I de seneste år er juleudsmykningen med lys i byens gader blevet intensiveret – det gælder f.eks. i Slotsgade, som ses på dette billede fra november 2008, og mange træer i byen pyntes op til jul med tusindvis af små lys, f.eks. på Klingenberg og ved Børnekulturhuset Fyr-tøjet. I 2009 regner man med at bruge omkring 1 mill. små elpærer til formålet (John Fredy foto., Fyns Presse Foto).

juletræstændingen fredag eller lørdag før første søndag i advent en vigtig begivenhed ikke mindst for odenseanske børnefamilier. En begivenhed, der formår at skabe trængsel på Flakhaven, og som samtidig er med til at trække folk til gaderne og butikkerne i det centrale Odense. Lige præcis det arrangement kan forretningscentrene i byens udkanter dårligt hamle op med, og i en tid, hvor citys forretninger ellers er under pres netop fra centre og megabutikker uden for bykernen, er den slags arrangementer selvfølgelig ikke mindst velkomne.

Hvad der begyndte som en ramme for et velgørenhedsarrangement i Frelsens Hærs regi i 1925, har med tiden udviklet sig til lige dele markedsføring for citys butiksliv og politisk mediestunt, gennemført i et samarbejde mellem Odense Cityforening og Odense Kommune, og utvivlsomt lige velkomment for butikslivets forening og skiftende borgmestre, der her har en manege, som ikke dufter af politik. Samtidig bekræfter arrangementet dybe forestillinger om, at vi dog står sammen om noget. Og når byens juletræ er tændt, er ingen længere i tvivl om, at julen nærmer sig med hastige skridt.

Noter

1. Iørn Piø: *Bogen om julen*, 1990, s. 204-219. Også i H.C. Andersens produktion kan juletræets udbredelse følges, se Piø, s. 209ff.
2. <http://www.grevemuseum.dk/presse-jul08.htm>.
3. Hans Hertel i Flemming Lundgreen-Nielsen (red.): *København, læst og påskrevet*, 1977, s. 147.
4. Bo Bramsen: *Politikens historie 1884-1984*, bind 1, 1984, s. 276f.
5. *Fyens Stiftstidende* 9.12. og 13.12.1920 samt *Fyns Tidende* 25.12.1920.
6. *Fyens Stiftstidende* 21.12.1920.
7. *Fyns Social-Demokrat* 8.12.1930.
8. *Fyens Stiftstidende* 3.12.1948.
9. Se f.eks. *Fyens Stiftstidende* 16.12. og 18.12.1935.
10. *Fyens Stiftstidende* 27.12.1935.
11. *Fyns Tidende* 1.12.1940 og *Fyens Stiftstidende* 30.11. og 8.12.1940.
12. Se f.eks. *Fyens Stiftstidende* 2.12.1945. Endnu i 1960 omtales et juletræ fra Langesøskovene, se *Fyens Stiftstidende* 25.11.1960.
13. Brev fra K. Engel-Andreasen 16.11.1971 i rådhusforvaltningens arkiv på Stadsarkivet, pakke 33. Så sent som i 1999 var det den da tidligere turistchef Schreiner, der bød velkommen til arrangementet, jfr. *Fyens Stiftstidende* 27.11.1999.
14. *Fyens Stiftstidende* 25.11.1995.

Årets begivenheder 2008

Ved Karin Ramskov Andersen

Nedenstående oversigt over årets begivenheder i Odense 2008 er udarbejdet på baggrund af *Fyens Stiftstidende*, og der er ikke foretaget yderligere research-arbejde om de enkelte begivenheder i forbindelse med omtalen i *Odensebogen*.

Navnestof såsom fødselsdage og dødsfald er ikke medtaget, ligesom omtale af planlagte, men ikke gennemførte projekter kun undtagelsesvis er medtaget. Begivenhederne er normalt henført til den dato, de fandt sted, uanset omtalen i avisen først er fremkommet senere, typisk dagen efter. Hvor der er tale om registrering af længere forløb, er omtalen placeret under den dag, avisen har bragt stof derom.

Bagerst findes et navneregister og et emne- og stedregister til oversigten.

Januar

1.1. 20-årig findes død i udgravning ved Brandts Klædefabrik. Han er død efter fald fra en kran på byggepladsen. Sikkerheden omkring byggepladsen er i orden, så det er uvist, hvordan den unge mand er kommet ind.

2.1. Rullemarie er i Odense for at undersøge en mistænkelig taske i Magasins parkeringskælder. Området afspærres, mens man venter på Rullemarie, og der tilkaldes ambulance og brandbil. Det viser sig via røntgenbilleder, at tasken er tom.

3.1. Rådmand Anker Boye skyder det nye kulturhus, Kulturmaskinen i gang. Samtidig får gården, hvor Kulturmaskinen ligger, navnet Farvergården.

7.1. Odense Kommune opgiver at gå i Højesteret for at få omstødt Østre Landsrets dom, der giver Naturklagenævnet medhold i, at kommunen ikke kan dispensere fra en 300 meter skovbyggelinie ved Tusindårsskoven. Et planlagt byggeri af luksusboliger bliver nu ikke til noget.

7.1. Speedwaykøreren Nicki Pedersen fra Brenderup, der allerede har to verdensmesterskaber bag sig, bliver kåret som Årets Sportsnavn på Fyn for 2007, i øvrigt for anden gang.

10.1. Beboere fra området ved Vagtvej protesterer mod en planlagt boligblok. De mener ikke, at en tre etager høj boligblok passer som nabo til et villakvarter og en naturskøn mose. Beboerne håber, at politikerne i byrådet vil sige nej til byggeriet.

13.1. To 24-årige mænd bliver stukket ned med kniv i Munkemøllestræde af en 21-årig mand. Den ene af mændene søger hjælp på et diskotek, hvis personale tilkalder en ambulance og udøver førstehjælp. Den 21-årige er anholdt og fremstilles i grundlovsforhør, der holdes for lukkede døre for ikke at påvirke centrale vidner.

13.1. 150 børn på Kroggårdsskolen er uden deres sædvanlige lokaler, fordi unge har begået hærværk mod skolen. En flise er smidt gennem en rude, og hærværksmændene har tilstoppet håndvaske og åbnet for vandet, der er strømmet ud. Der er ødelagt for flere hundrede tusinde kroner, mener skoleinspektør Kalle Hansen.

14.1. Politiet beslutter en forstærket indsats mod våben efter det sidste knivstikkeri i Odense. De næste fire uger skal betjente i Odenses natteliv have lov til at kropsvisitere alle gæster i midtbyen for våben.

16.1. Tyve stjæler 48 bærbare computere fra Hjalleseskolens gymnastiksal. En del elever fra 9. og 10. klasserne må derfor benytte blyanter for at kunne gennemføre de vejledende prøver, da det ikke er muligt med kort varsel at skaffe computere til alle. Det vil koste 370.000 kr. at anskaffe nye computere til skolen.

18.1. Det 17-årige pizzabud, der i august påkørte og dræbte en cyklist, er idømt 10 måneders ubetinget fængsel.

21.1. Undervisningsminister Bertel Haarder besøger Søhussskolen og Abildgårdsskolen. Han siger, at han har set en del eksempler på, hvor besværligt skolelivet kan være. På Abildgårdsskolen fortæller lærerne ham om deres erfaringer med heldagsskolen, som de opfatter som en succes.

21.1. Realea A/S køber Odense Adelige Jomfrukloster for 600.000 kroner. Realea A/S forpligter sig ved købet til at sætte bygningen i stand for omkring 40 millioner kroner.

24.1. Odense Kommunes børn- og ungeforvaltning melder en somalisk ungdomsklub til politiet. Årsagen er, at nogle børn siger, at de har været udsat for slag over fingrene med en kæp, hvis de ikke var opmærksomme eller fulgte med i undervisningen. I klub-

Byrådet er den 7. februar 2008 på besøg på spillestedet Kansas City på Munkebjergvej. I forgrunden fra højre ses byrådsmedlemmerne Poul Falck, Jane Jegind og Stina Willumsen, og længst til venstre er det deres byrådskollega Børge Wagner, der spiller på elorgel (John Fredy fot., Fyns Presse Foto).

ben får somaliske børn fritidsundervisning i somalisk kultur og sprog.

25.1. Den gamle hanløve i Odense Zoo aflives. Det var ikke muligt at sluse den ind i løveflokken, så den har det meste af tiden været isoleret fra de andre løver. Nu bliver den konserveret, så den kan bruges i undervisningsmæssigt øjemed.

26.1. Tre fantasifulde kunstnere udsmykker Odense Zoo med isskulpturer ved hjælp af to tons is. Nogle isblokke er forvandlet til dyr, andre ligner noget fra havet.

26.1. Idemanden og organisatoren bag Cirkus Flik-Flak i Odense, Tommy Hardam, udpeges blandt 52 indstillede kandidater til Årets Fynbo for 2007.

29.1. Grevinde Alexandra erklærer Odense for Unicefby 2008. Det sker i rådhuset i forbindelse med et program med piger og børnedansere. 18 Unicefambassadører skal i løbet af et år skaffe ca. 2,5 millioner kroner til skolearbejde i Bolivia.

30.1. Borgmester Jan Boye bekræfter, at Odense Energi A/S fusionerer med Energi Fyn. Nu skal værdien af Odense Energi A/S fastsættes, men det tegner til, at Odense får cirka en milliard kroner ud af handlen.

Februar

4.2. I Ungdomshuset i Nørregade er der mange kokke, for der er inviteret indenfor til vegansk folkekøkken. De unge ønsker at vise, at der sagtens kan laves lækker mad uden kød, og der er mange, der ønsker at smage en portion mad til 20 kroner. Det er planen at lave folkekøkken en gang om måneden, hvis der er gæster nok til det.

7.2. Byrådet er på visionsbesøg på spillestedet Kansas City. Stina Willumsen, Jane Jegind og Poul Falck synger og spiller med bandet Panda Groove. De fleste byrådsmedlemmer foretrækker dog at være publikum.

8.2. Odense Bys Museer køber 25 fotografier af H.C. Andersen og personer i hans omgangskreds for i alt 86.000 kr.

8.2. Kunsthallen Brandts åbner sin 20. sanseudstilling. I 11 rum er der rig mulighed for at gå på opdagelse i forskellige verdener med alle sanser. Udstillingen er specielt tilrettelagt for børn mellem 3 og 10 år.

10.2. Det fine forårsvejr lokker mange i Odense Zoo. Da der også er grønlandske slædehunde på besøg, er der mulighed for at få en tur i en lille vogn trukket af slædehunde.

11.2. To nattevagter fra ældreplejen redder 78-årig kvinde fra at indebrænde. Kvindens fjernsyn eksploderer og bryder i brand midt om natten. Kvinden trykker på sit nødkald, og de to nattevagter er heldigvis i nærheden, så de får hende ud, inden brandvæsnet kommer.

13.2. Den seneste måned har politiet fundet ni ulovlige våben i den odense-

anske midtby; derfor er det besluttet at forlænge visitationszonen endnu en måned. Politiet mener, at visitationerne har virket på volden, idet antallet af voldsanmeldelser er gået ned.

13.2. Odense Byråd beslutter en kvarterplan, der blandt andet betyder, at Thomas B. Thriges Gade lukkes for biler mellem Albani Kirke og Østre Stationsvej. En forudsætning er, at en kanalforbindelse er færdig i 2012.

15.2. En bil bliver sat i brand i Vollsmose ved 20-tiden, og samtidig får brandvæsnet melding om en brand i Humlehaveskolen. Politiet anholder to unge mænd, der sigtes for at have sat ild på skolens sløjdløkke. De nægter sig begge skyldige.

17.2. En 25-årig mand bliver varetaget fængslet, da han mistænkes for at have sat ild på Odense Tekniske Skole lørdag. Skolen er skadet for op mod en million kroner. Den unge mand, der er tidligere elev på skolen, nægter sig skyldig.

18.2. To steder i Odense bliver to kvindelige cyklister væltet omkuld af en ung mand, der springer ud af en bil og frarøver dem deres tasker, hvorefter han skynder sig ind i bilen igen og kører videre. En 17-årig mand og den 19-årige fører af bilen er varetaget fængslede i sagen. De protesterer ikke mod fængslingen.

20.2. Justitsminister Lene Espersen besøger Odense på en rundtur til de nye politikredse i hele landet. Hun fastslår, at politiet på grund af mandsskabsmanglen må lære at prioritere opgaverne og at vælge opgaver fra.

21.2. Beboere i Villesløkke protesterer mod et planlagt bosted for udsatte unge. De ønsker ikke, at ungdomsinstitutionen Lindehuset flytter til Villesløkke Skovgyde lige over for områdets legeplads.

25.2. Odense Kommune stopper samarbejdet med Bullerup Børnehaven, fordi forældrerepræsentanterne i bestyrelsen har trukket sig. Kommunen tilbyder pasning af børnene i en

nærliggende fritidsordning. Cirka halvdelen af børnene er dog mødt op i børnehaven, hvor pædagogerne er mødt op som sædvanlig.

28.2. Mads Fuglsang fra Odense kåres som Årets Førstehjælper af Dansk Røde Kors på et pressemøde i København. Mads Fuglsang reddede sidste år i april sin genbo, der var faldet om med hjertestop. Det er genboens søn, der har indstillet ham til hæderen. Ud over anerkendelsen får Mads Fuglsang en check på 10.000 kroner.

Marts

1.3. Mere end 150 kvinder i alderen fra 15 til 25 år fra hele Norden deltager i Nordic Female Festival i Ungdomshuset i Nørregade. De hygger sig med musik, workshops og foredrag, og det hele er planlagt af kvinder for kvinder.

1.3. Rådhushallen og området foran rådhuset er forvandlet til et visionært legeland i forbindelse med et visions-topmøde i festsalen. Morten Stig Christensen styrer debatten, der afslører, at nogle ønsker at gøre mere for det eksisterende kulturliv og droppe et multi-musikhus; andre ønsker, at odenseanerne opdager vandet i fjorden.

3.3. Knud den Helliges og hans bror Benedikts knogler bringes til Retsmedicinsk Institut. Her undersøges knoglerne for diverse læsioner af retsmedicinen Jesper Boldsen, før de bliver scannet i en CT-scanner. Den foreløbige undersøgelse viser, at kongen var 30-32 år, da han døde, og 170 cm høj. Læsionerne tyder på, at han døde en voldelig død. Efter undersøgelserne bringes de to kongelige tilbage til krypten i domkirken.

4.3. Interessen for at deltage i debatmødet om fremtidens Odense er så

Den 27. marts 2008 er omkring 400 mennesker forsamlet på Flakhaven efter et fakkeltog gennem byen – rettet mod den meningsløse vold, som der netop har været flere eksempler på (Peter Leth-Larsen fot., Fyns Presse Foto).

stor, at der hentes ekstra stole til festsa-len på rådhuset. Deltagerne kommer med mange bud på, hvordan der bør være i Odense i fremtiden. Debatten styres af Reimer Bo Christensen, der får 40.000 kroner for sin indsats.

4.3. De to unge mænd, der i juli 2007 satte ild til Giersings Realskole, har nu fået deres dom. Den ene skal på en behandlingsinstitution, den anden skal to år i fængsel. Endvidere kræver forsikringsselskabet Alm. Brand en erstatning på 2,2 millioner kroner.

5.3. Beboere fra Villestofte mødes med personalet fra Lindehuset for at blive nærmere orienteret om det socialpædagogiske opholdsted. Beboerne er enige om, at der gøres et godt stykke arbejde i Lindehuset, men de mener stadig ikke, at institutionen skal flytte til Villestofte.

7.3. Fotograf Søren Bidstrup fra *Berlingske Tidende* bliver hædret som Årets Pressefotograf ved den årlige udstilling af de bedste danske pressefotografier på Brandts Klædefabrik.

12.3. Pædagogerne i Bullerup Børnehave arbejder uden løn. Børnehaven har fået en ny bestyrelse, men institutionschef Britta Carl fra Odense Kommune kalder pasningstilbuddet ulovligt. Hun foreslår, at der i området laves en ny privat institution, som efter godkendelse kan fungere lovligt.

12.3. Personalefejl er skyld i, at nøgler til 500 ældres hjem i Højstrup, Bolbro, dele af midtbyen og Dalum er blevet stjålet. Halvdelen af de ældre har en nøgleboks, og nøglerne derfra er nu blevet samlet ind af ældreplejen. Den sidste halydel får låsene kodet om. Et privat vagtværn kører rundt i området, indtil nøgleproblemet er løst.

17.3. Munke Mose er lukket indtil december. Broen ved Filosofgangen skiftes ud, og der anlægges et fiskestryg og nye siddepladser.

25.3. Thriges Plads ved Bazar Fyn har fået en H.C. Andersen-statue. Den er udført af Misja Rasmussen, og det er rådmand Anker Boye, der afslører

den. Statuen er en gave fra byggematadoren Olav de Linde, der ejer mange af de gamle Thrigeejendomme.

27.3. Mere end 400 deltager i et fakkeltoget mod vold. Fakkeltog er arrangeret af den 36-årige tømrersvend Michael Rasmussen, der indleder fakkeltoget med en kort tale. Dernæst er der to minutters stilhed til ære for og minde om et 16-årigt avisbud, der døde i København lige før påske som offer for meningsløs vold.

28.3. Det er besluttet, at asatroende får deres egen gravplads i Odense. Gravpladsen bliver placeret på Assistenskirkegården midt i Odense. Der er cirka 600 asatroende i hele landet, heraf bor 50-60 på Fyn.

28.3. En gruppe på cirka 15 unge i alderen 13-16 år dukker op i skolegården på Sanderumskolen, hvor de overfalder tre elever med gardinstænger og en jernstang. I en tunnel tæt på skolen bliver også en 13-årig dreng overfaldet. Der er tilsyneladende ingen grund til, at de fire elever skulle overfaldes. Politiet har endnu ikke fået fat i overfaldsmændene, der alle er af anden etnisk herkomst end dansk.

April

1.4. En gruppe historisk interesserede spaniere besøger Odense. De er klædt i autentiske kopier af 200 år gamle militæruniformer med sabler og geværer. De er i Danmark i anledning af 200-året for nedbrændingen af Koldinghus, og samtidig aflægges de besøg i Odense for at fejre H.C. Andersens fødselsdag og for at se gravstenen over en spansk soldat, der døde ved en vådeskudulykke i Odense for 200 år siden.

2.4. H.C. Andersen Børnehospital indvies af prins Joachim. Børnehospitalet er landets første sygehus for børn. Det består af en modernisering af den gamle børneafdeling og af et nyt afsnit med hovedindgang og modtageområde. Væggene er prydet af motiver fra H.C. Andersens eventyr.

5.4. Hunderupskolen fejrer 60-års fødselsdag med åbent hus. Elever præsenterer nogle af de projekter, de har arbejdet med hele ugen. Der er blandt andet modeshow fra 1940'erne og koncert med musik fra 1960'erne.

5.4. Vollsmoses nye kulturhus indvies af kulturminister Brian Mikkelsen og rådmand Anker Boye. Bandet Outlandish underholder fra toppen af kulturhuset, og i den store sal spiller elever fra Odense Musikskole.

9.4. Byrådsmødet begynder med fællessang med hjælp fra kammerkorret Cantabile. Det er i anledning af Sangens År, og det bliver en engangsforeteelse. På det efterfølgende møde er der ikke flertal for at indføre fast fællessang ved byrådsmøderne. Det er Alex Ahrendtsen fra Dansk Folkeparti, der har stillet et forslag om at indlede møderne med en sang.

10.4. I anledning af Musikkens Dag spiller en blokfløjtekvartet flere steder i Odense fra solopgang til solnedgang. De begynder kl. 6.30 i svømmehallen på Klosterbakken, fortsætter på gågaden, i Ejstrup Børnehave, på Hospice Fyn, på Hjallese Plejehjem og i BioCity.

11.4. Hjemløse på Kirkens Korshærs herberg i Benediktsgade indvier Benedikt Park, en gadefodboldbane for de hjemløse. Spillere fra herberget vinder deres to kampe mod Store Dannesbo og Ågården. Den mobile fodboldbane er en gave fra Projekt Ombold i København, og Odense Kommune har betalt etableringsomkostningerne med asfalt ved herberget (250.000 kr.).

12.4. Sanderumskolen fejrer sit 50-års jubilæum med åbent hus. Det er muligt at høre om dansk og matematik i gamle dage, se en teaterforestilling om alkohol på video, og der serveres snobrød og kakao med flødeskum.

16.4. Strejken blandt pædagoger og sundhedspersonale betyder, at en del børn ikke kan blive passet i vuggestuer og børnehaver, og at en del ældre på plejehjemmene ikke kommer ud af sengen.

19.4. Arena Fyn er fuld af unge mennesker, der deltager i et gymnastik-juniorstævne. 1.800 unge fra hele landet deltager selv i opvisninger og beundrer andre. Det er DGI-Fyn, der er arrangør af stævnet, hvor der ikke kåres en eneste vinder.

19.4. En 16-årig pige køres ned af Svendborgtoget, da hun krydser sporet, selv om bommene er nede, og signalet virker. Den 16-årige er dræbt på stedet.

21.4. En 20-årig mand stikkes tre gange i maven, da han forsøger at stoppe et slagsmål ved Altas supermarked på Roersvej.

21.4. Kim Larsen optræder ved demonstrationen på Flakhaven med strejkende sygeplejersker, sosu-assistenten og pædagogmedhjælperen. Han giver tre numre samt en opsang til politikerne. Også SF's leder Villy Søvndal taler til de strejkende og politikerne.

23.4. Byrådet beslutter, at de forældre, der ikke har fået deres børn passer mindst seks dage på grund af konflikten, får penge tilbage for de dage, de ikke har fået børnepasning.

25.4. Rådmand Søren Thorsager beslutter at stoppe som rådmand til den 1. august. Han vil være lærer igen. Han fortsætter i byrådet og genopstiller også til næste byrådsvalg.

25.4. Fem fynske elever fra Tietgen-skolens Handelsgymnasium vinder Danmarks mesterskab i iværksætter og innovation for en fingerskinne, der forebygger sportsskader hos håndboldspillere.

26.4. Stina Willumsen fra SF har besluttet ikke at opstille til Folketinget. Hun vil satse på Odense. Hun ønsker at tage kampen om borgmesterposten op med borgmester Jan Boye og rådmand Anker Boye.

26.4. Det norske Tide Buss skal fra den 29. juni overtage busdriften i Odense. Chaufførerne ser frem til samarbejdet.

26.4. En kondiløber på åstien opdager brand i et kælderlokale på Odense Tekniske Skole i Munke Mose og slår alarm på sin mobiltelefon. Et computer-

rum med 15 arbejdspladser udbrynder, og studieprojekter for skolens bygningskonstruktørstuderende ødelægges.

Marj

1.5. Tidligere LO-formand Hans Jensen holder sin sidste 1. maj-tale for de odenseanske blikkenslagere. Han er dermed kommet tilbage til den afdeling, hvor han i sin tid begyndte.

1.5. På trods af 22.000 deltagere i Eventyrløbet, mange konfirmationer og en pokalfinale i fodbold er mange mødt frem i Ansgar Anlæg for at fejre arbejdernes internationale kampdag. Helle Nielsen, formand for LO i Odense, mener, at der er flere deltagere end året før. Mange strejkende sygeplejersker, FOA-folk og ergoterapeuter fylder godt op med deres skilte.

2.5. Beboerrådet på H.C. Ørsted Kollegiet rydder op i mængden af cykler omkring kollegiet. Der findes 170 herreløse cykler, der nu opmagasineres i et par uger, før de afleveres til politiet, der undersøger stelnumrene for at se, om de er meldt stjålne. Hvis ikke, bliver de solgt på auktion.

3.5. Møntergården inviterer på en tur tilbage til 1950'erne. Museet præsenterer en del legetøj fra den tid, for eksempel sjippetove, hinkesten og styler, og der serveres fedtemadder og saftvand.

4.5. Ved mindehøjtideligheden i Ansgar Anlæg for befrielsen i 1945 lægges der 12 kranser til minde om de faldne i 2. verdenskrig. Bolbros sognepræst, Regina Ljung, holder tale i anlægget, og ved den efterfølgende mindegudstjeneste i Ansgar Kirke prædiker biskop Kristen Drejergaard.

6.5. By- og Kulturudvalget beslutter, at et planlagt byggeri på hjørnet af Vagtelvej og Holmehusvej ikke skal opføres. Beboerne i området har protesteret mod byggeriet, som, mener de, ville blive for højt. Nu jubler de og fejrer afgørelsen med champagne.

6.5. Elefanter og klovne fra Cirkus Benneweis besøger H.C. Andersen Bør-

nehospital. Børnene jubler og glemmer for en tid bandager og smerter.

7.5. Odense Byråd bekræfter salget af Odense Energi A/S til Energi Fyn. Kun Enhedslistens to medlemmer stemmer imod. Odense får 1,15 milliarder kroner for salget, men kun de 60 % kan kommunen beholde, da der skal betales en afgift til staten. Pengene skal bruges til anlægsudgifter og kan altså ikke indgå i den daglige drift.

7.5. Nu fjernes HCA-ansigterne, der siden 2005 har været placeret flere steder i Odense. Jørgen Edgar Hansen fra Park & Natur mener, at de har stået længe nok. De kasseres dog ikke, men lægges på lager.

10.5. H.C. Ørsted Kollegiet fejrer på fjerde dag kollegiets 40-års fødselsdag. Beboerne nyder det fine vejr med live-musik, stand-up, fadøl og et stort festfyrværkeri.

13.5. Den socialdemokratiske byrådsgruppe vælger Peter Rahbæk Juel til at afløse Søren Thorsager, der stopper som rådmand den 1. august. Peter Rahbæk Juel er dog ikke dermed automatisk ny kronprins i den socialdemokratiske byrådsgruppe.

14.5. Odense Vandsselskab køber syv huse i Sanderum for at etablere en sø. Husene har flere gange været plaget af oversvømmelse i forbindelse med kraftige regnskyl, og nu skal der laves en sø, der kan opsamle regnvandet og dermed hindre oversvømmelser i området.

18.5. Kronprinsesse Mary besøger Vollsmose for tredje gang. Hun besøger blandt andet den 89-årige Ester Nielsen i Plejecenter Øst. På gåturen fra ældrecentret til Lærkeparkens beboerhus giver hun sig god tid til at hilse på de mange beboere. Tre Vollsmosebeboere hædres med integrationsprisen Den Gyldne Frø, der overrækkes dem af kronprinsessen.

19.5. 1.800 odenseanske pædagoger strejker fra i dag, selv om et flertal har sagt ja til den fremlagte overenskomst, der er forkastet af et flertal af landets pædagoger.

20.5. Den traditionsrige skyttelaugsfest afholdes i år med deltagelse af ca. 450 mænd. Deltagerne begynder dagen med morgenkaffe på rådhuset og går gennem byen til Ansgars Anlæg, hvor skydningen finder sted. Årets fest ledes af de to ældste oldermænd, Karsten Bill Rasmussen og Bent Müller.

21.5. Borgmester Jan Boye og rådmænd Anker Boye fremlægger planer om et nyt musik- og teaterhus midt i byen. Byrådet godkender planerne. Kommunens samlede bidrag over 15 år er 244 millioner kroner. Arkitekt Klaus Toustrup fra arkitektfirmaet C.F. Møller fremlægger sine ideer for byggeriet.

25.5. Fynsværket slår portene op for en dag, og mellem 5.000 og 10.000 benytter sig af lejligheden til at kigge indenfor, så det er nødvendigt med hjemmевærnsfolk til at dirigere trafikken.

26.5. Transportminister Carina Christensen besøger Odense for at blive

præsenteret for ønskesedlen fra borgmestrene i Odense, Kerteminde og Nordfyn om en bro over Odense Kanal. Efter en frokost på rådhuset kører ministeren med borgmestre og kommunale og ministerielle embedsmænd ned til havnen for at se på det sted, hvor broen efter planen skal bygges.

26.5. Efter seks ugers konflikt arbejder serviceassistenterne igen på Odense Universitetshospital. De har nu travlt med at gøre rent på fællesområderne, der især har lidt under strejken.

27.5. Borgmester Jan Boye er på rundtur i områder i udkanten af Odense for at se på, hvor der skal gøres en ekstra indsats for at gøre boligerne og friarealerne mere attraktive. Han besøger blandt andet Dianvænget i Dalm, hvor der er lavet en helhedsplan, finansieret af midler fra Landsbyggefonden, så boligerne kan blive renoveret, og der skal indrettes et aktivitetshus og laves en fodboldbane.

30.5. Der er mange mennesker på havnen i anledning af Havnekulturfestivalen. Det er blandt andet muligt at gå på line over kanalen, dase i solen, se på de indledende runder i dame- og herreligaen i kajakpolo eller danse til latinske rytmer på Havnepladsen.

Juni

1.6. Odense Ishockeyklub rydder op efter to dages koncerter i Tusindårsskoven. Koncerterne, der havde trukket ca. 4.000 til om fredagen og 10.000-12.000 om lørdagen, forventes at give en god sum penge til klubbens ungdomsarbejde.

2.6. Mange børneforældre er ved at miste tålmodigheden. De er frustrerede over, at de ikke kan få deres børn passet på grund af pædagogstrejken. Pædagogerne forstår dem, men vil ikke opgive strejken. De gør sig synlige i Odense; i dag er de i Kongens Have.

2.6. Beboerne på plejehjemmene får is af Søren Banjo, pølsemænd på Sandhusvej. Han tager sammen med rådmænd Søren Thorsager rundt på plejecentrene og deler is ud til beboerne som et plaster på såret efter plejepersonalets strejke. De penge, kommunen har sparet under strejken, går tilbage i kommunekassen, selv om Søren Thorsager har foreslået, at plejehjemsbeboerne fik is.

3.6. Københavns bilist forsøger at køre sin bil i parkeringskælderen ved *Fyens Stiftstidendes* bladhus ved Bane-gårdspladsen ved at bruge trapperne. Han opfatter skiltet, der viser ned til cykelparkeringen i kælderen, som en vej til bilparkeringen. Det er nødvendigt at tilkalde Falck for at trække bilen op. Det er ikke første gang, en bilist kører ned ad trappen, så nu sættes der et skilt op, der skal hindre gentagelser.

4.6. Open By Night trækker titusinder til Odense City, hvor man kan handle i butikkerne til klokken 22, se balletpiger fra Det Kongelige Balletskole eller hop og spring på Flakhaven.

En af elefanterne fra Cirkus Benneweis fanget i fotografens linse under besøget på H.C. Andersen Børnehospital den 6. maj 2008 (Kim Rune fot., Fyns Presse Foto).

Cafeer og restauranter, der har tilladelse til at holde åbent hele natten, er godt besøgte, og stemningen er god.

5.6. På Flakhaven er samlet en mængde biler, der er mindst 30 år gamle, i forbindelse med en nationalhistorisk køredag. Der er blandt andet en Ford T fra 1926, en Cadillac Eldorado, en MG Midget og en Austin Healey 3000 MK III.

8.6. En ny mountainbike- og dirt-jumpbane er indviet på Stige Ø. Det sker i forbindelse med Store Cykeldag, der i Odense markeres med en 30 km lang cykeltur fra Flakhaven til Stige Ø, videre langs åen til Åsum for at slutte på Flakhaven. Borgmester Jan Boye fører an i feltet.

10.6. Konferencen *Uddannelse til alle unge*, der er arrangeret af Kommunernes Landsforening og regeringen, finder sted i Odense Congress Center. Blandt tilhørerne er kronprins Frederik, borgmester Jan Boye og undervisningsminister Bertel Haarder.

11.6. Tusindvis af strejkende pædagoger spadserer fra Havnepladsen til Flakhaven og videre gennem Vestergade til Ansgar Anlæg. De er nemme at få øje på i deres magentafarvede t-shirts. Der er kun to motorcykelbetjente til at holde styr på demonstrationen, men alt forløber på bedste vis. Kun en buschauffør, der forsinkes af demonstrationen, er vred.

12.6. Muren mellem Odense Slot og Skt. Hans Kirke fjernes, så det nu er muligt at se et bindingsværkshus, der hidtil har været skjult bag muren.

13.6. Det første fly fra Odense til Kreta letter fra Odense Lufthavn. Blandt de 169 passagerer, hvilket er det største antal passagerer hidtil fra Odense, er der en del sjællændere.

13.6. Hovedmanden bag det årlige H.C. Andersen Marathon i Odense, Torben Simonsen, udnævnes af Haandværker- og Industriforeningen i Odense til Årets Æreshåndværker.

15.6. Det Fynske Dyrske får overskud i år med mere end 55.000 besøgende, hvilket er næsten 9.000 flere

På Store Cykeldag den 8. juni 2008 indvies en ny cykelbane på Stige Ø - blandt andet for mountainbikeryttere, der her får et herligt sted at prøve kræfterne af (Sonnich Jensen fot., Fyns Presse Foto).

end sidste år. Mange børnefamilier besøger dyrskuet, og især bybørnene synes, det er sjovt at klappe en gris eller at se en gigantisk traktor.

16.6. Thriges Kraftcentral indvies som industrimonument af erhvervsminister Bendt Bendtsen. Kraftcentralen skal stå som minde om Thomas B. Thriges og om hans virksomhed og den dynamiske tid i dansk industrihistorie. Bygningen, der er fredet, ejes af Byggeselskabet Olav de Linde, der har stået for renoveringen.

16.6. 1.800 pædagoger mødes i Odense Congress Center for at høre nærmere om aftalen mellem BUPL og Kommunernes Landsforening. Pædagogerne genoptager deres arbejde, men først den 25. juni foreligger resultatet af afstemningen om aftalen blandt medlemmerne.

17.6. Der er stor gensynsglæde mellem pædagoger og børn i daginstitutionerne efter fire ugers pædagogstrejke.

20.6. Børnehuset »Ønskeøen«, der ligger i Schacksgade og rummer børne-

have og vuggestue, indvier en ny legeplads. Legepladsen har rislende vand med computerstyret lys, duftende planter, træskulpturer, festpladser og udekøkken.

21.6. Kunstneren Jens Galschiøt og medlemmer af Enhedslisten pakker gågadens skulpturer ind i orange stof. Det gør de for at sætte fokus på menneskerettighederne i Kina.

21.6. 700 frivillige sørger for gymnastik og andre idrætsaktiviteter på DGI Fyns storbystævne i Kongens Have. Man kan blandt andet prøve skydning i en stor container, deltage i driblebolds- og straffesparkkonkurrencer eller se et sommergymnastikhold give opvisning.

22.6. Der er op mod 100 besøgende ved åbent hus på Thriges Kraftcentral i forbindelse med en udstilling, selv om den 57 ton tunge dieselmotor af forsikringshensyn står tavs. De besøgende nøjes med at få fortællinger om kraftværket af de frivillige motorentusiaster, der en gang om måneden pudser, plejer og aktiverer det.

24.6. Nu er kontrakten på det kommende musik- og teaterhus underskrevet. Kontraktunderskrivelsen fejres med vin, jordbær og kirsebær, og tre elever fra Det Fynske Musikkonservatorium underholder.

27.6. En efterladt pakke i en elevator i Odense Banegård Center forlænger rejsetiden for mange. Togtrafikken lukkes et par timer, mens Rullemarie tilkalles fra Skive Kaserne. Da pakken bliver sprængt, viser det sig, at den indeholder orientalske madvarer.

Juli

9.7. Der er en lang kø ved Odense Zoo af nysgerrige, der vil se zoolog Bjarne Klausen dissekere den hanløve, der blev aflivet i vinter, og som siden har været frosset ned. Han fremviser løvens indvolde, men da en voldsom stank breder sig fra løvens indre, er der en del tilskuere, der fortrækker.

10.7. Årets første torsdagskoncert er i gang i Kongens Have. Folk strømmer til haven for blandt andet at høre blues, latinske rytmer, rock and roll og jazz.

10.7. Merethe Blochs skulpturer *De Kantede* er udsat for hærværk. Skulpturerne, tre keramiksøjler, der står på Assistenskirkegården, mangler store stykker keramik, og på den ene er armeringen synlig. Skulpturerne står på området ved De Ukendtes Grav, og det har de gjort siden 1990.

15.7. En syvårig dalmatiner redder midt om natten et ægtepar i genbohuset på Torpvej i Hjallesø fra at brænde inde, da der opstår brand i deres carport. Dalmatinerens ejere får tilkaldt brandvæsenet og genboerne vækket og ud af huset. Ilden kommer hurtigt under kontrol, og der er kun sod- og vandskader på møbler og ejendele.

19.7. En brand i elinstallationerne i Olivia Brasserie i Vintapperstræde er skyld i, at mere end 40 kvadratmeter tag udbrænder totalt. En lejlighed oven på brasseriet er delvist udbrændt og totalt røg- og vandskadet. Beboerne af den er

ved at aflytte. En del af deres møbler er fjernet, men det, der ikke er flyttet, er nu ødelagt. Alle butikker på samme side af Vintapperstræde er uden strøm, så de fleste må holde lukket.

24.7. I KFUM Parken ved Højstrupskolen kæmper værestedsbrugere mod hinanden i forbindelse med X-games for socialt udstødte. Der dystes blandt andet i volleyball, fodbold og dart. Der er omkring 500 deltagere fra hele landet.

25.7. 31.000 gæster nyder varmen og musikken til Grøn Koncert på Dyrskepladsen i Odense. På trods af de mange mennesker forløber alt roligt; kun en enkelt 16-årig bliver taget med på stationen af politiet.

28.7. På grund af en funktionsfejl i benzinstanderen ved Fakta i Korup tænder omkring 60 bilister gratis. I alt tænder der cirka 3.600 liter benzin og diesel til en værdi af 40.000 kroner, inden politiet får afspærret området, og Faktas nøgleansvarlige, Casper Wolff, får lukket for elektriciteten til standerne. Da politiet ankommer, får flere bilister så travlt med at komme af sted, at de er ved at køre politiet ned.

August

4.8. Kirkens Korshærs varmestue i Nørregade er flyttet til Flakhaven for en dag. I et telt serveres der risret med kødsovs og billig kaffe. Kirkens Korshær ønsker at gøre opmærksom på behovet for varmestuen, der risikerer at lukke, hvis ikke politikerne forhøjer tilskuddet til den betragteligt.

8.8. Borgmester Jan Boye har en travl dag, da 24 par har ønsket at blive viet på denne dato (080808), der skulle være nem at huske, og for en del af brudeparrene har ottetallet en speciel betydning. Rådhusbetjent Finn Lundahl har travlt med at fejre de mange ris op uden for rådhuset.

11.8. De 40 atleter, der er udtaget til at deltage i De Paralympiske Lege (for handicappede) i Beijing i september, er

i træningslejr i Odense. De træner i Odense Congress Center.

13.8. Den 10. blomsterfestival åbnes af grevinde Caroline Søborg Ahlefeldt-Laurvig-Bille fra Egeskov. 17 børn fra Uganda, medlemmer af danse- og sanggruppen Mwamba Uganda Childrens Choir danser og synger på prinsessekrone-scenen i anledning af, at årets tema er børn.

16.8. Odense Domkirke er næsten fyldt op til bikergudstjenesten, hvor sognepræst Anne Reiter prædiker. Pladsen foran domkirken er fuld af motorcykler, og efter gudstjenesten kører omkring 900 motorcyklister i kortege med politieskorte til Tusindårskoven, hvor Fyns Motorcykel Festival afholdes for syvende gang.

16.8. Vestre Skole fejrer indvielsen af nyrenoverede lokaler, gymnastiksal og legeplads med at sende 400 festballoner op over Odense. Ombygningen, der har stået på i fire år, har kostet omkring 25 millioner kroner.

17.8. Omkring 15.000 er til *Opera på Engen*. Mens de voksne nyder musikken og deres picnickurve, maler børnene løs på store lærreder. De skal male det, de hører. På trods af de mange tilhørere er der ingen problemer; alle rydder pænt op efter sig.

19.8. Den 23. filmfestival åbner i det halvfærdige Magasinet, der er festivalens største biograf. Festivaldirektør Cecilia Lidin og rådmand Anker Boye holder åbningstalerne. Selv om rammerne er ufærdige, fungerer det tekniske perfekt.

19.8. Ærespræsidenten for FN's børnefond Unicef, grevinde Alexandra, besøger Odense. 10-årige Carlos, der er født i Bolivia, konstaterer skuffet, at grevindens sko ikke er pudseegne, så han pudser i stedet borgmester Jan Boyes. Efter frokost og Unicefmøde på rådhuset begiver grevinden sig til Fyr-tøjet, hvor hun læser højt af H.C. Andersens eventyr.

20.8. En kæmpekran sætter to stålbrofag på plads ved Finlandkaj og Finlandgade. Når broen er helt færdig,

skal der graves ud, så Kulturøen kan blive en rigtig ø.

21.8. Festsalen på rådhuset er helt fyldt op med ældre odenseanere og deres pårørende og plejere. Der er debatmøde om ældrepolitikken. Der er repræsentanter for alle byrådets partier, og de modtager mange forslag fra de fremmødte. Den nye rådmand for Ældre- og Handicapforvaltningen, Peter Rahbæk Juel, er godt tilfreds med debatten.

23.8. Fyns Militærhistoriske Samling viser gamle militærkøretøjer frem i anledning af samlingens 25-års jubilæum. Næsten alle er ført tilbage til original stand.

25.8. Der er kaos i buskørslen på Fyn. Den nye køreplan er skyld i mange forsinkelser, da busserne i mange tilfælde har fået lagt ruterne om, og de nye informationsskilte ved stoppestederne endnu ikke er færdige. En sammen-smeltning af bybusser og rutebiler, der betyder nye rutenumre, forvirrer buspassagererne. Lars Oksbjerg, direktør for Fynbus, tager ansvaret for den kaotiske situation.

26.8. Cykelrytterne Alex Rasmussen og Casper Jørgensen, der vandt OL-sølv i Beijing, hyldes på Odense Rådhus efter en køretur i en kongebåls Rolls Royce fra Vindegade til Flakhaven.

29.8. Mange nye og ældre amerikaneerbiler kan ses i Tusindårsskoven i forbindelse med amerikanerbiltræffet Odin Cruising & Meet.

September

3.9. Magasinet åbner efter den store ombygning, selv om omgivelserne endnu ikke er færdige. Den første, der indtager scenen, er Poul Krebs. Lyden i Magasinet er blevet meget bedre, og der er nu plads til flere mennesker i koncertsalen.

4.9. Rådhuspersonalet holder den årlige personale dag, der i år er helliget legen. Det kan blandt andet ses på Flakhaven, hvor 331 medarbejdere laver stomp.

4.9. Der er studiestartskoncert på Amfiscenen ved Brandts, og selv om regnen truer, er der mange tilhørere til koncerten, der indleder det nye studieår.

5.9. Der er trængsel på veje og cykelstier på grund af strejken blandt regionalbussernes chauffører. Især indfaldsvejene til Odense er hårdt ramt.

9.9. 150 børn deltager i Odense Centralbiblioteks troldmandsskole, Hogwarts. »Skoleåret« begynder med en middag bestående af pølsehorn, pizzasnegle og frikadeller. Dernæst er der undervisning i besværgelser og i quidditch, et magisk boldspil.

13.9. 3.300 deltagere i Ecco Walkathon støtter gadebørn og regnskov ved at gå rundt i Odenses gader. Sko-producenten Ecco giver 7,50 kr. for hver kilometer, der gås, og det bliver til 200.000 kr.

16.9. I forbindelse med den nordiske bæredygtighedskonference, der finder sted i Odense, kan man på Gråbrødre Plads se hybridbiler samt en brintbil, bygget af studerende fra DTU.

17.9. Som afslutning på bæredygtighedskonferencen i Odense planter elever fra Højby Friskole træer ved Højbyvej. Træerne skal med årene blive til et naturligt skovområde med forskellige størrelser træer.

18.9. Der er indgået et bredt forlig om budget 2009. Kun Enhedslisten holder sig udenfor. Der bliver blandt andet afsat penge til et nyt kultur- og idrætscenter i Korup, Tidens Samling flytter til større og mere tidssvarende lokaler ved Kulturmaskinen, alle børn i vuggestuer og børnehaver får tilbudt en sund frokost, og heldagsskolerne i Vollsrose fortsætter.

19.9. Klokkeren 10 modtager Bilkas varehuschef et brev, der indeholder en bombetrussel. De handlende bliver bedt om at efterlade deres varer og forlade varehuset ad nødudgangene. Politiet afspærre området, og bomberyddere fra Skive Kaserne tilkaldes. Der findes ingen spor efter bomber, og klokken 17 åbner Bilka igen.

19.9. Tornbjerg Børnehaven er brændt efter en sandsynligvis påsat brand. Der skal nu findes et andet sted til de 54 børn.

20.9. Dalum Bibliotek fejrer flytningen til det gamle rådhus med vin, musik og leg. Mere end 300 mennesker besøger biblioteket, der har indrettet 1. sal til et børnenes land med puder i skrigende farver og Play Station.

21.9. En 19-årig kvinde findes dræbt i sin lejlighed i Albanigade. Hun har ligget død i to dage. En 35-årig mand sigtes for drabet. Han nægter at have begået det, men erkender at have været i lejligheden.

29.9. Kulturprisen Årets Kulturnavn uddeles til bandet The Kissaway Trail, der ikke selv kan være til stede ved prisfesten, så det er manager Nicolai Franck, der modtager blomster og check på bandets vegne.

30.9. På Arkitekturens Dag får to bygninger, en spejderhytte og en boligblok, priser for godt byggeri. Samtidig præsenteres vinderprojektet til en omdannelse af Gråbrødre Plads. Projektet tilgodeser caféliv om sommeren og skøjtebane om vinteren.

Oktober

1.10. Omkring 200 ældre står i silende regn foran rådhuset for at vise utilfredshed med stigende madvarepriser og for lav pension. Det er LO Faglige Seniorer i sektion Syddanmark, der står bag demonstrationen, der er én af fem i hele landet.

5.10. Legoklodsens fejrer 50-års fødselsdag blandt andet på Møntergården, hvor der er lagt en mængde legoklodser ud på borde, så der er mulighed for at bruge fantasien på byggerier. Det benytter både børn og voksne sig af.

6.10. Muslimerne i Odense fejrer afslutningen på ramadanen med festligheder på Flakhaven, hvor der er sat telte op. Her kan man smage på tyrkiske, bosniske og arabiske specialiteter. Der er også musikalsk underholdning.

Borgmester Jan Boye på besøg i Islamisk Trossamfunds moské på Ørbækvej den 10. oktober 2008. Borgmesteren holder tale og overværer fredagsbønnen i moskeen (Kim Rune fot., Fyns Presse Foto).

8.10. Budgettet for 2009 vedtages ved anden behandling på byrådets møde. En stor del af pengene fra salget af Odense Energi A/S skal bruges til byggeri og modernisering af skoler, daginstitutioner, klubber og idrætsanlæg. Det besluttes at spare seks millioner kroner på bybusdriften fra 1. januar 2009, hvilket betyder nedskæringer på fire ruter. De fleste i byrådet mener, at regeringen må hjælpe til, fordi udgifterne til brændstof er eksploderet, og indtægterne ikke er øget.

9.10. Dyrskepladsen er omdannet til en stor forlystelsespark, der har åbent hver dag i efterårsferien. Det er Nordisk Tivolipark, der er arrangør sammen med Børnehjælpsdagen i Odense.

10.10. Borgmester Jan Boye besøger moskeen på Ørbækvej efter invitation fra Islamisk Trossamfund. Før borgmesteren overværer fredagsbønnen, holder han en tale, og efter bønnen holder han et møde med bestyrelsen for Isla-

misk Trossamfund. Alex Ahrendtsen fra Dansk Folkeparti kritiserer borgmesterens deltagelse i fredagsbønnen. Han vil nu overveje sin støtte til borgmesteren efter næste års kommunevalg.

10.10. 300 odenseanere deltager i psykiatrimøde på Odense Rådhus. Hovedtaler er tidligere statsminister Poul Nyrup Rasmussen.

16.10. 16 unge fra DSU og 20 fra SFU kører i dag til København for at overdrage transportministeren mere end 5.000 underskrifter fra kampagnen bedrebusser.dk. De ønsker at gøre opmærksom på, at der er et problem med regionalbusserne, der ikke kører, som de skal.

16.10. Der er trafikkaos på Ørbækvej, efter at Burger King har åbnet restaurant tæt på krydset mellem Niels Bohrs Allé og Ørbækvej. Til- og frakørslen ligger tæt på krydset, og buslommen bruges af biler, der holder i kø til en burger, så buspassagererne bliver sat af ude på Ørbækvej.

20.10. Hjemløse fra Kirkens Kørhærs herberg i Benediktsgade vinder fodboldkamp mod medlemmer af Odense Byråd med cifrene 11-9. Kampen spilles på de hjemløses bane ved herberget.

21.10. En 6. klasse fra Lumby Skole får en rundvisning hos H.J. Hansen Genvindingsindustri i Havnegade. Lumby Skole har samlet 27 kilo skrot per elev, og den er derfor vinder i en konkurrence om at samle skrot til fordel for Unicef byindsamlingen. 6. klassen er Lumby Skoles ældste, og den er derfor udvalgt til en rundvisning. I hele Odense er der samlet 23,6 tons skrot, der indbringer 16.406 kroner til Bolivia.

21.10. Der affyres skud fra en bil mod en hashklub for indvandrere i Thorbeksgade. To mænd opholder sig i lokalet, men bliver ikke ramt, selv om skuddene går gennem mur, karm og dør. Episoden menes at være et led i en bandekrig i Odense mellem indvandrede og unge med tilknytning til Hells Angels.

26.10. Otte restauranter i Bazar Fyn giver smagsprøver fra deres hjemlande i forbindelse med arrangementet *Smag på verden*. Man har i Bazar Fyn ønsket at vise, at man kan byde på andet end billige grøntsager, smykker, møbler og tøj.

27.10. Miljøminister Troels Lund Poulsen er på cykeltur rundt i Odense med borgmester Jan Boye for at se, hvad byen gør for cyklisterne. Han mener, at andre byer kan lære af Odense.

November

1.11. Fem unge byrådspolitikere og 50 frivillige samler ind til Unicef i forbindelse med OB's kamp på Fionia Park. De fem politikere er Thomas Funding (S), rådmand Peter Rahbæk Juel (S), Mai Henriksen (K), Stina Willumsen (SF) og Brian Dybro (SF). De indsamlede penge går til skolebørn i Bolivia.

1.11. 400 tidligere elever, personalet og nuværende elever fejrer Odense Katedralskoles 725-års fødselsdag ved en

stor fest i Odense Koncerthus og på skolen. Alle de optrædende er tidligere eller nuværende elever på skolen.

3.11. En del taxachauffører nægter at tage blindes førerhunde med i bilen. Derfor deler blinde og svagtsynede hundetæpper ud til taxachauffører ved banegården. Tæppet skal lægges i bunden af bilen, så de blindes førerhunde kan ligge der for ikke at grise på sæderne.

5.11. 367 elever fra syv folkeskoler i Odense er samlet til De Unges Klimakonference på Odense Katedralskole. Det er 12 unge fra Tarup Ungdomsskole, der har fået ideen til konferencen. Lars Chr. Lilleholt (V), Stina Willumsen (SF) og miljøforsker Michael Evan Goodsite fra Syddansk Universitet deltager i debatten.

6.11. Godt 300 børn deltager i Den Store Æblefest i rådhushallen. De konkurrerer om de bedste æbleopskrifter. En af dommerne er John Kofod fra Sortebro Kro, hvor vinderklassen fra Søllinge Skole får en frokost.

6.11. I forbindelse med kommunens sundhedsdage giver et gymnastikhold fra Ældresagen opvisning i rådhusets festsal. De tre sundhedsdage er arrangeret af Odense Kommune i samarbejde med kommunens ældecenter, og de byder blandt andet på foredrag og informationsstande bemandet med ældre konsulenter.

8.11. 200 børn dyser i rådhushallen som led i en verdensomspændende konkurrence, First Lego League. Det gælder om at bygge legoroboter og programmere dem. Vinderne, 8.y fra H.C. Andersen Skolen, går videre til den skandinaviske finale i Kongsberg i Norge den 29. november.

10.11. En fjerdedel af parkeringspladserne ved Odense Koncerthus bliver inddraget, da der skal foretages forundersøgelser til byggeriet af det nye musik- og teaterhus. Foruden jordbundsundersøgelser udført af COWI skal arkæologer fra Odense Bys Museer sikre, at eventuelle fortids-

minder er undersøgt, inden byggeriet går i gang.

12.11. Kontrabassisten Andreas Lang fra Strynø kåres som Årets Fynske Jazzmusiker ved et arrangement på Musikhuset.

19.11. En stor tysk hængepil løftes på plads i Munke Mose. Pilen er 16-17 år gammel, og den vejer omkring et ton, så det er en stor kran, der løfter træet på plads på en ø ved den nye Munke Mosebro.

20.11. 118 mænd fra byens plejehjem opvartes på Fangel Kro af kvindelige ansatte fra plejecentrene. Mændene får serveret æggekage, øl og snaps. Det er et forsøg på at lave aktiviteter, der er målrettet til mænd, og efter antallet af tilmeldte må det betegnes som en succes.

22.11. En fjerdeklasse fra Søhusskolen tages om bord på inspektionsskibet

»Vædderen« ved Lindøterminalen for at sejle med ind til Odense Havn. Om bord på skibet får eleverne boller og kakao. Skibet, der har været på et to måneders togt til Færøerne og Grønland, ligger i havnen i weekenden, hvor det er muligt at komme om bord og se nærmere på skibet.

22.11. Byens juletræ hentes på Vissebjergvej i Odense hos Inga Herskild, der selv plantede træet for 35 år siden. Træet, der er en 18-20 meter høj nordmannsgran, løftes af en kran op over huset og op på en blokvogn, der kører det ind på Flakhaven.

24.11. Skuespilleren Sophie Louise Lauring laver sitdownstrejke foran sit hus, da hun ikke ønsker en elkasse på 80 gange 80 centimeter foran ejendommen i Odinsgade. Strejken skal hindre elektrikerne i at sætte kassen fast til husmuren.

Ved en koncert med Odense Symfoniorkester i Odense Koncerthus den 14. december 2008 bliver orkestret bistået af hele 18 forskellige børnekor, som alle er klædt passende på til lejligheden – i nissekostumer (Kasper Nørgaard Hansen fot., Fyns Presse Foto).

24.11. Henriette Hørlücks Skole har købt Badstuen, og derfor bliver der slået hul i muren mellem skolen og Badstuen. Det er Niels Køhler-Jacobsen fra 5.b, der får lov at agere murbrækker.

27.11. Mange hører skud ved Haveforeningen Skt. Hans mellem Windelsvej og Tolderlundsvej, men tror, det er fyrværkeri. En 24-årig mand bliver af sin kæreste fundet skudt i et af kolonihavehusene. To personer er anholdt og tilstår hurtigt drabet.

27.11. To dagplejere, der sidste år blev bortvist efter rygning i deres hjem, har nu fået rettens ord for, at bortvisningen var ulovlig. Kommunen skal betale dem en halv million kroner i erstatning.

29.11. Lysene på det store juletræ tændes, mens flere tusinde tilskuere ser på. Torben Iversen, der er Unicef byambassadør, sørger for at samle penge ind til bedre skoler og forhold for børn i det nordlige Bolivia.

29.11. *Odensebogen 2009* præsenteres ved to arrangementer på Odense Rådhus. Underholdningen leveres blandt andet af komponisten Bent Fabricius Bjerre, trio'en De græd og sangerinden Trine Gadeberg. Tidligere landstræner Richard Møller Nielsen, hvis erindringer kan læses i *Odensebogen*, ses på første række.

30.11. Der afholdes DM i skoleskak på Abildgårdskolen. Det er 35. år, begivenheden finder sted her. Der er 200 deltagere fra seks til 20 år, og de kommer fra hele landet. Lau Christoffersen på ni år er regerende Fynsmester i sin aldersgruppe, og det er fjerde gang, han har kvalificeret sig til DM.

December

4.12. Solobasunist Robert Holmsted modtager Sydbanks musikpris på 50.000 kr. Han får overrakt prisen i forbindelse med en koncert med Odense Symfoniorkester, hvor han siden 1994 har været solobasunist.

7.12. H.C. Andersen Julemarkedet slutter efter to velbesøgte weekender. Markedet består blandt andet af karruseller, hestevogne og mange boder.

8.12. Ved et arrangement i Historiens Hus åbnes en ny billeddatabase med tusindvis af pressefotos fra *Fyens Stiftstidende* fra årene 1943 til 1970. *Fyens Stiftstidendes* chefredaktør, Per Westergård, og borgmester Jan Boye underskriver aftalen, der giver mulighed for at søge blandt foreløbig 5.271 billeder på www.fynskebilleder.dk. I kraft af aftalen overtager Stadsarkivet samtidig ca. 4 millioner fotografiske negativer – alle optaget af avisens pressefotografer i årene fra 1970 til 1994.

10.12. 60-årsdagen for FN's menneskerettighedserklæring markeres på Flakhaven med tændte stearinlys og en tale af borgmester Jan Boye om håb og retfærdighed i verden.

10.12. 321 nydanskere går i dag til eksamen ved den nye indfødsretsprøve. En af deltagerne, gymnasieelev Rawan Amin, synes, prøven, der består af 40 spørgsmål, er svær. Det er nødvendigt med mindst 32 rigtige svar for at bestå.

13.12. Næsten 80.000 kr. samles ind til Kirkens Korshær af frivillige indsamlere, der står rundt på torve, gågader og ved butikcentre. Pengene skal bruges til at hjælpe blandt andet hjemløse, misbrugere, psykisk syge og ensomme.

14.12. Odense Slot lukker dørene op for en dag, så det er muligt at se de nyrenoverede rum. Mange er mødt op for at få en rundvisning af guider fra Odense Bys Museer.

14.12. Odense Symfoniorkester giver koncert i Odense Koncerthus, og 450 børn fra 18 forskellige kor er på scenen klædt i nissekostumer.

15.12. Rådmand Anker Boye kommer sejlene til indvielsen af Saabyes Stryg i Munke Mose. Nu er der igen adgang til Munke Mose.

16.12. Et enigt By- og Kulturudvalg beslutter, at kommunen overtager driften af de to kriseramte spillesteder Posten og Dexter fra 1. januar.

19.12. En 51-årig mand reddes ud af sin brændende lejlighed i Tjørnehaven i Vollsmose midt om natten af naboen, Erik Boldt. Den 51-årige indlægges med røgforgiftning og forbrændinger, og hans hjem er helt ødelagt.

19.12. Der er lang kø ved Frelsens Hærs lokaler på Peder Skrams Vej, hvor der uddelles julepakker til de mange, der har søgt om julehjælp. 570 ansøgninger har Frelsens Hær modtaget, og langt de fleste får en julepakke.

20.12. Morten Østlund, der netop er konstitueret som leder af Posten, ansætter Thomas de Mik som konsulent. De to skal sammen få spillestedet på rette spor, efter at kommunen har overtaget kontrollen med de to spillesteder Posten og Dexter.

21.12. Skuespilleren Anders Nyborg og kunstneren Jens Galschiøt arrangerer søndagsmatiné i Teaterhuset. De fleste kunstnere og hjælpere arbejder gratis, og overskuddet går til de prostitueredes værested, Reden, og til gadepræsten Peder Thyssen.

22.12. En jubilæumsbog om Odense Energi præsenteres ved en reception i Historiens Hus. Det er 100 år siden, det kommunale elværk blev indviet ved Klosterbakken, og efter at den kommunale elforsyning, Odense Energi, i jubilæumsåret er blevet solgt til Energi Fyn, er det Energi Fyn, der står for udgivelsen af bogen, der er skrevet af tre arkivarer fra Historiens Hus.

29.12. Omkring 150 er mødt op på Flakhaven for at demonstrere mod Israels angreb på Palæstina. Asmaa Abdol-Hamid taler ved demonstrationen, som forløber fredeligt.

31.12. To israelere, der arbejder ved en stand i Rosengårdcentret, bliver skudt af en palæstinenser, der senere melder sig til politiet. Den ene israeler bliver ramt i benet, den anden i armen. Politiet mener, at skyderiet skyldes den politiske situation i Mellemøsten.

Personregister til årets begivenheder 2008

Abdol-Hamid, Asmaa 29.12.
Ahlefeldt-Laurvig-Bille,
Caroline Søeborg 13.8.
Ahrendtsen, Alex 9.4., 10.10.
Alexandra, Grevinde 29.1., 19.8.
Amin, Rawan 12.12.

Banjo, Søren 2.6.
Bendtsen, Bendt 16.6.
Bidstrup, Søren 7.3.
Bjerre, Bent Fabricius 29.11.
Bloch, Merete 10.7.
Boldsen, Jesper 3.3.
Boldt, Erik 19.12.
Boye, Anker 3.1., 5.4., 26.4., 21.5.,
19.8., 15.12.
Boye, Jan Billede s. 174, 30.1., 25.3.,
26.4., 21.5., 27.5., 6.6., 10.6., 8.8.,
19.8., 10.10., 27.10., 8.12., 10.12.

Carl, Britta 12.3.
Carlos 19.8.
Christensen, Carina 26.5.
Christensen, Morten Stig 1.3.
Christensen, Reimer Bo 4.3.
Christoffersen, Lau 30.11.

de Linde, Olav 25.3., 16.6.
de Mik, Thomas 20.12.
Drejergaard, Kresten 4.5.
Dybro, Brian 1.11.

Espersen, Lene 20.2.

Falck, Poul Billede s. 166, 7.2.
Franck, Nicolai 29.9.
Fuglsang, Mads 28.2.
Funding, Thomas 1.11.

Gadebjerg, Trine 29.11.
Galschiøt, Jens 21.6., 21.12.
Goodsite, Michael Evan 5.11.

Hansen, Jørgen Edgar 7.5.
Hansen, Kalle 13.1.

Hardam, Tommy 26.1.
Henriksen, Mai 1.11.
Herskild, Inga 22.11.
Holmsted, Robert 4.12.
Haarder, Bertel 21.1., 10.6.

Iversen, Torben 29.11.

Jegind, Jane Billede s. 166, 7.2.
Jensen, Hans 1.5.
Joachim, prins 2.4.
Juel, Peter Rahbæk 13.5., 21.8., 1.11.
Jørgensen, Casper 26.8.

Klausen, Bjarne 9.7.
Kofod, John 6.11.
Krebs, Poul 3.9.
Køhler-Jacobsen, Niels 24.11.

Lang, Andreas 12.11.
Larsen, Kim 21.4.
Lauring, Sophie Louise 24.11.
Lidin, Cecilia 19.8.
Lilleholt, Lars Chr. 5.11.
Ljung, Regina 4.5.
Lundahl, Finn 8.8.

Mary, kronprinsesse 18.5.
Mikkelsen, Brian 5.4.
Müller, Bent 20.5.

Nielsen, Ester 18.5.
Nielsen, Helle 1.5.
Nielsen, Richard Møller 29.11.
Nyborg, Anders 21.12.

Oksbjerg, Lars 25.8.

Pedersen Nicky 7.1.
Poulsen, Troels Lund 27.10.

Rasmussen, Alex 26.8.
Rasmussen, Karsten Bill 20.5.
Rasmussen, Michael 27.3.
Rasmussen, Misja 25.3.
Rasmussen, Poul Nyrup 10.10.
Reiter, Anne 16.8.

Simonsen, Torben 13.6.
Spansk soldat 1.4.
Søvndal, Villy 21.4.

Thorsager, Søren 25.4., 13.5., 2.6.
Thyssen, Peder 21.12.
Toustrup, Klaus 21.5.

Wagner, Børge Billede s. 166, 7.2.
Westergård, Per 8.12.
Willumsen, Stina Billede s. 166, 7.2.,
26.4., 1.11., 5.11.
Wolff, Casper 28.7.

Østlund, Morten 20.12.

Emne- og stedregister til årets begivenheder 2008

1. maj-tale 1.5.

Abildgårdskolen 30.11.
Albani Kirke 13.2.
Amfiscenen 4.9.
Ansgar Anlæg 1.5., 4.5., 11.6.
Arena Fyn 19.4.
Arkitekturens Dag 30.9.

Badstuen 24.11.
Bazar Fyn 25.3., 26.10.
Benedikts Park 11.4.
Benediktsgade 11.4., 20.10.
Bilka 19.9.
Billeddatabase 8.12.
BioCity 10.4.
Blomsterfestival 13.8.
Brandts Klædefabrik 1.1., 7.3.
BUPL 16.6.
Budget 18.9., 8.10.
Bullerup Børnehave 25.2., 12.3.
Burger King 16.10.
Buskørsel 26.4., 25.8., 5.9., 8.10., 16.10.
Børnehjælpsdagen 9.10.
Børnehuset »Ønskeøen« 20.6.

Cantabile, Kammerkor 9.4.
Cirkus Benneweis Billede s. 170, 9.5.
Cirkus Flik-Flak 26.1.
COWI 10.11.

Dalum Bibliotek 20.9.
De Unges Klimakonference 5.11.
Den Store Æblefest 6.11.
Det Fynske Dyrskue 15.6.
Det Kongelige Teaters Balletskole 4.6.
Dexter 16.12., 20.12.
DGI-Fyn 19.4., 21.6.
Dianavænget 27.5.
DM i skoleskak 30.11.
DSU 16.10.
Dyrskuepladsen 25.7., 9.10.

Ecco Walkathon 13.9.
Ejlstrup Børnehave 10.4.

Energi Fyn 30.1., 7.5., 22.12.
Enhedslisten 7.5., 21.6., 18.9.
Eventyrløb 1.5.

Fakta Korup 28.7.
Fangel Kro 20.11.
Farvergården 3.1.
Filmfestival 19.8.
Filosofgangen 17.3.
Finlandgade 20.8.
Finlandkaj 20.8.
First Lego League 8.11.
Flakhaven Billede s. 167, 21.4., 4.6.,
5.6., 8.6., 11.6., 4.8., 26.8., 4.9., 6.10.,
22.11., 10.12., 29.12.
Frelsens Hær 19.12.
Fyens Stiftstidende 3.6., 8.12.
Fynbus 25.8.
Fyns Militærhistoriske Samling 23.8.
Fyns Motorcykel Festival 16.8.
Fynsværket 25.5.
Fyrtøjet 19.8.

Giersings Realskole 4.3.
Grøn Koncert 25.7.
Gråbrødre Plads 16.9., 30.9.

H.C. Andersen Børnehospital
Billede s. 170, 2.4., 6.5.
H.C. Andersen Julemarked 7.12.
H.C. Andersen Skolen 8.11.
H.C. Ørsted Kollegiet 2.5., 10.5.
H.J. Hansen Genvindingsindustri 21.10.
Haveforeningen Skt. Hans 27.11.
Havnekulturfestivalen 30.5.
Havnepladsen 30.5., 11.6.
Hells Angels 21.10.
Henriette Hørlücks Skole 24.11.
Historiens Hus 8.12., 22.12.
Hjallese Plejehjem 10.4.
Hjalleseskolen 16.1.
Holmehusvej 6.5.
Humlehaveskolen 15.2.
Hunderupskolen 5.4.
Højby Friskole 17.9.
Højstrupskolen 24.7.
Haandværker- og Industriforeningen
13.6.

Islamisk Trossamfund Billede s. 174,
10.10.

Kansas City Billede s.166, 7.2.
KFUM Parken 24.7.
Kirkens Korshærs Herberg 11.4., 20.10.
Kommunernes Landsforening 10.6.,
16.6.
Konflikt 23.4., 26.5.
Kongens Have 2.6., 21.6., 10.7.
Kroggårdsskolen 13.1.
Kultur- og idrætscenter i Korup 18.9.
Kulturmaskinen 3.1., 18.9.
Kulturøen 20.8.,

Landsbyggefondens 27.5.
Lindøterminalen 22.11.
LO Faglige Seniorer 1.10.
Lumby Skole 21.10.
Lærkeparkens beboerhus 18.5.

Magasin 2.1.
Magasinet 19.8., 3.9., 12.11.
Moskeen på Ørbækvej Billede s. 174,
10.10.
Mountainbike- og dirtjumpbane
Billede s. 171, 8.6.
Munke Mose 17.3., 26.4., 19.11., 15.12.
Munkemøllestræde 13.1.
Musik- og teaterhus 21.5., 24.6., 10.11.
Mwamba Uganda Childrens Choir
13.8.
Møntergården 3.5., 5.10.

Nationalhistorisk Køredag 5.6.
Nordic Female Festival 1.3.
Nordisk Bæredygtighedskonference
16.9., 17.9.
Nordisk Tivolipark 9.10.

Odense Adelige Jomfrukloster 21.1.
Odense Assistenskirkegård 28.3., 10.7.
Odense Banegård Center 27.6., 3.11.
Odense Congress Center 10.6., 16.6.,
11.8.
Odense Domkirke 3.3., 16.8.
Odense Energi A/S 30.1., 7.5., 8.10.,
22.12.
Odense Ishockeyklub 1.6.
Odense Kanal 13.2., 26.5., 30.5.
Odense Katedralskole 1.11., 5.11.
Odense Koncerthus Billede s. 175,
1.11., 10.11., 14.12.
Odense Lufthavn 13.6.

Odense Rådhus 29.1., 1.3., 4.3., 20.5.,
 26.5., 8.8., 19.8., 21.8., 26.8., 4.9.,
 1.10., 10.10., 6.11., 8.11., 29.11.
 Odense Slot 12.6., 14.12.
 Odense Symfoniorkester
 Billede s. 175, 4.12., 14.12.
 Odense Tekniske Skole 17.2., 26.4.
 Odense Universitetshospital 26.5.
 Odense Vandselskab 14.5.
 Odense Zoo 25.1., 26.1., 10.2., 9.7.
 Odensebogen 29.11.
 Odin Cruising & Meet 29.8.
 Odinsgade 24.11.
 Olivia Brasserie 19.7.
 Open By Night 4.6.
 Opera på Engen 17.8.
 Outlandish Band 5.4.

 Peder Skrams Vej 19.12.
 Personaledag 4.9.
 Plejecenter Øst 18.5.
 Posten 16.12., 20.12.
 Projekt Ombold 11.4.
 Pædagogstrejke 16.4., 21.4., 19.5.,
 11.6., 17.6.,

 Ramadan 6.10.
 Reden 21.12.
 Roersvej 21.4.
 Rosengårdcentret 31.12.
 Rullemarie 2.1., 27.6.

 Sanderumskolen 28.3., 12.4.
 Sandhusvej 2.6.
 Schacksgade 20.6.
 SFU 16.10.
 Skt. Hans Kirke 12.6.
 Skyttelaugsfest 20.5.
 Sortebro Kro 6.11.
 Stige Ø Billede s. 171, 8.6.
 Store Cykeldag Billede s. 171, 8.6.
 Svømmehallen på Klosterbakken 10.4.
 Sydbanks Musikpris 4.12.
 Søhuskolen 21.1., 22.11.
 Søllinge Skole 6.11.
 Saabyes Stryg 15.12.

 Tarup Ungdomsskole 5.11.
 Teaterhuset 21.12.
 Teknisk Skole 17.2., 26.4.,
 The Kissaway Trail 29.9.

Thomas B. Thriges Gade 13.2.
 Thorbeksgade 21.10.
 Thriges Kraftcentral 16.6., 22.6.
 Tide Buss 26.4.
 Tidens Samling 18.9.
 Tietgenskolens Handelsgymnasium
 25.4.
 Tjørnehaven 19.12.
 Tornbjerg Børnehaven 19.9.
 Torsdagskoncert 10.7.
 Troldmandsskolen Hogwarts 9.9.
 Tusindårsskoven 7.1., 1.6., 16.8., 29.8.

 Uddannelse til alle unge 10.6.
 Ungdomshuset i Nørregade 4.2., 1.3.

 Vagtvej 10.1., 9.5.
 Vestre Skole 16.8.
 Villestofte Skovgyde 21.2.
 Vintapperstræde 19.7.
 Vissenbjergvej 22.11.
 Vollsmose 15.2., 5.4., 18.5., 18.9.,
 19.12.
 Vollsmoses Kulturhus 5.4.

 Ældresagen 6.11.

 Østre Stationsvej 13.2.

 Årets Fynbo 26.1.
 Årets Fynske Jazzmusiker 12.11.
 Årets Kulturnavn 29.9.
 Årets Pressefotograf 7.3.
 Årets Sportsnavn på Fyn 7.1.
 Årets Æreshåndværker 13.6.
 Åsum 8.6.

Forfatterliste

Richard Møller Nielsen, se side 7.

Thomas Nielsen (f. 1972), cand.scient.,
 biolog og naturvejleder.
 Bor for tiden i Sverige.

Johnny Wøllekær (f. 1965), cand.mag.,
 ph.d., arkivar ved Odense Stadsarkiv.
 Adresse: Guldbergsvej 21,
 5000 Odense C.

Jørgen Volmer (f. 1954), journalist
 ved *Fyens Stiftstidende*, souschef
 på Odenseredaktionen.
 Adresse: Gerdaslundsvej 15,
 5230 Odense M.

Margot Bank, se side 91.

Ann Ammons (f. 1966), cand.mag.
 Adresse: Skibhusvej 224, st. th.,
 5000 Odense C.

Inger Desmareth, se side 131.

Jens Åge S. Petersen (f. 1963), cand.mag.,
 arkivar ved Odense Stadsarkiv.
 Adresse: Fangel Bygade 36, Fangel,
 5260 Odense S.

Andreas Skov (f. 1970), cand.mag.,
 arkivar ved Odense Stadsarkiv.
 Adresse: Bregnevej 3, 1.,-1,
 5220 Odense SØ.

Jørgen Thomsen (f. 1953), cand.phil.,
 arkivchef ved Stadsarkivet.
 Adresse: Skovbrynet 28, 5462 Morud.

Karin Ramskov Andersen (f. 1945),
 overlærer, cand.pæd., arkivleder for
 Paarup Lokalhistoriske Arkiv.
 Adresse: Berberisvænget 14, Korup,
 5210 Odense NV.

Beretning for Historiens Hus 2009

Historiens Hus

Historiens Hus er et fællesskab mellem Lokalhistorisk Bibliotek og Odense Stadsarkiv. Siden november 2006 har de to institutioner haft fælles læsesal i Skt. Knuds Kloster og optræder sammen under navnet Historiens Hus og med fælles logo. Der er dog stadig tale om to selvstændige kommunale institutioner.

Historiens Hus er et forsøg på at skabe et sted, hvor byens borgere og andre interesserede kan mødes om byens historie. I Historiens Hus får borgerne mulighed for at benytte bibliotekets og arkivets omfattende lokalhistoriske samlinger, der blandt andet omfatter byens gamle aviser, bøger om lokale emner, fotografier fra det gamle Odense, referater fra byrådsmøderne, originale byggetegninger til ens hus, gamle kort og meget, meget mere.

Som et af de meget få steder i landet bliver byens borgere på den fælles læsesal betjent af både biblioteks- og arkivpersonale, der er klar til at hjælpe med at besvare spørgsmål eller at finde materiale frem, så brugerne selv kan finde svarene. Denne fælles betjening giver kort sagt en bedre service for brugerne og er samtidig en mere effektiv udnyttelse af ressourcerne på det lokalhistoriske område.

Historiens Hus kan besøges på Klosterbakken 2, mandag-tirsdag 12-16, onsdag 10-16 samt torsdag 14-19.

Personale

Lokalhistorisk Bibliotek åbnede i 1978 og er organisatorisk en afdeling under Odense Centralbibliotek, By- og Kulturförvaltningen. Lokalhistorisk Bibliotek indsamler, registrerer, bevarer og formidler lokalhistorisk litteratur til borgerne om hele Fyn med omliggende øer.

Lokalhistorisk Bibliotek er en del af centralbibliotekets voksenafdeling og refererer til leder for denne, Eva Therkelsen. Til Lokalhistorisk Bibliotek er knyttet bibliotekarerne Birthe Gamborg, Birgitte Normand og Nina Thorsted Petersen samt overassistent Ingrid Bundgaard. Desuden har biblioteket en studentermedhjælp.

Odense Stadsarkiv har eksisteret siden 1. januar 1991 og er et offentligt arkiv i henhold til arkivloven. Arkivet indsamler, registrerer, bevarer og formidler kommunale arkivalier fra Odense Kommune, ligesom arkivet vejleder kommunens forvaltninger om reglerne for bevaring og kassation af arkivalier. Endelig er Stadsarkivet også lokalhistorisk arkiv for Odense by og indsamler som sådant materiale om byen og dens borgere, foreninger, virksomheder og institutioner.

Organisatorisk har Stadsarkivet siden 1. januar 2004 været en kontraktstyret enhed under Borgmesterforvaltningen.

Stadsarkivet har to fuldtidsansatte medarbejdere, nemlig arkivchef Jør-

gen Thomsen og arkivar Johnny Wøllekær, samt arkivar Jens Åge S. Petersen, der er ansat med 27 timer pr. uge. Derudover er arkivarerne Andreas Skov og Claus Thøgersen ansat på fuld tid - begge som led i arkivets indtægtsdækkede virksomhed. Arkivar Rasmus Lock Godthaab har desuden været ansat nogle måneder i forbindelse med opdateringen af www.fynskebilleder.dk. Endelig er der knyttet to studerende (delvis betalt af den indtægtsdækkede virksomhed) til arkivet samt et skiftende antal personer under forskellige arbejdsmarkedsordninger.

Frivillige medarbejdere

En stor del af Stadsarkivets registreringsarbejde udføres i dag af frivillige. Ole Nederland, Munkebo, har siden 1995 frivilligt og ulønnet arbejdet med at transskribere tingbøger. Han har foreløbig transskriberet Odense Købstads tingbøger for årene 1606-1690 samt enkelte år af Odense Herreds tingbøger fra 1600-årene, og han arbejder i øjeblikket med Odense Byfogeds tingbøger fra 1805ff. Transskriptioner, der indeholder fyldige registre, er tilgængelige på arkivets læsesal – enkelte er nu også lagt ud på Historiens Hus' hjemmeside.

Jens Willumsen tager sig af alle indkomstregistreringer og enkelte scanninger, og han er i øjeblikket ved at

forberede arkivets overgang til Arkibas 4. Irene Kristensen hjælper med scanning, mens Benny Persson arbejder med registrering af *Fyens Stiftstidendes* pressefotonegativer. Margit Lyngdal, Kurt Rasmussen, Svend-Jørgen Brodersen, Hanne Thomassen, Birgitta Rosendal, Sonja Bild, Grethe Jakobsen, Tom Sørensen, Bess Mogens og Hans Ole Jasper registrerer blandt andet diverse billed- og arkivsamlinger, mens Knud Houmann Larsen indsamler oplysninger til forskellige bogprojekter. Carl E. Brandt og Ernst Overby samler oplysninger om Odenses idræthistorie, mens Emil Lindberg Nielsen blandt andet yder regnskabsmæssig bistand. Flemming Pedersen hjælper med interviews, og endelig er Karen Kongstad i færd med at lave registre til byens aviser. Herudover hjælper mange frivillige Stadsarkivet med indtastninger af oplysninger i Odensedatabasen, jævnfør nedenfor, ligesom Lokalhistorisk Bibliotek gennem en længere periode har haft glæde af Maryanne Thrane som frivillig medarbejder.

Historiens Hus er de frivillige medarbejdere megen tak skyldig.

Samlinger og tilvækst

Den lokalhistoriske biblioteksamling rummer i dag godt 16.000 poster, som kan findes i Odense Centralbiblioteks database, og en stor del heraf er lokalhistoriske årbøger. Den lokalhistoriske samlingen opstod i 1970'erne som en sammenlægning af bøger fra Fyens Stiftsbibliotek og centralbibliotekets daværende lokalhistoriske samling. Siden er samlingen blevet udvidet ved nyindkøb.

Historiens Hus har også en samling på ca. 600 forskellige tidsskrifter fra både fynske og odenseanske beboerforeninger, boldklubber, partiforeninger, skoler, sygehuse, uddannelses-

Den 16. marts 2009 havde Historiens Hus besøg af en ungdomsklub fra Vollsmose, drevet af Islamisk Trossamfund. Kendskab til historien er en del af integrationen, og det er spændende at åbne huset for grupper med en anden baggrund end den sædvanlige (Jørgen Thomsen fot., Stadsarkivet).

steder m.m. Kirkeblade fra de fynske kirker er også en del af samlingen.

Stadsarkivet har modtaget godt 160 kommunale og private afleveringer i 2009, hvilket er nogenlunde som sædvanligt. I dag har arkivet ca. 960 hyldemeter privat materiale - fortrinsvis fra foreninger, virksomheder og enkeltpersoner. Hertil kommer langt større mængder kommunale arkivalier.

Afleveringerne i 2009 har sædvanen tro været af meget varierende størrelse og indhold. Eksempelvis kan nævnes en samling af udklipsbøger fra stadsgartneren og en stor samling af tegninger fra Thomas B. Thriges Fabrikker. Desuden har arkivet fra firmaet Studio 1-2 modtaget en stor og unik samling af U-Matic bånd med udsendelser fra Kanal Fyn, der sendte nyheder til fynboerne i 1980'erne.

Historienshus.dk

På Historiens Hus' hjemmeside, www.historienshus.dk, lægges løbende nye registre og artikler ud. Den fælles hjemmeside for de to institutioner rummer i dag over 260 sider med lokalhistorisk materiale, og den er under konstant udvikling. Slægtsforskere kan have glæde af Odensedatabasen med oplysninger om 1700-tallets odenseanere eller afskrifterne af retsprotokoller fra 1600-tallet, som nu for første gang er lagt ud på nettet. Almindeligt historisk interesserede kan nyde de mange små byhistoriske artikler i opslagsværket Om Odense eller læse om skildringer af Fyn i litteraturen.

Hjemmesiden indeholder også beskrivelser af de store samlinger i

Vinderen af Odensequizen 2009 blev 6.z fra Tinglekkeskolen. Finalekampene blev afholdt i Historiens Hus den 6. november 2009 og var en del af markeringen af 90-året for genåbningen af det renoverede Skt. Knuds Kloster (Jørgen Hansen fot., Fyns Presse Foto).

Historiens Hus: Bøger, billeder, film, kort og meget andet. Og hvis man har mod på at hjælpe til med en lokalhistorisk opgave, kan man studere siden Efterlyst!, der indeholder gamle billeder med personer, som arkivet ikke kan identificere. Måske kan du!

Historiens Hus har også haft en finger med i den nye version af Historisk Atlas, idet både Odense Stadsarkiv og Lokalhistorisk Bibliotek har været bidragsydere. Biblioteket har fra Fynsbibliografien udvalgt litteratur om de fynske og de omliggende øers herregårde. Den fremsøgte litteratur kan bestilles direkte i www.bibliotek.dk. Og fra Stadsarkivets side er ældre ejendomsoplysninger på vej ind i Historisk Atlas, der drives af Odense Bys Museer.

Fynsbibliografien

Fynsbibliografien, der blev lanceret i 2008, rummer nu 54.769 poster. I det forgangne år er der udover at registrere ny litteratur om Fyn og fynske forhold gjort en stor indsats for at få registreret artikler i de lokalhistoriske årbøger fra årene 1986-1999, hvor bibliografiarbejdet lå stille. Det gælder årbøger som *Fynske Minder*, *Fynske årbøger*, *Fyens Stiftsbog*, *Sletten*, *Vends* og *Stavn*. Her er de manglende årgange registreret, og artiklerne kan nu findes i bibliografien.

Besøg i Historiens Hus

Der er i det forløbne år gjort en stor indsats for at få flere besøgende i Hi-

storiens Hus. Lokalhistorisk Bibliotek har f.eks. kørt et kursus i slægtsforskning – titlen var Slægtsforskning i Odenses og Fyns lokalhistorie. Kurset, der blev afholdt i oktober, var en introduktion til husets samling, og hvordan den kan anvendes til slægtsforskning. Mange havde ønsket at deltage, så kurset gentages formentlig i foråret 2010.

Historiens Hus' medarbejdere holder hvert år en lang række (billed)foredrag om blandt andet byens og egnens historie. Det sker først og fremmest i byens pensionistforeninger og ældreklubber, på plejehjem og lignende. Desuden bruges den gamle bibliotekssal, der i dag er indrettet til foredragssal i ni af årets måneder, til mange populære foredrag.

I 2009 har der været afholdt en række tirsdagsforedrag, hvor folk med tilknytning til Historiens Hus har fortalt om nyt fra Lokalhistorisk Biblioteks og Stadsarkivets arbejdsmark. Derudover bliver foredragssalen flittigt brugt til andre foredrag, konferencer og lignende.

Historiens Hus har i årets løb også holdt flere introduktioner for skoleklasser, klubber og foreninger.

90 års fødselsdag

I november 2009 var det 90 år siden, at det renoverede Skt. Knuds Kloster blev genindviet. Og 90 års fødselsdagen blev selvfølgelig fejret på behørig vis. Fejringen begyndte allerede i juni, hvor årets sommerudstilling åbnede, og den handlede om bygningen og dens lange og spændende historie.

Den 6. november blev Odensequizen afholdt. Det var en konkurrence for alle 6. klasser i Odense, hvor der blev dystet i paratviden om Odense og byens historie. Skolerne var først gennem en kvalifikationsrunde, og der blev fundet fire finalister, der kom fra henholdsvis Munkelbjergskolen, Næsby

Skole, Rosengårdskolen og Tingløkkeskolen. Vinderne blev 6.2 fra Tingløkkeskolen.

Det var første gang, at Odensequizzen blev afholdt, men den var en stor succes, og det overvejes allerede nu, om den skal være en tilbagevendende begivenhed.

På selve fødselsdagen den 15. november holdt Historiens Hus åbent hus, hvor der var åbent på den fælles læsesal og lidt underholdning i løbet af eftermiddagen om Skt. Knuds Kloster og Odense omkring 1919. Der blev vist billeder fra tiden, da bygningen blev indviet.

Fyens Stiftstidendes negativsamling

Også i 2009 har arbejdet med at ordne og registrere *Fyens Stiftstidendes* pressefotosamling fra perioden 1943-70 været prioriteret højt. Arbejdet foretages udelukkende af frivillige og ansatte under arbejdsmarkedspolitiske ordninger, da arkivet ikke har ordinære midler til den indgående registrering. Det er et meget tidskrævende arbejde.

Arbejdet har koncentreret sig om at knytte flere oplysninger til hvert af de godt 900.000 negativer, og det arbejde nærmer sig afslutningen. Der er i dag tilføjet flere oplysninger om personer, stednavne og emner på hen ved 1/3 af negativerne. Det har givet en række søgemuligheder, som udnyttes til blandt andet *Odensebogen*, jubilæumsbøger, udstillinger og til det foto, som arkivet siden 2001 dagligt har leveret til *Fyens Stiftstidendes* debat- og nu ledersider. Der har nu været bragt omkring 3.000 billeder i serien.

I december 2008 underskrev chefredaktør Per Westergaard fra *Fyens Stiftstidende* og borgmester Jan Boye en ny aftale, så også negativsamlingen for årene 1970-1994 bliver overdraget til

Stadsarkivet. En del af pressefotosamlingen blev ved samme lejlighed gjort tilgængelig på nettet på adressen www.fynskebilleder.dk, en hjemmeside, der er udviklet i samarbejde mellem avisen og arkivet. Basen indeholder for tiden godt 5.000 billeder, men vil i den nærmeste fremtid blive beriget med yderligere ca. 1.000 pressefotografier.

Odensedatabasen

I 2005 blev den såkaldte Odensedatabase præsenteret, og her kan man finde oplysninger om 1700-tallets odenseanere. Siden har Slægtshistorisk Forening Odense, Landsarkivet for Fyn/Dansk Data Arkiv og Stadsarkivet arbejdet på at få basen udvidet, så den også omfatter odenseanere fra 1800- og 1900-tallet. Folketællingen 1901, der omfatter knap 60.000 odenseanere, blev her i efteråret lagt ind i basen, og snart er 1921-tællingen også færdigindtastet af frivillige fra Slægtshistorisk Forening Odense og de odenseanske lokalarkiver. Der sker i øjeblikket indtastning af andre centrale kilder – eksempelvis skattelister og kirkebøger. En del af indtastningsarbejdet sker i Historiens Hus.

Nye bøger

Det hører til en af Historiens Hus' vigtigste opgaver at formidle Odenses historie, og det sker blandt andet ved udgivelse af *Odensebogen* for Byhistorisk Udvalg. Ved præsentationen af *Odensebogen* 2009 stod komponisten Bent Fabricius Bjerre for den musikalske underholdning sammen med sangerinden Trine Gadeberg og trio'en De græd. En af *Odensebogens* artikler handlede om pølsevogne, og efter præsentationen blev der budt på pølser og brød i rådhusets festsal.

Arrangementet løb af stabelen to gange, og omkring 1.100 personer deltog.

Odensebogen har nu godt 2.700 abonnenter, og derudover sælges der et stort antal eksemplarer hos byens boghandlere. Bogen bliver blandt andet markedsført i TV2-Fyn.

Stadsarkivet går løbende ind i projekter med indtægtsdækket virksomhed for også på den måde at få undersøgt og formidlet byens historie. I december 2009 udkommer en jubilæumsbog om Odense Marcipanfabrik, som er skrevet af Jens Åge S. Petersen og Andreas Skov.

Flere andre projekter er under afslutning. Det gælder blandt andet en redegørelse for Kulturministeriet om forsamlingshusenes historie, der skal være færdig kort inde i det nye år.

Stadsarkivet har i 2009 også leveret en del materiale til *Ugeavisens* serie *Odense før og nu*, leveret fotografier og tekster til *Fyens Stiftstidende* (herunder også til avisens faste rubrik, *Spørg om Odense*) samt baggrundsstof og billeder til dagspresse, ugeblade, tidsskrifter, radio og fjernsyn. Endelig har arkivets medarbejdere bidraget med artikler og anmeldelser til forskellige tidsskrifter og andre publikationer. Og Johnny Wøllekær fungerer nu på andet år som redaktør af det lokal- og kulturhistoriske tidsskrift, *Journalen*.

Samarbejde

Historiens Hus har i en lang årrække haft et godt samarbejde med Initiativgruppen vedr. Odenses historie 1940-45. Foreningens foredrag bliver f.eks. holdt i Historiens Hus, og der bistås også med forskellige indsatser omkring Initiativgruppens lokaler i Brandts Klædefabrik. Der er for tiden normalt adgang for offentligheden den første lørdag i måneden kl. 13-16 (uden for skoleferierne).

Historiens Hus har også et godt og frugtbart samarbejde med de 15 lokalhistoriske arkiver, der er i de sogne, der i 1970 blev slået sammen med Odense Købstad. Arkiverne afholder flere årlige møder, hvor spørgsmål af fælles interesse drøftes, og hvor midlerne til driften af omegnsarkiverne fordeles. Der er i den forbindelse grund til at glæde sig over, at Odense Byråd ved budgetforliget i september besluttede at fordoble tilskuddet til omegnsarkiverne, først og fremmest til brug for det omfattende arbejde med digitalisering af materiale på ustabile medier, der nu forestår. Det vil ske i et tæt samarbejde mellem omegnens arkiver og Odense Stadsarkiv.

Gennem Sammenslutningen af Lokalarkiver og SLA-Fyn samarbejder Stadsarkivet med landets øvrige arkiver, både med henblik på efteruddannelse og ved udveksling af materiale fra forskellige lokalområder. Arkivchef Jørgen Thomsen blev i oktober valgt til formand for landsorganisationen Sammenslutningen af Lokalarkiver (SLA). Historiens Hus er også aktiv i den nystiftede samarbejdsorganisation Kulturarv Fyn og i MASKOT-samarbejdet, der er et samarbejde mellem Syddansk Universitet, Odense Bys Museer, Landsarkivet for Fyn og Stadsarkivet. Endelig kan det nævnes at Historiens Hus i 2009 for første gang lavede samarbejde med *Ugeavisen* om en rundvis-

ning på Assistenskirkegården; der var så stort run på de 100 billetter, at dette samarbejde vil blive forsøgt udviklet i de kommende år.

Budget

Stadsarkivet har et selvstændigt budget, der for 2009 omfatter en ordinær bevilling på 2.435.992 kr. (incl. intern husleje på knap 430.000 kr.). Hertil kommer det årlige kommunale tilskud til de 15 sognearkiver. Tilskuddet udgjorde i år 150.481 kr. excl. moms.

I juni 1992 stod Odense og Danmark på den anden ende. Det danske landshold havde vundet Europamesterskabet i fodbold. Manden bag succesen var landstræner Richard Møller Nielsen, og han fortæller i Odensebogen om sine oplevelser som fodboldtræner. Vi følger også fynsk lokal-tv's barndom med Kanal Fyn, der sendte fra 1984, og forskellige miljøer beskrives i erindringer om Skt. Hedvigs Søstrenes Børnehjem og om pigerealskolen i Holsedore.

I lighed med tidligere år rummer Odensebogen også en række artikler om byens farverige historie. Der bliver tændt lys i byens juletræ, der siden 1920'erne har været en del af Odenses juletraditioner. En historie for slikmunde beskrives i en artikel om Odense Marcipanfabrik, og bogen er samtidig krydret med fortællingen om Klosterhaven, der blev tilplantet med lægeurter i mellemkrigsårene for at give en duft af middelalder. Endelig bringer Odensebogen historien om modstandsmanden Ivan Adriansen, der endte sit liv på en døds march i april 1945.

Udgivet af Byhistorisk Udvalg

I kommission hos Syddansk Universitetsforlag

9 788790 113452